

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**Muhammed Bin Hasan
İLM-İ TİBB
(İNCELEME-METİN-DİZİN)**

**Hande ÜNVER ÖZDOĞAN
1230205169**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Vedat KARTALCIK**

ISPARTA - 2015

Tez Savunması 1

Tarih: 5/IV/2015

Enstitü Yönetim Kurulunun 23/ 10/2015 tarih ve 3315 sayılı kararıyla oluşturulan jürimiz Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı YÜKSEK LİSANS öğrencisi Hande Ünver Özdoğan'ın "Muhammed Bin Hasan İlm-i Tıbb (İnceleme-Metin-Dizin)" başlıklı tezini incelemek ve değerlendirmek üzere 5/11/2015 tarihinde saat 11.0'da toplanmış ve adayı tez savunmasına almıştır.

Lisansüstü Yönetmeliği Madde 25 uyarınca adaya 60 dakika süreyle teziyle ilgili Ek'te sunulan sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tezinin aşağıda belirtilen sebeplerle,

☒ **Tezin kabul edilmesine**
(Öğrenci, varsa jüri tarafından gerekli görülen düzeltmeleri yaparak, tezinin onaylı son şeklini bir (1) ay içinde Enstitü'ye teslim etmelidir.)

☐ **Tezde düzeltme verilmesine**
(Öğrenci, tezde gerekli görülen düzeltmeleri yaptıktan sonra üç (3) ay içinde savunmasını yineleyecektir.)

☐ **Tezin reddedilmesine**
(Öğrenci, yeni tez konusu belirlemelidir.)

***Tez adı değişikliği yapıldı/yapılmadı.**

oy birliği/oy çokluğu ile karar verilmiştir.
Gereği için arz olunur.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman :	Yrd. Doç. Dr. Vedat KARTALCIK	V. Kartal
Üye :	Doç. Dr. Ali CİN	Ali CİN
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Talat DİNAR	Talat DİNAR
Ek : Herbir jüriye ait tez değerlendirme jüri raporları		

Enstitü Yönetim Kurulu Kararı	Tarih:	Karar No:
Bu form danışman tarafından düzenlenerek 3 gün içerisinde ilgili Anabilim Dalı aracılığı ile Enstitüye teslim edilir.		

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Muhammed bin Hasan İlm-i Tıbb (İnceleme-Metin-Dizin)” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Hande ÜNVER ÖZDOĞAN
23.11.2013

(ÜNVER ÖZDOĞAN, Hande, *Muhammed Bin Hasan İlm-i Tıbb (İnceleme-Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2015)

ÖZET

Bu çalışma Milli Kütüphane Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonuna 06 Hk 4453 arşiv numarasıyla kayıtlı İlm-i Tıbb adlı yazma eser üzerinedir. 38 varaktan oluşan eserin müellifi Muhammed bin Hasan'dır. Eserin yazarı ve yazıldığı yıl hakkında literatürde bilgi yer almamaktadır. Eser tıp ilmi üzerine düz yazı şeklinde kaleme alınmıştır. Didaktik bir özellik taşıyan eserin içeriği Osmanlı tıbbında önemli bir yeri olan hıfzıssıhhadır. Yazar eserini önce Arapça yazmış daha sonra Türkçeye çevirmiş ve sekiz başlıkta sağlıklı olma kurallarını anlatmıştır.

Çalışma; inceleme, çeviri yazılı metin ve dizin olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. İnceleme bölümünde eserin dil özellikleri üzerinde durulmuş; eser imla, ses ve şekil özellikleri açısından değerlendirilmiştir. Buradan hareketle eserin yazıldığı dönem ve bu dönemin günümüz Türkiye Türkçesinden benzerlikleri ve farklılıkları saptanmaya çalışılmıştır. Metin bölümünde, Arap harfli yazılan eser çeviri yazıya aktarılmıştır. Dizin bölümünde ise eserin kelimeleri anlamlarıyla birlikte alfabetik sırayla verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Muhammed Bin Hasan, İlm-i Tıbb, Osmanlı Tıbbı, hıfzıssıhha.

(ÜNVER ÖZDOĞAN, Hande, *Muhammed Bin Hasan İlm-i Tıbb (Review-Text-Index)*, Master Thesis, Isparta, 2015)

ABSTRACT

This study is about a manuscript, which is registered to Adnan Ötügen Public Library Collection in National Library with archive number 06 Hk 4453, is called as İlm-i Tıbb. The literal work that is written by Muhammed bin Hasan has 38 leafs. There is no certain information available about the author and the time that book is written. The book, which is written as a prose, is about medical science. This didactical study examines wellness which has an important role in the Ottoman Medical Science. The author wrote his book first in Arabic than translated to Turkish and explained the rules of being healthy in eight chapters.

The present study consists of three main parts including Review, literal transcribed Text, and Index. In the Review part has focused on the language features, and the book's spelling, phonetics and morphological characteristics are evaluated. Starting from this point of view, differences and similarities are examined between the time of the book is written and present Turkey Turkish characteristics. In the Text part, the book is translated from Arabic letters to Turkish letters. Finally in the Index Part, the work's words are given with their meanings in alphabetical order.

Key Words: Muhammed Bin Hasan, İlm-i Tıbb, Ottoman Medical Science, wellness.

İÇİNDEKİLER

TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI.....	ii
YEMİN METNİ SAYFASI.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	x
TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	xi
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM İNCELEME	18
1. İNCELEME	18
1.1. İMLA (YAZIM) ÖZELLİKLERİ.....	18
1.1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI	18
1.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı	18
1.1.1.1.1.Ön Seste	18
1.1.1.1.2.İç Seste.....	19
1.1.1.1.3.Son Seste.....	20
1.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı	22
1.1.1.2.1.Ön Seste	22
1.1.1.2.2.İç Seste.....	22
1.1.1.2.3.Son Seste.....	23
1.1.1.3. /ı/ Ünlüsünün Yazımı.....	23
1.1.1.3.1.Ön Seste	23
1.1.1.3.2.İç Seste.....	23
1.1.1.3.3.Son Seste.....	24
1.1.1.4. /i/ Ünlüsünün Yazımı.....	24
1.1.1.4.1.Ön Seste	24
1.1.1.4.2.İç Seste.....	25
1.1.1.4.3.Son Seste.....	26
1.1.1.5. /o/ Ünlüsünün Yazımı.....	26
1.1.1.5.1.Ön Seste	26
1.1.1.5.2.İç Seste.....	26
1.1.1.6. /ö/ Ünlüsünün Yazımı.....	27
1.1.1.6.1.Ön Seste	27
1.1.1.6.2.İç Seste.....	27
1.1.1.7. /u/ Ünlüsünün Yazımı.....	28

1.1.1.7.1.Ön Seste	28
1.1.1.7.2.İç Seste	28
1.1.1.7.3.Son Seste	29
1.1.1.8. /ü/ Ünlüsünün Yazımı	29
1.1.1.8.1.Ön Seste	29
1.1.1.8.2 İç Seste	29
1.1.1.8.3.Son Seste	30
1.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI	30
1.1.2.1. /ç/ Ünsüzünün Yazımı	30
1.1.2.1.1.Ön Seste	30
1.1.2.1.2.İç Seste	31
1.1.2.1.3.Son Seste	31
1.1.2.2. Geniz /ŋ/’sinin Yazımı	32
1.1.2.2.1.İç Seste	32
1.1.2.2.2.Son Seste	32
1.1.2.3. /p/ Ünsüzünün Yazımı	32
1.1.2.3.1.Ön Seste	32
1.1.2.3.2.İç Seste	33
1.1.2.3.3.Son Seste	33
1.1.2.4. /s/ Ünsüzünün Yazımı	33
1.1.2.4.1.Ön Seste	33
1.1.2.4.2.İç Seste	34
1.1.2.4.3.Son Seste	35
1.1.2.5. /t/ Ünsüzünün Yazımı	35
1.1.2.5.1.Ön Seste	35
1.1.2.5.2.İç Seste	36
1.1.2.5.3.Son Seste	37
1.2. FONETİK ÖZELLİKLER	38
1.2.1. ÜNLÜLER	38
1.2.1.1. Ünlü Değişimleri	38
1.2.1.2. Ünlü Düşmesi	44
1.2.1.2.1.Sözcük İçinde	44
1.2.1.2.2.i- Eyleminin ve Edatların Kalıplaşması Sonucu Ünlü Düşmesi	45
1.2.1.3. Geçişme	47
1.2.1.4. Birleşme	47
1.2.1.5. Ünlü Uyumları	48
1.2.1.5.1.Damak Uyumu (İncelik-Kalınlık Bakımından)	48
1.2.1.5.1.1 Kelime Tabanında Uyumsuzluk	48
1.2.1.5.1.2 Damak Uyumuna Aykırı Düşen Ekler	48
1.2.1.5.2.Dudak Uyumu (Düzlük- Yuvarlaklık Bakımından)	49
1.2.1.5.2.1 Kelime Tabanlarında Uyumsuzluk	49
1.2.1.5.2.2 Eklerde Yuvarlaklaşma	51

1.2.1.5.2.2.1 Eski Türkçeden Beri Yuvarlaklığını Devam Ettiren Ekler ..	51
1.2.1.5.2.2 Ünlüsü Sonradan Yuvarlaklaşmış Olanlar	54
1.2.1.5.2.3 Eklerde Görülen Düzlükler	57
1.2.1.5.2.3.1 Eski Türkçeden Beri Düz Ünlü Taşıyan Ekler.....	57
1.2.1.5.2.3.2 Ünlüsü Sonradan Düzleşen Ekler.....	59
1.2.2. ÜNSÜZLER	63
1.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri.....	63
1.2.2.1.1.Ötümlüleşme	63
1.2.2.1.1.1Sözcük Başında Ötümlüleşme.....	63
1.2.2.1.1.2Sözcük İçinde Ötümlüleşme	66
1.2.2.1.2.Ötümsüzleşme.....	70
1.2.2.1.3.Süreklileşme	71
1.2.2.2. Ünsüz Türemesi	72
1.2.2.3. Ünsüz Düşmesi	72
1.2.2.3.1.Kelime başı ünsüz düşmeleri	73
1.2.2.3.2.Kelime ortası ünsüz düşmeleri.....	73
1.2.2.3.3.Kelime sonu ünsüz düşmeleri	74
1.2.2.4. Hece Düşmesi	74
1.2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi	75
1.2.2.6. Ünsüz Uyumu	75
1.3. ŞEKİL BİLGİSİ	77
1.3.1. YAPIM EKLERİ	77
1.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	78
1.3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	83
1.3.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	84
1.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	88
1.3.2. ÇEKİM EKLERİ	91
1.3.2.1. İsim Çekim Ekleri.....	91
1.3.2.1.1.Çokluk eki.....	92
1.3.2.1.2.İyelik Ekleri	92
1.3.2.1.3.Aitlik Eki	94
1.3.2.1.4.Hal Ekleri.....	94
1.3.2.2. Fiil Çekim Ekleri	97
1.3.2.2.1. Şahıs Ekleri.....	97
1.3.2.2.2. Şekil ve Zaman Ekler.....	100
1.3.2.2.2.1 Haber Kipleri.....	100
1.3.2.2.2.2 Tasarlama Kipleri.....	102
1.3.2.2.2.3 Birleşik Çekimler	105
1.3.2.2.3.Bildirme Eklerinin Yazılışları.....	105
1.3.2.2.4.Çekimsiz Fiil Şekilleri	106
1.3.2.2.4.1 Sıfat-fiil (Partisip) Ekleri.....	106
1.3.2.2.4.2 Zarf-fiil (Gerundium) Eklerinin Yazılışları	109

1.3.2.2.4.2.1	Basit Yapılı Zarf-Fiil Ekleri	109
1.3.2.2.4.2.2	Birleşik Yapılı Zarf-Fiil Ekleri.....	110
2. METİN.....		115
3. DİZİN.....		137
3.1 SÖZCÜKLER DİZİNİ		137
3.2 ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....		240
SONUÇ		242
KAYNAKÇA		249
EK1: METNİN TIPKIBASIMI		254
2:ÖZGEÇMİŞ.....		292

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen makale
agt.	: adı geçen tez
Ar.	: Arapça
bkz.	: bakınız
bir. f.	: birleşik fiil
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ed.	: edat
e.f.	: ek fiil
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
f.	: fiil
i.	: isim
i.f.	: isim fiil
M.Ö.	: milattan önce
ni.	: nida
Osm.	: Osmanlıca
ö.i.	: özel isim
öl.	: ölümü
p.	: İngilizce page
Rum.	: Rumca
S.	: sayı
s.	: sayfa
sf.	: sıfat
ss.	: sayfa sayısı
tam.	: tamlama
Tr.	: Türkçe
Tr. < Ar.	: Arapçadan Türkçeye
Tr. < Rum.	: Rumcadan Türkçeye
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire
yard.f.	: yardımcı fiil
Yun.	: Yunanca
yy.	: yüzyıl
zam.	: zamir
zf.	: zarf

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

آ, ا, ٱ a, ā

ا, ا e

ب b

پ p

ت t

ث s

ج c

چ ɟ

ح h

خ h

د d

ذ z

ر r

ز z

ژ j

س s

ش ʃ

ص ʃ

ض ž, ɖ

ط ɸ

ظ ʒ

ع ʕ

غ ğ

ف f

ق k

ك g, k, ŋ

ڭ ŋ

ل l

م m

ن n

و v / o, ö, u, ü, ū

ه h/ a, e

ی y / ı, i, ī

ء ʾ

ÖN SÖZ

Bu çalışma Muhammed bin Hasan tarafından yazılan İlm-i Tıbb adlı yazma eser üzerinde yapılmıştır. Konusu Osmanlı tıbbının kollarından hıfzıssıhha olan bu yazma eser, alanında önemli bilgiler sunmaktadır.

Yazmanın üzerinde isim yer almamaktadır. İlm-i Tıbb ismi arşiv yetkililerince konusuna göre verilmiş olmalıdır. Eserin incelediğimiz metni Milli Kütüphaneden edindiğimiz tek nüshaya dayandırılmıştır. Araştırmalarımız sonucu farklı bir nüshaya ulaşamamıştır. Eserin yazarı ve telif tarihi hakkında da literatürde bilgi yer almamaktadır.

Eseri edindiğimiz Kültür ve Turizm Bakanlığının Türkiye Yazmaları sitesinin Milli Kütüphane Kataloğunda İlm-i Tıbb adında, 3 farklı yazara ait 3 eser bulunmaktadır. Bunlardan *Nureddin Muhammed bin Ebu'l Kasım*'a ait olan yazma Farsçadır. Sayfada verilen notlarda eserin '*Ali ibn Musa Er-Rıza'nın tıp kitabına şerhtir*', bilgisi mevcuttur. Farsça yazılan bu eser *Ali er-Rıza'nın Risaletü'z-Zehebiyye fî Usûli't-Tıb* kitabına yazılan Farsça bir şerh olmalıdır. Diğer İlm-i Tıbb yazması ise Anadolu'da ilk Türkçe tıp kitabı olduğu düşünülen *Tuḥfe-i Mübârizi*'nin yazarı *Hekim Bereket*'e aittir. Bu eser yapı ve içerik olarak incelediğimiz yazma esere yakındır. Fakat daha önce üzerinde çalışılmış olan bu yazma hakkındaki kaynaklar, bizim yazma eserimizin farklı bir nüshası olmadığını göstermektedir. İncelediğimiz yazma ise yazarın 2b/18'de adını söylemesinden öğrendiğimiz kadarıyla *Muhammed bin Hasan*'a aittir. Yazar 3b ve 4a'da eserini önce Arapça yazdığını daha sonra Türkçeye tercüme ettiğini söylemektedir: 3b/(48) *esbâb-ı sitte-i zarûriyye tedbîri üzere lisân-ı 'arabîde bir risâle (49) te'lîf idüp derkenar 4a/pes risâle-i mezbûre lisân-ı türki'ye tercüme idüp sekiz ravzaya takşim itdüm*. Buna göre Milli Kütüphane kataloğundaki diğer İlm-i Tıbb yazmalarının incelediğimiz yazmayla aynı olmadığı kesindir.

Çalışmamız dil incelemesi, metin ve dizin olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Eserin girişinde Allah'a, Peygamber Efendimiz'e ve yazara kaynaklık eden tıp bilginlerine övgüler sunulmakta, daha sonra üzerinde çalıştığımız eser tanıtılmaktadır.

Çalışmamızın dil incelemesi bölümünü yazım özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisi oluşturmaktadır. Yazım bölümünde eseri oluşturan seslerin yazımları incelenmiş, metin içerisindeki benzer ve farklı yönleri saptanmaya çalışılmıştır. Örnek verilen sözcüklerin Arap harfli yazımları da verilerek metinde geçen yazım özelliklerini göstermek amaçlanmıştır. Ses bilgisi bölümünde eseri oluşturan fonetik değerler incelenmiş buna göre metindeki ses olayları ve ünlü uyumları belirlenmeye çalışılmıştır. Şekil bilgisi bölümünde ise eserin yapı özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde metindeki sözcüklerin yapısını gösteren tüm ekler sayı olarak belirlenerek farklı kullanımların sıklığı ölçülmeye çalışılmıştır. Böylelikle inceleme kısmında eserin yazıldığı dönemin özelliklerinin Eski Türkçeden günümüz Türkçesine geçişini göstermek amaçlanmıştır.

Çalışmanın metin bölümünde eski yazılı eserin çeviri yazısı verilmiştir. Satırlar 1b/1'den başlayarak 38a/809'a kadar birbirini takip eden sayılarla sıralanmıştır. Eserde 1b'de ve 22a'da yıpranma sonucu birkaç harfi silinmiş 3 sözcüğe (1b/3 feyz, 1b/4 nâtiqa, 22a/451 ol ise) rastlanmıştır. Silik harfler çeviri yazılı metinde köşeli parantez içinde gösterilmiştir. Bu kısımlar cümlelerin devamına ve anlamına uygun olduğunu

düşündüğümüz şekilde bizim tarafımızdan tamamlanmıştır. Ayrıca 4 yerde (4a, 5b, 21a, 27b) sayfa kenarlarına yazılmış cümleler vardır. İncelediğimizde metnin devamı olduğunu gördüğümüz bu cümleler *derkenar* şeklinde belirtilerek metin içinde gelmesi gereken uygun yerlere yerleştirilmiştir. Arapça ayet ve hadisler çeviri yazıya aktarılmadan metinde olduğu gibi Arapça şekilleriyle gösterilmiştir. Dipnot kısmında hangi ayetten ya da hadis kaynağından alındıklarını açıklanmıştır.

Çalışmamızın son bölümü olan dizin bölümünde eserde geçen tüm sözcüklerin kökenleri, anlamları ve metinde geçtikleri yerler gramatikal sırayla gösterilmiştir. Madde başı sözcükler metinde kullanıldıkları anlamlarıyla tanımlanmıştır. Aynı sözcüğün farklı manada kullanımları varsa 1., 2. şeklinde gösterilerek ayrıca tanımlanmıştır. Dizin bölümün ardından bir özel adlar dizini oluşturulmuştur. Bu özel adlar dizininin hazırlanması, özellikle yazarın faydalandığı eserleri de ihtiva etmesi açısından, eserden faydalanmak isteyenler için bir kısayol olmuştur.

Çalışmanın sonuna eserin tıpkıbasımı konulmuştur. Sayfa kenarlarına çalışmamızı hazırlarken belirlediğimiz şekilde sayfa ve satır numaraları eklenmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken öncelikle yardımına sıkça başvurduğum tez danışmanım, değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Vedat KARTALCIK'a teşekkürü bir borç bilirim. Yine yüksek lisans ders dönemime bilgileriyle ışık katan değerli hocalarım Prof. Dr. Osman YILDIZ ve Prof. Dr. Metin Mehmet KARAÖRS'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu yolda beni her zaman destekleyip elinden gelen her türlü imkanı sunan değerli eşime ve aileme sevgi ve saygılarımı sunarım.

Hande ÜNVER ÖZDOĞAN
Isparta, 2015

GİRİŞ

Geleneksel tıbbın bilgi birikimini geçmişten geleceğe taşıyan tıp yazmaları, insanlığın sağlıklı yaşam arayışına doğal reçeteler sunmaktadır. Hacamat, tütsüleme, bitkisel tıp, çeşitli macun ve şerbetlerle tedavi vb. gibi bugün alternatif tıp yöntemleri içinde sayılan pek çok uygulamanın temel bilgileri bu kaynaklarda yer almaktadır. Bu bilgiler modern tıp uygulamalarının gelişmesiyle bugün geri planda kalsalar da halk arasında geleneksel öğretiler olarak varlıklarını sürdürmektedir.

“Tıp yazmaları eski tıp anlayışına dayalı olarak yazıldığı ve genel sağlık bilgilerini ihtiva ettiği için tıp tarihi araştırmacılarının; tıp folklorunu ihtiva ettiği için halk bilimi araştırmacılarının araştırma konusu olarak görülmüştür. Oysa tıp yazmaları besin adları, bitki adları, organ adları, hastalık adları, maden adları ve tedavi b amacıyla kullanılan pek çok maddenin adları bakımından Türk dili araştırmacıları için de zengin birer kaynak niteliğindedir.”¹

Öğretici bir üslupla halka hitap eden bu eserlerde günlük ve son derece canlı bir dil kullanılır. Bu eserler dönemin söz varlığını ortaya koyduğu ve Arapça ve Farsça terimlerin Türkçe karşılıklarını yansıttığı için Türk dili tarihi açısından son derece önemlidir. Ayrıca ses bilgisi, şekil bilgisi, cümle bilgisi alanlarında da zengin malzeme içermektedirler.²

Türk Tıp Tarihine ve Tıp Yazmalarına Genel Bir Bakış

Arapça *tıbb* kelimesinden Türkçeye giren tıp sözcüğü hastalıkları iyileştirmek, hafifletmek veya önlemek amacıyla başvuru teknik ve bilimsel çalışmaların tümü, tababet anlamına gelir.³ İnsanoğlunun doğası gereği yaşama tutunma, hayatta kalabilme

¹ Feyza Tokat - Ceyhun Vedat Uygur, “Hezârfen Hüseyin Efendi’nin Tuhfetü’l-Erîbi’n Nâfia Li’r-Rûhânî Ve’t-Tabîb’i”, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/3 Summer 2012, p. 2446, Ankara-TURKEY.

² Hatice Şahin, “Anadolu’da Yazılmış Bir Tıp Kitabı Kemâliyye”, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, yıl 6, S. 9, Bursa, 2005, s. 149.

³ Türkçe Sözlük, Cilt 2, Türk Dil Kurumu Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1998, s. 2217.

mücadelesi, varoluşundan bu yana onu tababeti öğrenme ve geliştirmeye mecbur kılmıştır.

“Akdeniz çevresi ve Yakındoğu’da 5000 yıl önce ortaya çıkan tıp sanatı, bir sonraki medeniyete devredilip geliştirilerek, ilk önce Mezopotamya-Mısır tıbbı daha sonra Yunan-Roma tıbbı daha sonra İslam tıbbı ve en son Rönesans ve sonrasında Avrupa’nın geliştirdiği tıp anlayışı olmak üzere günümüzdeki halini almıştır.”⁴ Türk tıp tarihi ise; İslam öncesi Orta Asya dönemi, Orta Asya’da başlayan Selçuklular ve Osmanlılarla gelişen İslami dönem ve Osmanlıların son dönemlerinde batıya yöneliş ile başlayan çağdaşlaşma dönemi şeklinde üç dönemde ilerlemiştir.⁵ Burada Türk tıp tarihinin çağdaşlaşma dönemine kadarki genel durumundan ve özellikle üzerinde çalışılmış olan başlıca kaynaklarından kısaca bahsetmeyi uygun gördük.

İslam öncesi Orta Asya Türk tababeti 2 koldan yürütülmüştür. Bunlar şaman ve baksı denilen büyücü hekimlerin yürüttüğü hekimlik ve otaçı, emçi, atasagun denilen kişilerin yürüttüğü droglarla ve dönemin diğer tedavi yöntemleriyle yapılan maddi tıbbi anlayışa dayalı hekimliktir.⁶ ‘Savaşta ölmekten onur, evde hastalanıp ölmekten utanç duyan atalarımızın’⁷ kendi kültür daireleri içinde köklü bir tıp anlayışına sahip olduklarını Uygur yazılı kaynaklarında görmek mümkündür. Turfan seferleri esnasında 21 sayfa 201 satırlık bir metin bulunmuş ve metnin muhtevası incelendiğinde Türk halk tababetinin en eski örneği ile karşılaşmıştır.⁸ Reşit Rahmeti Arat tarafından yayımlanan bu metin Uygur tababetinin çok kuvvetli bir halk hekimliğine dayandığını ve Uygurların Sanskrit, Tibet, Sogd, Çin vs. gibi dillerden çeviri yolu ile de klasik tıp metinlerine dayanan bilgilere sahip olduklarını göstermektedir.⁹ Bu eser dışında Uygurlara ait tıp konulu 45’e yakın yazma parçası vardır.¹⁰ Yine ‘*Dîvânı Lugâti’t-Türk*’te anatomi, fizyoloji, belirtiler, hastalıklar, aletler ve ilaçlarla ilgili 581 kelime

⁴ Ali Haydar Bayat, *Tıp Tarihi*, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 2010, s. 14.

⁵ Bayat, *age.*, s. 238.

⁶ Bayat, *age.*, s. 239.

⁷ Bayat, *age.*, s. 239.

⁸ Osman Fikri Sertkaya, “Uygur Tıp Metinlerine Toplu Bir Bakış”, Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 4-7 Eylül 1989, s. 349. (Haz: Azize Aktaş Yasa ve Sevay Okay Atılğan, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1997)

⁹ Sertkaya, *agm.*, s. 359.

¹⁰ Sertkaya, *agm.*, s. 359.

geçmesi'¹¹ Orta Asya İslam öncesi tıp döneminde Türklerde tıp biliminin ileri bir seviyede olduğunun göstergesidir.

10. yy.dan itibaren İslamiyetle tanışan Türkler Orta Asya'dan getirdikleri yarı batıl yarı bilimsel tıp anlayışlarını o dönem bilimde büyük ilerleme kat etmiş İslam tıbbıyla geliştirmişlerdir. "Türkçe herhangi bir eserin olmadığı belki de yazılmadığı 13. yüzyıla kadar medreselerde çoğu Arapça olan ve İslam tıbbında çok iyi bilinen; aralarında İbn-i Sina'nın *El Kanun*, Zekeriyâ er Râzî'nin *El-Hâvî fi'tTıbb*, Ali bin Zeyn İbnü'n Nefis'in *Şerh Teşrihü'l Kanun*, Ebu'l Kasım Zehravi'nin *et Tasrif* gibi eserlerinin bulunduğu tıp kitapları okunmuş, tanı ve sağaltım bu kitaplardaki bilgilere göre yapılmıştır."¹² "İslam dünyasında bilim dilinin Arapça oluşu tüm Müslüman kavimlerinde olduğu gibi Türkler arasında da diğer bilim dallarındakine benzer şekilde tıp kitaplarının da Arapça yazılması sonucunu doğurmuştur. Ancak, Türkmen beylerinin Türkçeye önem vermesiyle birlikte çevrelerinde oluşturdıkları ilmi ortamla beraber Anadolu'da Türkçe metinlerin sayısı gün geçtikçe artmıştır."¹³ 14. yy.dan itibaren Anadolu'da ilk Türkçe eserleri görmek mümkündür.

Anadolu'da yazılmış ilk tıp metinleri Arapça ve Farsçadan tercüme ya da hekimlerin bu tercümelere kendi bilgilerini de kattıkları yarı telif yarı toplama eserler şeklinde yazılmıştır.¹⁴ Telif ya da tercüme bu eserlerin yazımında zamanın geleneklerine uyularak tarih belirtilmemesi eserlerin yazılışlarını kronolojik olarak sıralamayı güçleştirmiştir.¹⁵

Anadolu'da yazılan ilk tıp eserlerinden biri Adnan Adıvar'dan öğrendiğimiz XIII. yy.ın ünlü botanik bilgini İbn-ül-Baytar'ın (öl. 1248) *Kitab-ül-Cami' fi'l Edviyet-ül-Müfred*e'sinden kısaltılarak adı bilinmeyen bir zat tarafından, Aydınogullarından Umur Bey'e (1340-1348) sunulan *Müfredat-ı İbn Baytar Tercümesi*'dir.¹⁶

¹¹ Bayat, *age.*, s. 247.

¹² Meriç Güven, "İslami Dönem İlk Türkçe Tıp Yazmalarının Türk Tıp Bilimi ve Deontolojisi Açısından Görüngele 'Perspektifi' Bağlamda Değerlendirilmesi", *Lokman Hekim Dergisi*, S. 2, no 1, Mersin 2012, s. 1.

¹³ Ahmet Turan Doğan, "Kitab-ı Tıbb-ı Hikmet'te Geçen Yabancı Tıp Terimlerine Türkçe Karşılıklar", *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8 Spring 2015*, Ankara-TURKEY, s. 906.

¹⁴ Binnur Erdağı, "Anadolu'da Yazılmış İlk Türkçe Tıp Kitabı", *Türkbilgi*, 2001/2, s. 47.

¹⁵ Erdağı, *agm.*, s. 47.

¹⁶ Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982, s. 17.

Mahmud Mesud Koman, Bedi N. Şehsuvaroğlu, Mikail Bayram, İlder Uzel, Ali Haydar Bayat gibi isimler Anadolu’da yazılmış ilk tıp eserini Hekim Bereket’e ait *Tuhfe-i Mübarizi* kabul eder. “14. yy.da yazıldığı düşünülen bu eserin önsözünde Hekim Bereket eserini önce *Lübâbu’n-Nuhâb* adıyla Arapça yazdığını, sonra *Tuhfe-i Mübarizi* adıyla Farsçaya tercüme ettiğini daha sonra Türkçeye çevirdiğini söylemektedir.”¹⁷ Bilim dünyasına ilk defa Mesud Mahmud Koman tarafından tanıtılan eserin Konya nüshası üzerine ‘Adnan Derin’¹⁸ yüksek lisans çalışması, ‘Binnur Erdağı’¹⁹ Konya ve Paris nüshalarının karşılaştırmalı incelemesine dayalı doktora çalışması yapmıştır.²⁰ Yine ‘Nurhan Kafadenk’²¹ ve ‘Zehra Uslucan Tekdemir’²² eser üzerine yüksek lisans çalışması yapmıştır.

“Yazılış tarihi kesin olarak bilinen ilk telif tıp kitabı ise, İshak bin Murad tarafından 1390 yılında Gerede yöresinde yazılmış olan *Edviye-i Müfrede* adlı eserdir.”²³ ‘Zafer Önler ve Mustafa Canpolat’²⁴ bu eser üzerine çalışmalarını kitap halinde yayımlamıştır.

Türk edebiyatında ilk manzum İskendername’nin yazarı şair Ahmedî’nin (öl. 1413) *Tervihu’l-Ervah* adlı 2 ciltlik, birinci cildinde tıp ve eczacılık bilgileri verdiği, ikinci cildinde hastalık adları ve tedavilerini anlatan bir tıp kitabı vardır.²⁵ Eser üzerine ‘Mediha Güngör’²⁶ ve ‘Selma Erdem’²⁷ lisans tezi hazırlamış, ‘Osman Özer’²⁸ doktora çalışması yapmıştır.

¹⁷ Bayat, *age.*, s. 276.

¹⁸ Adnan Derin, “Tuhfe-i Mübarizî-Metin-Gramer Notları-Sözlük”, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1987.

¹⁹ Binnur Erdağı, “Tuhfe-i Mübarizî (İnceleme-Metin-Sözlük)”, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Dili Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2001.

²⁰ Erdağı, *age.*, s. 48.

²¹ Nurhan Kafadenk, “Hekim Bereket’in Tuhfe-i Mübarizî Adlı Eserinin Tenkitli Metni ve Akarabadın Kısımının İncelemesi”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1996.

²² Zehra Uslucan Tekdemir, “Hekim Bereket, Tuhfe-i Mübarizî (İnceleme-Metin)”, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2000.

²³ Zafer Önler, “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 1958, s. 89.

²⁴ Mustafa Canpolat - Zafer Önler, *Edviye-i Müfrede*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.

²⁵ Emel Kaya Gözlü, “Muhyiddin Mehi’nin Mufid (Nazmu’t-Teshil) Adlı Eserinin Türk Dili ve Tıp Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 25, s. 127.

²⁶ Mediha Güngör, “Ahmedî’nin Tervihü’l-Ervâh’ı”, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Lisans Tezi), Ankara, 1973.

²⁷ Selma Erdem, “Ahmedî’nin Tervihü’l-ervâh’ın Transkripsiyonu”, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Lisans Tezi), Ankara, 1973.

İlk dönem hekimlerinden önemli bir diğer isim Anadolu'nun İbn-i Sina'sı olarak ün salmış Hacı Paşa adıyla tanınan Konyalı Celaledin Hıdır ibn Ali'dir (öl. 1417). İlk eseri *et-Teâlîm fî 'İlmi't-Tıb*'ı Hipokrat, Câlînûs, İbn Sînâ, Necibüddin es-Semerkindi ve Alaeddin Ali b. Ebü'l-Hazm el-Karşı (İbnü'n-Nefis) gibi meşhur hekimlerin eserlerinden derlediği bilgilere hocalarının ve kendisinin tecrübelerini de ilave ederek yazmıştır.²⁹ “*Şifa 'ü'l-Eskam ve Devâü'l-Âlâm* Türk hekimleri arasında ün yapmış diğer bir eseridir. *Müntahab-ı Şifâ* ve *Teshîl* adlı eserleri ise belli ölçülerde bu eserin Türkçe olarak kısaltılmış ve sadeleştirilmiş halleridir.”³⁰ *Teshil* üzerine ‘Zikri Turan’³¹ doktora tezi hazırlamıştır. *Müntahab-ı Şifâ'nın* çeviri yazılı metni ve ayrıca kitap olarak dizini Türk Dil Kurumunca ‘Zafer Önler’³² tarafından hazırlanmıştır. Ayrıca ‘Süheyl Ünver’³³ Hacı Paşa'nın hayatı ve eserleri üzerine bir kitap yayımlamıştır.

Anadolu'nun önemli bir diğer hekimi 1375-1450 yılları arasında yaşadığı bilinen Muhammed İbn Mahmud eş-Şirvânî'dir. *Ya'kubiyye, İlyasiyye, Sultaniyye, Ravzatu'l-itr, Mürşid, Cevhername* ve *Cevhername*'yi geliştirerek yazdığı *Tuhfe-i Muradî* gibi pek çok eser vermiştir. Bunlardan *Sultaniyye* üzerine ‘Ferhat Kurban’³⁴ yüksek lisans çalışması yapmıştır. *Cevhername* üzerine ‘Murat Aktürk’³⁵ lisans tezi hazırlamıştır. Göz hastalıklarını anlatan *Mürşid* adlı eseri üzerine ‘Necdet Okumuş’³⁶ doktora tezi hazırlamış daha sonra bu çalışmasını ‘Ali Haydar Bayat’³⁷ ile birlikte kitap olarak yayımlamıştır. Üç bölümden oluşan bu kitabın birinci bölümünde Şirvani'nin Türkçe ve Arapça eserleri tanıtılmış, üçüncü bölümünde *Mürşid*'in metni ve sözlüğü verilmiştir.

²⁸ Osman Özer, “Ahmedi Tervihu'l-Ervah (Giriş-Metin-Dizin)”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ, 1995.

²⁹ Cemil Akpınar, “Hacı Paşa”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 14, İstanbul, 1996, s. 494.

³⁰ Bayat, *age.*, s. 284.

³¹ Zikri Turan, “Hacı Paşa, Teshil (Dil Özellikleri- İnceleme- Söz Dizini)”, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1992.

³² Zafer Önler, *Celalüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntahab-ı Şifâ (Giriş-Metin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

³³ Süheyl Ünver, *Hekim Konyalı Hacı Paşa Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1953.

³⁴ Ferhat Kurban, “Şirvani Mahmud Sultaniye: Giriş-Metin-Sözlük”, Marmara Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1990.

³⁵ Murat Aktürk, “Cevhernâme”, Erciyes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Lisans Tezi), Kayseri, 1988.

³⁶ Necdet Okumuş, “Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvânî'nin (XV. yy) Göz Hastalıklarına Ait Mürşid Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Sözlük-İndeks)”, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1998.

³⁷ A. Haydar Bayat - Necdet Okumuş, *Mürşid (Göz Hastalıkları) İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2004.

‘Mustafa Argunşah’³⁸ tarafından doktora tezi olarak hazırlanan *Tuhfe-i Murâdî* adlı eser daha sonra yayımlanmıştır. ‘Muhammet Yelten’³⁹ Necip Paşa nüshasında Şeyhülislam İbn Kemal'e (1468-1534) mal edilen *Kemaliyye* adlı eserin Şirvani tarafından yazıldığı görüşündedir. *Kemaliyye* adlı bu eseri kitap olarak yayımlamıştır.

İlk dönem hekimlerinden Sinoplu Mü'min İbn Mukbil'in *Miftahu'n-Nur ve Hazainü's-Sürur'u* İslam bilginlerinin eserlerindeki bilgilere ve şahsi gözlemlerine dayanarak yazdığı göz hastalıklarıyla ilgili Türkçe eseridir.⁴⁰ Eser üzerine ‘M. Ünal Şahin’⁴¹ doktora çalışması yapmıştır. Mü'min İbn Mukbil'in *Zâhire-i Murâdiyye* adlı bir eseri daha vardır. ‘Hüseyin Demir’⁴² bu eser üzerine yüksek lisans çalışması yapmıştır.

İlk dönem tıp kaynakları arasında anılması gereken bir diğer hekim ve eseri İbn Şerîf'in Timurtaş oğlu Umur Bey (öl. 1461) adına yazdığı klasik İslam tıp kitabı düzenindeki *Yâdigâr*'ıdır.⁴³ *Yadigar-ı İbn-i Şerif*, ‘Orhan Sakin’in’⁴⁴ editörlüğünde 2 cilt olarak yayımlanmıştır.

“Abdulvehhâb bin Yusuf, Osmanlı sarayına sunulan ilk Türkçe tıp kitabı olarak da kabul edilen *Müntahab-ı Fî't-Tıbb*’ı yazmış ve bu eserle tanınmıştır.”⁴⁵ Genel tıp konusunu ve koruyucu hekimlik bilgilerini içeren *Müntahab-ı Fî't-Tıbb* 15. yy. Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşır.⁴⁶ Eser üzerine ‘Meriç Güven’⁴⁷ doktora tezi hazırlamıştır. Ayrıca eser ‘Ali Haydar Bayat’⁴⁸ tarafından orijinal ismiyle inceleme-
metin-dizin-sadeleştirme-tıpkıbasım şeklinde yayımlanmıştır.

³⁸ Mustafa Argunşah, *Tuhfe-i Murâdî (İnceleme-Metin-Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

³⁹ Muhammet Yelten, *Şirvanlı Mahmud-Kemâliyye (Giriş-İnceleme-Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük)*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1993.

⁴⁰ Bayat, *age.*, s. 289.

⁴¹ M. Ünal Şahin, “Mümin bin Mukbil: Miftahu'n-Nur Hazainü's-Sürur” (2 Cilt), İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1994.

⁴² Hüseyin Demir, “Zahire-i Muradiye”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.

⁴³ Bayat, *age.*, s. 290.

⁴⁴ Orhan Sakin(editör), *Tabib İbn-i Şerif, 15. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitabı, Yadigar İbn-i Şerif*, Yerküre Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2003.

⁴⁵ Meriç Güven, “Abdulvehab bin Yusuf’un Müntahab-I fî't-Tıbb’ı (Dil İncelemesi-Metin-Dizin)”, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Denizli, 2005, s. 5.

⁴⁶ Meriç Güven, *agt.*, s. I.

⁴⁷ Meriç Güven, “Abdulvehab bin Yusuf’un Müntahab-I fî't-Tıbb’ı (Dil İncelemesi-Metin-Dizin)”, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Denizli, 2005.

⁴⁸ Ali Haydar Bayat, *Kitabu'l-Müntehab Fî't-Tıbb (İnceleme, Metin, Dizin, Sadeleştirme, Tıpkıbasım)*, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul, 2005.

Hekim Hayreddin'in XV. yy.ın başlarında yazıldığı tahmin edilen, Esbâb ve Alâmet, Zübde fi't-Tıbb, Zahire-i Harzemşahî, ve El Mansub ve'l-Merfu adlı dört kitaptan faydalanarak yazdığını belirttiği, *Hulâsatu't-Tıbb* adlı bir kitabı vardır.⁴⁹ 'Emel Kaya'⁵⁰ *Hulâsatu't-Tıbb* üzerine yüksek lisans çalışması yapmıştır. Hulasatu't-Tıbb'da kullanılan ilaçların nasıl hazırlanacağını anlatan *Kitâb-ı Akribâdîn* adlı bir eseri daha vardır.⁵¹ Bu eser üzerine 'Yasemin Yavuz'⁵² yüksek lisans çalışması yapmıştır.

"Ahmed-i Dâî tarafından yazılan *Tıbb-ı Nebevî* adlı eser, Ebu Nuaym Hafız İsfahanî'nin Kitâbü's-Şifâ fi Ahâdisü'l-Mustafa adlı eserinin Türkçeye tercümesidir."⁵³ 'Önder Çağırın'⁵⁴ bu eser üzerine bir kitap yayımlamıştır.

Eşref bin Muhammed 1460 yılında yazdığı *Hazâinü's-Saâde* adlı eserinde koruyucu hekimliğe dair bilgiler verir.⁵⁵ Bu eserin dizini ve tıpkıbasımını 'Bedi N. Şehsuvaroğlu'⁵⁶ tarafından yayımlanmıştır.

Şerafeddin Sabuncuoğlu (1386-1468'den sonra) Amasya Darüşşifasında 14 yıl hekimlik yapmış, pek çok öğrenci yetiştirmiş döneminin en ünlü hekimlerinden biridir.⁵⁷ 3 eseri vardır. (...) "*Akrabâdîn*, Cürçânî'nin Farsça *Zâhire-i Harezmsâhî*"sinin akrabadin bölümünün tercümesine 2 fasıl eklediği farmakolojiyle ilgili eseridir."⁵⁸ 1465 yılında Arap tıp bilgini ez-Zehravî'den tercüme ettiği *Cerrahiyetü'l-Hâniyye* Türkçede en geniş cerrahi eser olması ve cerrahi müdahaleleri gösteren minyatür tekniğinde yapılmış resimler içermesi bakımından ayrıca önemlidir.⁵⁹ *Mücerrebname* adında 82 yaşındayken yazdığı kendi bilgi birikimini anlattığı bir eseri daha vardır. Eser bu yönüyle ilk deneysel tıp kitabı olarak kabul edilir.⁶⁰ İlter Uzel ve Kenan Süveren bu

⁴⁹ Emel Kaya, *agm.*, 129.

⁵⁰ Emel Kaya, "Hekim Hayreddin Amasyavi'nin Hulasatu't-Tıbb Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2002.

⁵¹ Kaya Gözlü, *agm.*, s. 130.

⁵² Yasemin Yavuz, "Hekim Hayreddin'in Kitâb-ı Akribâdîn'i", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.

⁵³ Kaya Gözlü, *agm.*, s. 130.

⁵⁴ Önder Çağırın, *Tıbb-ı Nebevî*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996.

⁵⁵ Kaya Gözlü, *agm.*, s. 130.

⁵⁶ Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Eşref bin Muhammed, Hazâinü's-Saâdat (Dizin ve Tıpkıbasım)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1961.

⁵⁷ Bayat, *age.*, 303.

⁵⁸ Bayat, *age.*, 303.

⁵⁹ Nuran Yıldırım, "Sabuncuoğlu Şerafeddin", *TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, Cilt 35, İstanbul, 1996, s. 358.

⁶⁰ Bayat, *age.*, s. 304.

eseri ‘Mücerrebname İlk Türkçe Deneysel Tıp Eseri’⁶¹ adıyla yayımlamıştır. ‘Vecihe Kılıçoğlu’⁶² Cerrahiyetü'l-Hâniyye üzerine bir kitap yayımlamıştır. Yine Cerrahiyetü'l-Hâniyye ‘İlter Uzel’⁶³ tarafından 2 cilt halinde yayımlanmıştır. Akrabadin üzerine ‘Şaban Doğan’⁶⁴ doktora çalışması yapmıştır. Ayrıca ‘Kenan Süveren’⁶⁵ GATA Tıp Fakültesinde Sabuncuoğlu’nun Akrabadini ile İbn Sînâ’nın aynı adlı eserini tıp ve bilim tarihi açısından karşılaştırdığı bir doktora çalışması hazırlamıştır.⁶⁶

Eski Anadolu Türkçesiyle 1467 yılında Muhyiddin Mehi tarafından yazılmış ve Şerefeddin Sabuncuoğlu tarafından 1468 yılında istinsah edilmiş önemli bir tıp kitabı da *Müfid (Nazmü't-Teshil)*’dir.⁶⁷ Bu eser Hacı Paşa’nın 1408 yılında kaleme aldığı ve Teshilü’ş-Şifa adını verdiği kitabının, Sabuncuoğlu’nun Amasya Darüşşifasından öğrencisi olan Muhyiddin Mehi tarafından nazma çekilmiş şeklidir.⁶⁸ Eser üzerine ‘Emel Kaya Gözlü’⁶⁹ doktora çalışması yapmıştır.

Yunan-Roma hekimlerinin temelinde İslam tıbbının öncülüğünde gelişen yarı tercüme yarı telif pek çok eser veren beylikler dönemi Selçuklu tıbbı Osmanlı Devleti döneminde Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethi üzerine pek çok bilim adamını İstanbul’a toplamasıyla hızlı bir ilerleme kaydetmiştir. “Osmanlı beyliğinin XV. yy. ortalarında Anadolu’da birliği sağlaması ve Fatih Sultan Mehmet’in takip ettiği siyaset, kültür ve bilim politikası sayesinde İstanbul, kültür ve bilimde ileri durumdaki Kahire, Şam, Bağdat, Tebriz, Meraga, Semerkand ve Buhara’nın yerini alarak Türk-İslam dünyasında bilim ve sanat merkezi (*dâru’l-ilm*) olmuştur.”⁷⁰ Bu yeni kültür akımı içerisinde şekillenen Osmanlı tıbbı, İslam tıbbının devamı olan klasik dönem [1450-

⁶¹ İlter Uzel-Kenan Süveren, *Sabuncuoğlu Şerefeddin Mücerreb-Nâme (İlk Türkçe Deneysel Tıp Eseri - 1468)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1999.

⁶² Vecihe Kılıçoğlu, *Cerrahiye-i İlhaniye*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956.

⁶³ İlter Uzel, *Sabuncuoğlu Şerefeddin, Cerrahiyetü'l-Haniye I-II*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.

⁶⁴ Şaban Doğan, “Terceme-i Akrabadin Sabuncuoğlu Şerefeddin (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)”, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2009.

⁶⁵ Kenan Süveren, “İbn-i Sînâ (980-1037)’nın Akrabadin Eseri ile Şerefeddin Sabuncuoğlu (1385-1468?)’nin Akrabadin Eserinin Tıp ve Bilim Tarihi Açısından Karşılaştırılması”, GATA, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1991.

⁶⁶ Yıldırım, *agm.*, s. 358.

⁶⁷ Emel Kaya Gözlü, *agm.*, s. 120.

⁶⁸ Emel Kaya Gözlü, *agm.*, s. 120.

⁶⁹ Emel Kaya, “Muhyiddin Mehi’nin Müfid (Nazmü't-Teshil) adlı eseri (inceleme-metin-dizin) ve bu eserin XV. yüzyıl Türk tıp dilinin oluşmasındaki yeri”, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2008.

⁷⁰ Bayat, *age.*, s. 297.

1730] ve Batı tıbbını tanıma ve tercüme dönemi [1730-1827] olmak üzere ikiye ayrılır.⁷¹ 1827 sonrası ise Batıya açılış ve modernleşme dönemidir.⁷²

Osmanlı Devletinde hekimlik resmi bir kurum haline getirilmiş ve hekimbaşılık müessesesi oluşturulmuştur. Klasik Osmanlı tıbbında eser veren hekimler daha çok hekimbaşılar olmuştur. “XVI. yüzyılda Hekim Muhiddîn Mehmed ile başlayan ve XIX. yüzyılın ortasında Abdülhak Molla ile biten 350 yıllık dönemde 13’ü tıbbi eser sahibi (Ahî çelebi, Yûsuf Sinan, Kosonî Mehmed, Emîr çelebi, Zeynelâbidîn, Ali, Sâlih bin Nasrullah, Hayâtîzâde Mustafa Feyzî, Nûh, Subhizâde, Hayrullah, Gevrekzâde, Mustafa Behçet) 42 kişi 58 defa hekimbaşılık görevine getirilmiştir.”⁷³

Tıbbi eser sahibi hekimbaşılardan ilkerinden biri Ahi Çelebi (öl. 1524)’dir. II. Bayezid ve Yavuz Sultan Selim dönemlerinin hekimbaşısıdır. “En önemli eseri, böbrek ve mesane taşlarının sebeplerini, belirtilerini ve tedavi yollarını Türkçe olarak anlattığı 10 bölümlük *Risâle-i Hasâtü’l-Kilye*’dir.”⁷⁴ Eser İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi doktorlarından ‘Saim Ergun’⁷⁵ tarafından yayımlanmıştır.

İbrahim ibn Abdullah’ın 15. yy. sonu 16. yy. başlarında, II. Bayezid’in cerrahbaşı olduğu zannedilmektedir.⁷⁶ Türk tıp literatüründe ateşli silah yaraları ve frengiden söz eden ilk eser olan *Alâim-i Cerrâhîn*’i yazmıştır.⁷⁷ ‘Mehmet Gürlek’⁷⁸ eser üzerine doktora çalışması yapmıştır.”

Kaysun’dan göçerek Ankara’ya yerleşen, Şehzade II.Selim’in hekimliğini yapan Nidai’nin en önemli eseri *Menâfî ü’n-nâs’tır*. Hekimin bulunmadığı ortamlarda halka faydalı olmak amacıyla sade bir Türkçeyle kaleme aldığı eserini 1566’da tamamlamıştır.⁷⁹ Eser üzerine ‘Hatice Özcan’⁸⁰ yüksek lisans, ‘Sadettin Özçelik’⁸¹

⁷¹ Bayat, *age.*, s. 298.

⁷² Bayat, *age.*, s. 298.

⁷³ Bayat, *age.*, s. 301.

⁷⁴ Bayat, *age.*, s. 305.

⁷⁵ Saim Erkun, *Ahi Ahmed B. Kemal-İd-Din İl-Mütetabbib Risalet-Ül-Kilyeti Ve’l-Mesane*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1948.

⁷⁶ Bayat, *age.*, s. 304.

⁷⁷ Mehmet Gürlek, “Anadoluda Yazılmış İlk Türkçe Cerrahi Yazmalara Bir Örnek: Alâim-i Cerrâhin”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 6/3 Summer 2011, p. 1427, TURKEY.

⁷⁸ Mehmet Gürlek, “İbrahim bin Abdullah’ın Cerrahnâme (Alâim-i Cerrâhin) Adlı Eseri (Giriş-Metin-Sözlük)”, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2011.

⁷⁹ Bayat, *age.*, s. 305.

⁸⁰ Hatice Özcan, “Kaysunizade Muhammed Çelebi El-Ankaravî’nin Menâfiu’n-Nâs Adlı Eseri (Metin-Dil Özellikleri-Dizin)”, Selçuk Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007.

⁸¹ Sadettin Özçelik, “Nidai Mehmet Çelebi, Menafî’ün-nas (Dil Özellikleri, Metin, Söz Dizini)”, İnönü Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1990.

doktora çalışması yapmıştır. *El-Dürrü'l-Manzûm/Manzûme fi't-Tıb* ve *Rebî u's-Selâme* Kaysunizade'nin diğer eserleridir. *El-Dürrü'l-Manzûm/Manzûme fi't-Tıb* üzerine 'Burhan Paçacıoğlu'⁸² bir kitap yayımlamıştır.

Şirvânî Şemseddîn-î İtâkî'nin 17. yy.ın ilk yarısında yazdığı *Teşrîh-i Ebdân ve Tercümân-ı Kibâle-i Feylesofân*'ı Osmanlı tıbbının nadir anatomi kitaplarından⁸³ Eser üzerine 'Esin Kahya'⁸⁴ kitap hazırlamıştır.

Emir çelebi 1624'te yazdığı *Enmûzecü't-Tıb* ta anatomiden ve hastalıklardan bahsetmiştir. Eserde hekimlerin savaşta ölen askerlerin cesetleri üzerinde deontolojik çalışma yapmalarını tavsiye etmiştir.⁸⁵

Zeynelabidin ibn Halil (öl.1647) Fatih Dârüşşifâsında IV. Murad zamanında başhekimliği sırasında yazdığı *Şifâ'u'l-Fu'âd li-Hazreti Sultân Murâd* adlı eserinde günlük hayatta olması gereken yeme içme prensiplerini ve bazı ilaç terkiplerini anlatmıştır.⁸⁶

“Klasik ve Doğulu Osmanlı tıbbının Osmanlıdaki pek çok değişim gibi Tanzimat ile birlikte değişmeye başladığı kabul edilir. Ancak köklü değişimlerin olduğu Tanzimat sonrası dönemden önce de Osmanlı hekimleri arasında yeni anlayışlar oluşmaya başlamıştır. Yeniliğin başlangıcı ise 17. yy. olarak kabul edilir.”⁸⁷ Osmanlılarda geleneksel tıp anlayışının farklılaşması IV. Mehmet döneminin hekimbaşlarından Salih b. Nasrullah'ın Rönesans'ın ünlü hekimi Parecelsus'un Latince olarak kaleme aldığı bir eserini kendi deneyimlerini de ilave ederek Arapçaya tercümesi ile başlar.⁸⁸ *Gâyetü'l-Beyân fî Tedbîr-i Bedenü'l-İnsan, Gâyetü'l-İtkân fî Tedbîr-i Bedenü'l-İnsan, Gâye fî't-Tıbb* ve *Tıbb-ı Cedîdü'l-Kimya* adlı eserleri Batılı hekimlerden faydalanarak yazdığı eserleridir.⁸⁹ “(...) Özellikle onun ‘Tıbb-ı Cedîdü'l-Kimya’ adlı eseri Osmanlı tıbbında yeni bir çığır açacaktır. Daha sonraları ‘Tıbb-ı

⁸² Burhan Paçacıoğlu, *Nidâi Manzûm Tıp Kitabı*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 2010.

⁸³ Bayat, *age.*, s. 306.

⁸⁴ Esin Kahya, *Şemseddîn-î İtâkî'nin Resimli Anotomi Kitabı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.

⁸⁵ Bayat, *age.*, s. 307.

⁸⁶ Bayat, *age.*, s. 308.

⁸⁷ Talat Dinar, “Tıbb-ı Cedid Yazmaları Üzerine Bazı Tespitler”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012*, ANKARA-TURKEY, p. 1542.

⁸⁸ Dinar, *agm.*, s. 1541.

⁸⁹ Dinar, *agm.*, s. 1541.

Cedîd' olarak anılacak olan bu eser aynı adla bir akımı doğuracak ve Tıbb-ı Cedid anlayışı Osmanlı hekimleri arasında yaygınlaşacaktır.”⁹⁰ *Gâyetü'l-Beyân fî Tedbîr-i Bedenü'l-İnsan* adlı eser üzerine 'Zekiye Gül Elbir'⁹¹ doktora çalışması yapmıştır.

Salih b. Nasrullah ile Batı tıbbını tanımaya başlayan Osmanlının önemli hekimlerden biri Hayatizâde Mustafa Feyzi (öl. 1692)'dir. IV. Mehmed ve II.Süleyman döneminin hekimbaşlarındanıdır.⁹² *Resâilü'l-Müşfiye fî Emrâzi'l-Müşkile (Hamse-i Hayâtîzâde)* adlı 5 kitaptan meydana gelen eserinde İllet-i Merâkiyye, Sevdâ-i Merâkiyye, Maraz-ı Efrencî, Maraz-ı Pilica, Hummâ-yı Redîe hastalıklarını anlatmıştır.⁹³

1695'te II. Mustafa döneminde hekimbaşılık yapan Nuh Efendi (öl. 1707)'nin Avrupalı yazar Melchios'un eserini tercüme ettiği *Tercüme-i Akabadin Meliku* adlı bir eseri vardır.⁹⁴

Şaban İbn Ahmed eş-Şifâî'nin (öl. 1706) “1701'de yazdığı *Tedbîrü'l- Mevlîd* Osmanlı tıbbında doğum ve çocuk hastalıkları alanında yazılmış ilk eser olduğu için önem taşır.”⁹⁵

1758 yılında hekimbaşı olan Mehmed Refî (öl. 1769) yanında çalışan saray hekimlerinden Tokatlı Mustafa Efendiye İbn Sînâ'nın *Kanûn*'unu tercüme ettirerek Türkçeye kazandırmıştır.⁹⁶ Ayrıca *İllet-i Sadriye*, *Evcâu'l-Mefâsıl*, *İllet-i Mesâne*, *Padzehr-i Anber*, *Zafu l-Bâh* ve *Mevâni ü'l-Cebel* gibi eserleri vardır.⁹⁷

18. yy. tıp yazmalarından biri de Müderris Hasan Efendi'nin *Gâyetü'l-Müntehâ Fî-Tedbiri'l-Merzâ* adlı eseridir. Bu eser Salih b. Nasrullah'ın *Tıbb-ı Cedîdî'l-Kimyâ* sının tercümesidir.⁹⁸ Eser üzerine 'Talat Dinar'⁹⁹ doktora çalışması yapmıştır.

⁹⁰ Dinar, *agm.*, s. 1542.

⁹¹ Zekiye Gül Elbir, “Gayetü'l Beyan - Fi Tedbiri Bedeni'l İnsan (Giriş, inceleme-metin-dizin)”, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ, 2000.

⁹² Nuran Yıldırım, “Hayatizâde Mustafa Feyzi”, *TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, Cilt 17, İstanbul, 1998, s. 16.

⁹³ Yıldırım, *agm.*, s. 17.

⁹⁴ Bayat, *age.*, s. 312.

⁹⁵ Bayat, *age.*, s. 312.

⁹⁶ Bayat, *age.*, s. 313.

⁹⁷ Bayat, *age.*, s. 313.

⁹⁸ Dinar, *agm.*, s. 1544.

Gevrekzâde Hafız Hasan (öl. 1801) Paracelsus'un Sâlih bin Nasrullah tarafından Arapçaya tercüme edilen *Tıbb-ı Cedîdî'l-Kimyâ*'sını Türkçeye tercüme eden hekimlerden biri olmasına rağmen, bunun dışındaki eserlerini klasik İslam kaynaklarından faydalanarak ortaya koymuştur.¹⁰⁰ *Mürşidü'l-Libâ fî Tercümeti Spagorya* adını verdiği bu Tıbb-ı Cedid tercümesi dışında *Risâle-i Tıbbiyye*, *Risâle fî Marazı'l-İskorbüt*, *Düstûru'l-'Amel fî Tedbîri's-Sıhha ve'l-İlel*, *Risâle-i Nikris*, *Risâletü'l-Mûsikıyye Mine'd-Devâi'r-Rûhâniyye*, *Micennetü't-Tâ ûn ve'l-Vebâ*, *Zübdetü'l-Kühhâliyye fî Teşrîhi'l-Basariyye* gibi pek çok eseri vardır.¹⁰¹ *Risâletü'l-Mûsikıyye Mine'd-Devâi'r-Rûhâniyye* adlı ruhi hastalıkların müzikle tedavisini anlatan eseri üzerine 'Ahmet Hakkı Turabi'¹⁰² kitap yayımlamıştır.

Muhammed Bin Hasan ve İlm-i Tıbb

İncelediğimiz tıp yazması, 2b/18'de yazarın kendi ismini söylemesinden öğrendiğimiz üzere, Muhammed bin Hasan'a aittir. Ancak Milli Kütüphane kaynaklarında yazarın ismi yanlış yazılmıştır. Mehmed bin Hasan olarak geçmektedir. Oysa ikinci 'mim' harfinin üstünde şedde olmasından (محمد بن حسن), yazarın isminin Muhammed olduğu açıktır. Araştırmalarımız sonucu yazar hakkında literatürde bilgi bulunamamıştır. Ayrıca yazmanın farklı bir nüshasına da rastlanmamıştır.

Eserin Dış Görünüşü

İncelediğimiz İlm-i Tıbb adlı yazma eser 38 varaktan oluşmaktadır. Kütüphane kayıtlarında verilen bilgilere göre eserin boyutları (dış-iç) 216x142-131x81 mm.dir. Düz yazı şeklinde yazılmıştır. Eserin yalnız ilk sayfası, 1b'de altı satır, diğer yaprakların tamamında on birer satır vardır. Şemseli, zencirekli, vişnerengi meşin, sırtı yıpranmış,

⁹⁹ Talat Dinar, "Müderriş Hasan Efendi'nin Gâyetü'l-Müntehâ Fî-Tedbîri'l-Merzâ'sı (Hastalıkların Tedavisinde En Son Nokta)(İnceleme-Metin-Dizinler)", Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Denizli, 2013.

¹⁰⁰ Bayat, *age.*, s. 314.

¹⁰¹ Bayat, *age.*, s. 314.

¹⁰² Ahmet Hakkı Turabi, *Gevrekzâde Hâfız Hasan ve Mûsikî Risalesi (İnceleme-Metin)*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005.

kapakları ebru kağıt kaplı, şirazesı bozuk bir cildi vardır. Mihrabiye ve serlevha mülevven tezhipli, cetveller, söz başları ve duracaklar yaldızlıdır. Saykallı ince abadi kağıda harekeli nesihle yazılmıştır. Ancak derkenarlar rika ile yazılıdır. İmla özellikleri bakımından da eserin genelinden farklı olan derkenarlar, eserin bir müstensih tarafından yazıya geçirildiğini düşündürmektedir. Ancak farklı bir nüshanın bulunamaması sonucu bu konuda kesin bir bilgi edinilememiştir.

Eserin İçeriği

Yazar kitabına bu tür eserlerde gelenek olduğu üzere¹⁰³ besmele, hamdele ve salvele ile başlamıştır. Allah’a ve Hz. Peygamber’e yaptığı övgüleri şu satırlarda görmek mümkündür: (1b/) *şükür ve sipās ve sitāyış-i bī-kıyās ol hakīm-i kādır ve ‘azīz-i muqtedir (2) celle şānühü ve ‘amme nevālehü hāzretlerine lāyıkdur ki envā’-ı mevcūdātı (3) feyz ve fāzlı ile vücūda getürüp nevā’-ı ādemi kuvvet-i ‘akliyye (4) ve nefis-i nātıka ile teşrīf ve leṭāyif-i feẓā’il-i insāniyye ile (5) tezyīn ve talṭif idüp hüsni-hulḳ ve aḥsen-i takvīm ve vahy (6) ve ilhām ve ta’līm ile tahşış ve nazar ve i’tibār virüp sa’ādet-i (2a/)ebediyyeye tavşıl ve şekāvet-i sermediyyeden tahliş eyledi (8) ve men yu’ te’l-hikmete fekad ūtī hayran keşīran ve şalavāt-ı mütevāliyyāt (9) ve tahıyyāt-ı bī-nihāyāt ol şāhibü’l-mu’cizātı ve’lāyāt (10) nebiyyi kureyşī hāzret-i muḥammed muştafa üzerine olsun ki lezīz-i (11) maṭā’ım ve meşāribden ihtimā’ ile hıfz-ı şihḥat-i İslāmī ḥāşıl (12) ve kelām-ı leyyīn ve mu’cezi ile kulüb-ı kāsıyeden mevādd-ı fāsıde-i (13) küfr ve işrāki telyīn idüp zāyil itmışdür ve rıdvān-ı (14) firāvān ve gufrān-ı bī-pāyān ol hāzret-i bā-rif’atūn evlād-ı (15) kirām ve eşḫāb-ı ızāmına ki menāhi-i reddiyyeden tenkiye (16) ile evşāf-ı zemīmeye müdāvi ve millet-i rāsiyye-i hıfz (17) ile emrāz-ı sāriyyeye mu’ālicilerdür...*

Yazar hamdele ve salvele satırlarının ardından 2b/18’de; *bu bende-i fakīr ve za’if Muhammed bin Ḥasan*, cümlesinde kendi adını zikretmiştir. Daha sonra eserinin İslami geleneklere göre yazıldığını söylemiş ve bunu ayet ve hadislerle desteklemiştir. (ayet ve hadisler için bkz. 2a/8; 2b/24,25,26,27; 3a/29,30; 3b/44) Kitabını yazarken faydalandığı kaynakları ve kişileri övgülerle anlatmıştır. Bu kaynaklar Arap İslam bilgini İbn-i Sina’nın *El-Kanun fi’t-Tıb* adlı eseri ve Anadolunun İbni Sina’sı olarak

¹⁰³ Zekiye Gül Elbir, “XVII.yy’da Yazılmış Önemli Bir Tıp Kitabı”, *BAL-TAM Türklük Bilgisi* 2, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren, Mart 2005, s. 134.

bilinen fıkıh ve tıp bilgini hekim Konyalı Hacı Paşa'nın *Şifâ'ül-Eşkām* adlı eserleridir. Yazar ayrıca yine Arap İslam bilgini Alâ'addin el-Karşî'nin şerhlerinden ve Selçuklular devri hekimlerinden Necîbü'd-dîn Semerkandî'nin müellifatından faydalandığını belirtmiştir.

Yazmanın konusu geleneksel tıbbın bir kolu olan hıfzıssıhhadır. Eserde sağlığın korunması için yapılması gerekenler anlatılmıştır. Yazar kitabını dönemin önde gelen tıp kitaplarını okuyup, buradaki bilgileri toplayıp karıştırmak suretiyle oluşturmuştur. Bu bilgiyi şu satırlarda görmemiz mümkündür: “ (3b/) *esbāb-ı sitte-i zārūriyye tedbiri üzere lisān-ı ‘arabīde bir risāle (49) te ‘līf idüp kânundan ve şifāü ‘l-eskāmından ve fāzıl-ı ‘allāme (50) necîbü‘d-dîn semerkandî’nün mü‘ellefātından kavānîn-i hıfz-ı şıhhati zabt (derkenar 4a/) ve anda derc ve sâyir kütüb-i mu‘tebere ve resāyil-i mütedāvilede olan fevāyidden cem‘ ve hārc itdüm...* “Burada *esbāb-ı sitte-i zārūriyye* ile kastettiği, geleneksel tıpta hekimlerin ‘zorunlu altı sebep’ olarak nitelendirdiği insanın sağlıklı veya hasta olma sebepleridir. “Bu altı sebep; hava, yeme ve içme, bedenin istirahati (sükūn-ı bedeneyn), ruhun dinlenmesi (sükūn-ı nefsanīyen), uyumak ve uyanmak, istifrağ ve ihtibas’dır”.¹⁰⁴

Esbāb-ı sitte-i zārūriyye hakkında Arapça bir risale yazdığını söyleyen yazar daha sonra bunu Türkçeye çevirdiğini ve 8 bölüme ayırdığını belirtmektedir: “(derkenar 4a) *pes risāle-i mezbūre lisān-ı türki‘ye tercüme idüp sekiz ravzaya taḫsīm itdüm...*” Yazar eserini oluşturan bu 8 bölümün bölüm başlarını, 2.bölüm hariç, yıldızla yazmıştır. Buna göre bu 8 bölüm şöyledir:

1- İnsanın içinde yaşadığı hava 4a/53,54; *ravza-i ūlā (54) bedenī muḥīṭ olan hevā tedbirindedür.*

2- yiyecek ve içecekler 6a/100; bölüm başı verilmemiş.

3- hareket ve bedenin dinlenmesi 22a/454,455; *ravza-i şālīse hareket ve sükūn-ı (455) bedeneyn tedbirindedür.*

4- hareket ve ruhun dinlenmesi 24b/506,507; *ravza-i rābi‘a hareket ve sükūn-ı (507) nefsanīn tedbirindedür.*

5- uyku ve uykusuzluk 26a/544; *ravza-i hāmise nevm ve yaḳaḳa tedbirindedür.*

¹⁰⁴ Elbir, *agm.*, s. 134.

6- istifrag ve ihtibas (kusma, boşaltma) 27a/567; *ravza-i sādise istifrag ve ihtibās tedbīrindedür.*

7- cinsel ilişki ve hamam 28a/585; *fī tedbīrū 'l-ḥammām.*

8- sağlığa faydalı şeyler (fasd, hacamat, misvak ile diş temizleme, giyeceklerin önemi, kay etme ve vebadan korunma) 32a/667, 668; *ravza-i sāmīne ḥıfz-ı şıḥḥate müte'allik olur ba'zı (668) eşyā' tedbīrindedür.*

“Tıp tarihinde hastalıklara yaklaşımda, Eski Yunan’da *Humoral Patoloji Teorisi*, İslam tıbbında ise *Ahlat-ı Erbaa* olarak bilinen tıbbi düşünce esas alınmıştır; yani insan bedeninde dört temel sıvı (kan, balgam, safra, sevdâ) olduğu ve hastalıkların bu sıvıların vücutta dengesiz dağılımından meydana geldiği ve tedavinin de bu sıvıların vücutta tekrar dengeli bir hale getirilmesiyle mümkün olduğu anlayışı hakimdir.”¹⁰⁵ İbn-i Sina ve dönemin diğer hekimleri insanları bu anlayışa göre dört farklı mizaca yani bünyeye ayırmışlar, sağlıklı yaşam bilgilerini buna göre vermişlerdir. İncelediğimiz eserde de bu anlayış hakimdir.

“İslâmiyet sağlıklı olmaya önem vermiş ve Hz. Peygamber insanların hastalıklara karşı tedbir almalarını tavsiye etmiştir.”¹⁰⁶ “(...) Müslümanlar tedavi olmayı bir nevi sünnet telakki ettiklerinden, Hz. Peygamber’in vefatından sonra sağlıkla ilgili hadislerini toplamayı ihmal etmemişlerdir. Sıhhat derecesi en yüksek olan hadisleri toplayan Buharî’nin es-Sahîh’inde tıpla ilgili hadisler müstakil bir bölüm (kitap) olarak yer aldığı gibi, daha sonra bu tür rivayetler ‘*Tıbbü’n-Nebevî*’ adı altında müstakil kitaplar içinde toplanmıştır.”¹⁰⁷ İncelediğimiz yazmada da yazar *Tıbbü’n-Nebevî*’den örnekler vermiştir (2b/27; 14a/274; 37b/793). Ayrıca İmam-ı Şafii ve Enes Bin Malik’in rivayetlerinden bahsetmiştir. Ancak tıp tarihinin temelinde Grek hekimlerin çalışmaları yadsınamaz bir gerçektir. İslam tıbbı da Grek hekimlerinden faydalanmıştır. Metnimizde de müellifin Grek hekimler *Calinus*, yani Galen, (36b/774) ve *Hipokrat*’tan (37b/788) örnekler verdiği görülür.

¹⁰⁵ Doğan, *agm.*, s. 907.

¹⁰⁶ Ali Bakkal, “İslam Tarihinde Tıbbın Gelişmesi ve Silvan’da Tıp”, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Yıl: 18, Sayı 30, Temmuz–Aralık 2013, s. 9.

¹⁰⁷ Bakkal, *agm.*, s. 14.

Eserin Yazılış Tarihi

“Tıp alanında yazılmış telif veya tercüme eserlerde zamanın geleneklerine uyularak genellikle tarih verilmez.”¹⁰⁸ Belki de bu geleneğe uyarak metnimizin yazarı da herhangi bir tarih belirtmemiştir. Yazarın faydalandığını belirttiği kaynakların yazılış tarihleri ve eserin dil özelliklerini değerlendirerek bu konuda fikir yürütmeye çalıştık. Buna göre 3b/49’da eseri yazarken faydalandığını belirttiği Konyalı Hacı Paşa’ya ait *Şifa’ül Eskām* adlı eserin, 1380’li yıllarda yazıldığı bilinmektedir. Ancak eserin dil özellikleri 17. yy. Türkçesiyle yazılmış olduğunu göstermektedir. Öyleyse yazar eserini çağdaşı eserlerden değil ilk dönem tıp kaynaklarından faydalanarak yazmıştır.

¹⁰⁸ Muhammed Yelten, *age.*, s. 7.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. İNCELEME

1.1. İMLA (YAZIM) ÖZELLİKLERİ

1.1.1. ÜNLÜLERİN YAZIMI

1.1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

1.1.1.1.1. Ön Seste

Medli Elif (İ) ile Yazım

/A/ ünlüsü ön seste 11 yerde medli elif (İ) ile yazılmıştır

aç آچ 5a/296

ağrısı آغرسى 20b/422

aķınca آقنچه 23b/487

andan آندن 16b/332

anun آنوك 30b/642

aşı آشى 10b/196

at آت 24a/498

ateşden آتشدن 38a/806

av او 11b/217

ay آى 34b/725

az آز 14b/292

Bunlardan ‘ay’ sözcüğü 2 yerde medli elif ile (29b/614, 34b/725), 1 yerde üstünlü elif ile (37b/788), 1 yerde ise çekerli elif ile yazılmıştır. ‘andan’ sözcüğü 1 yerde medli yazılırken metnin diğer bölümlerinde üstünlü yazılmıştır. ‘anun’ sözcüğü 1 yerde medli elif ile, 4 yerde çekerli elif ile (7b/d130, 7b/135, 14a/271, 34b/730) 3 yerde de üstünlü elif ile (9a/169, 35a/739, 35b/746) gösterilmiştir. Diğer sözcükler metnin tamamında medli elifle yazılmıştır. Görüldüğü gibi ön seste /a/sesinin medli elifle gösterilmesi bazı kelimelerde düzenli değildir.

Üstünlü Elif (ا) ile Yazım

Ön seste /a/ harfî 27 yerde üstünlü elif ile (ا) gösterilmiştir.

ağacı اَعَجَى 4b/63	arturur اَرْتُوْر 10b/194
ağırlıkları اَغْرَلْقَلَرى 37a/ 785	aruqluk اَرُوْقْلُق 18b/376
ağızda اَعَزْدَه 19b/397	atmak اَتْمَق 24b/503
agrisi اَغْرِسَى 32b/678	ayaklar اَيْقَلَار 31a/655
altı اَلْتَى 9a/167	ayda اَيْدَه 37b/788
andan اَنْدَنْ 22a/452	ayrılmış اَيْرْلَمِش 9b/178
arka اَرْقَه 33b/703	ayva اَيْوَه 36b/768

Çekerli Elif (ا) ile Yazım

Ön seste çekerli elifle (ا) yazılmış 4 sözcüğe rastlanmıştır.

ānı اَنِى 4b/66	ayırup اَيْرُوب 14a/281
ayda اَيْدَه 298b/615	az اَز 10b/202

1.1.1.1.2. İç Seste

Medli Elif (ا) ile Yazım

Metnimizde iç seste medli elife 3 sözcükte rastlanmıştır. /A/ ünlüsünün ‘baş’ sözcüğünün diğer kullanımlarında üstünlü elifle, ‘olmaz’ fiilinde ise üstünle yazıldığı görülmüştür.

ağarşular اَقَارْ صَوْلَار 28a/587
baş بَاش 20b/ 422
olmaz اَوْلْمَاز 16b/327

Üstünlü Elif (ا) ile Yazım

Metnimizde /a/ ünlüsünün iç seste üstünlü elif ile (ا) gösterildiği 64 sözcük vardır. Örneklerden bazıları şöyledir.

arasında اَرَاْسَنْدَه 7a/121	datsuz دَاتْسُوْز 14b/288
baş بَاش 14b/291	olınan اَوْلَان 27b/573
dağıdup دَاغْدُوْب 28b/591	ortasında اَوْرَتَاْسَنْدَه 5b/92
datlu دَاتْلُو 6b/106	sağ صَاغ 27a/559

tarılmaq طارلمق 28b/599

yaramazdur يَرامزدر 14b/288

Üstün ile (ُ) Yazım

İç seste 46 sözcükte üstün ile (ُ) yazıma rastlanmıştır.

alçak اَلچق 5a/80

olmayup اولمىوب 6a/104

ılıcak اِلچق 30a/632

oğlancuq اوغلانچق 38a/807

kabak قابق 15a/301

şakınmağa صاقنماغه 5b/87

kavurma قورمه 17a/345

tatlu طتلو 7b/129

ocaqda اوجقده 11b/223

tavşan طوشن 11b/219

Güzel He (ه) ile Yazım

İç seste /a/ ünlüsü genellikle güzel he (ه) ile yazılmıştır.

arkayı ارقهى 24b/503

oturalar اوتورهلر 30a/623

arutmada اروتمهده 28b/598

oturmayalar اوتورمىهلر 30a/626

bayılmadan بايلمهدين 34b/722

şakınalar صاقنهلر 31b/664

çıkmadan چقرمهدين 22b/463

uyumayalar اويومىهلر 34a/716

koyalar قويهلر 31b/659

yuyalar يويهلر 35a/739

1.1.1.1.3. Son Seste

Son seste /a/ ünlüsü genellikle güzel he (ه) ile yazılmıştır. Ancak üstünlü elif (ل) ve çekerli elif (ل) ile yazılan örneklerine de rastlanmıştır.

Güzel He (ه) ile Yazım

açlığa اچلغه 36a/762

fazla فضله 27b/569

akınca اقنجه 23b/487

ola اوله 9b/175

ayda ایده 29b/614

olundukda اولندقدده 14a/273

ayva ايوه 11b/223

şonra صكره 31b/658

başlaya باشليه 5b/90

toklıkda طوقلقده 8a/143

Üstünlü Elif (ا) ile Yazım

Son seste /a/ ünlüsü 4 sözcükte üstünlü elif (ا) ile yazılmıştır.

ağa انا 29b/616 37b/796 elma ألما 36b/767
baklava بَقْلَوَا 18a/367 heva هَوَا 35b/752

Çekerli Elif (ا) ile Yazım

‘Ağa’ sözcüğü son seste 5 yerde çekerli elif ile (ا) yazılmıştır. Diğer 2 yerde (29b/616 - 37b/796) ise üstünlü elif ile yazılmıştır.

ağa انا 3a/32, 22b/464, 24b/509, 26b/546, 30b/641

Aynı kelimenin Farklı Yazımları

İncelenen metinde 14 kelimede /a/ ünlüsü aynı sözcüklerde farklı yazılmıştır.

Kelime başı ve içinde karşılaştığımız bu farklı yazımların örnekleri şöyledir:

Kelime başında

ağa انا 29b/616 - انا 3a/32
anı انى 4b/66 - انى 33b/700
andan آندن 16b/332 - آندن 22a/452
anuñ انوك 14a/271 - انوك 30b/642 - انوك 35b/746
ayda آيده 29b/614 - آيده 29b/615 - آيده 37b/788
az از 14b/292 - از 10b/202 - از 15b/314

Kelime içinde

anlaruñ انلارك 5a/73 - انلارك 16a/325
ayaqlar ايقلار 31a/655 - ايقلار 31b/658
ayırup أيروب 10b/201 - أيروب 14a/281
arasında آراسنده 19a/391 - آراسنده 5b/91
olanlar اولنلار 9a/162 - اولنلار 9a/163
olan اولن 9b/180 - اولن 8b/160

1.1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

1.1.1.2.1. Ön Seste

Ön ses durumunda /e/ ünlüsü daima üstünlü elif (ﻩ) veya elif (ﺍ) ile yazılmıştır.

eger اكر 17b/358	enār ائار 9b/172
eğlene اكلنه 28b/597	erkek ارکک 11a/210
eksik اڪسك 34a/711	erük اروك 14b/288
ekşiler اكشيلر 36b/766	eylemeye ايلميه 15b/306
elma ألما 9a/171	eyüsi أيوسی 9b/174

1.1.1.2.2. İç Seste

İç ses durumunda /e/sesi elif (ﻩ) ile, güzel he (ه) ile veya üstün (ﻩ) ile yazılmıştır.

Elif (ﺍ) ile Yazım

bilinendür بلناندُر 26a/539	örtünecek اورتناچك 29a/603
geyecek كياچك 29a/603	öyleye اويلايه 26b/556
geyilmeleri كيلملى 33a/689	pişmesinde پشماسنده 16b/328
giderür كيدارُر 14a/275	pişmeyen پشماين 16b/328
girilmeyüp كرلمايُوب 28b/595	

Güzel He (ه) ile Yazım

eylemede ايلمهده 5a/82	itmesiyle اتمهسيله 28b/592
gölgede كُلكهده 10a/186	itseler اتسeler 16b/326
içeler ايچeler 15a/298	yenilmeden ينلمهدين 15b/304
iledür ايلهدر 33a/697	sirkelü سيركهلُ 17a/345

Üstün (ﻩ) ile Yazım

çekirdeğinden چكردكندن 14a/280	getürür كتُورُر 14a/279
deñlü دكلُ 5a/79	gevşek كوشك 18b/373
erkek ارکک 11a/210	iken ايكن 10b-8

kendü كندۇ 8b/159
ördek اوردك 12a/227

pek پك 24b/503
semüz سَمُوز 11a/210

1.1.1.2.3. Son Seste

Son seste /e/ ünlüsü daima güzel he (ه, ه) ile yazılmıştır.

bile بيله 22b/463	bökreklere بؤكركلره 10b/198
cigere چگره 14a/271	itmege اتمگه 27b/578
giçe كچه 26b/555	itdükde ائدكده 24a/501
içdükçe اچدكچه 21b/436	üzere اوزره 7b/135
ile ايله 25b/534	yine ينه 16b/333

1.1.1.3. /ı/ Ünlüsünün Yazımı

1.1.1.3.1. Ön Seste

/ı/ ünlüsü ön seste esreli elif ye (ي) ile ya da esreli elif (I) ile yazılmıştır.

Esreli Elif ye (ي) ile Yazım

Ön seste 2 sözcükte esreli elif ye (ي) ile yazıma rastlanmıştır.

ılgın ایلغن 4b/63	ılıçak ایلچق 30a/632
-------------------	----------------------

Esreli Elif (I) ile

Ön seste 5 sözcükte esreli elif (I) ile yazıma rastlanmıştır.

ırağdan اراقدن 18b/379	ışıdup اصدوب 29a/610
ırmaq ارماق 18b/378	ışlanup اصلنوب 17b/358
ışçaq اسیچق 10a/190	

1.1.1.3.2. İç Seste

İç seste /ı/ ünlüsü esreli ye (ي) ile veya esre (ي) ile yazılmıştır.

Esreli ye (ﺀ) ile Yazım

ağrıları اغریلری 28b/591

ayrılındur ایریلاندر 15a/295

buyurdılar بیوردیلر 14a/274

ışışak إصیچق 30b/641

ışıdur إصیدر 24a/500

kış قیش 29a/603

oldılar اولدیلر 30b/640

omuzlarına اوموزلرینه 30a/628

şaklayıcılarıdır صقلیجیلردر 6b/116

şızındular صیز ندولر 19a/381

Esre (ﺀ) ile Yazım

camekânında جامه‌کاننده 28a/587

çıkarmadan چقرمه‌دن 22b/463

çıkıldıqda چقıldقده 28b/596

dağıdup داغدوب 28b/591

harâbına خرابنه 22a/451

ılğın ایلغن 4b/63

olduğundan اولدغندن 22b/459

olunan اولنان 21b/441

olmuş اولمش 6b/107

uyumaklıq uyumقلیق 30b/637

1.1.1.3.3. Son Seste

Son seste /ı/ ünlüsü daima ye (ی) ile gösterilmiştir.

ağrısı اغرسی 14b/291

altı التی 9a/167

aşı اشی 10b/196

insanı انسانی 9b/182

oldı اولدی 8b/154

tarı طاری 22a/447

tuzı طوزی 9b/176

yaşduğı یاصدوگی 6b/114

yorgunluğu یورغنلوگی 14a/275

zararlarını ضررلرینی 7a/126

1.1.1.4. /i/ Ünlüsünün Yazımı

1.1.1.4.1. Ön Seste

Metnimizde /i/ ünlüsü, ön ses durumunda esreli elif ye (ی) ya da esreli elif (ا) ile gösterilmiştir.

Esreli Elif ye (اِ) ile Yazım

Ön seste /i/ ünlüsü 12 sözcükte esreli elif ye (اِ) ile yazılmıştır.

içeler اِجْهَلَر 38a/808	idiçidür اِديچيدُر 31a/653
içmek اِچْمَك 7a/125	iken اِكَن 31b/658
ide اِده. 27b/578	ikinci اِكْنِجِي 34b/724
ider اِدر 12b/243	iledür اِلهدُر 33a/697
iderler اِدرلَر 13b/267	inek اِئَك 13a/252

Esreli Elif (اِ) ile Yazım

Ön seste 5 sözcük esreli elif (اِ) ile yazılmıştır.

içdükleri اِچدُكْلَرِي 36b/768	itdügi اِتدوْغِي 5b/85
incir اِنجِير 4b/63	itdükde اِتدُكدِه 21a/432
issi اِسِي 19a/387	itmede اِتمده 33b/700

1.1.1.4.2. İç Seste

İç seste /i/ ünlüsü esreli ye (يِ) ile ya da esre (يِ) ile yazılmıştır.

Esreli ye (يِ) ile Yazım

dinilür دِينلُور 16b/332	giç گِيچ 10a/187
idicilerdür اِديجيلرْدُر 5a/73	girici گِيرجِي 29b/621
incir اِنجِير 6b/107	öglerine اَوْغْلَرِيْنِه 14a/274
issilik اِسِيلِيك 15a/293	üzerine اَوْزَرِيْنِه 14a/280
işitmek اِشِيْتْمَك 24a/494	virür وِيرُر 10b/198

Esre (يِ) ile Yazım

bilinen بِلْنَن 26a/539	geyilmeleri گِيْلْمَلَرِي 33a/689
bişürseler بِيْشُورْسَلَر 14a/281	ikinci اِكْنِجِي 34b/724
cigere چِكْرِه 14a/271	sirkelü سِرْكَهْلُ 17a/345
dilkü دِلْكُ 32b/687	yenilse يِنْلِسِه 14a/280
eskisi اَسْكِسِي 13b/263	yeyiñüz يِيكُونُز 14a/274

1.1.1.4.3. Son Seste

Son seste /i/ ünlüsü daima ye (ي) ile yazılmıştır.

Ye (ي) ile Yazım

bedeni بدنى 13b/267	ikinci اىككى 34b/724
dönmesini دۇنمىنى 20a/411	issi اسى 19a/387
ekşi اكشى 36a/757	itdügi ايتدوگى 13a/250
eyüsi ائۇسى 9b/174	üçünçi اۋچۇنچى 34b/724
içdükleri اىدكلىرى 36b/768	üzümi اوزمى 8a/139

/İ/ sesinde aynı kelimenin farklı yazımlarına da rastlanmıştır.

içile اىچىله 34a/720 - اىچىله 36a/758
içinde اچىندە 12b/239 - اچىندە 14a/281

1.1.1.5. /o/ Ünlüsünün Yazımı

Metnimizde son seste /o/ ünlüsüne rastlanmamıştır.

1.1.1.5.1. Ön Seste

Metnimizde ön seste /o/ ünlüsü ötreli elif vav (ۋ) ile yazılmıştır.

oğlaқ اۇغلاق 11a/212	oturmak اۇتورماق 29a/601
oğlancuқlar اۇغلانچىلار 38a/807	on اۇن 33b/710
olur اۇلر 10b/202	ocakda اۇچقده 11b/223
olınan اۇلنان 21b/441	omuzlarına اۇموزلرىنه 30a/628
olunduқda اۇلندىقده 14a/273	oynamasına اۇينامىسنة 38a/800

1.1.1.5.2. İç Seste

İç seste /o/ sesi ötreli vav (ۋ) ile veya ötre (ُ) ile yazılmıştır.

Ötreli vav (ؤ) ile Yazım

çok جوق 6b/106

kocaldur قوجالدۇر 7b/128

koruk قورۇق 15a/302

koyun قوين 6a/104

şol شۇل 5b/89

toğduğı طوغدۇغى 5a/75

tokunup توقۇنۇپ 5a/76

yoğiken يۇغىكن 6b/112

yoğurt يۇغۇرت 7b/138

yorgunluğı يۇرغۇنلۇغى 14a/275

Ötre (ُ) ile Yazım

İç seste /o/ harfinin ötre (ُ) ile yazıldığı, yalnız 4 sözcüğe rastlanmıştır.

şonra صۇنرا 31b/666

šovudur صۇدۇر 15a/299

šovudılmış صۇدۇلمىش 36a/763

šovuk صۇق 5b/92

1.1.1.6. /ö/ Ünlüsünün Yazımı

Metnimizde /ö/ sesine yalnızca ön ve iç seslerde rastlanmıştır.

1.1.1.6.1. Ön Seste

Ön seste /ö/ sesi ötreli elif vav (و) ile yazılmıştır.

öksürüğe أوكسورۇكه 20b/418

örtünmek اورتىنمك 6b/115

öğlerine اوكلىرىنه 14a/274

ötürü اۇتۇرۇ 31a/653

ördek اوردك 12a/227

öyle اويله 31b/662

örtünecek اورتۇنajak 29a/603

1.1.1.6.2. İç Seste

İç seste /ö/ sesi genellikle ötreli vav (ؤ) ile yazılmıştır ancak ötre ile yazılan örneklere de rastlanmıştır.

Ötreli vav (و) ile Yazım

bökreklere بۆكركلره 10b/198	göñül گۆكل 20a/410
döküp دۆكپ 30a/629	göredür گۆره دُر 29b/616
dönmesini دۆنمىسىنى 20a/411	gözük گۆزك 24a/496
gögsün گۆكسك 24a/493	köz كۆز 12b/238
gölge گۆلكه 10a/186	söyündürür سۆيىندۈرۈر 14a/275

Ötre (ُ) ile Yazım

İç seste ötre ile yazılan bir tek sözcüğe rastlanmıştır.

dört دُرْت 29b/615

1.1.1.7. /u/ Ünlüsünün Yazımı

1.1.1.7.1. Ön Seste

Ön seste /u/ sesi daima ötreli elif vav (و) ile yazılmıştır.

unun اۇنك 9b/178	uykusuzluk اۇيقۇسۇزلىق 18b/376
unutsağılık اۇنتساغۇلىق 14b/285	uyuyup اۇيويپ 30b/640
uyandukda اويندۇقده 32a/669	uyumaklığı اۇيۇماقلىغى 30b/637
uykudan اۇيقۇدن 32a/669	

1.1.1.7.2. İç Seste

İç seste /u/ ünlüsü ötreli vav (و) veya ötre (ُ) ile yazılmıştır.

Ötreli vav (و) ile Yazım

açuk اچۇق 5a/75	olduğundan اولدۇغىندىن 6a/95
arukluk اړۇقلىق 18b/376	tuzlu طۇزلى 7b/131
arturur ارتۇرر 11a/212	uykudan اۇيقۇدن 32a/669
buz بۇز 36a/763	yaturken ياتۇركىن 33b/704
buzagu بوذاغو 6a/104	yunuldukdan يۇنۇلدۇقدىن 14b/291

Ötre (ؤ) ile Yazım

arutmada ارتماده 28b/598

arturur ارتۇرۇر 13a/249

aruqluq ارۇقلۇق 18b/376

ayrilandur ايريلانۇر 15a/295

bugdaydur بۇغدايۇر 9b/174

buḡaridur بۇغدايۇر b/63

koyun قوين 6a/104

ḡuru قۇرۇ 13b/267

olunduḡda اولۇندۇقده 14a/273

ḡoyup قۇيۇپ 14a/274

1.1.1.7.3. Son Seste

Son seste /u/ ünlüsünün yalnızca ötreli vav (ؤ) ile yazımına rastlanmıştır.

bu بۇ 31a/652

buzagu بوذاغو 6a/104

datlu داتلۇ 6b/106

diyü ديو 33b/705

ḡoruqlu قۇرۇقلۇ 28a/583

ḡuru قۇرۇ 14a/271

ḡızālu غزالو 9b/174

tatlu تاتلۇ 7b/129

ṭuzlu طۇزلو 34a/718

tatlu تاتلۇ 7b/129

1.1.1.8. /ü/ Ünlüsünün Yazımı

1.1.1.8.1. Ön Seste

Metnimizde ön seste 5 sözcükte görülen /ü/ ünlüsü ötreli elif vav (ؤ) ile yazılmıştır.

üzerine اۇزرىنه 14a/280

üzüm اۇزم 6b/107

üçünçi اۇچىنچى 34b/724

üzere اۇزره 7b/134

1.1.1.8.2. İç Seste

İç seste /ü/ ünlüsü ötreli vav (ؤ) veya ötre ile yazılmıştır.

Ötreli vav (ؤ) ile Yazım

erük ارۇك 14b/288

büyük بيوك 38a/807

gönül كۇئل 20a/411

güzel كۇزل 10b/200

idüp ايدۇب 31b/660
itdüginden ايتدۇگندىن 18a/368
semüz سَمُوز 12a/237

süklün سۇكلن 12b/244
yenilüp يىنلۇب 11a/215
yüksek يۇكسەك 4b/72

Ötre (ُ) ile Yazım

bülüc بُلۇج 11b/220
büyük بۈيۈك 38a/807
degül دَگۈل 33b/702
etlerinüñ اىتلىرىنۈڭ 11b/220
süklün سۇكلن 12b/244

ötürü اۇتۇرۇ 31a/653
Türkī تۈركى derkenar 4a
üzümi اۇزۇمى 8a/139
virür ويرۇر 10b/198
söyündürür سۇيۇندۇرۇر 14a/275

1.1.1.8.3. Son Seste

Son seste /ü/ ünlüsü yalnızca ötreli vav (ُ) ile yazılmıştır.

deñlü دَڭلۇ 5a/79
dilkü دِلکۇ 32b/687
eyüsi اىيۇسى 9b/174

kendü كەندۇ 8b/159
ötürü اۇتۇرۇ 31a/653
südlü سۇدلۇ 10b/195

1.1.2. ÜNSÜZLERİN YAZIMI

1.1.2.1. /ç/ (چ) Ünsüzünün Yazımı

Metnimizde /ç / ünsüzü düzenli olarak çim ile iki noktalı (چ) yazılmıştır.

1.1.2.1.1. Ön Seste

Ön seste /ç/ ünsüzü düzenli olarak çim (چ) ile yazılmıştır. Cim (چ) ile yazıma rastlanmamıştır.

çekirdeginden چەكرەڭگەندىن 5a/295
çekmek چەكمەك 24b/503
çıkmadan چىقارمەدن 22b/463

çıkış چىقىش 10a/190
çoğ جۇغ 21a/427
çok جۇق 23b/489

1.1.2.1.2. İç Seste

İç seste /ç/ ünsüzü çim (چ) ile yazılmıştır. Ancak 3 sözcükte cim (ج) ile yazımına da rastlanmıştır.

çim (چ) ile yazım

açuk اچۇق 5a/75

giçeler گىچىلەر 35b/753

ılıçak اىلىچاق 30a/632

ışıçak ىشىچاق 35b/753

içün اىچۇن 24a/492

içeler اىچىلەر 25b/534

kaçan قچن 26b/555

niçe نىچە 30b/639

olıçak اولىچاق 15a/302

üçünçi اۇچۇنچى 34b/724

cim (ج) ile yazım

ağacı اعاچى 4b/63

içdükleri اىجدىكلرى 36b/768

ikinci اىككىنچى 34b/724

küçüklere كۇچۇكلەر 34b/731

İç seste /ç/ ünsüzünün 2 kelimedede hem çim (چ) hem cim (ج) ile yazımına rastlanmıştır.

ışıçak ىشىچاق 35b/753 - اىشىچاق 10b/201

açlığa اچلىغه 36a/752 - اچلىغه 6b/110

1.1.2.1.3. Son Seste

Son ses durumunda /ç/ ünsüzü 1 kelime dışında (iç- 5b/93) sürekli cim (ج) ile yazılmış, /ç/ şeklinde okunmuştur.

cim (ج) ile yazım

aç اچ 15a/296

birkaç برقاچ 35b/752

bülüş بۇلۇش 11b/224

genç گنج 11a/210

giç گىچ 10a/187

üç اۇچ 13b/270

çim (ج) ile yazım

iç ایچ 5b/93

iç- ایچ 7a/125

1.1.2.2. Geniz ɣ'sinin (ك) Yazımı

Metnimizde iç ve son seslerde geniz n'sine rastlanmıştır. Ayrıca iç seste 1 kelimede (sinirleri, 14a/276) üstü üç noktalı kef (ك) ile yazımına rastlanmıştır.

1.1.2.2.1. İç Seste

İç seste geniz ɣ'sine sadece 8 farklı kelimede rastlanmıştır.

ağa اكا 26b/546

öğlerine اؤڭلرینه 14a/274

değlü دڭلۇ 5a/79

sinirleri سڭرلى 14a/276

dişlenmegiçündür دڭلنمگيچۇن 22b/467

şonra صڭره 31b/666

göñül گۇئل 20a/411

yeyiñüz ييگۇز 14a/274

1.1.2.2.2. Son Seste

Son seste kef (ك) ünsüzüne yalnız ilgi hali ekinde rastlanmıştır.

anuñ ائۇك 7b/135

mevādduñ مواءك 37b/796

bunuñ بۇك 37b/789

mevzū'unuñ موضوعك 3a/32

etlerinüñ اترلينك 11b/217

olanlaruñ اولئلرك 23b/483

qamerüñ قمرک 34b/726

şunuñ صونك 4b/63

qanuñ قانك 38a/800

yemişlerüñ يمشلرك 6b/108

1.1.2.3. /p/ (پ) Ünsüzünün Yazımı

1.1.2.3.1. Ön Seste

Metnimizde 2 Türkçe kökenli sözcükte (piş-, pek) ön seste /p/ ünsüzüne rastlanmıştır. Bunlardan 'pişmek' fiilinin hem /b/ (ب) ile hem /p/ (پ) ile yazımı vardır.

Pe (پ) ile Yazım

pişmiş پشمش 10a/186

pişen پشن 16b/332

pişmesinde پشماسنده 16b/328

pek پك 24b/503

Be (ب) ile Yazım

bişürseler بشورسلر 14a/281

bişen بشن 16b/331

bişürmek بشورمك 19a/384

1.1.2.3.2. İç Seste

İç ses durumunda /p/ ünsüzü /پ/ ile yazılmıştır.

kapuları قپولرى 5a/77

kepeginden كپكندن 9b/178

1.1.2.3.3. Son Seste

/p/ ünsüzü son seslerde daima /b/ (پ) ile yazılmıştır. Biz bu çalışmada genel temayüllere uyararak kelime sonunda /b/ ile yazılan sesleri /p/ olarak transkribe ettik. Son seste /p/ ünsüzü, 1 sözcük dışında (şarp, 38a/803) genelde zarf-fiil ekinde kullanılmıştır.

ayırup ایرۇپ 10b/201

eyleyüp ایللۇپ 6b/106

idüp ایدۇپ 7a/123

olmayup اولمىۇپ 6a/104

olunmayup اولنمىۇپ 36a/765

saçılup صاچلۇپ 36b/771

şarp صرپ 38a/803

semürdüp سَمُردۇپ 16a/316

toğunup طۇقنۇپ 5a/76

toldurılıp تۇلدیرىلپ 11b/223

1.1.2.4. /s/ Ünsüzünün Yazımı

1.1.2.4.1. Ön Seste

Metnimizde kelimelerin incelik ve kalınlık durumuna göre /s/ ünsüzünün yazımı düzenlidir. İnce sıradan sözcüklerde sin (س) ile, kalın sıradan sözcükler ise sat (ص) ile

yazılmıştır. Ancak kalın sıradan 1 sözcük devamlı olarak sin (س) ile yazılmıştır. Ön seste sat (ص) ile ince sıradan bir kelimeye ise rastlanmamıştır.

sin (س) ile ince sıradan sözcüklerde

sekiz سَكْز 26b/555	siğir سِغَر 7b/129
semürdüb سَمُورْدَب 10b/200	söyündürür سُوْیُنْدُرُور 14a/275
semüz سَمُوز 11a/210	süd سُوْد 7b/136
sevinme سَوْنَمَه 25a/514	südlü سُوْدْلُو 10b/195

sat (ص) ile kalın sıradan sözcüklerde

şaçılup صَاچْلُوْب 36b/771	şızındular صِيزِنْدُولَر 19a/381
şag صَاغ 27a/559	şonra صُكْرَه 14b/291
şakınalar صِقْتَلَر 31b/664	şovuk صُوْق 5b/92
şarp صَرْب 38a/803	şoyup صَوِيب 15b/305
şarusı صَارُوسِی 12b/245	şu صُو 7a/121

sin (س) ile kalın sıradan sözcüklerde

Ön seste sin (س) ile yazılmış kalın sıradan 2 sözcüğe rastlanmıştır.

sumak سُمَاق 38a/803	sumaqlu سُمَاقْلُو 28a/583
----------------------	----------------------------

1.1.2.4.2. İç Seste

İç seste yine ince sıradan sözcükler sin (س) ile, kalın sıradan sözcükler sat (ص) ile yazılmıştır. Ancak özellikle ekler dolayısıyla iç seste kalın sıradan sözcüklerin sin (س) ile yazıldığına rastlanmıştır. Sat (ص) ile ince sıradan sözcüğe ise rastlanmamıştır.

sin (س) ile ince sıradan sözcüklerde

eskisi اِسْكِسِی 13b/263	issi اِسِی 5b/91
esüp اِسُوْب 35b/751	issiligine اِسِیْلِیغِیْنَه 15a/293
eyüsi اِیُوسِی 9a/382	keser کِسِر 15a/299

kimesne كِمَسْنَه 10b/195
nesne نَسْنَه 36a/759

öksürüğe اوكسوركه 17b/353
yüksek يوكسك 5a/79

sat (ص) ile kalın sıradan sözcüklerde

aşşı اصَّى 20b/424
ışışaķ اِصِیچ 10b/201
ışıdup اِصِیْدُوب 29a/610
ışınup اِصِیْنُوب 32b/679

ışlanup اصلنوب 17b/358
ķuşmaķ قوصمق 35a/735
şuşamagı صوصمغى 20b/420
yaşduğı ياصدوغى 6b/114

sin (س) ile kalın sıradan sözcüklerde

ağrısı اغرىسى 32b/678
arasında اراسنده 7a/121
datsuz داتسوز 14b/288
ğızāsıdur غذاسيدر 24a/495
oldıysa اولديسه 26b/546

oynamasına اويامسينه 38a/800
şarusı صاروسى 12b/245
şuşuzlık صوصزلق 10a/190
unutsağulıķ اونتساغولق 14b/285
uyķusuzlık اويقوصزلق 18b/376

1.1.2.4.3. Son Seste

Son seste 1 sözcükte /s/ ünsüzüne rastlanmıştır. İnce sıradan olan bu sözcük sin (س) ile yazılmıştır.

gögüs كوكس 27a/560

1.1.2.5. /t/ Ünsüzünün Yazımı

1.1.2.5.1. Ön Seste

“ET’deki kalın ve ince sıradan /t/’lerin bir kısmı EAT’de ötümlüleşerek /d/’ye dönmüştür.”¹⁰⁹ Bu durum metnimizde de görülmüştür. /T/ ünsüzü ön seste 3 farklı

¹⁰⁹ Osman Yıldız, *Yūsūf u Zelīḥā (Destān-ı Yusuf), Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler*, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2008, s. 82.

işaretle (د , ت ve ط) yazılmaktadır. Ön seste 1 sözcüğün ise hem dal (د) hem tı (ط) ile yazımına rastlanmıştır.

dal (د) ile Yazım

dağıdup داغدوب 28b/591

datlu داتلۇ 14a/277

datsuz داتسۇز 14b/288

degül دڭل 22b/463

deñlü دڭلۇ 5a/79

der در 23b/487

derlemege درلمكه 23b/486

dilkü دلكۇ 32b/687

dişlere ديشلره 37b/797

diyü دیۇ 8a/148

döküp دۇكب 30a/629

dört درت 29b/615

te (ت) ile Yazım

tavuç تاقۇق 6a/105

Türki تركى derkenar 4a

temürhindi تمرهندی 28a/580

tereyagı ترهياغی 13a/256

tı (ط) ile Yazım

tağ تاغ 5a/74

taşlıklarda تاشلىقلرده 12a/237

taşrasına طشراسنه 36b/770

tatlu تاتلۇ 12a/231

tavşan طوشن 11b/219

toğduğı طوغدۇغی 5a/75

toqlıqda طوقلىقده 8a/143

toqunup طوقنوب 5a/76

toldurılıp تولدیرىلپ 11b/223

turup تورب 38a/805

tutup طوتب 19b/398

tuzlu توزلو 7b/131

ط - د ile Yazım

datlu داتلۇ 14a/277

tatlu تاتلۇ 12a/231

1.1.2.5.2. İç Seste

Türkçe sözcüklerde iç seste /t/ ünsüzü, hem kalın sıradan sözcüklerde hem ince sıradan sözcüklerde te (ت) ile yazılmıştır. Farklı bir yazıma rastlanmamıştır.

arturur ارتورر 17b/355

arutmada ارتمده 28b/598

datlu داتلۇ 7a/126
eti اتى 9a/168
getürüp كتورب 1b/3
itmişdür ايتمشدر 2a/13

qatında قاتينده 5b/84
oturmaq اوترماق 29a/601
otuz اوتوز 21a/431
ötürü اوتۇرۇ 31a/653

1.1.2.5.3. Son Seste

Son ses durumunda /t/ ünsüzü genellikle te (ت) ile yazılmıştır. 1 sözcükte ise bugün /t/ ile biten bir sözcüğün dal (د) ile yazımına rastlanmıştır.

te (ت) ile Yazım

at آت 24a/498
dört درت 29b/615
et ات 15b/305

tut تۇت 14b/290
yogurt يۇغۇرت 13a/254

dal (د) ile Yazım

süd سۇد 7b/137

1.2. FONETİK ÖZELLİKLER

Bu bölümde metnimizdeki sesleri ünlüler ve ünsüzler olmak üzere iki gruba ayırıp fonetik özellikleri açısından inceledik.

1.2.1. ÜNLÜLER

Metnimizde bugün de yazı dilimizde kullandığımız 8 ünlü mevcuttur. a, e, ı, i, o, ö, u, ü. Bu ünlülerdeki ses hadiselerini ayrı başlıklar halinde ele aldık.

1.2.1.1. Ünlü Değişmeleri

a. i>e değişmesi

“Türkçede kelime başında ve ilk hecedeki bazı /e/’lerin, /e/ ile /i/ arasında dokuzuncu bir ses, kapalı /e/ sesi, olması öteden beri tartışma konusu olmuştur. Türkçenin ünlü sayısı konusunda iki ayrı görüş W.Radloff ve V.Thomsen tarafından daha runik harfli metinlerin okunuşu sırasında ortaya atılmıştır.”¹¹⁰ “Türklerin İslamiyeti kabul etmelerinden sonra bu dokuzuncu sesin tespiti daha da zorlaşmıştır. Çünkü Arap alfabesi ünlüleri; elif, vav, ye gibi üç işaretle¹¹¹ gösterir. Dolayısıyla bu alfabe kapalı /è/ sesiyle birlikte dokuz ünlüsü olan bir dili göstermek için yetersiz kalmıştır.”¹¹² Arap alfabesinin Türkçedeki ünlüleri göstermekteki yetersizliği bazı imla sorunlarını ve bazı araştırmacıların varlığını bile kabul etmediği kapalı /è/ ünlüsünü, karmaşık bir sorun haline getirmiştir.¹¹³

Türkologlardan Mecdut Mansuroğlu, Besim Atalay, Orhan Yavuz, Nuri Yüce, Janos Eckmann, Aysu Ata, Musa Duman Türkçede bir kapalı /è/ sesinin varlığını kabul ederken Reşit Rahmeti Arat, Ali Fehmi Karamanlıoğlu gibi kimi araştırmacılar bu sesi

¹¹⁰ Emine Yılmaz, “Ana Türkçede Kapalı E Ünlüsü”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1991, s. 151.

¹¹¹ Arap alfabesi ünlüleri elif, vav, ye ve he ile yani dört işaretle gösterir. Ancak bu cümlede atıfta bulunulan makaledeki bilgiyi değiştirmeden aynen naklettiğimiz için üç işaretten bahsettik.

¹¹² M. Dursun Erdem - Münteha Gül, “Kapalı e (è) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi- Anadolu Ağızları İlişkisi”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S. 11, 2006, s. 111.

¹¹³ Erdem – Gül, *agm.*, s. 116.

bir geçiş dönemi özelliği, imla dikkatsizliği olarak görüp ayrı bir ses olarak kabul etmezler.¹¹⁴

Tartışma konusu bu kapalı /è/ sesi Türkçenin devirleri içinde /e/’ye dönüşmüştür. Bu değişmelerin seyrini Muharrem Ergin şöyle açıklar: “EAT’de kelime başında ve ilk hecedeki birçok /i/’ler Osmanlıcanın son devirlerinde ve TT’de /e/ olmuştur. Bu değişikliğin Osmanlıcanın hangi devrinde olduğunu kesin olarak belirtmek müşküldür. Çünkü eski yazı imlasında bu sesler /e/ olduktan sonra da yeni yazının kabulüne kadar hep /i/ ile yazılmışlardır.”¹¹⁵

EAT ve Osmanlıcada kök hecede /e/ sesi için ye (ﻋ) yazılışı yaygındır. Ancak bu sesin /e/ ile /i/ arası ayrı bir ünlü olması hakkında, yukarıda da belirtildiği gibi, bir kesinlik yoktur. Metnimizde de buna dair özel bir yazım bulunmamaktadır. Bu yüzden çalışmamızda metnin imlasına sadık kalarak, kelimeleri yazıldıkları gibi okuduk. Sonuç olarak:

Metnimizde /e/ ile yazılan sözcüklerin çoğu bugün de /e/ ile dir:

ben 8a/147, beş 38a/804, bile 22b/463, bökre 10b/198, çek- 24b/503, çekirdek 14a/280, deg- 20b/424, dek 21a/427, der 23b/487, derle- 23b/486, diğlen- 22b/467, eglen- 28b/597, eksik 34a/711, ekşi 14b/284, elma 9a/171, erkek 11a/210, erük 14b/288, es- 35b/751, eski 13b/263, et 15b/311, etmek 10a/190, ev 30b/641, eyle- 22a/452, ez- 38a/808, ge 18a/359, 18b/379, gemi 24b/504, genç 11a/210, gerek 21a/435, gevşek 18b/373, gevşe- 32b/685, gie 26b/555, geyik 11b/217, gölge 10a/186, göre 29b/616, güzel 13a/252, ierü 36b/770, imek 7a/125, iil- 7a/122, inek 13a/252, ince 24a/496, işitmek 24a/494, keklik 6a/105, kepek 9b/178, kes- 15a/299, kimse 12b/238, nesne 36a/759, nitekim 7b/133, ördek 12a/227, öyle 31b/662, pek 24b/503, sekiz 26b/555, sev- 24a/497, sevin- 25a/514, temürhindi 28a/580, üzere 7b/135, yel 16a/319, yemek 6b/114, yemiş 13b/260, yen- 8a/140, yeni 28a/585, yenil- 10b/195, yer 36a/759, yine 16b/333, yüksek 4b/72, yürek 14b/282

¹¹⁴ Erdem - Gül, *agm.*, s. 113-115.

¹¹⁵ Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, İstanbul, 2012, s. 80.

Metnimizde /i/ ile yazılıp, bugün /e/ değişmesine uğramış 7 kelime vardır. A.von Gabain'e göre sonradan görülen e>i değişmesiyle ilgili örnekler Run yazısında yazıtlarda farklı yazılmış olan bu kapalı /e/'nin göstergesi olabilir.¹¹⁶

di- 19b/40, dinil- 37a/780, giçe 26b/555, giç 10a/187, it- 37b/795, vir- 27a/564, yi- 14a/274

“Türkçede e>i değişikliği, i>e değişikliği kadar yaygın değildir. Fakat i>e değişmesinin karşısında eskiden beri bunu da görmekteyiz.”¹¹⁷ Metnimizde ise günümüz Türkçesinde /i/ olmuş 2 örnek vardır.

eyü 10a/193, geyecek 29a/603

Metnimizde 2 sözcüğün (geç, yi-) yazımında ise tutarsızlık vardır. Hem /e/ ile hem /i/ ile yazıldığına rastlanmıştır. Bu durumda ‘geç’ sözcüğü 5 yerde /i/ ile, 1 yerde /e/ ile; ‘ye-’ fiili ise 2 yerde /i/ ile, 8 yerde /e/ ile yazılmıştır.

giç 10a/187, 11b/226, 12a/227, 12b/246, 25b/526

geç 18a/359

yi- 29a/604, 36b/773

ye- 6b/112, 6b/116, 7b/128, 7b/130, 14b/284, 17a/345, 29b/613, 37a/779

b. i>ü ve ü>i değişmesi

Metnimizde /i/ ile yazılıp bugün /ü/ ile yazılan 3 sözcük vardır.

büzil- 13b/263, dökil- 30a/631, gündiz 35b/753

Metnimizde /ü/ ile yazılıp bugün /i/ ile yazılan sözcükler ise şöyledir:

bülüş 11b/220, degül 22b/463, deñlü 5a/79, dilkü 32b/687, erük 14b/288, eyü 10a/193, içerü 36b/770, içün 4a/56, kendü 8b/159, semürd- 10b/200 semüz 11a/210, temürhindi 28a/580

¹¹⁶ Annemarie von Gabain (çeviren Mehmet Akalın), *Eski Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 34.

¹¹⁷ Ergin, *age.*, s. 80.

Bunlardan semürd- 10b/200, semüz 11a/210, temürhindi 28a/580 sözcükleri dudak ünsüzleri sebebiyle ET'den EAT'ye geçerken i>ü değişmesine uğramıştır.

“ET'den beri yuvarlak ünlü taşıyan –gArU ekinin EAT'de /g/ ünsüzü düşmüş ekin yuvarlaklığı ise devam etmiştir.”¹¹⁸

Metnimizde bu durum bugün /i/ ile yazılan 1 sözcükte mevcuttur.

içerü 36b/770

ET ‘uçun’ sözcüğü EAT'de ‘içün’ şeklini almıştır. Günümüzde ise ü>i değişmesine uğrayarak ‘için’ olmuştur. için 4a/56

“Bazı kelimelerde ise yuvarlak vokal bulunuşunu bir sebebe bağlayarak izah etmek mümkün değildir. ET'de de yuvarlak vokalli olan bu kelimeler EAT'ye yuvarlak vokalli geçmiştir.”¹¹⁹ Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

bülüç 11b/220, degül 22b/463, değlü 5a/79, dilkü 32b/687, erük 14b/288, kendü 8b/159

c. i>u ve u>ı değişmesi

Metnimizde /i/ ile yazılıp bugün /u/ ile yazılan 2 sözcük vardır. EAT'de düzlük yuvarlaklık uyumuna giren bu kelimeler metnimizde ET'deki şekilleriyle yazılmıştır.

kıuyı 18b/380, kıuzı 11a/214

Metnimizde /u/ ile yazılıp bugün /ı/ ile yazılan sözcükler ise şöyledir:

açuk 5a/75, arukluk 18b/376, aru- 28b/598, buzağı 6a/104, kapu 5a/77, şaru 12b/245, yalnız 17a/347, yaşduk 6b/114, yazu 24a/496

“Bazı yapım eklerindeki vokaller, ET devrinden beri yuvarlak olarak görülmektedir. EAT metinlerinde de bu yuvarlaklık devam etmektedir. Bu ekler –(u)k, –(ü)k ve –aru, –erüdür.”¹²⁰ Bu durumun metnimizde 2 örneği vardır.

¹¹⁸ Faruk Kadri Timurtaş, *Osmanlı Türkçesi Grameri III*, 12. Baskı, İstanbul, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 2009, s. 417.

¹¹⁹ Timurtaş, *age.*, s. 417.

açuk 5a/75, arukluk 18b/376

“ET devresinde mevcut olan /ğ/ ve /g/’ler düşerken kendinden önceki vokalleri yuvarlaklaştırmıştır.”¹²¹ Metnimizde bunun sonucu ı>u değişimine uğramış kelimeler şunlardır:

aru- 28b/598, kapu 5a/77, şaru 12b/245, yazu 24a/496

Günümüzde u>ı değişmesine uğramış bir diğer sözcük ise ‘yalınız’ dur. yalın+öz hece kaynaşması sırasında sözcükte ünlü değişmesi olmuştur.

yalınız 17a/347

ET ve EAT’de yuvarlak vokalli olması bir sebebe bağlanamayan 2 sözcük metnimizde de geçmektedir. Bu sözcükler şöyledir:

buzagu 6a/104, yaşduk 6b/114

d. o>u ve ö>ü değişmesi

Arap alfabesinde Türkçenin bütün yuvarlak ünlülerini karşılamak için ayrı ayrı işaretler yoktur; o, ö, u, ü ünlüleri aynı işaretle gösterilmiştir. Bu nedenle bu değişikliği tespit etmek zordur. Metnimizi okurken eserin genelinin günümüz Türkçesine yakınlığını göz önüne aldık. Buna göre metnimizdeki dar ünlülü ve geniş ünlülü sözcükler şöyledir:

Dar yuvarlak ünlülü kelimeler:

bir uğurdan 28b/596, buğday 10a/184, buyur- 14a/274, buz 36a/763, büyük 38a/807, büzil- 13b/263, getir- 35a/733, gün 29b/621, güzel 13a/252, kabuk 13b/270, kavun 15a/296, kavurma 17a/345, kum 12a/230, kulak 37b/797, kuru 13b/267, kuşmak 35a/735, kuş 7b/138, küçük 34b/731, kürk 32b/687, sızındı 19a/381, şu 7a/121, sumaklı 28a/583, süd 7b/136, süklün 6a/105, tavuk 6a/105, tır- 16b/336, tut- 19b/398, tuz 9b/176, un 9b/178, unutsağılık 14b/285, uyanıklık 26b/546, uyu- 6b/114, uyku 8a/144, üç 13b/270, üzere 7b/135, üzeri 12b/238, üzüm 6b/107, yağmur 19a/381, yudul-

¹²⁰ Timurtaş, *age.*, s. 417.

¹²¹ Timurtaş, *age.*, s. 417.

17b/357, yumşak 15a/295, yumurda 12b/242, yunul- 14b/291, yüksek 4b/72, yürek 14b/282, yüz 35a/739

Geniş yuvarlak ünlülü kelimeler:

boğazlan- 16b/335, boyun 24b/503, bökre 10b/198, çok 6b/114, dök- 30a/629, dört 29b/615, göğüs 27a/560, gölcükler 19a/381, gölge 10a/186, gönül 20a/411, göz 31b/657, koca 19a/388, kocald- 7b/128, koruk 15a/302, koy- 14a/274, koyun 6a/104, köz 12b/238, ocağ 11b/223, oğlağ 11a/212, oğlancuğ 38a/807, oğ 24b/503, oku- 24a/493, ol- 5a/75, omuz 30a/628, on 38a/807, orta 5b/92, otur- 30a/623, otuz 21a/431, ovul- 31a/655, oynama 38a/800, öksürüğ 17b/353, öğ 14a/274, ördek 12a/227, örtün- 29a/603, ötürü 18b/372, öyle 31b/662, sonra 14b/291, şorıl- 17b/357, şovud- 15a/299, şovuk 5b/92, şoy- 15b/305, söyündür- 38a/800, şol 5b/86, toğ- 5a/75, toğ 23a/479, toğun- 5a/76, toldurıl- 11b/223, yoğurt 7b/138, yok 28b/599, yorgunluk 23b/488, yön 11b/220

e. ı>i değişmesi

Metnimizde 1 fiilin ünlüsünün, ET'den EAT'ye geçişte ı>i değişimine uğradığı görülür. Bu değişiklik /ç/, /ş/, /y/ seslerinin yanındaki ünlüleri inceltme özelliğinden kaynaklanmıştır.¹²²

bış- > piş- 17b/348

f. u>a değişmesi

Kelime başı veya ilk hecede görülen bu değişikliğe¹²³ metnimizde 2 sözcükte rastlanmıştır.

odun- > uyan- 32a/669

ortu > orta 5b/92

¹²² Ergin, *age.*, s. 81.

¹²³ Ergin, *age.*, s. 81.

1.2.1.2. Ünlü Düşmesi

Metnimizde kelime başı ve kelime sonunda ünlü düşmesi yoktur. Ünlü düşmesi orta hece düşmesi şeklindedir. Orta hece düşmesinin tanımı şudur: “ikinci veya son hecelerinde kısa ve dar ünlü bulunan Türkçe ve yabancı kökenli kelimelerin bir bölümü, iyelik eklerinden +Im, +In, + I, +ImIz, +InIz; durum eklerinden + A, +I, In; isimden isim yapma eklerinden +Ak, +Al, +An; isimden fiil yapma eklerinden –A, –Aç, –Ak, –AnAk, –I, –IcI, –III, –Iş, –(I)k, –(I)m; çatı eklerinden –(I)l-, –(I)n-, –Ir-, –(I)ş- eklerinden birini alınca iç hece durumuna düşen son hecedeki dar ünlülerin, seyrek olarak /a/, /e/ geniş ünlülerinin, vurgusuz kalması ve hece dizisinin yeniden düzenlenmesiyle düşmesine orta hece düşmesi adını vermekteyiz.”¹²⁴

Metnimizde sözcük içinde ünlü düşmelerinin yanı sıra i- eylemi ve edatlarının ekleşmesinden kaynaklanan ünlü düşmeleri de mevcuttur. Buna göre ünlü düşmesi ses hadisesini iki başlıkta inceledik.

1.2.1.2.1. Sözcük İçinde

ağız : ağzı 35a/739, ağzuñ 14a/276

aķıl : aķla 27a/558, aķlı 21b/438

ayıt- : aytur 36b/774

ayırıl- : ayrılандur 15a/295, ayrılmış 9b/178

biribiri : birbiriyle 22a/450

boyun : boynı 24b/503, boynuñ 24a/493

gögüs : gögsi 13b/268, gögsüñ 24a/493

ķayına-: ķaynamış 7a/125

ķayınad- : ķaynadup 15b/305

¹²⁴ Lan-Ya Tseng, *Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 803, s. 77.

oğulağ : oğlağ 11a/212

oğlancuğ : oğlancuğlar 38a/807, oğlancuğlara 31b/663

oyuna- : oynamak 24a/500, oynamasına 38a/800

taşığsan : taşığsan 11b/219

udıku > uyıku: uyku 15b/308, uykuda 8a/144, uykudan 32a/669, uykuya 26b/555

yumuşak : yumşak 15a/295

‘üzere’(7b/135) sözcüğü ise 6 yerde asıl şekliyle 10 yerde ise ‘üzre’ (3b/48) şeklinde ünlü düşmesine uğrayarak kullanılmıştır.

1.2.1.2.2. i- Eyleminin ve Edatların Kalıplaşması Sonucu Ünlü Düşmesi

“Türkçede i- fiilinin ayrı yazılması vurguyla ilgilidir. Hikaye, rivayet ve şart kavramları vurgulanmak istenmiyorsa idi, imiş, ise şeklinde i- fiili ayrı yazılır ve vurgu bunlar üzerinde yoğunlaşır. Böylelikle düşme söz konusu olmaz. İken zarf-fiilindeki i’nin düşmemesi de aynı şekilde açıklanabilir. İken pekiştirilmek isteniyorsa vurgu i üzerinde kalıyor ve i yazılıyor. Ek bitişik ve uyuma bağlı olarak yazılmışsa vurgunun yeri değişmiştir. Bu durumda dar ünlü de düşürülmüştür.”¹²⁵ Metnimizin tamamında i- eylemi birleşik zaman yaparken bitişik yazılarak ekleşmiştir. Ancak iken zarf-fiili, fiillere gelirken ünlüsü düşürülerek birleşik yazılmasına rağmen, isimlere gelirken -bir örnek dışında- birleşik dahi yazılsa ünlüsü düşürülmemiştir. Bu yüzden metnimizde yukarıda bahsedilen kuralın tam olarak yerleştiğinden söz edilemez. Metnimizde i- fiilinin ekleşmesi sonucu düştüğü örnekler şöyledir:

iken (i- fiilinin zarf-fiili) :

hareket iderken 17a/337

yaturken 33b/704

issiyken 10a/191

¹²⁵ Tseng, *age.*, s. 71.

idi :

lāzım gelürdi 23a/469

ise:

hāşıl oldıysa 26b/546

muhtelif oldıysa 8b/153

ķādir olursa 21a/432

olursa 29b/620

ķavī oldıysa 5a/82

oldıysa 33a/690

lāzım gelürse 7a/122

vāķi' olursa 28a/581

ile edatı:

Metnimizde ünlü düşmesinin bir diğerk nedeni 'ile' edatının ekleşmesidir.

bādem yağıyla 18a/365

nar şuyıyla 15a/302

birbiriyle 22a/450

sebebiyle 4a/59

hasebiyle 24b/502

şerefiyle 3a/32

izāle itmesiyle 28b/592

tedriçle 7a/118

kemaliyle 6b/107

tertīb itmesiyle 13a/251

kemiyetle 22b/459

zannıyla 21b/437

içün edatı:

İçün edatı metnimizde 2 yerde /i/ ünlüsü düşürölerek birleşik yazılmıştır. Bu durumda ünlü düşmesi olmuştur.

birisiçün 23a/471

müctemi' olmaşıçün 24b/512

1.2.1.3. Geçişme

“Geçişme her ikisi daima birlikte kullanılan ve genel olarak biri ünlü ile bitip diğeri ünlü ile başlayan kelimelerin birleşmesidir. Düşen ünlü genellikle açıklık derecesi (opening) bakımından diğesine göre düşük olan ünlüdür.”¹²⁶ Metnimizde 1 örneği vardır.

şu ol > şol 5b/86

1.2.1.4. Birleşme

Zeynep Korkmaz “geçişme ve birleşme” ses olaylarını hece kaynaşması adı altında tek bir ses olayı olarak alır. Daha çok kelime birleşmelerinde görülen bu durumu; aynı hecelerdeki iki ünlünün bir tek ünlüde veya birden çok hecedeki seslerin tek hecede toplanması olayı şeklinde tanımlar.¹²⁷ Bizim birleşme ile kast ettiğimiz ise, sürekli birlikte kullanılan kelimelerin geçirdikleri değişikliklerden sonra yeni bir şekil alması ve tek kelime olmasıdır.¹²⁸ Buna göre metnimizdeki birleşme örnekleri şöyledir:

kim erser > kimse 12b/238

kim erser ne > kimesne 10b/195

ne erser ne > nesne 4b/68

ne teg kim > nitekim 7b/133

şon ara > şonra 14b/291

tağ ol > degül 17b/348

taş ara > taşra 36b/770

yalın öz > yalınız 17a/347

¹²⁶ Osman Nedim Tuna, *Türk Dil Bilgisi (Fonetik ve Morfoloji)*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları, Malatya, 1986, s.43 (Osman Yıldız, age., s. 161, 23. dipnottan naklen.)

¹²⁷ Zeynep Korkmaz, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, 4. Baskı, Ankara, 2010, Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 143.

¹²⁸ Yıldız, age., s. 161.

1.2.1.5. Ünlü Uyumları

1.2.1.5.1. Damak Uyumu (İncelik-Kalınlık Bakımından)

“Kalınlık incelik uyumu bir kelimedeki vokallerin kalınlık-incelik bakımından birbirine uygun olmasıdır. Türkçede bir kelimedeki vokallerin hepsi ya kalın, ya ince olabilir. Bir kelimedede hem kalın, hem ince vokal bulunamaz.”¹²⁹ “(...) Kalınlık-incelik uyumu başlangıçtan bugüne kadar Türkçenin her devrinde çok kuvvetli olarak hakim bulunmuş olan ve olmaya devam eden bir kaidedir.”¹³⁰ Türkçe kelimelerin asli özelliklerinden olan damak uyumu, metnimizde de birkaç istisna dışında tamdır. Çalışmamızda metnimizde görülen damak uyumuna aykırı durumları kelime tabanındaki uyumsuzluklar ve kelimelere ek gelmesi sonucu görülen uyumsuzluklar olmak üzere 2 başlıkta inceledik.

1.2.1.5.1.1 Kelime Tabanında Uyumsuzluk

Metnimizde 1 tek kelime tabanı damak uyumuna uymaz. Böylece Türkçe kelimelerin asli özelliklerinden biri olan damak uyumu metnimizde tamdır denilebilir.

elma 9a/171

1.2.1.5.1.2 Damak Uyumuna Aykırı Düşen Ekler

“Türkçenin bu uyum dışında kalan istisnaları çok azdır ve başka sebeplerle sonradan ortaya çıkmışlardır.”¹³¹ Metnimizde damak uyumuna aykırı düşen 2 ek tespit edilmiştir. +ki ve -ken. Bu 2 ekin damak uyumuna aykırı düşmesi de sonradan ortaya çıkmıştır. “(...) +ki ekinin eskiden, bugün ağızlarda da olduğu gibi kalın yani +kı şekli de vardı. -ken eki sonradan ek haline gelmiş olup aslında iken kelimesi şeklinde idi.”¹³²

+ki aitlik eki

Bir tek örneğine rastlanan ekin kef ile yazılarak ünlü uyumuna aykırı düştüğü görülmüştür.

sonraki derkenar 21a

¹²⁹ Ergin, *age.*, s. 70.

¹³⁰ Ergin, *age.*, s. 71.

¹³¹ Ergin, *age.*, s. 71.

¹³² Ergin, *age.*, s. 71.

-ken zarf-fiil eki

2 kez geçtiği 1 isimde i- ek fiilinin korunmasına rağmen birleşik yazılmış ve damak uyumunu bozmuştur. 1 yerde de kalın sıradan ünlülü fiile gelerek uyumu bozmuştur.

yaturken 33b/704

yoğiken 6b/112, 19a/389

1.2.1.5.2. Dudak Uyum (Düzlük- Yuvarlaklık Bakımından)

“Düzlük yuvarlaklık uyumu bir kelimedeki vokallerin düzlük yuvarlaklık bakımından birbirine uymasındır.”¹³³ Bu uyum Türkçenin her devrinde tam olarak kendini göstermez. Yani kalınlık-incelik uyumu kadar kuvvetli değildir. Ancak bugünkü TT’de kuvvetli bir şekilde kendini hissettirmektedir. EAT ve ET’de bugünkü şekilde bir düzlük yuvarlaklık uyumu mevcut değildir.¹³⁴ Buna göre metnimizde düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırı durumları kelime tabanları ve ekler bakımından inceledik.

.1.2.1.5.2.1 Kelime Tabanlarında Uyumsuzluk

Kelime tabanında dudak uyumunun bozulmasının iki nedeni vardır. Bunlardan biri ET’de son seste bulunan bazı /ğ/’lerin düşmesidir. Diğer ise dudak ünsüzleri nedeniyle bazı sözcüklerde yuvarlaklaşma olabilmesidir. Bazı sözcükler ise herhangi bir neden olmaksızın yuvarlak ünlü taşırlar ve bu durum dudak uyumunun bozulmasına sebep olur. Buna göre metnimizde kelime tabanında dudak uyumunu belirlemeye çalıştık:

/-ğ/ Sesinin Düşmesi Nedeniyle

“ET devresinde çok heceli kelimelerin sonundaki /G/’ler, Batı Türkçesine geçerken düşmüş ve bu düşmenin izi olarak kendisinden önceki düz ünlüleri yuvarlaklaştırmıştır.”¹³⁵ Metnimizde bu durumda 4 sözcüğe rastlanmıştır.

aru-t- 28b/598

şarusı 12b/245

kapuları 5a/77

yazular 24a/496

¹³³ Ergin, *age.*, s. 72.

¹³⁴ Ergin, *age.*, s. 72.

¹³⁵ Yıldız, *age.*, s. 165.

ET'deki ek başı /G/'ler EAT'de düşmüştür. Yuvarlaklaşmaya neden olarak, düzlük yuvarlaklık uyumunu bozan bu durumun metnimizde 1 örneği vardır:

içgerü < içerü 36b/770

Dudak Ünsüzleri Nedeniyle

Dudak ünsüzleri /b/, /m/ ve /p/'nin etkisiyle bazı sözcüklerde yuvarlaklaşma görülebilmektedir. Metnimizde böyle bir duruma 3 sözcükte rastlanmıştır.

semürd- 10b/200, semüz 11a/210, temürhindi 28a/580

Bunlardan semird- sözcüğü 4 yerde yuvarlak ünlülü (semürd - > 10b/200) yazılırken, 4 yerde düz şekliyle (semird- > 11b/222) yazılmış ve uyuma girmiştir.

Bir Nedene Bağlı Olmaksızın Yuvarlak Ünlü Taşıyan Kelimeler

ET'den beri bazı sözcüklerin yuvarlaklığını bir nedene bağlamak mümkün değildir. Metnimizde de böyle sözcüklere rastlanmıştır.

aruḡluḡ 18b/376, buzaḡu 6a/104, bülüç 11b/220, degül 22b/463, deḡlü 5a/79, dilkü 32b/687, erük 14b/288, içün 4a/56, ḡavun 15a/296, ḡavurma 17a/345, kendü 8b/159, şızındı 19a/381, unutsaḡulıḡ 14b/285, yaşıduḡ 6b/114

Dudak Uyumunu Bozan Ekler

Dudak uyumunu bozan ekleri, eklerde görülen yuvarlaklaşma ve düzlükler açısından iki grupta inceledik. Buna göre metindeki tüm ekleri ET'den beri düzlük ve yuvarlaklığını devam ettirmelerine veya ünlülerinin sonradan yuvarlaklaşmış ya da düzleşmiş olmalarına göre gruplandırdık.

.1.2.1.5.2.2 Eklerde Yuvarlaklaşma

.1.2.1.5.2.2.1 Eski Türkçeden Beri Yuvarlaklığını Devam Ettiren Ekler

İsimden İsim Yapma Ekleri

+ArU

Aslında yön eklerinden olup zamanla kalıplaşarak yapım eki olan bu eke metnimizde 1 sözcükte rastlanmıştır. ET'den beri ilk ünlüsü düz, ikinci ünlüsü yuvarlak olan ek kendi içinde dahi uyuma aykırıdır. Eklendiği sözcük de uyum dışıdır.

içerüsine 36b/770

Fiilden İsim Yapma Ekleri

-mUr

Ekin yuvarlaklığı /m/ ünsüzünden dolayıdır. ET döneminden beri ekin ünlüsü yuvarlaklığını korumaktadır. Metnimizde 1 kelimedede geçen ek düz ünlülü fiilden sonra gelerek uyumu bozmuştur.

yağmur 19a/381

-UK

Metnimizde -UK ekinin ünlüsü 3 yerde geçen uyanıklık kelimesinde 1 kez düz ünlülü yazılarak uyuma girmiş, diğer 2 yerde yuvarlak ünlülü yazılarak uyum dışı kalmıştır. Ek bu kelime dışında metnin tamamında yuvarlak ünlülü yazılmıştır. Bu yüzden ekin uyumu bozduğu örnekler olmuştur.

aruıklık 18b/376

uyanıklık 8a/144

ķabuğı 13b/270

uyanıklık 26b/546

Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-DUr-

ET'den beri ünlüsü yuvarlak olan -dUr- eki metnimizde de yuvarlaklığını korumuştur. Buna bağlı olarak da bazı sözcükler uyum dışı kalmıştır.

kel-tür- > getürüp 35a/733

indürdükden 38a/806

itdürüp 18a/364

karışdurmak 36b/769

-Ur-

Metinde sadece 2 fiilde rastlanan ekin ünlüsü vavlı olarak yuvarlak yazılmıştır ve uyum dışıdır.

arturur 10b/194

bişürüp 10b/201

Geniş Zaman Eki

-Ur

Metnimizde geniş zaman eki -Ur daima yuvarlak vokalli yazılmıştır.

dinilür 16b/332

ķavī ķılur 17b/350

gelürse 7a/122

ķocaldur 7b/128

getürür 10a/191

uyanuram 8a/147

giderür 13a/255

virür 7a/123

ķalur 22b/458

yaturken 33b/704

Bildirme Eki

+dUr

Metnimizdeki tek bildirme eki III. tekil kişi bildirme eki +dUr'dur. Bu ek daima

yuvarlak ünlülü olarak yazılmış, bu da düz ünlülü sözcüklerde uyumun bozulmasına neden olmuştur.

beyānındadır 8b/150

müştedddür 3a/38

buḥarıdur 4b/63

nāfi‘dür 17a/346

ḥārrdur 32b/687

necātdur 3a/37

lāyıkdur 1b/2

şaklayıcılarıdur 6b/116

lāzımdur 4b/70

tedbīrindedür 4a/51

mu‘āliclerdür 2a/17

yaramazdur 5a/81

Sıfat-fiil Eki

-dUK

Ekin hem ötümsüz şeklinde hem de /k/- /q/ sesinin ötümlüleştiği örneklerde her zaman vav ya da ötre ile yuvarlak yazıldığı görülmüştür. Bu da eklendiği düz ünlülü kelimelerde uyumun bozulmasına neden olmuştur.

‘ariz olduğundan 8b/152

indürdükden 38a/806

çıktığı 29b/612

i‘rāz itdüklerinde 2b/23

cezb itdüğinden 18a/368

kıldığı 9b/182

ışındüğünden 32b/680

toğduğu 5a/75

içdükleri 36b/768

virdüğinden 22b/461

iğtizā eyledüğü 8a/149

yenildükden 31b/665

Zarf-fiil Ekleri

-dUKdA

Metnimizde bu ekin imlası; her zaman ilk ünlüsü ötre, ikincisi güzel he şeklindedir. Bu yüzden uyum dışı örnekleri vardır.

çıkıldukda 28b/596

yenildükde 6b/114

uyandukda 32a/669

şürü^c itdükde 21a/432

-dükçe

Bir tek sözcükte geçen ek uyum dışıdır.

içdükçe 21b/436

-(y)U

Metnimizde 5 kez tekrar eden ‘diyü’ sözcüğünde geçmektedir. Uyum dışıdır.

diyü 2b/25

.1.2.1.5.2.2.2 Ünlüsü Sonradan Yuvarlaklaşmış Olanlar İsimden İsim Yapan Ekler

+IU

ET’de bu ek IIG şeklindedir. Yani dudak uyumuna uyar. Ancak Batı Türkçesine geçerken, ET’de iki ve daha çok heceli kelimelerin sonunda bulunan /G/’ler düştüğü için bu ekteki /G/ de düşmüştür. Bu durum ekin ünlüsünü yuvarlaklaştırmıştır. Bu nedenle ek EAT’de yalnız yuvarlak şekillidir.¹³⁶ Ekin imlası metnimizde de her zaman yuvarlak ünlülüdür. Bu yüzden uyum dışı örnekleri vardır.

datlu 6b/106

isfanahlu 28a/579

ekşilü 17a/345

mizaclular 15a/298

etlü 12a/237

penbelü 32b/682

fāyidelüdür 24b/505

sirkelü 17a/345

ğızālusu 9b/174

yağlu 28a/579

¹³⁶ Ergin, *age.*, s. 160.

+sUz

Metnimizde genelde yuvarlak ünlülü yazılan ek yabancı kelimelere de yuvarlak gelmiştir. Ancak 1 yabancı kelime (ğā'ilesiz 36a/755) uyuma girdiği görülür.

datsuz 14b/288

lezzetsüz 16a/322

ğā'ilesiz 36a/755

şusuzluk 10a/190

gızāsuz 22a/456

uykusuzluk 18b/376

Fiilden İsim Yapan Ekler

-U

2 kelime geçtikten ünlüsü vavla yazılarak dudak uyumunu bozmuştur.

kapuları 5a/77

yazular 24a/496

I. Tekil şahıs iyelik eki

+ümüz

Metnimizde 1 kelime geçtikten I. çoğul şahıs iyelik ekinin ünlüleri, düz ünlülü bir kelimeye gelmesine rağmen EAT'de olduğu gibi yuvaraktır.

şerī' atümüz 37a/782

İlgi Hali Eki +(n)Uḡ

“EAT'de daima dar yuvarlak olan ek dudak uyumuna uymaz.”¹³⁷ Metnimizde nun ve kef ile yazılan ilgi hali ekinin ünlüsü metnimizde de daima ötre ile yuvarlak yazılmıştır.

¹³⁷ Güner Gülsevin, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, 3. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011, s. 25.

bedenün 22a/456

kısmınun 9b/173

eşribenün 8a/149

mesākinün 5a/80

eşyānün 4a/53

meyvenün 13b/263

İbn-i Sina'nun 3b/40

şorbasınun 12b/240

Şahıs Ekleri

Teklik I.şahıs eki +(U)m

Metnin normal sayfalarında ünlüsü ötre ile, 2 kez geçtiği derkenarlarda ise vav ile hep yuvarlak ünlülü yazılmıştır. Bu da düz ünlülü fiillere geldiğinde uyumun bozulmasına neden olmuştur.

harc itdüm derkenar 4a

şāyim olurum 8a/147

ıftar iderüm 8a/147

taḫsīm itdüm derkenar 4a

mühtedī oldum 3b/45

tecride itdüm 36b/775

Çokluk I. şahıs ekleri

+ız eki

Bir tek örneği olan çokluk I.şahıs ekinin ünlüsü EAT'de yuvarlak olmasına rağmen metnimizde dar ünlülü olarak esre ile yazılmıştır.

zāmin olurız 37b/789

Çokluk II. şahıs eki

+iñüz eki

Tek bir örneği olan ekin ilk ünlüsü dardır ve esre ile yazılmıştır. İkinci ünlüsü yuvarlaktır ötreli vav ile yazılmıştır.

yeyiñüz 14a/274

Şekil ve Zaman Ekleri

Emir Çekimi Eki

-iñüz

Metnimizde yuvarlak ünlülü emir kipi eklerinden yalnızca çokluk ikinci şahıs vardır. Bir tek yerde geçen ekin ilk ünlüsü EAT’de yuvarlak ünlülü olmasına rağmen metnimizde dardır.

yeyiñüz 14a/274

Zarf-fiil Eki

-(y)Up

İki fiili birbirine bağlayan bu zarf-fiil EAT’de olduğu gibi metnimizde de devamlı yuvarlaktır. Bu nedenle uyumu bozduğu örnekleri çoktur.

bırağılup 38a/804

ihtiyac olmayup 5b/88

bişürüp 10b/201

maşrûf kılp 3b/43

çıkmayup 28b/596

şaçılup 36b/771

eglenmeyüp 29b/618

şakınup 34a/715

girilmeyüp 28b/595

semirdüp 16a/316

.1.2.1.5.2.3 Eklerde Görülen Düzlükler

.1.2.1.5.2.3.1 Eski Türkçeden Beri Düz Ünlü Taşıyan Ekler

İyelik Eki (teklik III. şahıs)

+(s)I(n)+

ET’de ve EAT’de düz dar ünlülü olan bu ek metnimizde de hep düz-dardır.

ağrısın 20b/422

ķabuğın 15b/305

eyüsi 12a/229

rayıhasın 32a/674

fażileti 3a/30

revnakın 10b/194

ğıẓāsıdur 24a/495

unından 9b/176

himmetin 26a/540

zekāsına 21b/445

Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

-mİş

Metnimizde öğrenilen geçmiş zamanı karşılayan tek ektir. Ekin yuvarlak ünlülü şekli yoktur. Her zaman düz ünlü ile yazılmış, bu da uyumun bozulmasına neden olmuştur.

buyurmuşdur 32a/673

zıkr olunmuşdur 36b/776

buyurmuşlardur 8a/148

Zarf-fiil Eki

-(y)IncA eki

“Bu zarf-fiil isme gelen diğer şekil unsurlarıyla genişletilebilir ve +ı+ 3.şahıs iyelik eki olduğu için (-ğ+ın+ça) dudak uyumuna girmez.”¹³⁸ Metnimizde 2 örneği bulunan ek düz ünlülü fiillere geldiği için uyumu bozmamıştır.

aķınca 23b/487

derleyince 29b/616

¹³⁸ Gabain , *age.*, s. 87.

.1.2.1.5.2.3.2 Ünlüsü Sonradan Düzleşen Ekler İsimden İsim Yapan Ekler

+in eki

“ET vasıta hali eki iken EAT’de kalıplaşarak cansız bir yapım eki özelliği kazanan bu ek, ET’de uyuma bağlıdır. Fakat EAT’de uyum dışında kalmış olduğu ve yalnız düz şekillerinin kullanıldığı görülür.”¹³⁹ Metnimizde de bir tek yerde geçen ek düz ünlülü yazılmıştır ve uyum dışıdır.

gündüzin 26b/556

+(I₄)ncI

“ET’de bu ekin yuvarlak ünlülü şekli mevcutken EAT’den itibaren ekin ünlüsü düzleşir. Ekin ilk ünlüsü uyuma tabidir. İkinci ünlüsü, sadece damak uyumuna girer.”¹⁴⁰ Metnimizde de 1 kelimede böyle bir durum söz konusudur.

üçünçi 34b/724

+II₄K/G eki

“Bu ek, ünlü uyumuna girmekle birlikte, yuvarlak ünlülü tabanlara düz ünlü ile geldiği örnekler de bulunur.”¹⁴¹ Bu sebepten ünlü uyumunu bozabilir. Metnimizde 32 yerde geçen ekin ünlüsü de düzlük-yuvarlaklık bakımından düzenli değildir. 26 yerde düz ünlülü yazılarak uyumu bozmuş, 6 yerde yuvarlak ünlülü yazılarak uyuma girmiştir. Aynı kelimelerin farklı yazımları da mevcuttur. Sağ sütunda bu türden örnekler verilmiştir.

toıklıkda 8a/143

aruıkluk 18b/376

unutsağulık 14b/285

yorgunluğu 14a/275

¹³⁹ Ergin, *age.*, s. 237.

¹⁴⁰ Gülsevin, *age.*, s. 118.

¹⁴¹ Gülsevin, *age.*, s. 117.

yorgunluk 23b/488

şusuzluğu 15a/299

şusuzluk 10a/190

uykusuzluk 18b/376

yorgunluğundan 22b/467

Fiilden İsim Yapan Ekler

-IcI

“Bu ek ET’de -ı-ğcı, -i-gçi ve -ğuçı, -güçi şekillerinde idi. Bu şekillerin ise fiilden isim yapma ekleri -ğ, -g ve -ğu, -gü ile isimden isim yapma eki -cı, -çi’den meydana geldikleri anlaşılmaktadır. Batı Türkçesinde eklerin sonundaki ve başındaki /ğ/ ve /g/ düşmüş; böylece EAT’ye -uçı, -üçi şeklinde geçmiş, sonradan /ç/’nin sedalılışması ve yuvarlak vokalin düzleşmesi ile -ıcı, -ici şeklini almış; son zamanlarda vokal uyumuna bağlanarak bugünkü çok şekilli hale gelmiştir.”¹⁴² Metnimizde 5 yerde geçen ekin ünlüleri ise hep düzdür.

def idicilerdür 5a/73

şaklayıcılarıdır 6b/116

girici 29b/621

zarar idicidir 31a/653

ıocaldıcıdır 9b/179

Fiilden Fiil Yapan Ekler

-I₄l

“ET devresinde uyuma bağlı olarak kullanılan pasiflik-meçhullük eki -l nin yardımcı ünlüsü, EAT’de genellikle düzdür. Ancak uyuma girmiş örnekleri de vardır.”¹⁴³ Muharrem Ergin’e göre ise ek -l- şeklinde, önündeki sesler ise yardımcı vokaldir. Bu yardımcı vokaller ET’de vokal uyumuna bağlanmıştı. EAT’de bunlar bir süre ünlü uyumu dışında kalmış ve yuvarlak fiillerde de düz şekilleri kullanılmıştır.¹⁴⁴ Metnimizde 80 yerde geçen ekin 10 yerde yuvarlak ünlülü fiillere yuvarlak ünlüyle

¹⁴² Ergin, *age.*, s. 191.

¹⁴³ Selahattin Olcay, *Ebu’l Leys Semerkandi, Tezkiretü’l Evliya (Tercümesi)*, Ankara, DTCF Yayınları, 1965, s. 68. (Osman Yıldız, *age.* s. 180, 51. dipnottan naklen.)

¹⁴⁴ Ergin, *age.*, s. 207.

gelerek uyuma girmiştir. Ancak uyuma girmedığı örnekler de mevcuttur. Bu nedenle tam bir uyuma bağlandığı söylenemez. 1 sözcük ise (dökile 30a/631, dökülmege 5b/90) hem uyuma girmiş hem uyum dışı kalmış şekliyle yazılmıştır.

bişürülmek 12b/245

oturıla 30a/627

büzilüp 13b/263

şovudılmış 36a/763

dinilmiş 37a/780

şoyılup 13b/2681

dökile 30a/631

ıoldurılıp 11b/223

dökülmege 5b/90

yudulmaya 17b/357

-(I₄)n

Genelde düzlük yuvarlaklık uyumuna giren ek, bir tek ‘olmak’ fiilinde uyum dışıdır. Toplam 53 yerde geçen ek, ‘olmak’ fiili üzerinde 18 yerde düz ünlülü yazılarak uyum dışı kalmış, geri kalan 35 yerde yuvarlak ünlülü yazılmış ve uyuma girmiştir.

beyān olına 5a/83

eglene 28b/597

bilinendür 26a/539

ışlanup 17b/358

boğazlandıktan 16b/335

örtünmek 6b/115

dinilmiş 37a/780

zıkr olunur 33a/69

-(Iş-

Tek bir örneği olan ek EAT’de olduğu gibi düz ünlü ile yazılmıştır.

karışdurmak 36b/769

karışmış 4b/64

Belirtme Hali Eki

+(y)I

“EAT’de belirtme hali ekinin ünlüsü her zaman dardır. Bu şeklin ET’de isimlere gelen +(I)G ekinin devamı olduğu yaygın olarak düşünülmekteydi. Fakat Mustafa Canpolat’ın son zamanlarda çıkan bir yazısındaki itirazı, genel kanının ciddi olarak tekrar gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. M. Canpolat, +(I)G şeklindeki /G/’nin erimesi sonucu bu ek meydana gelseydi, ünlünün yuvarlak olması gerektiğine işaret etmiştir.”¹⁴⁵ Metnimizde de ekin ünlüsü her zaman dardır bu nedenle uyum dışı kalan örnekleri çoktur.

boynı 24b/503

şusuzluğu 15a/299

fuzulini 30a/632

toğduğı 5a/75

gögsi 13b/268

tuızı 9b/176

kanı 16a/316

yaşduğı 6b/114

lubbini 10a/183

yorgunluğu 14a/275

Zarf-fiil Eki

-ıçak eki

Metnimizde 2 kez geçen ekin ilk ünlüsü yuvarlak ünlülü bir fiile gelmesine rağmen esreli ye ile dar olarak yazılmıştır. Bu yüzden eklendiğı sözcükler uyum dışıdır.

hılı olıçak 15a/302

haız olıçak 18a/361

¹⁴⁵ Gülsevin, *age.*, s. 31.

1.2.2. ÜNSÜZLER

Metnimizde görülen ünsüz değişmelerini ve ünsüzlerle ilgili hadiseleri inceledik.

1.2.2.1. Ünsüz Değişmeleri

Metnimizde görülen ünsüz değişmeleri ötümlüleşme, ötümsüzleşme ve süreklileşmedir.

1.2.2.1.1. Ötümlüleşme

“Sedasız ünsüzlerin sedalıya dönmesi hadisesidir. Bugün TT’de konsonantlar arasında belli bir uyum söz konusudur. Fakat yan yana gelen konsonantlar arasındaki bu uyum Batı Türkçesinin ancak son zamanlarında, bilhassa bugünkü Türkçede tam bir şekilde kendini göstermiştir. ET’de ve EAT’de böyle bir uyum yoktu.”¹⁴⁶

1.2.2.1.1.1 Sözcük Başında Ötümlüleşme

/t/ >/ d/ ötümlüleşmesi

“ET’de /d/ hiçbir zaman kelime başında bulunmaz. EAT’de sözcük başında /d/ bulunması ötümlüleşme hadisesi sonucudur.”¹⁴⁷ EAT’de düzenli bir ses hadisesi olan t>d değişmesinden sonra /d/’li beklenen kelimeler metnimizde ET’deki gibi /t/’li geçmektedir. Ayrıca sözcük başında /t/- /t/ sesinin /d/’ye dönüşme oranı ince sıradan sözcüklerde kalınlara göre daha yüksektir. Buna göre /t/ sesinin korunduğu ve ötümlüleştiği sözcükleri inceledik.

/t/ Sesinin Korunduğu Sözcükler

tar 35a/736

tokluk 8a/143

¹⁴⁶ Ergin, *age.*, s. 76.

¹⁴⁷ Gabain, *age.*, s. 40.

tarıl- 28b/599

toğun- 5a/76

taşlık 12a/230

toldurıl 11b/223

taşrasına 36b/770

temürhindi 20a/413

tatlu 7b/129

tur- 16a/318

toğ- 5a/75

tut- 19b/398

toğ 23a/479

tuz 9b/176

/t/ Sesinin Ötümlüleştiği Sözcükler

dağıd- 28b/591

di- 37b/789

dağı 3a/31

dilkü 32b/687

datlu 6b/106

dinil- 16b/332

datsuz 7b/131

diğlen- 22b/467

değmez 20b/424

diş 32a/675

degül 17b/348

diyü 2b/25

dek 21a/427

dök- 30a/629

değlü 5a/79

dökil- 5b/90

der 23b/487

dört 29b/615

derle- 23b/486

“Pek çok yönü ve özelliği ile bir geçiş dönemi sayılan EAT’de aynı kelimelerin aynı metinde bile hem /t/’li hem /d/’li şekilleri bulunabilir.”¹⁴⁸ Metnimizde bu şekilde kelime başı /t/- /t/ sesinin hem ötümlü hem ötümsüz şekliyle kullanıldığı bir tek sözcük

¹⁴⁸ Halil Ersoylu, “Segir-Nāme”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten 1985)*, Ankara, 1989, s. 34.

kökü vardır. Bu sözcük 10 yerde ötümlü şekliyle yazılırken 2 yerde ötümsüz olarak yazılmıştır.

datlu 6b/106, 7a/126, 7b/131, 13a/253, 14a/277, 19a/382, 28a/586, 36a/761

datsuz 7b/131, 14b/288

tatlu 7b/129, 12a/231

/k-/ >/ g-/ ötümlüleşmesi

“EAT metinlerinde karşımıza çıkan bazı kelimelerin /k/ ile mi /g/ ile mi başladıklarını kesin olarak tespit etmek imkansızdır. Çünkü eski yazıda /k/ ve /g/ sesleri esas itibariyle aynı harfle işaretlenmekte idi.”¹⁴⁹ “(...) Bu değişikliğin tam olarak ne zaman olduğu tam olarak bilinemese de büyük bir kısmı herhalde Batı Türkçesinin başlangıcında bugünkü /g/’li şekilleri almış bulunuyorlardı.”¹⁵⁰ EAT’de düzenli bir ses hadisesi olan /k-/>/g-/ değişmesinden sonra /g/’li beklenen bazı kelimeler metnimizde ET’deki gibi /k/’li geçmektedir. Bugünkü Türkçeyi esas alarak okuduğumuz bu sözcükler şöyledir:

/k/ sesinin korunduğu sözcükler

keklik 6a/105

kimesne 10b/195

kendü 8b/159

kimse 12b/238

kepek 9b/178

köz 12b/238

kes- 15a/299

küçük 34b/731

kim 9b/174

kürk 32b/687

¹⁴⁹ Ergin, *age.*, s. 85.

¹⁵⁰ Ergin, *age.*, s. 85.

/k/ Sesinin Ötümlüleştiği Sözcükler

gec 18a/359	gir- 29b/612
gel- 18b/379	girici 29b/621
gemi 24b/504	giril- 14a/271
genç 11a/210	göğüs 13b/268
gerek 21a/435	göl 12a/233
getür- 35a/733	gölcükler 19a/381
gevşek 18b/373	gölge 10a/186
gevşe- 32b/685	gönül 20a/411
geyecek 29a/603	göre 29b/616
geyik 11b/217	göz 24a/496
gibi 8b/160	gün 5a/75
giç 10a/187	gündiz 26b/556
giçe 26b/555	güzel 13a/252
gider- 13a/255	

.1.2.2.1.1.2 Sözcük İçinde Ötümlüleşme

-t/- > -d/- ötümlüleşmesi

Genellikle oldurganlık-ettirgenlik eki -t- ile genişlemiş gövdelerde ya da kendisinden sonra bir ünlü geldiği için geçici -t/->-d/- ötümlüleşmelerine rastlanmıştır.

aydur 36b/774	gündiz 26b/556
dağıdup 28b/591	ışıdup 29a/610
giderür 13a/255	karışdurmak 36b/769

şaynadup 15b/305

şızındular 19a/381

kendü 8b/159

şovudur 15a/299

şocaldur 7b/128

şovudılmış 36a/763

şocaldıcıdur 9b/179

yaşduş 6b/114

semirdür 10b/200

yudulmaya 17b/357

semirdüp 16a/316

yumurda 9a/170

1 kelimedede kelime sonu kalıcı t > d değişimine rastlanmıştır.

süd 7b/136

1 kelimedede ise kelime başı /t/ ünsüzü, geçişme hadisesi sonucu ötümlüleşerek kalıcı değişikliğe uğramıştır.

kentü > kendü 8b/159

-/k/- > -/g/- ötümlüleşmesi

Metnimizde /-k-/>/-g-/ ötümlüleşmesi düzenlidir. Genellikle sonu /k/ ile biten sözcükler ünlü ile başlayan ek aldıklarında geçici -/k-/>/-g/- ötümlüleşmesine rastlanmıştır.

çekirdeginden 14a/280

içmege 19b/393

derlemege 23b/486

içmegi 19b/399

dişlenmegiçündür 22b/467

issiligine 15a/293

dökülmege 5b/90

itdügi 5b/85

etmegi 6a/104

itmege 27b/578

etmegün 10a/184

itmegin 26b/550

eyledügi 8a/149

kepeginden 9b/178

öksürüğe 17b/353

yemeğe 10b/196

öksürüğü 32a/677

yemeği 8a/139

pirliği 35a/733

yenmeği 8a/140

sevdüğü 24a/497

yüreğe 14a/277

virdüğinden 22b/461

ziyâdeliginde 34b/726

-/k/- > -/ğ/- ötümlüleşmesi

Metnimizde genellikle /-k/ sesinden sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde, birkaç yerde ise edatların ekleşmesinden dolayı geçici ötümlüleşmelere rastlanmıştır. Metnimizde /-k/- > -/ğ/- ötümlüleşmesi düzenlidir. Tüm kelimelerde görülür.

acığa 6b/110

olmağıla 3a/38

bırağılup 38a/804

olmağın 3b/47

bırağup 36b/768

olduğı 34b/722

cıkıldığı 29b/612

olunduğı 22a/456

ışınduğından 32b/680

olduğından 6a/95

ķabuğı 13b/270

olmaduğından 16a/322

ķabuğın 15b/305

ovulmağa 30a/629

ķabuğından 10b/201

ķaķınmağa 5b/87

ķalmağıla 27b/570

ķovuğa 28b/596

ķıldığı 9b/182

ķovukluğu 19b/402

ķulağa 37b/797

ķuşamağı 20b/420

ķulağun 24a/494

ķusuzlığa 36a/762

olmağıçün 20a/403

ķusuzluğu 32b/678

toğduğı 5a/75

turmağıla 35b/746

uyumaklığıu 30b/637

yoğıken 6b/112

yaşduğı 6b/114

yorğunluğından 22b/467

-/ç/- > -/c/- ötümlüleşmesi

Metnimizde kelime sonu /c/ ile gösterilen son sesleri, günümüz yazı dilini esas alarak /ç/'li okuduk. Bu durumda /ç-/>-/c/ değişimi, ünlü ile biten bir ek gelmesi sonucu 1 kelimedede görülmüştür. 2 kelimedede ise kalıcı /ç-/>-/c/ ötümlüleştirmelerine rastlanmıştır.

ağacı 4b/63

Kalıcı -/ç/- > -/c/- ötümlüleştirmeleri

ince 13b/270, 24a/496, 35a/736

ocağ 11b/223, 16b/330

Aynı kelimelerin farklı yazımları

Metnimizde 2 kelimedede /c/ ünsüzünün hem cim (ç) ile hem çim (ç) ile yazımlarına rastlanmıştır.

aclık 6b/110, 8a/143 - açlık 23a/472, 36a/762

ışıcak 10b/201- ışıçak 35b/753

-/p/- > -/b/- ötümlüleştirmesi

Metnimizde 3 kelimedede iki ünlü arasındaki /p/ ünsüzünün ötümlüleştirdiği görülmüştür. İki kelimedede ise kelime sonu /p/ ünsüzü /b/ ile yazılmış, /p/ ile okunmuştur.

gibi 8b/160

ķabar- 28b/598

ķabuķ 13b/270

ķap 13b/268

ķarp 38a/803

1.2.2.1.2. Ötümsüzleşme

Sedalı ünsüzlerin sedasız ünsüzlere dönmesidir. Seyrek rastlanan bu hadisenin metnimizde de fazla örneği yoktur.

/b/- > /p/- ötümsüzleşmesi

“Bu değişiklik kelime başında görülür. Türkçede aslında /b/ ile başlayan bazı kelimeler sonradan /p/’ye dönmüşlerdir. Kelime başındaki /b/-/p/ bakımından EAT umumiyetle /b/ tarafındadır. Bu /b/’lerin /p/ olması ise aynı devre sonlarında başlamıştır. Daha sonraki devrelerde bu iş ilerlemiş ve EAT’de /b/ ile başlayan bazı kelimeler /b/ yerine onun sedasız olan /p/’yi geçirmişlerdir.”¹⁵¹ Metnimizde aynı sözcüklerin hem /b/’li hem /p/’li yazımlarına rastlanmıştır. Bu yüzden düzenli bir /b/ > /p/ dönüşümünden söz edilemez.

Metnimizde 2 yerde sözcük başında /p/ ünsüzüne rastlanmıştır. Bunlardan ‘biş-’ fiili 12 yerde /b/ ünsüzü ile, 6 yerde ise ötümsüzleşerek /p/ ünsüzü ile yazılmıştır.

piş- 9b/177, 10a/186, 12b/239, 16b/328, 16b/332, 17b/348

biş- 10b/201, 12b/245, 12b/247, 14a/281, 15a/303, 15b/306, 15b/314, 16b/331, 17a/337, 17b/350, 17b/354, 19a/384

pek 24b/503

/z/- > /s/- ötümsüzleşmesi

Bir tek örneği vardır.

köküz > göğüs

¹⁵¹ Ergin, *age.*, s. 83.

1.2.2.1.3. Süreklileşme

/d/ > /y/ süreklileşmesi

“ET devresinde kök ünlüsünden sonra gelen /d/ ünsüzü, Batı Türkçesinde süreklileşerek /y/ olmuştur.”¹⁵² Metnimizdeki örnekleri şöyledir:

adak > ayak 19b/400

ked- > gey- 29a/603

adır- > ayır- 10b/201

ğod- > koy- 14a/274

adırıl- > ayrıl- 15a/295

ğayna- > kayna- 7a/125

bedük > büyük 38a/807

ğoyun > koyun 6a/104

edgü > eyü 10a/193

ğuyug > kuyı 18b/380

ğadmağ > kaymağ 13a/253

odun- > uyan- 32a/669

/b/ > /v/ süreklileşmesi

“ET’de kelime başında /v/ sesi yoktu. ET’de kelime başındaki bazı /b/’ler sonradan Batı Türkçesinde /v/ olmuşlardır. Kelime başı b>v değişmesi kelime içine göre daha nadirdir.”¹⁵³ Metnimizde 2 sözcükte kelime başı değişme görülmüştür. Kelime içinde ise 5 sözcükte b>v süreklileşmesine rastlanmıştır.

ab > av 11b/217

ğaburma > kavurma 17a/345

barır > var 24a/492

seb- > sev- 24a/497

bir- > vir- 27a/558

sevin- > sevin- 25a/514

eb > ev 30b/641

¹⁵² Yıldız, *age.*, s. 191.

¹⁵³ Ergin, *age.*, s. 84.

1.2.2.2. Ünsüz Türemesi

“Ünlü ile biten kelime kök ve gövdelerine ünlü ile başlayan bir ek eklendiğinde veya ünlü ile başlayan başka bir kelime ile birleştiğinde aradaki ses boşluğunu ve ünlü çatışmasını önlemek için kullanılan ünsüz, koruyucu ünsüzdür.”¹⁵⁴ Metnimizde de bu şekilde koruyucu ünsüz türemesine dair pek çok örnek vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Ø >/ y/

birbiriyle 22a/450

kuruyan 10a/187

derleyince 29b/616

olunmayup 36a/763

eyleye 34a/714

öyleye 26b/556

ğızāyı 7a/120

şuyı 18b/380

girilmeyüp 28b/595

yiyyüz 14a/274

issiyken 10a/191

Bir kelimedede ise ET’den EAT’ye geçerken ön seste /y-/ türemesine rastlanmıştır.

il > yıl 10b/197

1.2.2.3. Ünsüz Düşmesi

“Kelime içinde (bir ünsüzden önce), kelime sonunda veya kaynaşma olayı ile iç seste *r, n, l, f* gibi akıcı ve sızıcı ünsüzler ile *y, g, ğ, k, h* gibi ünlüleşme ve sızıcılaşarak erime özelliği taşıyan ünsüzlerin kaybolması olayıdır.”¹⁵⁵ Türkçede sık görülen bu ses hadisesine metnimizde de rastlanmıştır. Buna göre metnimizde görülen ünsüz düşmelerini ET’den EAT’ye; kelime başı, kelime ortası ve kelime sonu olmak üzere inceledik.

¹⁵⁴ Korkmaz, *age.*, s. 36.

¹⁵⁵ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, 3. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s. 231.

1.2.2.3.1. Kelime başı ünsüz düşmeleri

/b-/ > Ø

ET'deki 'bol.-' fiilinin başındaki /b/ ünsüzü EAT'de düşmüştür.

bol- > ol- 5a/75

/y-/ > Ø

Metnimizde bazı sözcüklerde ET'deki ön ses /y/'ler düşmüştür.

yığaç > ağaç 4b/63

yırağ > ırağ 18b/379

yinçke > ince 24a/496

1.2.2.3.2. Kelime ortası ünsüz düşmeleri

/-G-/ > Ø

ET'deki ek başı /G/'ler EAT'de düşmüştür. Metnimizdeki örneklerinden bazıları şunlardır:

edgü > eyü 10a/193

kergek > gerek 21a/435

içgerü > içerü 36b/770

ķulğak > ķulak 37b/797

/-l-/ > Ø

Bu değişimin metnimizde 2 örneği vardır.

keltür- > getür- 35a/733

oltur- > otur- 30a/623

1.2.2.3.3. Kelime sonu ünsüz düşmeleri

/-G/ > Ø

ağrığ > ağı 28b/591

ķudug > ķuyı 18b/380

aşığ > aşşı 20b/424

neteg kim > nitekim 7b/133

ķapığ > ķapu 5a/77

sarığ > şaru 12b/245

ķatığ > ķatı 28a/585

yazığ > yazu 24a/496

ķuruğ > ķuru 13b/267

/-b/ > /- v/ > Ø

sub > su 7a/121

/-r/ > Ø

Bir tek örneğı vardır.

er-ser > ise 5b/94

1.2.2.4. Hece Düşmesi

ET'den EAT'ye geçerken hece kaybı olan sözcüklerden bazıları metnimizde de geçmektedir.

barır > var 24a/492

ķabışğan > ķavşan 11b/219

birile > bile 22b/463

ķatıglu > ķatlu 7b/129

sarığar- > şarar- 25a/519

1.2.2.5. Ünsüz İkizleşmesi

“Kelimelerdeki asli uzun ünlülerin kısalması veya başta /G/ olmak üzere düşen sesler sonucu bir ünsüzün iki kere söylenmesi veya yazılması durumudur.”¹⁵⁶ Metnimizde 2 örneği vardır.

aşğ > aşşı 20b/424

idisi > issi 5b/91

1.2.2.6. Ünsüz Uyumu

“Baştaki konsonant bakımından bugün çift şekilleri bulunan birçok ekler eski devirlerde tek şekillidir. Sedalı ve sedasız konsonantla başlayan bu tek şekilli ekler, sonu sedalı veya sedasız sesle biten her köke aynı şekilde eklenmekte; böylece köklerle eklerin birleşmesinde herhangi bir konsonant benzeşmesi olmamaktaydı. Mesela –dı, –di; –da, –de; –dan, –den eklerinin EAT’de /t/’li şekilleri yoktur. Aynı şekilde mesela –ça, –çe; –cı, –çi eklerinin de eski devrelerde yalnız /ç/’li şekilleri kullanılırdı.”¹⁵⁷ Ünsüz uyumuna sebep olan bu durumun metnimizdeki örneklerini aşağıda gösterdik.

/d/ ünsüzüyle yazılan ekler

EAT’de /t/’li şekilleri olmayan böylelikle metnimizde ünsüz uyumunu bozan ekleri birer örnekle göstermeye çalıştık.

+dA (bulunma hali eki) : toklıkda 8a/143

+dAn (çıkma hali eki) : yorgunlıktan 26b/552

-dI (görülen geçmiş zaman eki) : itdüm 36b/775

-dUK (sıfat-fiil eki) : içdükleri 36b/768

-dUr (bildirme eki) : lāyıkdur 1b/2

-d- (fiilden fiil yapım eki) : kaynadup 15b/305

¹⁵⁶ Yıldız, *age.*, s. 198.

¹⁵⁷ Ergin, *age.*, s. 77.

-dUKdA (zarf-fiil eki) : itdükde 21a/432

-dükçe (zarf-fiil eki) : içdükçe 21b/436

/-ç-/ > /-c-/ değişmesine uğrayan ekler

ET’de yalnız ötümsüz şekilleri bulunan eklerin bazıları ötümlüleşerek ünsüz uyumuna girmiştir.

+çA (eşitlik hali eki) > +ca : fehvāsınca 3b/44

- AcAK (sıfat-fiil eki) > -(y)AcAK : geyecek 29a/603, örtünecek 29a/603

-ğinça/-ginçe (zarf-fiil eki) > -(y)IncA : akınca 23b/487, derleyince 29b/616

-inç (sıra sayı sıfatı eki) > + inCi: ikinci 34b/724, üçüncü 34b/724

Metnimizde küçültme eki +çak ve zarf-fiil eki -ıçak ise ötümlüleşmeye uğramadan eski şekli ile kullanılmıştır.

+çA+ok (küçültme eki) > +çak : ılıçak 30a/632, ışıçak 5a/81

-ıçak (zarf-fiil eki) > olıçak 6b/109

1.3. ŞEKİL BİLGİSİ

“Bir kelimenin manası ve yapısı bozulmadan parçalanamayan, en küçük dil birliği köküdür. Kökler kelimelerin çekirdekleridir.”¹⁵⁸ “(...) Türkçe kelimeler genellikle tek hecelidir. Bugün tek heceye inemediğimiz köklerin bir kısmını daha eski devirlere gittiğimiz takdirde tek heceye indirebiliyoruz. ET’de tek heceye indirilemeyen az sayıdaki kökler ise daha karanlık devirlere inilebilse tek hece oldukları bulunabilir. Eklemeli bir dil olan Türkçenin genellikle tek heceli kökleri olması sayesinde, aldığı eklerle kelimelerin lüzumsuz uzaması önlenir.”¹⁵⁹ “Türkçede kökler canlı, cansız varlıkları karşılayan isim kökler ve bu varlıkların hareketlerini karşılayan fiil kökler olmak üzere ikiye ayrılır. İsim ve fiil köklerin anlam ve kullanış bakımından da farklılıkları vardır. İsim kökleri tek başlarına kelime olarak kullanılabilirlerken fiil kökleri kullanılamazlar. Yani fiil kökü kelime köküdür fakat kelime değildir.”¹⁶⁰

“Ekler kelime bünyesinde görülen tek başına bir manası olmayan gramer vazifeli şekillerdir. Sondan eklemeli bir dil olan Türkçede eklerin iki vazifesi vardır. Bunlardan birincisi; köklerden yine kökle ilişkili yeni kelimeler, gövdeler, türetmek ikincisi; kök ve gövdelere işleklik vermek.”¹⁶¹ Buna göre Türkçede ekler ikiye ayrılır: yapım ekleri ve çekim ekleri.

Çalışmamızın bu bölümünde metinde geçen sözcükleri yukarıdaki bilgiler ışığında ele aldık. Buna göre metinde geçen tüm yapım ve çekim eklerini sayı olarak metinde kaç kez geçtiği ve yazılış biçimleri açısından incelemeye çalıştık.

1.3.1. YAPIM EKLERİ

“Yapım ekleri ad ya da fiil kök ve gövdelerinden yeni ad ya da fiil gövdeleri yapan eklerdir. Türkçede kökler ile ekler arasındaki birleşme ölçüleri kurallı ve sistemli

¹⁵⁸ Ergin, *age.*, s. 106.

¹⁵⁹ Ergin, *age.*, s. 107.

¹⁶⁰ Ergin, *age.*, s. 110.

¹⁶¹ Ergin, *age.*, s. 122.

olduğu için adlara gelen ekler fiillere, fiillere gelen ekler adlara gelmez.”¹⁶² Bu nedenle yapım eklerini 4 başlıkta inceledik.

- 1) İsimden İsim Yapma Ekleri
- 2) İsimden Fiil Yapma Ekleri
- 3) Fiilden İsim Yapma Ekleri
- 4) Fiilden Fiil Yapma Ekleri

1.3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+AK eki

Organ isimlerinde görülen bu ek metnimizde 1 kelimedede 2 kez geçmektedir. Ünlüsü üstünle gösterilmiştir.

bökreklere بۆكركلره 10b/198

bökreklere بۆكركلرى 13b/268

+an eki

Kalıplaşmış örneklerde görülen bu ek metnimizde bir tek kelime üzerinde 2 kez geçmektedir. Ünlüsü üstünle gösterilmiştir.

oğlancuqlar اۇغۇنچۇقلار 38a/807

oğlancuqlara اۇغۇنچۇقلار 31b/663

+cuq

Küçültme yapan bu eke metnimizde 2 kez rastlanmıştır. Ünlüsü vavla gösterilmiştir.

oğlancuqlara اۇغۇنچۇقلار 31b/663

oğlancuqlar اۇغۇنچۇقلار 38a/808

¹⁶² Korkmaz, *age.*, s. 21.

+çak eki

“+CA ekinin +ok pekiştirme ekiyle kaynaşmasından oluşmuş bulunan +CAk (çA+ok) eki; küçültme, sevgi ve tahsis işleviyle sıfat, zarf ve adlar türeten bir ektir.”¹⁶³ Metnimizde 2 kelimedede toplam 8 kez geçmektedir.

ılıçak إلیچق 30a/632

ışıçak إصیق 5a/81

+düz eki

Ünlüsü vavla gösterilen ek metinde bir tek kelimedede geçmektedir.

gündüzin کۈندۈزین 26b/556

+erü eki

“Bu ek aslında ET yön hali eki +garu, +gerüdür. Ek başı /G/ ünsüzü EAT’de düşmüştür. Zamanla birkaç kelimedede kalıplaşarak yapım eki haline gelmiştir.”¹⁶⁴ Metnimizde 1 kelimedede 1 kez rastlanan ekin ilk ünlüsü işaretli ikincisi vavla yazılmıştır.

içerüsine ایچرۈسنه 36b/770

+n eki

“Bu ek aslında vasıta hali ekidir. ET’de işlek bir hal eki olarak çok kullanılan ek Batı Türkçesine geçince zamanla işlekliliğini kaybetmiştir. Bugün cansız bir yapım eki haline gelmiştir.”¹⁶⁵ Metnimizde ‘gündüzin’ kelimesinde 1 kez, ‘içün’ kelimesinde 19 kez olmak üzere toplam 20 yerde geçer.

Gündüzin kelimesinde TT’deki +leyin ekiyle aynı anlamı vermiştir.

gündüzin کۈندۈزین 26b/556

¹⁶³ Korkmaz , *age.*, s. 39.

¹⁶⁴ Ergin, *age.*, s. 242.

¹⁶⁵ Ergin, *age.*, s. 237.

Tek başına için şeklinde 15, diğer kelimelerle birleşerek 4 kez olmak üzere toplam 19 kez geçer.

birisiçün برسیچۇن 23a/471

olmağıçün اولمغیچۇن 20a/403

diñlenmegiçündür دینلمگیچۇندۇر 22b/467

olmasıçün اولماسیچۇن 24b/512

içün ایچۇن 4a/56

+(I₄)nCI eki

Metnimizde 2 sözcükte birer kez geçmiştir. Sıra sayı sıfatı yapan ekin ilk ünlüsü düz dar ünlülü sayıya gelirken düz ve esre ile, yuvarlak ünlülü sayıya gelirken yuvarlak ve ötre ile yazılmıştır. EAT'den itibaren ikinci ünlüsü düzleşen ekin, metnimizde de ikinci ünlüsü hep dardır ve ye ile yazılmıştır.

ikinci ایکنجی 34b/724

üçünçi اۋچۇنچی 34b/724

+kek eki

Kalıplaşmış olarak bir tek kelimedede bulunan bu ek¹⁶⁶ metnimizde de 1 yerde geçmektedir. Erkek insan anlamındaki 'er' sözcüğüne gelerek isimden isim yapmıştır.¹⁶⁷ Ekin ünlüsü üstünle gösterilmiştir.

erkek ارکک 11a/210

+le eki

Metnimizde 2 yerde zaman zarfını pekiştirme göreviyle geçmektedir.

öyle اۈیله 31b/662

öyleye اۈیلايه 26b/556

¹⁶⁶ Gülsevin, *age.*, s. 117.

¹⁶⁷ Özkan Öztekten, "Erat Sözü Hakkında", *Türk Dili Dergisi*, S. 552, s. 522.

+II₄K/G eki

“Bu ek ünlü uyumuna girmekle birlikte, yuvarlak ünlülü tabanlara düz ünlü ile geldiği örnekler de bulunur.”¹⁶⁸ Metnimizde 32 yerde geçen ekin ünlüsü de düzlük-yuvarlaklık bakımından düzenli değildir. 26 yerde düz ünlülü 6 yerde yuvarlak ünlülü yazılmıştır. Ekin yazıda gösterimi ise, 1 örnek dışında, düzenli olarak ötre ya da esre ileidir. Bir yerde ise (yorgunluğu, 14a/275) ötreli vavla yazılmıştır.

ağırlıkları اغرقلرى 37a/785

uyanıklık اۇيۇقلۇق 26b/546

arukluk ارۇقلۇق 18b/376

unutsağılık اۇنتساغۇلۇق 14b/285

issililine ايسىلىكى 15a/293

uykusuzluk اۇيقۇسۇزلۇق 18b/376

pirliği پىرلىكى 35a/733

yorgunluk يۇرغۇنلۇق 23b/488

şusuzluk شۇسۇزلۇق 10a/190

yorgunlığından يۇرغۇنلىغىدىن 22b/467

şusuzluğu شۇسۇزلۇقى 15a/299

yorgunluğu يۇرغۇنلۇقى 14a/275

+IU eki

“İsimlerden sıfat yapan en işlek ektir.”¹⁶⁹ Metinde 34 kez rastlanan ekin ünlüsü her zaman ötreli vavla gösterilmiştir.

datlu داتلۇ 6b/106

rāyihālu رايحەلۇ 16a/325

ekşilü اەكىشلىۇ 17a/345

sirkelü سىركەلۇ 17a/345

etlü اتلۇ 12a/237

sumaklu صۇماقلۇ 28a/583

fāyidelüdür فائىدەلۇدر 24b/505

südlü سۇدلۇ 10b/195

gızālusı غزالۇسى 9b/174

tužlu طۇزلۇ 7b/131

ķoruķlu قۇرۇقلۇ 28a/583

yağlu ياغلۇ 28a/579

¹⁶⁸ Gülsevin, *age.*, s. 117.

¹⁶⁹ Gülsevin, *age.*, s. 117.

+mış eki

“Altı ve yedi sayıları üzerinde kalıplaşmış olarak görölür. Çok eskiden ‘on’ anlamını taşıyordu.”¹⁷⁰ Metnimizde 2 yerde geçmektedir.

altmışdan التمشدن 34b/732

+rA eki

“Yön hali eki -garu ve -gerü eklerinin -ga, -ge ve -ru, -rü’den meydana geldiği ve asıl yön ekinin –ru, -rü olduğu anlaşılmaktadır. Bunların ise -r’li faktitif eki ile -u,-ü ve -a, -e gerundium eklerinden geldikleri, -r’li faktitif bir fiilin sonunda teşekköl ettikten sonra yön eki olarak diğer kelimelere geçtikleri söylenebilir.”¹⁷¹

Zamanla kalıplaşan bu yön hali eki, yukarıda -erü ekinde de belirttiğimiz gibi, bugün artık çoktan yapım eki haline gelmiştir.¹⁷² Jean Deny ise nadir kuruluşlarda görölen +ra veya +ru ekini yön eki olarak görmez. Bu ekleri uzak bir akraba dilden gelmiş farklı ekler olarak görür. Örneğin ‘taşra’ sözcüğünde bir zarf-fiil olduğunu düşünür. (taş+ı-r-a) Çalışmamızda Muharrem Ergin’den edindiğimiz bilgiyle yapım eki olarak aldığımız +rA eki metnimizde 66 yerde geçmektedir. Bunlardan 26 yerde geçen ‘şonra’ kelimesi, 2 yerde (14b/291, 21b/443) kendisinden önceki kelimeye bitişik olarak yazılmıştır

şonra صُكْرَه 15b/305

üzerine اُوْزْرَنَه 7b/138

taşrasına طُشْرَا سَنَه 36b/770

üzere اُوْزْرَه 8a/145

üzre اُوْزْرَه 8a/139

+sUz / +siz eki

Metnimizde 12 yerde geçen ek, 1 kelimedede vavlı yazılmış (داتسُوز), diğerlerinde

¹⁷⁰ Gülsevin, *age.*, s. 118.

¹⁷¹ Ergin, *age.*, s. 242.

¹⁷² Ergin, *age.*, s. 242.

ötreli yazılmıştır. Ekin düz ünlülü +siz şekline ise 1 örnekte rastlanmıştır.

datsuz داتسوز 14b/288

lezzetsüz لذتسوز 16a/322

ğā'ilesiz غائلهسيز 36a/755

şususuzlık صؤسزلىق 10a/190

ğızāsuz غذاسوز 22a/456

uykusuzluk اۇيقۇسزلىق 18b/376

1.3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+A- eki

Metnimizde aynı isim üzerinde 2 kez görülen bu ek elifle yazılmıştır.

oynama اوينامه 38a/800

oynamak اوينامق 24a/500

+(a)r- eki

2 isimde görülen bu ekin ünlüsü üstünlü elif ile gösterilmiştir.

ķabarup قبارۇب 28b/598

şararup صارارۇب 25a/519

+D- eki

Metnimizde 2 isim üzerinde 4 kez rastlanan ek 1 yerde ötümlü, 1 yerde ötümsüz şekilde yazılmıştır.

arutmada ارۇتمده 28b/598

ışıdup ىصدۇب 29a/610

+l- eki

Bu ek 2 isim üzerinde toplam 7 kez geçmektedir.

ayrılmış ايرلمش 9b/178

ķocaldur قوچلدۇر 7b/128

+lA- eki

Metnimizde bu eke 3 sözcükte 7 kez rastlanmıştır. Ekin ünlüsü hepsinde üstünle gösterilmiştir.

başlaya باشليه 5b/90

diñlen دىڭلەن 22b/467

boğazlandıkdan بۇغزلىندىڭدن 16b/335

ışlanup اصلنوب 17b/358

derleyince درلىنجه 29b/617

şaklayıcılardur صاقلىجىلاردۇر 6b/116

+(i)n eki

İsimlerden fiil yapan eke metnimizde 3 sözcükte rastlanmıştır.

ışınup اىىنوب 32b/679

toğunup طوقنوب 5a/76

şakınup صاقىنب 34a/715

+şa- eki

Seyrek kullanılan bir isimden fiil yapma ekidir. Metnimizde 1 örneği vardır.

şuşamağı صۇصماغى 20b/420

1.3.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-A eki

Metnimizde 1 kelimeye 3 kez geçen ek üstünlü güzel he ile yazılmıştır.

yine يئە 16b/333

-(y)AcAK

Gelecek zaman sıfat-fiili sayılan bu ek metnimizde kalıplaşarak isim yapmıştır. 2 sözcükte görülen ekin ilk ünlüsü elif, ikinci ünlüsü üstünle yazılmıştır.

geyecek كياچك 29a/603

örtünecek اورتناچك 29a/603

-(a)z eki

“Bugün işlekliliğini kaybetmiş çok eski bir türetme ekidir.”¹⁷³ Metnimizde 1 fiilde geçen ekin ünlüsü üstünle gösterilmiştir.

boğazlandıktan بوغزلنديدن 16b/335

-ğa eki

“İşlek olmayan bir ektir. Ek bazı türetmelerde ön ses /g-/’sini yitirmiştir.”¹⁷⁴ Metnimizde 4 kez geçen ekin ünlüsü güzel he ile gösterilmiştir.

gölgede گولگهده 10a/186

ince انجه 24a/496

-ğun eki

Yuvarlak ünlülü, işlek olmayan bu ek metnimizde 1 kelimede 8 kez geçmiştir. Ekin ünlüsünün yazımında düzensizlik görülmektedir. Ünlü 4 yerde vavla (23b/488, 26b/552, 30a/624, 31b/656) 4 yerde ötre ile (14a/275, 22b/467, 23a/472, 28a/589) yazılmıştır.

yorgunluk يورغونلىق 23b/488

-IcI

Metinde 5 kez geçen ekin ilk ünlüsü bazen esre ile gösterilmesine rağmen ikinci

¹⁷³ Korkmaz , *age.*, s. 109.

¹⁷⁴ Korkmaz , *age.*, s. 79.

ünlüsü her zaman ye ile yazılmıştır.

girici كيرجي 29b/621

zarar idicidür ضررايديجيدür 31a/653

idicilerdür ايديجيلرdür 5a/73

kocaldıcidur قوجلديجير 9b/179

şaklayıcılardur صقليجيلرdür 6b/116

-mAK+ eki

Aslında fiillerden isim türeten bir mastar ekidir. İşlek bir kullanımı olan ve kalıcı isimler de yapabilen bu ek metnimizde 113 yerde geçmektedir. Ekin ünlüsü üstünle gösterilmiştir.

atmak اتمق 24b/503

oturmak اوتورمق 29a/601

içmege ايجمكه 19b/393

ovulmağa اؤولمغه 30a/629

işitmek اشيتمك 24a/494

oynamak اوينامق 24a/500

karışdurmak قرشدرمق 4b/64

örtünmek اورتتمك 6b/115

kaymak قيمق 13a/253

şakınmağa صاقنمغه 5b/87

kuşmak قوصمق 35a/735

tarılmak طارلمق 28b/599

-mA eki

Fiillerden isim yapan bu mastar ekine metnimizde 19 yerde rastlanmıştır. Ekin yazımı düzenli değildir. Genellikle güzel he ile yazılmasına rağmen elifle ve üstünle yazılmış örneklerine de rastlanmıştır.

arutmada ارتماده 28b/598

geyilmeleri كيلملرى 33a/689

bayılmadan بايلمه دن 34b/722

gönül dönmesi كؤنل دؤنمسي 20a/411

eyü olmada ايؤ اؤلمه ده 11b/216

itmesiyle اتمه سيله 28b/592

qavurmalar قۇرمەلر 17a/345

sevinme سونمه 25a/514

oynamasına اويناماسينه 38a/800

yenilmeden ينلمەدن 15b/304

-miş eki

Aslında sıfat-fiil eki olan bu ek metnimizde 1 yerde fiilden kalıcı bir isim türetmiş ve 7 kez geçmiştir. Ünlüsü esre ile gösterilmiştir.

yemişler يمشلر 13b/260

-mUr eki

Metnimizde 1 kelimedede 3 kez geçmektedir. Ekin ünlüsü ötre ile gösterilmiştir.

yağmur يغمور 19a/381

-U eki

2 kelimedede geçen ekin ünlüsü vavla yazılmıştır.

kapuları قېۇلری 5a/77

yazular يازۇلر 24a/496

-(U)K+/-ık eki

İşlek bir fiilden isim yapma eki olan bu ek metnimizde 37 yerde geçmektedir. Ekin ünlüsü 3 yerde geçen ‘uyanıklık’ kelimesinde 1 kez düz ünlülü yazılmıştır. Geri kalanın tamamında yuvarlak ünlülüdür ve vavla yazılmıştır.

açuk اچۇق 5a/75

gevşek كوشك 18b/373

aruqluk ارۇقلىق 18b/376

ıraķ یراق 18b/379

büyük بیۇك 38a/807

öksürügi اۆكسۈركى 32a/677

eksik اكسك 34a/711

şovuk صۇق 5a/80

1.3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-Ar-

Metnimizde 3 fiil üzerinde 10 kez geçen ekin yazımında farklılıklar görülmektedir. 2 yerde elifle yazılırken, 1 yerde üstünle gösterilmiştir.

çıkarmadan جَقْرَمَادَن 22b/463

kızarp قَزَارُوب 23b/486

giderür كِيدَارُر 13a/255

-dUr- /-tUr-

“En işlek geçişli-ettirgenlik ekidir. Ünlüsü sürekli yuvarlaktır.”¹⁷⁵ Metnimizde 21 yerde geçen ek, 2 kalıplaşmış örnek dışında (kel-tür, ol-tur) hep -dUr- şeklindedir. Ekin ünlüsünün yazımında bir düzen yoktur. Bazen vavla bazen ötre ile yazıldığı görülmüştür.

getürüp كَتُورُوب 35a/733

söyündürür رَسُوَيْنْدُرُر 14a/275

indürdükden اِنْدُرْدُكْدَن 38a/806

toldurılıp طُولْدُرِيلِب 11b/223

itdürüp اِتْدُورُوب 18a/364

karışdurmak قَرِشْدُرْمَقْ 36b/769

oturalar اوتورهلر 30a/623

-I₄l- eki

Hem edilgenlik hem dönüşlülük vazifesi görebilen bu ek metnimizde 84 yerde geçmektedir. Ekin ünlüsü genelde harekeyle gösterilmesine rağmen harfle yazıldığı örnekleri de vardır.

¹⁷⁵ Yıldız, *age.*, s. 105.

açıla اچله 5a/78

oturıla اۇتۇرىله 30a/627

bırağılup براغۇلۇپ 38a/804

ovulmak اۇۇلمق 31a/655

büzilüp بوزلۇپ 13b/263

şaçılup صاچلۇپ 36b/77

çıķıldıđı چىقۇلدىغى 29b/612

şorılup سۇرۇلۇپ 17b/357

dinilmiş دىنللمش 37a/780

şovudılmış سۇۇدلمش 36a/763

ķatılmaya قىتىلميه 12b/247

şoyılup سۇيۇلۇپ 13b/2681

-(I)n- / -(U)n- eki

“Dönüşlülük ekidir. Ünlü veya /l/ ile biten fiillere gelince, edilgenlik görevini üstlenebilmektedir.”¹⁷⁶ Ek metnimizde 76 yerde geçmektedir. Ekin ünlüsü esre, üstün ve ötre ile harekelendirilerek gösterilmiştir.

bilinendür بىلنندۇر 26a/539

oluna اولۇنه 28b/595

boğazlan بوغۇزلن 16b/335

örtünmek اۇرتىتمك 6b/115

dinilmiş دىنللمش 37a/780

sevinüp سويۇپ 24a/501

eglene اكلنه 28b/597

yenmegi يىنمكى 8a/140

ışlanup- اصلۇپ 17b/358

yunmış يۇنمش 32b/683

-mA- eki

“Fiil kök ve gövdelerinden olumsuz fiiller türeten bir ektir. İ- ek-fiili dışında her fiil kök ve gövdesine gelebildiği için Türk dilinin en işlek türetme eki durumundadır.”¹⁷⁷

Şinasi Tekin’in *İştikakçının Köşesi* adlı kitabında, -mA- ekinin müstakil bir kelimeden eklediğine dair bir görüşü vardır. Buna göre; “Türkçede –ma- olumsuzluk

¹⁷⁶ Gülsevin, *age.*, s. 140.

¹⁷⁷ Korkmaz, *age.*, s. 128.

eki vurguyu kabul etmediğine ve bir önceki heceye attığına göre müstakil bir kelimedenden türemiştir. Bu müstakil kelime Hind-Avrupa dil ailesinin bir uzak üyesi ve Orta Asya’da yüzyıllar boyu Eski Türklerle birlikte yaşamış olan Toharların dilindeki ma olumsuzluk edatıdır. İşte bu Toharca ma olumsuzluk edatından ekleşerek Türkçeye girmiştir.”¹⁷⁸ Metnimizde fiilden fiil yapma eki olarak incelediğimiz eke 55 yerde rastlanmıştır. Ekin yazımında düzenli bir imla yoktur. Elifle, güzel he ile ya da üstünle yazıldığı farklı örnekler vardır.

çıkımayup جَقْمِيُوب 28b/596

katılmaya قَتْلَمِيَه 12b/247

çıkarmadan جَقْرَمَهْدَن 22b/463

oturmaya اَوْتُورْمِيَهَلَر 30a/626

eglenmeyüp اَكْلَنْمِيُوب 29b/618

pişmeyen بِشْمَاين 16b/328

girilmeyüp كَرْلَمَايُوب 28b/595

uyumayalar اَوْيُومِيَهَلَر 34a/716

içilmeye اِيْجَلْمِيَه 7a/121

yağmasa يَاعْمَسَه 35b/750

-d- eki

“Ünlü veya /l/ ve /r/’den biri ile biten çok heceli fiillere getirilir.”¹⁷⁹ Metnimizde 15 kez geçen ekin ötümsüz şekli yoktur.

kaynadup قَيْنَادِب 15b/305

semirdüp سَمُورْدُوب 16a/316

kocaldıcı قُوْجَالْدِجِي 9b/179

šovudılmış صُودِلْمِش 36a/763

kocaldur قُوْجَالْدُر 7b/128

šovudur صُودُر 15a/299

-Ur- eki

Metinde 2 fiil üzerinde 16 kez rastlanan ekin ünlüsü vavla yazılmıştır.

arturur اَرْتُورُر 10b/194

bişürüp بِشُورُب 10b/201

¹⁷⁸ Şinasi Tekin, *İştikakçının Köşesi, Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, Simurg Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2001, s. 56.

¹⁷⁹ Yıldız, *age.*, s. 107.

-y- eki

İşlek olmayan bir kuvvetlendirme ekidir. Metnimizde 1 kelimedede 1 kez geçmektedir.

qoyup قوئب 14a/274

-ış- eki

“EAT’de genellikle düzdür. Düz ünlülü fiil tabanlarına gelince yardımcı ünlüsü de mutlaka düzdür.”¹⁸⁰ Metnimizde ‘kar-’ fiili üzerinde 2 kez geçen ekin ünlüleri de düz yazılmış, esre ile gösterilmiştir.

qarışmış قرشمیش 4b/64

qarışdurmaq قرشدرمىق 36b/769

1.3.2. ÇEKİM EKLERİ

“Çekim ekleri isim veya fiil soylu kelimeler üzerine gelerek, bağılı oldukları kelime gruplarına göre, kelimeler arasında hal, iyelik, çokluk, kip, zaman, şahıs, sayı vb. ilişkiler kuran eklerdir.”¹⁸¹ İsimlere ve fiillere gelmelerine göre ikiye ayrılırlar.

1) İsim Çekim Ekleri

2) Fiil Çekim Ekleri

1.3.2.1. İsim Çekim Ekleri

“Geniş manasıyla isim çekim ekleri çokluk, iyelik, hal ve soru ekleri; asıl isim çekim ekleri yani dar manasıyla isim çekim ekleri ise hal ekleridir.”¹⁸² Korkmaz’a göre çokluk anlamı katan çokluk eki, nesnenin kime ait olduğunu bildiren iyelik eki, isimleri aitlik bağı ile birbirine bağlayan ilgi durumu ve +ki aitlik eki yalnız ad veya ad grubu ile

¹⁸⁰ Yıldız, *age.*, s. 181.

¹⁸¹ Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, s. 58.

¹⁸² Ergin, *age.*, s. 132.

ilgili eklerdir. Bunlar eklendikleri adın sınırları içinde kalır. Bu yüzden çekim ekleri içerisinde işletme görevi görürler. Hal ekleri ise özel bir durum gösterir. Bunlar adlar ile ad veya fiiller arasında bağlantı kuran ve durum kavramını karşılayan eklerdir. Bu yüzden geniş manada çekim ekleri diye adlandırılır.¹⁸³

1.3.2.1.1. Çokluk eki

İsimlerin sayı bakımından çokluğunu gösteren +lAr eki metnimizde 174 yerde geçmektedir. Ekin ünlüsü üstün ile gösterilmiştir.

avazlar أَوَازِلَر 24a/494	göllerde كُوللَرْدَه 12a/233
evler اَوِلَر 30b/641	kırımlıklardur قَمِشَلَقْلَرْدُر 4b/63
gıřālar غَذَالَر 6b/116	mezbūrlardan مَزْبُورلَرْدَن 4b/65
nağmeler نَغْمَلَر 24a/494	şular صُولَر 7a/124
şovuklarda صُوقْلَرْدَه 32b/688	ta‘āmlar طَعَامَلَر 28a/583

1.3.2.1.2. İyelik Ekleri

“Bu ekler, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve adlar ile adlar arasında bağlantı kuran eklerdir.”¹⁸⁴ Metnimizde iyelik eklerinin tüm şahıs çekimlerinde örneği yoktur. Daha çok teklik ve çokluk III. şahısta örneklerine rastlanmıştır. 1 kelimedede ise çokluk I. şahısta görülmüştür.

Çokluk Birinci Şahıs İyelik Eki +ümüz

şerī‘ atümüz شَرِيعَتُْمُز 37a/782

¹⁸³ Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, s. 23.

¹⁸⁴ Korkmaz, *age.*, s. 259.

Teklik Üçüncü Şahıs İyelik Ekleri +I / +In / +sI /+(s)I(n)

Metnimizde teklik üçüncü şahıs iyelik ekleri 358 defa geçmektedir. Ekin ünlüsü yuvarlak ünlülü kelime tabanlarında dahi daima düzdür. Yazımında ise bazen ye harfi kullanılmakta bazen esre ile gösterilmekte bazen de işaret kullanılmamaktadır. Ayrıca metnimizde 10 yerde bu ek için +(s)I(n) yapısına rastlanmıştır. Normalde bu yapıda ünlü ile biten kelimelerde başta /s/, isim hal eklerini alınca da sonda /n/ ortaya çıkar. Ancak arkasına herhangi bir ek almadan da /n/'nin ortaya çıkması dönem olarak EAT metinlerine özgü bir durumdur.¹⁸⁵

ağrısın اغرسين 20b/422

kabuğın قېۋۇغن 15b/305

eyüsi ايۈسى 12a/229

nezlesi نزلەسى 31b/664

fażileti فضيلتى 3a/30

unından اۋنىدىن 9b/176

ğızāsıdur غزاسيدۇر 24a/495

rāyihasın رايحەسىن 32a/674

hevāsını ھواسىنى 5a/76

revnaqın رونقن 10b/194

Çokluk Üçüncü Şahıs İyelik Eki +lArI

Metnimizde 60 yerde geçen ekin ilk ünlüsü üstünle, ikinci ünlüsü bazen ye ile bazen esre ile yazılmıştır.

‘adāvetlerine عداۋەتلىرىنە 21a/450

omuzlarına اۋمۇزلىرىنە 30a/628

a‘zālarına اعضاءلىرىنە 23b/483

önlerine اۋكلرىنە 14a/274

divārlarında ديۋارلىرىدە 28a/588

sağfları ساقفلرى 4b/77

hayvanları حيۋانلىرى 16b/335

pencereleri پنجرەلىرى 4b/77

geyilmeleri گيىلملىرى 33a/689

zararlarını ضررلىرىنى 7a/126

¹⁸⁵ Gülsevin, “Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3. Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı”, *Türk Dili Dergisi*, S. 466 (Ekim), Ankara, 1990, s. 188.

1.3.2.1.3. Aitlik Eki

+ki

Metnimizde 1 yerde geçen ek güzel he ile yazılmıştır. Bu durumda ek, sıfat yapmıştır.

şoŋraki صكرهكه derkenar 21 a

1.3.2.1.4. Hal Ekleri

“Hal ekleri ya da ad çekimi ekleri, adları adlara, edatlara ve çoklukla da fiillere bağlayarak cümlelerin kuruluşuna yardımcı olan, cümleye işlevlik kazandıran eklerdir.”¹⁸⁶ Buna göre isimlere gelen hal eklerini metinden örneklerle belirlemeye çalıştık.

Yönelme hali +(y)A ET>+ *ka*, +*ke* ; nadiren +A ünlülerden sonra +(y)A

Metnimizde 294 yerde yönelme ekine rastlanmıştır. Ekin ünlüsü güzel he ile gösterilmiştir.

bökreklere بؤكركلره 10b/198

olanlara اولنلره 4b/69

hafaḳāna حفاقانه 14a/278

oynamasına اويامسينه 38a/800

hāşma خصمه 24a/501

şuya صويه 35a/738

hāzretlerine حضرتلينه 1b/2

şehvet-i ṭa‘āma شحوت طعامه 29a/602

mi‘deye معدديه 34b/730

ṭabī‘ate طبيعته 16a/321

¹⁸⁶ Korkmaz , age., s. 267.

Belirtme hali +(y)I / +nI *ET> +g+ ġ / +nı, +ni*

“EAT’de hem isme, hem iyelik eki almış kelimelere, hem de zamirlere gelebilen karakteristik belirtme hali +(y)I’dır. +nI şekli yalnız zamirlere gelir.”¹⁸⁷ Metnimizde belirtme haline 252 yerde rastlanmıştır. Ekin ünlüsü ye ile gösterilmiştir.

ağrıları اغریلری 28b/591

hevāyı هَوای 5a/82

bedeni بدنّی 23b/481

kanı قانی 16a/316

elmayı المای 14b/284

lūbbini لُبّنی 10a/183

fūzūlini فُزُولنی 30a/632

mīzācını مِزَاجنی 30a/631

ġıẓāyı غِذای 8b/157

şafraıyı صَفْرایی 18a/362

Bulunma hali +dA *ET> +DA*

207 yerde geçen ekin ünlüsü güzel he ile yazılmıştır. Ötümsüz şekli yoktur.

arutmada ارْتِمَادَه 28b/598

lisān-ı ‘ arabīde لِسَان عَرَبِيْده 3b/48

camekānında جَامِهْكَانِنْدَه 28a/587

şovuqlarda صَوْوَقْلَرْدَه 32b/688

göllerde كُوْللَرْدَه 12a/233

tennūrda تَنْوُرْدَه 9b/177

istirāhatde اِسْتِرَاحَتْدَه 34a/715

toqlıqda طَوْقْلِقْدَه 8a/143

qatında قَاتِنْدَه 5b/84

zamanda زَمَانْدَه 25b/527

Çıkma hali +dAn *ET> +DAn, nadiren +DIn*

204 yerde geçen ekin ünlüsü her zaman üstün ile gösterilmiştir. Ekin ötümsüz şekli yoktur. Bu nedenle ünsüz uyumuna girmez.

¹⁸⁷ Gülsevin, *age.*, s. 31.

bāṭınadan بَاطِنُهُ 21b/442

i‘tidālden اِعْتِدَالْدَنْ 33a/696

ğazabdan غَضَبْدَنْ 37a/777

qablarından قَابِلَرْنَدَنْ 13b/262

ḥammāmdan حَمَامْدَنْ 33b/707

kepeginden كَچْکِنْدَنْ 9b/178

ḥümeyyātdan حُمَيَّاتْدَنْ 19a/387

sebebdan سَبَبْدَنْ 8b/156

‘ilm-i tıbbdan عِلْم طِبْدَنْ 3b/45

yorğunlıqdan يۇرغۇنلۇقْدَنْ 26b/552

İlgi Hali $+(n)U\eta$ $ET > + (I_d)\eta$, $+n(I_d)\eta$

İlgi hali eki metnimizde 65 yerde geçer. Ekin ünlüsü daima yuvarlaktır. Nun ve kef ile yazılan ekin ünlüsü ötre ile gösterilmiştir. “Söz konusu ek ET ve EAT’de ünsüzle biten kelimelerden sonra başına /n/ yardımcı ünsüzünü alır. Aslında önceleri ekin yalnız ünlüyle başlayan şekillerinin bulunduğu, ünsüzle başlayan şekillerindeki /n/’yi ekin, hece bölünmesi neticesinde zamirlerden aldığı anlaşılmaktadır. (me-niṇ, seniṇ örneklerindeki gibi) Ancak günümüzde ‘su’ ve ‘ne’ sözcüklerinde bu yardımcı ünsüz /y/’dir (su-y-un, ne-y-in).”¹⁸⁸ Metnimizde geçen ‘su’ sözcüğünde de ekin yardımcı ünsüzü tarihi seyrine uygun olarak /n/’dir.

bedenüṇ بَدَنُكْ 22a/456

kısmınuṇ قِسْمِنُكْ 9b/173

dimāḡuṇ دِمَاغُكْ 30a/633

mesākinüṇ مَسَاكِنُكْ 5a/80

eşribenüṇ اَشْرِبَهْنُكْ 8a/149

meyvenüṇ مَيْوَهْنُكْ 13b/263

eşyānuṇ اَشْيَاْنُكْ 4a/53

şunuṇ صُونُكْ 4b/63

İbn-i Sina’nun اِبْن سِيَانُكْ 3b/40

şorbasınuṇ شُورْبَاسِنُكْ 12b/240

Eşitlik Hali $ET > +\phi A$

Eşitlik eki +ca metnimizde 1 sözcükte 1 kez geçer.

¹⁸⁸ Ergin, *age.*, s. 230.

+ca eki

fehvasınca فحواسِنَجَه 3b/44

Vasıta Hali

+(y)(I)la eki

‘İle’ edatından ekleşmiş olan bu ek metnimizde asıl vasıta hali durumundadır. 20 yerde geçmektedir. Metnimizde 1 sözcükte ise ‘ile’ edatının ekleşmesinden farklı bir +la vasıta ekine rastlanmıştır. Bu ek ‘iken’ anlamı vererek sözcüğü zarf yapmıştır. (açla آچله 21a/435)

birbiriyle بربريله 22a/450

sebebiyle سببيله 4a/59

hasebiyle حَسْبيله 24b/502

şuyıyla صُوييله 15a/302

itmesiyle اتمه سيله 23b/481

şerefiyle شرفيله 3a/32

kemaliyle كماليله 6b/107

yağıyla ياغيله 18a/365

olmasıyla اُولْمَسِيلَه 25b/532

zannıyla ظَنَيْله 21b/437

1.3.2.2. Fiil Çekim Ekleri

Şahıs ekleri ile şekil ve zaman ekleri asıl fiil çekim ekleri iken diğerleri fiil işletme ekleridir.

1.3.2.2.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri fiili gerçekleştiren kişiyi gösteren eklerdir. 6 şahısta görülen eklerden, metnimizde II. teklik, I. çokluk ve II. çokluk şahıslarda yalnızca birer örneğe rastlanmıştır. Metinde geçen fiiller çoğunlukla III. teklik ve çokluk şahısla çekimlenmiştir.

I. teklik şahıs ekleri

+am eki

Metinde asıl I. şahıs eki +(U)m olmasına rağmen bir hadis aktarılırken 2 kez ek +am şeklinde geçmektedir. Bu durumda ünlüsü üstün ile gösterilmiştir.

uyuram اۇيۇرَم 8a/147

uyanuram اۇيانۇرَم 8a/147

+(U)m eki

Metinde asıl geçen I. şahıs ekidir. Metnin normal sayfalarında ünlüsü ötre ile gösterilirken 2 kez geçtiği derkenarlarda vavla yazılmıştır. Toplam 6 kez geçer.

harc itdüm خَرَج ايتدوم derkenar 4a

şāyim olurum صَايَم اۇلۇرَم 8a/147

ifṭar iderüm اِفْطَار ايدارُم 8a/147

taḫsīm itdüm تَقْسِيم ايتدوم derkenar 4a

mühtedī oldum مُهْتَدَى اُولْدُم 3b/45

tecrite itdümki تَجْرِبَه ايتدُمكى 36b/775

I. çokluk şahıs eki +ız eki

Bir tek örneği olan çokluk I. şahıs ekinin ünlüsü dar ünlülü olarak esre ile yazılmıştır.

zāmin olurız ضَامِن اۇلۇرُز 37b/789

II. teklik şahıs eki

Φ eksiz

Bir tek örneğine emir kipinde rastlanmıştır. Fakat teklik II. şahısta emir kipi ek almadığı için metnimizde teklik II. şahsı gösteren bir ek bulunamamıştır.

girici ol كِيرْجِي اُول 29b/621

II. çokluk şahıs eki +iñüz eki

Tek bir örneği olan ekin ilk ünlüsü dardır ve esre ile yazılmıştır. İkinci ünlüsü yuvarlaktır ötreli vavla yazılmıştır.

yeyiñüz ييگۈز 14a/274

III. teklik şahıs eki +Φ eksiz

Metnimizde emir kipi dışında III. teklik şahıs çekimi için özel bir ek yoktur. Fiilere sadece kip ekleri getirilmektedir. Buna göre metinde III. tekil şahısla çekimlenen geniş zamanda 231, görülen geçmiş zamanda 12, öğrenilen geçmiş zamanda 11, istek kipinde 120, şart kipinde 17, emir kipinde 3 olmak üzere toplam 404 fiil vardır. Bunlardan bazı örnekler aşağıda karışık olarak verilmiştir.

dāyim olsa دائم اۆلسە 22b/468

katılmaya قاتلمىە 12b/247

giderür كيدارۇر 13a/255

müdāvemey eylese مداومت ايلسه 10b/196

güzel ider كۈزل ايدر 32a/674

münfa‘il olmaz مۇنفاعل اولماز 36a/757

haram eyledi حرام ايلدى 22a/452

vācib oldı واجب اولدى 8b/154

kāmil olsun كامال اولۇن 26b/551

yudulmaya يۇدۇلمىە 17b/357

III. çokluk şahıs eki +lAr eki

Çokluk III. şahıs eki +lAr metnimizde 50 yerde geçer. Ekin ünlüsü her zaman üstünle gösterilmiştir.

bişürseler بشۇرسلر 14a/281

içeler ايچەلر 15a/298

def ideler دىفع ايدەلر 7b/132

qoyalar قۇيەلر 31b/659

buyurmışlardur بىيۇرمىشلردۇر 3a/30

oturmayalar اۇتۇرمىيەلر 30a/626

dimişlerdür دىمىشلردۇر 7b/136

şakınalar صىقتەلر 31b/664

1.3.2.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

1.3.2.2.2.1 Haber Kipleri

Haber kipleri fiillerin gerçekleşme zamanını gösteren eklerdir. Metnimizde haber kiplerinin geniş zaman, görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zamanda örneklerine rastlanmıştır.

Geniş zaman

Metnimizde geniş zaman ekleri -Ar/ -r /-Ur olumsuzda ise -mAz olmak üzere 4 şekilde toplam 244 kez geçmektedir.

-Ar

Metnimizde bu ek; 101 tanesi ‘itmek’, 3’ü ‘kesmek’ fiilinde olmak üzere toplam 104 kez geçer.

eyü ider ایدر ایو 20a/407

hoş ider ایدر خوش 14a/276

fāyide ider ایدر فایده 7a/123

ifṭar iderüm ایدارم افطار 8a/147

güzel ider ایدر گۈزۈل 32a/674

ḳavī ider ایدر قوی 11b/221

ḥıfẓ ider ایدر حفظ 19a/388

keser کسر 15a/299

ḥikāyet iderler ایدرلەر حکایت 30b/639

pāk ider ایدر پاک 13b/268

-r

Ek bir tek fiile bir yerde -r olarak gelmiştir.

uyuram اۇيورم 8a/147

-Ur

Metnimizde eke 132 yerde rastlanmıştır. Genellikle ötreli vavla bazen yalnız ötre ile yazılmıştır.

dinilür دینلور 16b/332

šovudur صودر 15a/299

getürür كتورر 10a/191

söyündürür سويندورر 14a/275

giderür كيدارر 13a/255

uyanuram اويانورم 8a/147

ğalur قلور 22b/458

virür ويرر 7a/123

ğılur قilor 17b/350

yaturken ياتوركن 33b/704

-maz

Ek metnimizde geniş zamanın olumsuzu olarak 7 yerde geçmektedir. Ekin ünlüsünün yazımında farklılıklar vardır. Ünlü bazen elifle bazen üstünle yazılmıştır. Bunlardan ‘hâşıl olmak’ fiilinde ise 1 yerde (11a/210) üstünle, 1 yerde (16b/327) medli elifle yazılmıştır.

değmez دكمز 20b/424

münfa‘ il olmaz اولماز 36a/757

şabr olunmaz صبر اولنماز 29a/609

virmez ويرمز 18b/371

hâşıl olmaz حاصیل اولمز 11a/210

yaramaz يارامز 37b/795

Görülen geçmiş zaman –dI₄

19 yerde rastlanmıştır. Ek genelde düz ünlülü olarak ye ile yazılırken I. tekil kişi kullanımında yuvarlak ünlülü olduğu görülür. I. tekil şahısta 4 yerde (1 oldum, 3 itdüm) geçen ekin ünlüsü 2 yerde vavla 2 yerde ötre ile yazılmıştır.

buyurdılar بويديلر 14a/274

harc itdüm خرج ايتدوم derkenar 4a

haram eyledi حرام ايلدي 22a/452

helāk oldılar هلاک اولديلر 30b/640

ihtiyāc olundu اِحْتِيَاج اُولُنْدَى 27b/575	tecride itdüm تَجْرِبَه اَيْتْدُمْ 36b/775
mühtedî oldum مُهْتَدَى اُولْدُمْ 3b/45	vācib oldı وَاجِب اُولْدَى 8b/154
tahlîş eyledi تَخْلِیص اَيْلْدَى 2a/7	zarūrî oldı ضَرْوَرَى اُولْدَى 22b/466

Öğrenilen geçmiş zaman –mI₂s

23 yerde geçen ekin yuvarlak ünlülü yazımı yoktur. Her zaman düz ünlü ile yazılmış ve ünlüsü esre ile gösterilmiştir.

buyurmuşdur بِيُورْمِشْدُر 32a/673	ıskāṭ itmişdür اِسْقَاط اِئْمِشْدُر 20b/424
buyurmuşlardur بِيُورْمِشْلَرْدُر a/148	ittifāḫ itmişlerdür اِئْتِفَاق اِئْمِشْلَرْدُر 21a/427
dimişdür دِيْمِشْدُر 35b/744	muḳteẓî kılmışdur مَقْتَضَى قَلْمِشْدُر 23a/472
dimişlerdür دِيْمِشْلَرْدُر 8b/158	zāyil itmişdür زَايِل اِئْمِشْدُر 2a/13
ğızā kılmışdur غِذَاء قَلْمِشْدُر 10a/183	zıkr olunmuşdur ذِكْر اُولْنَمِشْدُر 36b/776

.1.3.2.2.2.2 Tasarlama Kipleri

“Tasarlama kipleri fiilin olumlu veya olumsuz yöndeki gerçekleşmesini; tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde veren kiplerdir.”¹⁸⁹ “TT’de nispeten emir veya istek için ayrı ek, gereklilik için ayrı ekten söz edilebilir. Bu kipler günümüz TT’de, tartışmalı da olsa, belirli eklerde yoğunlaşmıştır. Ancak EAT metinlerinde her kip için ayrı ayrı ekler göstermek mümkün değildir. Ayrıca tek bir şekil, hemen hemen bütün tür ve derecelerde istek bildirebilmektedir. Yani aynı ek hem dilek-istek, hem emir, hem tavsiye yolu ile gereklilik, hem temenni vs. göstermek için kullanılmıştır.”¹⁹⁰ Metnimizde de dört başlıkta incelediğimiz tasarlama kiplerinden yalnız istek ve şart çekiminde özel bir eke rastlanmıştır.

¹⁸⁹ Korkmaz, *age.*, s. 647.

¹⁹⁰ Gülsevin, “Eski Türkiye Türkçesinde ‘İstek Kipi’ Üzerine”, *İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 13, İstanbul, 2002, s. 39.

İstek kipi –(y)A

“EAT’de istek kipi olarak kullanılan bu eke, zaman zaman geniş ve gelecek zaman ifadesi kazandırılmıştır.”¹⁹¹ İstek kipi, özellikle gelecek zaman için özel bir ek bulunmayan metnimizde de gelecek ifadesi vererek en sık kullanılan dilek kipidir. 146 yerde geçen ekin ünlüsü olumluda her zaman üstünlü güzel he ile, olumsuzda ise üstünle gösterilmiştir.

def ideler دَفَع اِيدَهْلَر 7b/132

şakınalar صَقَّهْلَر 31b/664

hazer eyleye حَزَر اَيْلَه 34a/714

uyumayalar اُوْيُومَيَهْلَر 34a/716

içeler اِيْچَهْلَر 15a/298

yenile يِنْلَه 10b/195

katılmaya قَتْلَمَيَه 12b/247

yudulmaya يُوْدُلْمَيَه 17b/357

oturmayalar اُوْتُورْمَيَهْلَر 30a/626

ziyāde ola زِيَادَه اُولَا 29a/604

Şart kipi –sA

Metnimizde 20 yerde geçen şart kipinin ünlüsü üstünlü güzel he ile yazılmıştır.

bişse بِشْسَه 15b/314

hiss itseler حِسَّ اِتْسَهْلَر 16b/326

bişürseler بِشُورْسَكِر 14a/281

isti‘ māl olunsa اِستِعْمَال اُولْنْسَه 15b/309

bişürülse بِشُورُلْسَه 15a/303

müdāvet eylese مُدَاوَمَت اَيْلْسَه 10b/196

dāhil olunsa دَاخِل اُولْنْسَه 29b/619

yağmasa يَاغْمَسَه 35b/750

dāyim olsa دَائِم اُولْسَه 22b/468

yenilse يِنْلْسَه 13a/257

Gereklilik kipi

Metnimizde gereklilik kipini karşılayan özel bir ek yoktur. Gereklilik anlamı

¹⁹¹ Ersoylu, *agm.*, s. 36.

-mAK gerekdür ‘(مَقْرَكْدُر)’ kalıbı, ya da ‘gerekdür (گَرَكْدُر)’ sözcükleri getirilerek sağlanmıştır. Metinde ‘-mAK gerek’ kalıbı 6 kez, ‘gerekdür’ şekli ise 15 kez geçer.

bişürülmek gerekdür 17a/337

yenilmek gerekdür 13a/254, 17b/351

hazer gerekdür 29a/607

terk olunmak gerekdür 7a/118

ovulmak gerekdür 31a/655

uyumak gerekdür 26b/556

gerekdür 4a/60

Emir Kipi

Özel bir eki olmayan emir kipi metnimizde de şahıs çekimine girerek emir anlamı vermiştir. Metnimizde emir kipine II. teklik şahısta 1, III. teklik şahısta 3, II. çokluk şahısta 1 yerde olmak üzere 3 şahıs çekiminde toplam 5 kez rastlanmıştır.

III. teklik şahıs eki –sun

Metnimizde bir kelime üzerinde 3 kez geçen ekin ünlüsü vavla yazılmıştır. Birleşik eylem kalıbında kullanıldığında ‘için’ edatı ile birlikte kullanılmış ve emir yoluyla gereklilik bildirmiştir.

kāmil olsun كَامِلْ اُولُون 26b/551

olsun اُولُون 2a/10

serī‘ olsun سَرِيعْ اُولُون 4a/56

II. çokluk şahıs eki -iñüz

1 yerde geçer.

yeyiñüz يَيَكُون 14a/274

II. teklik şahıs eki -Φ eksiz

girici ol كيرجي اول 29b/621

.1.3.2.2.3 Birleşik Çekimler

Metnimizde yalnızca hikaye ve şart birleşik çekiminde birkaç örneğe rastlanmıştır. Rivayet birleşik çekiminin ise örneği yoktur.

Hikaye Birleşik Çekimi idi >-dl

1 tek örneği vardır.

lāzım gelürdi لازم كلوردى 23a/469

Şart Birleşik Çekimi ise> sA

9 yerde geçmektedir.

hāşıl oldıysa حاصل اولديسه 26b/546 muhtelif oldıysa مختلف اولديسه 8b/153

qādir olursa قادر اولورسه 21a/432 oldıysa اولديسه 33a/690

qavī oldıysa قوي اولديسه 5a/82 olursa اولورسه 29b/620, 33b/700

lāzım gelürse لازم كلورسه 7a/122 vāki' olursa واقع اولورسه 28a/581

1.3.2.2.3. Bildirme Eklerinin Yazılışları

Metnimizde bildirme ekinin yalnızca III. teklik şahısta örneklerine rastlanmıştır. Bu durumda, isimleri fiil çekimine sokması dışında öğrenilen geçmiş zaman kipinden sonra gelerek kesinlik anlamı katma göreviyle de kullanılmıştır.

Teklik III. şahıs bildirme eki

+dUr / +dUrUr

Metnimizde bildirme eki olarak genelde +dUr kullanılmıştır. 162 kez rastlanan ekin ünlüsü her zaman ötre ile gösterilmiştir. Ekin +dUrUr şekline ise bir tek örnekte rastlanmış, bu durumda ilk ünlüsü ötre ile ikinci ünlüsü ise işaretli gösterilmiştir.

Metnimizde bildirme eki isimleri yüklem yapma görevi dışında, öğrenilen geçmiş zaman kipinden sonra gelerek fiile kesinlik katma göreviyle de kullanılmıştır. Bu şekilde 23 yerde geçmektedir.

beyānındadır بَيَانِنْدَهْدُر 8b/150	nāfi' dūr نَافِعْدُر 17a/346
buḥarıdur بُخَارِيْدُر 4b/63	necātdur نَجَاتْدُر 3a/37
buyurmuşlardur بِيُورْمِشْلَرْدُر 3a/30	oldur اُولْدُر 5b/93
cāyızdur جَائِزْدُر 7a/122	olunmuşdur اُولْنَمِشْدُر 4a/57
ḥārrdur حَارْدُر 32b/687	tedbīrindedür تَدْبِيرِنْدَهْدُر 4a/51
ma' lūm durur مَعْلُوم دُرُر 5a/83	yaramazdur يَرَامَزْدُر 5a/81

1.3.2.2.4. Çekimsiz Fiil Şekilleri

1.3.2.2.4.1 Sıfat-fiil (Partisip) Ekleri

“Sıfat-fiiller fiilden isim yapma eklerine çok yaklaşan fiil işletme ekleridir.”¹⁹²

Metnimizde çeşitli fiiller üzerinde bu eklerden 5 tanesine rastlanmıştır.

-(y)An eki

Ek metnimizde 88 kez geçmektedir. Ekin ünlüsü metnin genelinde üstünle

¹⁹² Ergin, *age.*, s. 333.

gösterilirken, dönüşlülük eki -(I₂)n alan fiillerden sonra elifle yazılmıştır. Sağ sütunda, metinde geçen bu türden örnekler verilmiştir.

aķan اقن 12a/230

bilinen بلنن 26a/539

bişenden بشندن 16b/331

isti‘ māl olınan إستعمال اولنن 27b/573

bişürilen بشوريلن 17b/354

pişmeyen بيشماين 16b/328

ķuruyan قروين 10a/187

tafdil olınan تفضيل اولنن 21b/441

yenilen ينلن 12a/228

zıkr olınan ذكر اولنن 4b/67

-dUK + eki

“ET’de olduğu gibi EAT’de de -dUK+ partisipi hep yuvarlak vokallidir.”¹⁹³ Metnimizde de yuvarlak vokalli olan ek 41 kez geçmektedir. Ek ötümsüz şekliyle kullanıldığında vavsız, ötreli olarak yazılmıştır. /k/-/ķ/ sesinin ötümlüleştiği örneklerde ise hem vavlı hem vavsız (ötreli) yazımlarına rastlanmıştır.

‘arızolduğından عريض اولدۇغندن 8b/152

iğtizā eyledüği اغتذا ايلدۇكى 8a/149

cezb itdüğinden جذب ايتدۇكند 18a/368

ķıldıđı قلدۇغى 9b/182

ķıkıldıđı چقلدۇغى 29b/612

oturduķdan اوتوردۇقدن 31a/654

hazm olduķdan حضم اولدۇقدن 3a/478

toğduğı طوغدۇغى 5a/75

ışındığından اصندۇغندن 32b/680

yenildükden ينلدۇكدن 31b/665

içdükleri ايجدۇكلرى 36b/768

yunulduķdan يۇنلدۇقدن 14b/291

-maz eki

“-mAz ekli geçici sıfatların önlerindeki adların atılmasıyla zamanla soyut

¹⁹³ Timurtaş, age., s. 333.

nitelikli bazı kalıcı sıfat ve adlar da oluşmuştur.”¹⁹⁴ Metnimizde bu eke yalnız ‘yaramaz’ kelimesi üzerinde rastlanmıştır. Ek bu kelimede 4 yerde sıfat göreviyle geçmiş, 19 yerde ise kalıcı isim yapmıştır.

yaramazdur (isim) يَرَامَزْدُر 5a/81, 6b/111, 11b/219, 12a/233, 13a/258, 13b/264, 14b/288, 14b/289, 19a/381, 19b/392, 20b/419, 21b/440, 27a/565, 29a/604, 30a/632, 30b/635, 30b/639, 31b/664, 35a/735

yaramaz (sıfat-fiil) يَرَامَز 11b/226, 15a/302, 16a/319, 19a/383

-mI₂ş eki

“Geçmiş zaman ifade eden bu ek çok kullanılan bir partisip ekidir.”¹⁹⁵ 28 yerde geçmektedir. Bir kelimede kalıplaşmaya uğrayarak kalıcı isim yapmış ve 7 kez geçmiştir. (yemişlerdür 9b/172+6)

ayrılmış أَيْرَلَمِش 9b/178

kurumış قُرُومِش 10a/187

çıkılmış چَقْمِش 10a/190

pişmiş پِشْمِش 9b/177

ibtidā’ itmiş اِبْتِدَاءِ اِتْمِش 5b/89

şovudılmış صُودِلْمِش 36a/763

karışmış قَرَشْمِش 4b/64

yakılmış يَاقِلْمِش 30b/642

kaynamış قَيْنَامِش 7a/125

yunulmuş يُونْلَمِش 10a/184

-muş

Metnimizde geçen öğrenilen geçmiş zaman ekinin yuvarlak biçimi yokken sıfat-fiil olarak 2 yerde -muş şekli geçer.

mütegayyir olmuş مُتَغَيَّرَ اُولْمُشَى 13b/264

¹⁹⁴ Korkmaz, *age.*, s. 169.

¹⁹⁵ Ergin, *age.*, s. 335.

.1.3.2.2.4.2 Zarf-fiil (Gerundium) Eklerinin Yazılışları

“Zarf-fiiller her türlü fiil kök ve gövdelerine belirli zarf-fiil eklerinin getirilmesiyle kurulan şekillerdir.”¹⁹⁶“Latince gerer "idare etmek" fiilinden türeme gerundium (gerundivus modus) terimi, Türkçe gramerde, bir şahsın, bir hareketi yaparken, o hareketi yapmak için başvurduğu, ikinci derecedeki bir hareketi karşılayan, asıl harekete yardım eden hal fiilini adlandırmak üzere kullanılmaktadır.”¹⁹⁷ Metnimizde fiillerden zarf-fiiller yapan 8 farklı eke rastlamıştır. Bu ekleri basit yapıda ve birleşik yapıda olmak üzere 2 başlıkta inceledik.

.1.3.2.2.4.2.1 Basit Yapılı Zarf-Fiil Ekleri

-I eki

Metnimizde bu ek ‘daḥi’ edatı üzerinde 40 kez geçmektedir. “Edatları türeten -I ekleri, aslında ünlü zarf-fiil ekleridir. İşlevlerini kaybederek getirildiği kök veya gövdelerde kalıplaşmışlardır.”¹⁹⁸ Ekin ünlüsü ye ile yazılmıştır.

daḥi دَاحِي 3a/31

-ıçak eki

“Bu ek bir fiilin yapılmasının, zarf-fiil eki almış fiilin bitiminden sonra olacağını ifade eder. Yani ikinci fiili şarta bağlar.”¹⁹⁹ Metinde 3 kez ‘olmak’ fiilinde geçen ek, -(y)IncA zarf-fiili ile aynı anlamı vermiştir. İlk ünlüsü esreli ye ile ikincisi üstünle yazılmıştır.

hażm olıçak حَضَمَ اُولِیچَق 18a/361 linet olıçak لَیْنَتْ اُولِیچَق 28a/582

hılṭ olıçak خَلَطَ اُولِیچَق 15a/302

¹⁹⁶ Korkmaz, *age.*, s. 985.

¹⁹⁷ Mustafa Öner, “-matı / -meti Gerundiyumu Hakkında”, 3. *Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999, s. 833.

¹⁹⁸ Yıldız, *age.*, s. 101.

¹⁹⁹ Gülsevin, *age.*, s. 126.

-(y)U eki

Metnimizde bu ek 5 kez tekrar eden ‘diyü’ sözcüğünde kalıplaşmış bir zarf olarak kullanılmıştır. Alıntı cümleleri esas fiile nesne ilişkisiyle bağlamıştır. Ötreli vavla gösterilmiştir.

diyü دِيُو 2b/25

-(y)Up eki

“Bu zarf-fiil eki iş ve hareketin, kendisinden sonra gelen fiilden önce olup bittiğini gösterir.”²⁰⁰ 123 ‘up’, 148 ‘üp’ olmak üzere toplam 271 yerde geçmektedir. Ötreli vav ve be ile yazılmıştır.

bırağılup براغْلُوب 38a/804

şaçılup صَاحِلُوب 36b/771

bişürüp بِشُورُوب 10b/201

şāfī olup صَافِي اُولُوب 4a/61

getürüp كَتُورُوب 1b/3

sā‘ī olup سَاعِي اُولُوب 3b/40

istifrağ olup اِسْتِفْرَاغ اُولُوب 5b/94

semürdüp بَسْمُورْدُوب 16a/316

maşrūf kılp مَصْرُوف قِلُوب 3b/43

ṭoldurılıp طُولْدُرِيلُوب 11b/223

.1.3.2.2.4.2.2 Birleşik Yapılı Zarf-Fiil Ekleri

-dUKdA eki

“Geçmiş zaman sıfat-fiili üzerine bulunma hal eki gelmiştir. Esas fiil ile zarf-fiil ekli fiilin eş zamanda yapıldığını bildirir.”²⁰¹ Metnimizde 14 yerde rastlanan birleşik zarf-fiil yapısındaki bu ekin imlası; ilk ünlüsü ötre, ikincisi güzel he şeklindedir. Ekin ötümsüz şekli yoktur.

çıkıldukda چَقْلُدُقْدَه 28b/596

uyandukda اُوَيْنْدُقْدَه 32a/669

olundukda اُولُنْدُقْدَه 14a/273

yenildükde يِنْلِدُقْدَه 6b/114

şürü‘ itdükde شُرُوع اِتْدُقْدَه 21a/432

²⁰⁰ Gabain, *age.*, s. 84.

²⁰¹ Gülsevin, *age.*, s. 127.

-dükçe eki

Eylemin yapılmasına devam ettikçe anlamı veren ek metnimizde 1 yerde geçer. İlk ünlüsü ötre ikincisi üstünlü güzel he ile gösterilmiştir.

içdükçe ايجدكجه 21b/436

-(y)IncA eki

“ EAT’de ‘-(y)IncAyA kadar’ görevini üstlenmiştir.”²⁰² 2 fiil üzerinde rastlanan ekin imlası ilk ünlüsü esre, ikincisi güzel he şeklindedir.

akınca اقنجه 23b/487

derleyince درلينجه 29b/616

-(y)(I)ken eki / iken

İken ‘i-’ ek-fiilinin zarf biçimidir. Bu ek-fiil ET’de ‘er-’ ses yapısında olduğundan, ekin yapısı, geniş zamanlı er-ür-ken > iken gelişmesine bağlanmıştır.²⁰³ Günümüz Türkçesinde aradaki i- ek-fiili çoğunlukla eriyip kaybolurken metnimizde geldiği isimlerde bir örnek dışında korunmuştur.

issiyken اسيكن 10a/191

2 kez geçtiği bir isimde i- ek fiilinin korunmasına rağmen birleşik yazılmış (yoğiken 6b/112 ,19a/389) , diğerlerinde ayrı yazılmıştır.

yoğiken يوغیکن 6b/112, 19a/389

iken ايكن 10b/ 201, 15a/ 296, 16b/336,19b/397, 23a 479, 30a/625, 33b/702

İken ek-fiili metnimizde 2 yerde haber kipi almış fiil üzerine gelerek birleşik çekim kalıbı oluşturmuş, bu durumda i- ek fiili düşmüş ve birleşik yazılmıştır.

hareket iderken حرکت ايدرکن 17a/337 yaturken ياتورگن 33b/704

-madın eki

Metinde bir kez geçen ekin ilk ünlüsü elifle, ikincisi esreli ye ile yazılmıştır. Ek bugünkü ‘-madan’ zarf-fiili anlamını vermiştir. Metnimizde tek bir örneği bulunan ekin gelişimi hakkında farklı görüşler vardır. Zeynep Korkmaz -ma ‘olumsuzluk eki’ üzerine /-ı/-i/ vokal gerundiyumunun getirilmesiyle bir kalıplaşma olduğunu, aradaki /-t-/, /-d-/ seslerinin ise -ma-y-u şeklinde mevcut /y/ gibi birer "koruyucu ünsüz" olduğunu belirtir. Karahanlıcadaki -madıp/-medip gerundiyumunu da bu ‘koruyucu ünsüz’ için başka bir

²⁰² Gülsevin, *age.*, s. 126.

²⁰³ Korkmaz, *age.*, s. 1014.

örnek olarak verir.²⁰⁴ Mustafa Öner ise Korkmazın gösterdiği /-d-/>/-y-/ değişiminin kök hecede olabileceğini ancak eklerde tesbit edilmediğini vurgular. Öner’e göre, kelime içinde /-d-/ >/-y-/ değişmesinin başlamadığı Köktürkçe devrinde, aynı zamanda -matın/-metin ve -mayın/-meyin şekillerinin görülmesi de -madın>-mayın değişmesinin hangi devirde olduğu sorusunu açıkta bırakmaktadır.²⁰⁵

Öner’e göre ET -matı/-meti gerundiyumu, iç içe birleşik cümle sentaksından kaynaklanmış olmalıdır.²⁰⁶ Geçmiş zaman çekimli bazı cümlelerin, kalıplaşıp isim haline gelmesi gibi, fiillerin çekimsiz bir isim şekli olan bir gerundiyum (-matı/-meti) da, olumsuz çekimli ve teklik 3. şahıstaki bir cümlenin isimleşmiş şekli olmalıdır. İşte özel bir tür fiil ismi olan gerundiyumların, isim hal ekleriyle genişlemesi gibi, -matı/-meti gerundiyumu da, vasıta ekiyle genişlemiştir. Böylelikle Öner -madın/-medin ekiyle -mayın/-meyin ekinin türeyişlerine dair birleştirmeleri (-madın>-mayın) reddetmiş; ancak kaynakları farklı olan bu iki olumsuz gerundiyumun, vasıta kalıplaşması yönünden paralelliklerine (-matı / -meti + -n ~ -mayı / -meyı + -n) dikkat çekmiştir.²⁰⁷

hażm olmadın هضم أُلْمَادِين 6b/111

-mAGIn eki

“-mAGIn eki”²⁰⁸ isim-fiil eki üzerine vasıta durumu eki getirilerek kalıplaşmış, birleşik yapıda bir zarf-fiil ekidir. İlk defa Uygur Türkçesi döneminde kullanılmıştır. Sebep ve niteleme bildirir. (...) Ek, Anadolu sahası eserlerinde özellikle Osmanlı Türkçesinde çok sık kullanılmıştır. Bu sahada ek mastar ekindeki /K/ ünsüzünün ötümlüleşmesiyle tamamen ‘-mAGIn’ biçimine dönüşmüştür. Ekin Anadolu sahasındaki en eski örneği 13. yüzyılda yazılmış Yunus Emre Divanı’nda görülür. 14. ve 15. yüzyıllarda seyrek kullanılan ek 16. ve 17. yüzyıllarda tekrar işlek hale gelmiş, 18. yüzyıldan sonra kullanımı azalmış, 20. yüzyılın başlarında ise tamamen kullanımdan

²⁰⁴ Öner, *agm.*, s. 835.

²⁰⁵ Öner, *agm.*, s. 835.

²⁰⁶ Öner, *agm.*, s. 837.

²⁰⁷ Öner, *agm.*, s. 840.

²⁰⁸ Erkan Salan’ın birleşik yapıda ayrı bir zarf-fiil eki olarak kabul ettiği ‘-mAGIn’ eki tüm Türkologlarca kabul edilen müstakil bir ek değildir. Metnimizde sebep bildirme işlevini göz önünde bulundurarak ayrı bir ek olarak aldık.

düşmüştür.”²⁰⁹ Metnimizde sebep bildirerek; 7 kez ‘olmak’, ve 1 kez ‘itmek’ fiilinde olmak üzere toplam 8 kez geçmektedir.

bā‘ iş olmağın بَاعِثْ أَوْلَمَاجِينَ 3b/47 men‘ itmegin مَنَعَ اِتْمَكِينَ 26b/550

²⁰⁹ Erkan Salan, “-mAĞIn Zarf-Fiil Eki Üzerine”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 54, Erzurum, 2015, s. 79.

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

2. METİN

lb (1) şükr ve sipās ve sitāyiş-i bî-kıyās ol ḥakīm-i ḳādir ve ‘azîz-i muḳtedir (2) celle şānühü ve ‘amme nevā lehü ḥazretlerine lâyıḳdur ki envā‘-ı mevcūdâtı (3) fey[z] ve fazlı ile vücūda getürüp nevā‘-ı ādemi ḳüvvet-i ‘aḳliyye (4) ve nefis-i nā[tı]ḳa ile teşrîf ve leṭāyîf-i fezā’il-i insāniyye ile (5) tezyîn ve talṭîf idüp ḥüsn-i ḥulḳ ve aḥsen-i taḳvîm ve vahy (6) ve ilhām ve ta‘lîm ile taḥşîş ve naẓar ve i’tibār virüp sa‘âdet-i

2a (7) ebediyyeye tavşîl ve şeqâvet-i sermediyyeden taḥlîş eyledi (8) وَمِنْهُ تَالْحِكْمَةُ²¹⁰ ve şalavât-ı mütevālîyât (9) ve taḥiyyât-ı bî-nihâyât ol şāḥibü’l-mu‘cizâtı ve’lâyât (10) nebiyyi ḳureyşî ḥazret-i muḥammed muştafa üzerine olsun ki lezîz-i (11) maṭā‘ım ve meşāribden ihtimā‘ ile ḥıfz-ı şihḥat-i islāmî ḥāşıl (12) ve kelām-ı leyyîn ve mu‘cezi ile ḳulüb-ı ḳāsiyeden mevādd-ı fāsîde-i (13) küfr ve işrâki telyîn idüp zāyil itmişdür ve rıdvân-ı (14) firāvân ve gufrân-ı bî-pāyân ol ḥazret-i bâ-rif’atün evlād-ı (15) kirām ve eşḫāb-ı ‘izāmına ki menāḥî-i reddiyyeden tenḳiye (16) ile evşāf-ı zemîmeye müdāvi ve millet-i rāsiyye-i ḥıfz (17) ile emrâz-ı sāriyye mu‘ālicilerdür ve ‘abd bu bende-i faḳîr

2b (18) ve za‘îf muḥammed bin ḥasan eṭ-ṭabîb aḥsenallāhu ḥālehü ve encaḥ (19) bi’l-ḥayri āmālehü innehü sem‘-î mücîbi sa‘y-i belîḡ ve cidd-i sedîdini (20) istiḥşāl-i daḳāyık-ı ‘ilmiyyeye ma‘ṭûf ḳılup ‘ulûm-ı ḥikemiyyeden (21) ‘ilm-i ṭıbb ki ‘ilm-i şerîf ve şer‘î olup enbiyâ-i ‘izāmından ḥazret-i (22) mūsā şalavâtullahi ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi tenavül-i devādan i‘râz (23) itdüklerinde ḥazret-i ḥakīm ve ḥallāḳ-ı celle şānühü²¹¹ ان لکل (24) انزیدان (24) تبطل حکمتی بتوکلک علی من اودع المنافع فی هذه العاقیر diyü ḥiṭāb idüp ḥātem-i enbiyâ ve nûr-ı dîde-i aşfiyâ (26) ‘aleyhi şalavâtullahi’l-ezkâ ve taḥiyyātuhul-esfâ داء (27) داء (28) buyurup imām-ı mu‘azzam ve muktedā-yı mükerrerrem ebū abdillāh mevlānā muḥammed bin

²¹⁰ “ve men yu’tel hikmete fe kad ūtiye hayran kesîrā (kesîren)”; Hikmeti dilediğine verir. Hikmet verilen kimseye çok hayır verilmiştir. Bunu ancak sağduyu sahipleri düşünüp anlar(lar). Bakara Suresi 2/269. ayet.

²¹¹ “enzîdan (24) tubṭilü ḥikmeti bi-tevekkelike ‘alâ min evidda‘u’l menāfi‘ ifi hāzihi’l- (25) aḳākîr”; Bu ilaçlara derman verene (Allaha) tevekkülünle hikmetimin batıl olmasını ister misin, manasında Arapça hadis. Kastallani’nin Mevāhib-i Ledunniye adlı eserinde 2/140’da geçen Haris el-Muhasibi’nin sözü.

²¹² “in li-küllî dāi (27) devā-i fezā aşḫāb-ı dāid-devāi ber’i biiznihîte‘ālā”; Kişi hastalanırsa Allahın izniyle ilaçtan deva bulur, manasında Arapça hadis. Suzuki’nin Camiu’s-Sagîr adlı kitabında 21 nolu ve

3a (29) idris'ül şāfi'î raḥimehullāhi te'ālā ثَمَّ عَلَّمَ الْإِبْدَانَ (30) ²¹³ العلم عالمان علم الإبدان buyurmuşlardır ve 'ilm-i mezbūruḡ faẓileti (31) berāhīn-i aḳliyye ile daḥi müberhendür ki her'ilmüḡ faẓl ve şerefi (32) mevzū'ınuḡ şerefiyle ve aḡa şiddet-i ihtiyāc ḡasebī iledür (33) ve 'ilm-i tıbbuḡ mevzū'ı eşref-i maḡlūkāt-ı ḡazret-i raḡmān (34) olan beden-i insan olup nefs-i nāṭıkanuḡ istikmāli ki (35) 'aḡl-ı heyūlātından 'aḡl-ı müstefād ve 'aḡl-ı melekeye teraḡḡi (36) idüp iktisāb-ı feẓāil ve kemālāt ile emrāz-ı kibr ve ḡalālet (37) ve eşḡām-ı cehl ve ḡavāyetden necātdur kemāl-i şıḡḡat ile müyesser (38) olmaḡıla şınā'at-i mezbūreye ḡacet ziyāde müşteddür pes (39) bu faḡīr unfuvān-ı şabī ve ra'yān-ı şebābdan taḡşīl-i 'ilm-i tıbbiye

3b (40) sā'ī olup ekşer evḡātı eş-şeyḡūr-reīs ibn-i sina'nun ḡanunına ve (41) şürūḡından üstādü'l-verā mevlānā ḡuṭbū'l-milleti ve'd-dīni'ş-şirāzī (42) ve zübdetü'l-eṭibbā'ı ve ḡulāşatü'l-ḡükemā'ı alā'addin el-ḡarşī şerḡleri (43) muṭāla'asına maşrūf ḡılup bi-tevfīḡi'l-bārī (44) ²¹⁴ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ feḡvāsınca (45) ḡaḡāyık-ı tıbbiyyeden nebz-i ḡalīle mühtedī oldum ḡün 'ilm-i tıbbdan (46) maḡşūd bi'z-zāt ḡıfz-ı şıḡḡat oldı aḡsām-ı 'ilm-i tıbbdan 'ilm-i ḡıfzı (47) şıḡḡatūḡ menfa'ati ekşer ve nāsuḡ ihtiyacı aḡa evfer olmaḡın (48) esbāb-ı sitte-i żarūriyye tedbīri üzere lisān-ı 'arabīde bir risāle (49) te'līf idüp ḡānundan ve şifāu'l-esḡāmdan ve fāzıl-ı 'allāme (50) necībü'd-dīn semerḡandī'nün mü'ellefātından ḡavānīn-i ḡıfz-ı şıḡḡati zaḡbı

4a (derkenar 4a) ve anda derc ve sāyir kütüb-i mu'tebere ve resāyil-i mütedāvilede olan fevāyidden cem' ve ḡarc itdüm pes risāle-i mezbūre lisān-ı türḡi'ye tercüme idüp sekiz ravżaya taḡşīm itdüm ki ravża-ı ūlā beden-i insanı muḡiṭ olan hevā tedbīrindedür ravża-i şāniye me'kül ve meşrūb tedbīrindedür ravża-i şālīşe ḡareket ve sūkūn-ı bedeneyn tedbīrindedür ravża-i rābī'a ḡareket ve sūkūn-ı nefsāniyen tedbīrindedür ravża-i ḡāmise nevm ve teyaḡḡuza tedbīrindedür ravża-i sādise [şahḡ]

Feridüddin Attar'ın Kenzu'l-Hakayık adlı kitabında 2/66-67 nolu hadistir. Bu sözün hadis olması din alimlerince zayıf bir rivayettir. Ancak hadisin başka bir çok şahidi olması onu hasen (sağlam) seviyesine çıkarır. Bu yüzden itibara alınmalıdır. Biz de hadis olarak aldık.

²¹³ “el-ilmü ilmān: ilmü'l-ebdan ve ilmü'l-edyan”; İlim ikidir: Beden ilmi, din ilmi. Bu söz, Muhammed Rebhāmī'nin miladī 1432 senesinde yazdığı Farsça Riyād'ün-Nāsiḡn kitabında [Trc. A. Faruk Meyan, İstanbul, 1980, s. 584] ḡadis-i şerif olarak bildirilmektedir. Ayrıca, Taşköprülüzāde Ahmed Efendi'nin Mevduat'ül-Ūlūm kitabında [Sadeleşiren, Mümin Çevik, İstanbul, 1966, C. I, s. 262] ve Burhaneddin Ez-Zernucī'nin Ta'līm'ül-Müteallim kitabında [Terüme, Ali Kara, İstanbul, 2008, s. 37 de (el-ilmü ilmān: ilmü'l-tıb li'l-ebdān ve ilmü'l-fıḡḡ li'l-edyān) İmam Şāfi'ın sözü olarak geçmektedir.]

²¹⁴ “bi-tevfīḡi'l-bārī (Allahın yardımıyla) ve in min şey'in illā indenā ḡazāinuḡu ve mā nunezziluhū illā bi kaderin ma'lūm (ma'lūmin)”; Hiḡbir şey yoktur ki onu meydana getiren hazinelerin anahtarları elimizde olmasın. Biz onu ancak belirli bir ölçü ile indiririz. Hicr Suresi 15/21. ayet.

(51) istifrāğ ve ihtibās tedbīrindedür ravza-i sābi‘a cimā‘ (52) ve hāmmām tedbīrindedür ravza-i şāmine faşd ve hacāmat ve sāyir (53) hıfz-ı şıhḥate müte‘allik eşyānuḡ tedbīrindedür ravza-i ūlā (54) bedenī muḥīṭ olan hevā tedbīrindedür rūḥ-ı insānī ki (55) ‘inde‘l-eṭibbā‘i aḥlāṭuḡ leṭāfetinden ḥāşıl olan cism-i (56) laṭīfī buḥarīdür a‘zāya nüfūzı serī‘ olsun içün (57) ḡāyetde ḥarr ḥalk olunmuşdur bu ecilden insan rūḥa (58) nisbet-i bārid olan hevāya muṣṭarrıdır ki anı istinşāk (59) sebebiyle rūḥda i‘tidāl-i farzī ḥāşıl ola pes hevā (60) gerekdür ki ḥarāret ve bürüdetde mu‘tedil ola ve şāfī (61) olup ḡubār ve duḥān ile muḥtelīṭ olmaya ve ḥālīş olup

4b (62) mīzāc-ı rūḥa münāfī olan eşyā ki müteḡayyir ve müte‘affin (63) şunuḡ buḥarīdur ve ḡamışlıklardur ve incir ve ılıḡın ağacı (64) ve laḡana ve tereler olan yerleruḡ buḡarlarıdur bunlara ḡarışmış (65) olmaya ki mezbūrlardan müteşā‘id olan incire bi‘l-ḡāşşıyye (66) hevā’yı ifsād idüp anı istinşāk sebebiyle rūḥuḡ mīzācı (67) müteḡayyir olur ve mādām ki hevā-i şāfī olup bu zıkr olınan (68) nesnelerden ḡālīş ola şıhḡat-i mevcūde-i ḡāfız olup (69) marīz olanlara daḡı şıhḡat irāş ider faşl ḡāfız-ı şıhḡate (70) lāzımdur ki iklim-i mu‘tedilede sākin ola ki iklim-i rābi‘dür (71) dārū‘s-saltānati‘s-seniyye maḡmiye-i ḡoştānīniyye iklim-i rābi‘a (72) ḡarībdür ve mesken yüksek yerde olup bād-ı şabā ve şimāl ki

5a (73) şıhḡati hıfz ve ‘ufūneti def‘ idicilerdür anlaruḡ hubūbına (74) māni‘ olur şimāl ve maşrıḡ cānibinde ṭaḡ olmaya ve sākin (75) olduḡı büyütuḡ şarḡı ṭarafı açuḡ ola ki ḡün ṭoḡduḡı (76) ḡinde şu‘āi ṭoḡunup hevāsını laṭīf ve şāfī kıla (77) ve saḡfları yüksek ve ḡapuları ve pençereleri büyük olup (78) şarḡ ve şimāl cānibine açıla ki riyāḡ-ı şarḡiyye ve şimāliyye (79) dāḡil ola ve mesken her ne deḡlū ki yüksek ola hevāsı (80) eyü ve şaḡīḡ ve şovuk olur ve alḡaḡ yerlerde olan mesākinuḡ (81) hevāsı ışıḡaḡ ve ḡāyet yaramazdur faşl vaḡtā ki fuşūl-i (82) erba‘anuḡ hevāyı taḡyīr eylemede te‘sīri ḡavī oldıysa (83) lāzımdur ki her faşluḡ tedbīri beyān olına ma‘lūm durur ki

5b (84) eṭibbā ḡatında fuşūl-i erba‘a derkenar/ didikleri fuşūluḡ ḡayrıdur zīrā mūneccimīn şaḡḡ/ mūneccimīn ḡatında faşıldan murād (85) şemsuḡ felekü‘l-burūcdan her bir rub’a intikāl itdüḡi zamandır (86) ammā ‘inde‘l-eṭibbā faşl-ı rābi‘ şol vaḡtdür ki ol (87) zamanda bilād-ı mu‘tedilede şovukdan şaḡınmaḡa ve issiden (88) tervīḡe ihtiyac olmayup eşcār-ı neşv ü nemāya ibtidā‘ (89) itmiş ola ve ḡarīf şol vaḡt mu‘tedildür ki anda evrak-ı (90) eşcār dökülmeḡe başlaya ve faşl-ı şayf rebī‘ ile ḡarīf

(91) arasında olan issî vaqıtlar ve faşl-ı şitâ harîf ile (92) rebî' ortasında şovuk zamanlardur faşl rebî' vaqtinde (93) tedbîr oldur ki kış içinde müctemi' olan ahlâf kıyâ' (94) ve ishâl ile istifrâğ olunup bedende kan gâlib ise

6a (95) 'anâşır-ı mütezâddeden mürekkeb olduğundan harâreti ruṭûbetini (96) taḥlîl idüp kezâlik ruṭûbet-i ġarîziyye ki harâret-i ġarîziyyenün (97) maddesidür hevâ-i muḥîṭ ve a'râz-ı nefsâniyyeye ve harekât-ı (98) müt'ibe te'sîri ile her an taḥallül ve nokşanda olmağın (99) müteḥallil ve nâkışa bedel irâdı lâzım olduğundan insan (100) ġızâ isti'mâline muṣṭarrdur ammâ meşrûbe ıztırâr (101) ġüyâ emr-i ġızâi tetmîm içündür ki ṭabḥ ve terkîḥ idüp (102) mecarî zayyıkaya tenfîz içün isti'mâl olunur (103) ḥâfız-ı şihḥate lâzımdur ki ta'âmında aġziyye-i devâiyye (104) olmayup ġızâsını pâk buğday etmegine ve koyun ve buzağı (105) ve tavuk ve keklik ve süklün etlerine ve mizâca mülâyim

6b (106) datlu nesnelere iḳşâr eyleyüp buḳûl ve fevâkiḥden çok (107) tenâvül eylemeye fevâkiḥ nev'inden kemâliyle olmuş üzüm ve incir (108) cümle yemişlerün evlâsı ve ġızâyâ eşbehîdür şehvet-i ta'âm (109) ḥâşıl olıçak ġızâ isti'mâlinde te'ḥîr olunmaya zîrâ (110) acılığa şabr eylemek yaramazdur ahlât-ı reddiyyenün mi'âdiye (111) inşibâbını mücibdür ve ġızâ hażm olmadın iştiḥâ (112) yoġiken ta'âm yemek bedene ġâyet zarardur belâdet (113) ve kesel irâş idüp imtilâ' sebebiyle emrâz-ı maddiyye (114) iḥdâş ider çok yemek yenildükde uyumak ve yaşduğı (115) yüksek idüp ziyâde örtünmek nâfi'dür hażma mu'în olurlar (116) laṭîf ve lezîz ġızâlar yemek kuvveti ziyâde şaklayıcılarıdır

7a (117) ammâ ġalîz ta'amlara müdâvemet muṣırrdur ṭûl-i eyyâm ile (118) emrâz-ı reddiyye iḥdâş ider tadricle terk olunmak gerekdür (119) faşl ta'âm üzerine hareket-i 'anîfe olunmaya ki ḳable'l-hażm (120) ġızâyı 'urûḳa tenfîz idüp südde irâş (121) ider daḥi ta'âm arasında çok şu içilmeye lâzım (122) gelürse cüz'îyi içilmek câyizdür ḥarrü'l mi'de olanlara (123) fâide ider mi'de cem' idüp kuvvet virür ġalîz (124) hevâ lar ve şular ḥuşuşan yaz günlerinde ta'âmı ifsâd iderler (125) yemek üzerine 'ud ve maşṭakî ile ḳaynamış şu içmek (126) nâfi'dür anların zararlarını dâfi'dür faşl datlu ġızâlara (127) müdâvemet mi'dei irḥâ idüp za'îf ider ve bedene harâret

7b (128) virür ve ekşileri çok yemek tecfîf idüp tîz ḳocaldur (129) ve sinirlere zarar ider pes ziyâde tatlu ta'amlar yenildükde (130) anın zararın ekşiler yemek ile def' idüp

ve ekşinün (131) zararın daği datlu ile ve datsuzuñ tuzlu ile def (132) ideler ve ihtimā' idüp nāfi' ğızālardan ictināb bedeni (133) za' if ider nitekim dimişlerdür marāzda perhiz itmemek (134) niçe zararlu ise ħal-i şıḥḥatde daği dā'imā perhiz üzere (135) olmak anun gibi muzırrdur faşl ehl-i hind ve ğayrıdan erbāb-ı (136) tecrube dimişlerdür ki süd ile balık yenilmeye ki mezbūrları (137) cem' itmek cüzẓām ve fālic ihdās ider ve daği süd ile (138) ekşiler ve yoğurt ile turb ve kuş etlerini yemeklere ve baş üzerine

8a (139) üzümü ve herise üzere enar yemegi ve sirke ile birinc aşları (140) yenmegi men' itmişlerdür mezbūrlaruñ sebebini kıyās ile işbāt (141) müte' assirdür lāyık budur ki tecrube kıyās üzere tercih olunup (142) cem' olunmayalar faşl ma'lūm ola ki aḥlāk-ı nefis mizāc-ı (143) bedene tābi' dūr her bār ki mizāc acılıkda ve toklıkda (144) ve uykuda ve uyanıklıkda mu' tedil ola nefis daği nişāt (145) ve sürür üzere olup ḥayrāt ve tātā ziyāde rāğib (146) olur bu ecilden ḥātimü'n-nebiyyin şallallahu aleyhi ve sellem (147) ben uyuram ve uyanuram ve şāyim olurum ve iftar iderüm (148) diyü buyurmuşlardur faşl bu faşıl beden-i insan iğtizā (149) eylediği envā'-ı e'ime ve eşribenün ḥavāss ve ṭabāyi' i ve menāfi'

8b (150) ve meẓāriyy beyānındadır çün ḥālik-i kāyināt ve rāzık-ı mevcūdāt (151) celle şānühü ve 'azume burhānühü mizac-ı insanı a'del-i emzice ḥalk (152) idüp ve i'tidāl-i mezbūr 'ariz olduğundan nev'i insanuñ (153) şuver ve ṭabāyi' i ve emzice ve aḥlākı muḥtelif oldıysa (154) vācib oldı ki benī ādemün ağziye ve eşribesi keşiretü'l eşnāf (155) ve muḥtelifetü't-ṭabāyi' ola tāher zamān mizāc-ı aślisine (156) muṭābık ve leṭāfet-i mizācından ednā sebebeden ḥādiş (157) olan mizāc-ı araḫisine muvāfık olan ğızāyı isti'māl (158) eyleye ve bu ecilden ḥükemā dimişlerdür ki vaḫt-i şıḥḥatde (159) tahlit ya' ni her vaḫtde kendü ḥāline ve şehvetine muvāfık (160) olan ğızāyı isti'māl itmek marāz ḥālinde tedāvi gibidür

9a (161) pes her laṭifü't-ṭab' ve mü'eşşirāt-ı ğayr-ı ṭabi'iyyeden şedidü't-te'sir (162) olanlar ki a'ḫāl-i nās ve ḥaşāiş-i insāniyyeye maḥşuş (163) olanlardur gerekdür ki ağziye ve eşribenün ṭabāyi' ve ḥavāşşını (164) bilüp her vaḫtde mizāc ve ḥāline evfaḫ olanı ihtiyār (165) eyleye tā kemāl-i şıḥḥati dāyim ve bedeni 'urūz-ı 'arızadan (166) sālīm ola faşl beden-i insana ğızā olan eşyā (167) altı nev'dür bir nev'i ḥubūbdur buğday ve birinc ve nuḫud (168) gibi ve bir nev'i daği luḫūmdur ki koyun eti ve sāyir kuşlar (169) etidür ve tavuk etidür ve bir nev'i daği süd ve anuñ ile (170) maṭbūḫ olan

eṭ'imedür bir nev'i daḥi yumurdadır (171) bir nev'i fevākih ve eṣmārdur üzüm ve incir ve elma ve emrud

9b (172) ve enār ve sāyir yemişlerdür bir nev'i daḥi buḳūldür isfanah ve mārul (173) ve bunların gibi terelerdür faṣl ḥubūb kısmının insana evfaḳı (174) ve eyü ğızālusı buğdaydur eyüsi oldur kim beyaz ve ḥumretde (175) mutavassıṭ ola buğday etmeginün efḍali oldur ki ḥālīṣ (176) buğday unından ittiḥāz olunup tuzı ve ḥamīri (177) i'tidāl üzere olup mu'tedil tennūrda pişmiş ola (178) ve kepeginden ayrılmış olmayan unun etmegi mi'deden (179) tiz muḥaddir olur lākin ḳalilü'l-ğızādur ve tiz ḳocaldıdır (180) zirā ḳabından ayrılmış olan ḥubūb keṣīrū'l-ğızādur (181) ve mizāc-ı insana mülāyimdür ḥālīḳ-i kevineyn ve rāzıḳ-ı ṣaḳaleyn (182) insanı lübāb-ı ḥayvanāt ḳıldığı gibi ğızāsını daḥi her nesnenün

10a (183) lübbini ḳılup ḳuşūrını ḥayvanāta ğızā ḳılmışdur ve ziyāde (184) yunulmuş beyaz buğday unından olan etmegün (185) ḥarāreti ve ğızāiyyeti azdur ve beksimatun eyüsi oldur ki (186) tennūrda pişmiş ḥamīrlü etmekden ittiḥāz olunup gölgede (187) ḳurmuş ola tennūrda ḳuruyan reddidür ğiç ḥazım (188) olur taze olan etmegün ğızāiyyeti ziyādedür bedeni (189) terṭib idüp mi'deden tiz muḥaddir olur ve tennūrdan (190) henüz çıḳmış ğāyet ışıḳaḳ etmek ḥarāret virüp şusuzlık (191) getürür ziyāde issiyken yenilmeye faṣl beden-i insana (192) mülāyim ve ekṣer ṭabāyi'e muvāfiḳ olan ḥubūbdan birisi (193) birincdür ki cemī'i evḳātda her mizāca ṣāliḥdür eyü

10b (194) ğızā virüp ḳanı ziyāde ider ve levnün ve revnaḳın arturur ḥuşūṣā (195) süd ile yenile eṭibbā dimişlerdür ki bir kimesne sükker ile südlü (196) birinc aşı yemege müdāvet eylese ṣaḥīḥü'l-mizāc ve ṭavīlū'l-ömre (197) olup yüz yigirmi yıldan ziyāde 'ömre vāṣıl ola nuḥud (198) cigeri pak idüp a'zā-ı ṣadra ve bökreklerle ḳuvvet virür (199) ve ḳanı ziyāde idüp ṣehvet-i ṭa'āmı tehyic ider ve levni vechi (200) güzel idüp nezāret virür bakıllı bedeni semürdür lākin ğāyet (201) neffāḥdur ziyāde bişürüp ve ḳabuğundan ayırup ışıḳaḳ iken (202) yenilse nefḥi az olur ammā mercemek ḳalilü'l-ğızādur bedeni (203) tecfif idüp ḳanın ḥiddetini ḳat' ider ve dem-i ğalīz (204) tevlid idüp emrāz-ı sevdāviyye irāṣ ider fi'l-luḥūm

11a (205) envā'-ı aḡziyyeden luḥūm cümle ğızāların ḳavīsidür efḍali (206) ḳoyun etidür ki sā'ir etlerden ṭabī' ate ḳarīb ve mülāyimdür (207) faẓiletine ve ṣalāḥ-ı mizācına delildür ki sā'ir luḥūma (208) müvāzabet olunsa elbette ṭabī' ate istiḡnā ve kesel 'arız

(209) olur ammā koyun eti her ne kadar ki müdāvenet ile yenile ašlā (210) melāl hāşıl olmaz eyüsi oldur ki erkek ve genç ve semüz (211) ola bedene ziyāde kuvvet virüp kanı ziyāde ider (212) ve şehvet-i ğızāyı arturur oğlağ eti cemī‘-i nāsa muvāfiğdur (213) dem-i mu’tedil tevlid idüp bedeni i’tidāl üzere tağziye (214) ider kuzu eti keşirü’l-füzüldür balgam tevlid ider kebabı (215) yenilüp yahnisı çok isti‘ māl olunmaya buzağı eti eyü

11b (216) olmada koyun eti gibi cemī‘-i mizāca şālihdir faşl (217) av etlerinin elezz ve eşlahı geyik etidür mizāca muvāfiğ ve (218) tabī‘ate mülāyim hafifü’l-ğızā’ ve serīü’l-hazmdur (219) tavşan yaramazdur demi ğalīz sevdāvi tevlid ider kuş (220) etlerinin eşlahı ve hazm yönünden esra‘ı büluc ve semüz (221) tavuk etidür şehvet-i ta‘āmı kavī ider ve bedeni tertib (222) idüp semirdür ve kuvveti arturur huşuşan miskī elma (223) ya ayva ile taldurılup ocağda kebāb olmuş ola (224) büluc ve tavuk şorbaları dem-i maḥmūd tevlid idüp tabī‘ati (225) telyin ider keklik tıyūr-ı vahşiyenün ğalīzidür (226) bildircin eti giç hazm olup yaramaz ğızā’ virür kezālik

12a (227) ördek ve kaz etleri bedende füzül tevlid iderler ve giç (228) hazm olurlar fi’s-semek hayvan-ı mā’iden ‘ādeten yenilen (229) balık cinsidür eyüsi oldur ki derya kenarlarında (230) taşlıklarda sākin olup yāhud kum üzerine akan (231) şāfi tatlu şuda hāşıl olandur ki lezizü’t-ta‘am (232) olup tiz müte‘affin olmaya ve lezzetsüz olup (233) rāyiḥa-i kerīhesi olan yaramazdur huşuşan göllerde (234) ve müte‘affin şularda hāşıl ola balık tabī‘atinde (235) bārid ve ruṭubet olduğundan ḥārru’l-mizāc olup sinni (236) şebābda olanlara ğāyet nāfi‘dür bedenlerini tertib (237) idüp kuvveti ziyāde ider ammā mertubu’l-mizāc etlü ve semüz

12b (238) kimseler çok tenāvül eylemeyeler köz üzerinde kebāb (239) olınan yağ içinde pişmiş olandan laṭif ve mi‘deye (240) hafifdür şorbasının eyüsi oldur ki kaynamış (241) şu içinde vaż‘ olup dārçini ve karanfül ile (242) isti‘ māl oluna fi’l-beyz yumurda ceyyidü’l-ğızā’ ve (243) serīü’l-hazmdur bedene kuvvet virüp kanı ziyāde ider (244) eyüsi tavuk ve süklün ve keklik yumurdasıdır (245) ki taze ola şu içinde nīm-ber-şitt bişürülüp şarusı (246) yenile kaygana şakıldür giç hazm olur evlā budur ki (247) yumurdanın şarusından bişürülüp ağı katılmaya fi’l-leben (248) süd keşirü’l-ğızādur bedeni semürdür ve ruṭubāt-ı aşliyyei

13a (249) hıfz idüp kanı ve kuvveti arturur mizācı ḥārr olanlara (250) ğāyet eyüdür bedenlerini takviyyet ve tağziye itdüğü gibi (251) tertib itmesiyle devā’-ı nāfi‘

mertebesindedür eyüsi (252) inek südidür ki taze ola ve güzel rāyihası olup (253) gāyet beyaḏ ve datlu ola ḳaymaḳ ḥarr-ı raḥbdur ṭabī' ati (254) telyīn ider sükker ile yenilmek gerekdür yoḡurt şovuḑdur (255) ḥarāreti giderür ısıḳaḳ günlerde ṭa'āmdan evvel yenilmek (256) münāsibdür tereyaḡı cümle yaḡlaruḡ ḳavīsidür ve ḡızāiyyeti (257) ziyādedür taze peynir bal ile yenilse bedeni tiz semürdür (258) amma ḳurusı yaramazdur mi' dede muḥterik olup duḡāniyyete (259) müsteḥil olur fi'l-fevākih ḥubūb ve lūḥūma nisbet ile

13b (260) yemişleruḡ ḡızāiyyeti azdur yaş yemişler maḥrürü'l-mizāca ve aşḥāb-ı (261) riyāzete münāsibdür lākin çok isti' māli zararlıdur ḥümmeyāt (262) iḥdās ider cemī'-i fevākihüḡ içleri yenilüp ḳablarından (263) ictināb lāzımdur her meyvenüḡ ḥāmı ve eskisi ve büzilüp (264) müteḡayyir olmuşı yaramazdur yemişleruḡ ḡızāya müşābih (265) olanı taze incir ve üzümdür ki ziyāde olmuş ola (266) mezbūrlardan dem-i ceyyid mütevellid olup sā'ir fevākihden (267) ziyāde bedeni taḡziye iderler ḳuru incir ṭabī' ati telyīn (268) idüp gögsi ve bökrekleri pāk ider ḳabı şoyılup yenile (269) taze üzüm bedeni tiz semürdüp mizāca ḳuvvet virür eyüsi (270) beyaḏ olup ḳabuḡı ince olandur ki iki üç gün miḑdarı

14a (271) aveng olmuş ola tā nefḥi gide ḳuru üzüm mi' deye ve cigere (272) ḳuvvet virür ṭıbb-ı nebevī'de mezkūrdur ki ḥazret-i resūl (273) şallallahu te'ālā aleyhi ve sellem zebīb hediyye olunduḑda (274) öḡlerine ḳoyup aşḥāba buyurdılar ki yeyiḡüz zebīb ne güzel (275) ṭa'āmdur yorḡunluḡı giderür ve ḡazabı söyündürür ve (276) siḡirleri ḳavī ider ve aḡzuḡ rāyihasın ḥoş ider faşl (277) datlu enar mizāc-ı ruḥa muvāfiḑdur cemī'-i envā'ı yürege (278) ve mi' deye ḳuvvet virüp ḥafaḳāna fā'ide ider ayva mi' deye (279) ḳuvvet virüp hażma mu'īn olur ve ṭa'āma iştihā getirür (280) yemek üzerine yenilse buḡarı men' ider çekirdeginden ve (281) ḳabuḡından ayırup bal şerbeti içinde bişürseler tiz hażm

14b (282) olur elma mizac-ı rūḥu ta' dīl idüp bi'l- ḥāşşiyye yürege (283) ḳuvvet virür eyüsi güzel rāyihası olandur ki tamam (284) olmuş ola ekşi elmayı çok yemek siḡirlere zarar idüp (285) unutsaḡulıḑ getirür emrud ḳalbe feraḥ virüp mi' deye (286) ḳuvvet virür ḡızāiyyeti elmadan ziyādedür ve tiz hażm olur (287) ṭabī' ati ḳabz ider evlā budur ki yemek üzerine yenile ḥām (288) ve datsuz olanı yaramazdur erük ṭabī' ati telyīn ider (289) mi' deye yaramazdur şehvet-i ṭa'āmı isḳāṭ ider gerekdür ki (290) ṭa'āmdan evvel

yenilüp üzerine tîz yemek yenilmeye ak tut (291) hârrü'l-mizaca baş ağrısı ihdâs ider
yunulduktan sonra (292) yenilse zararı az olur ekşi tut ta'âma iştihâ

15a (293) virür ve mi' de ıssiligine fâ'ide ider şeftâlû gâlızdür çok (294)
yenilmekten balgâm mütevellid olup hamiyyât-ı balgamiyye hâşıl olur (295) eyüsi
yumşak olup cekirdeginden ayrılundur ta'âmdan (296) evvel yenilüp üzerine ekşiler
yenilmeye kavun aç iken (297) yenilmeye şafraya müstehill olur iki ta'âm ortasında
yenilüp issi (298) mizaclular üzerine sikencebin içeler karbuz bedeni ziyâde (299) tertîb
idüp şusuzluğu keser hıyar mi' de şovudur ve 'ataşı (300) teskîn ider çok yenilmeye hılt-ı
gâlız tevlîd idüp hamiyyât (301) ihdâs ider kabak serü'l-ihdârdur mi' dede yaramaz
(302) hılt olıçak tîz fâsid olur koruk ya ekşi nar suyuyla (303) yenile koyun eti ile
bişürülse gâyet güzel ve tîz hazm olur

15b (304) badincan çok yenilmeden emrâz-ı sevdâviyye hâşıl olur (305) cüzviyi
kaynadup sonra kabuğun şoyup semüz et ile (306) bişürseler ümîzdür ki aşlâ zarar
eylemeye faşl (307) gızâ nev' inden bukül kısmı kalîlü'l-gızâdur efdali mâruldur (308)
tîz hazm olur ve mi' deye kuvvet virür ve uyku getürür (309) çok isti' mâl olunsa
zulmet-i başa irâş ider ve şehvet-i (310) gızâi kat' ider isfanah eyü gızâ virür ve
tabî' ate (311) linet virüp mi' deden tîz muhaddir olur semüz et (312) ile tabh olunup
cüz' i darçini ile yenile lahana kalîlü'l- (313) gızâdur çok tenâvül olunsa bedende sevdâ
tevlîd ider (314) semüz et yâhud tavuk ile bişse zararı az olur

16a (315) şalgâm bukül cinsinün cümlesinden ağza ve akvadur bedeni (316)
semirdüp kanı ziyâde ider havuc kuvvet-i nâfilhası ile cimâ' ı (317) tehyic ider gerekdür
ki bal ile veya sükker ile tabh oluna (318) turb gâlızdür mi' dede çok turup gâseyân virür
(319) ve yaramaz gızâ olup gâlız yeller hâşıl olur faşl (320) et' ime-i insan zâtında
ceyyidü'lcevher olduğundan sonra (321) gerekdür ki ta' mî ve râyihası güzel olup
tabî' ate mülâyim (322) ola zîrâ lezzetsüz ta'âma tabî' atün meyli ve iqbâli
olmadüğünden (323) eyü hazm olmayup bedende fuzûl-i keşire mütevellid olur (324)
pes lâzımdur ki mülûk ve erbâb-ı ni' amun ta'âmı gâyet lezîz (325) ve güzel râyihâlu ola
ki anların kuveysinde leâfet

16b (326) olmağın ta'âmlarında cüz' i fesâd his itseler nefsleri (327) meyl eylemeyüp
hazm tam hâşıl olmaz faşl gerekdür ki (328) luhûmun pişmesinde mübâlağa oluna zîrâ
kemâliyle pişmeyen (329) etün hazm ve istimrâsı şa' b olup âfet-i 'azîme hâşıl (330)

olur ve ocağda kebab olan etün buharı mütehallil (331) olmağıla tennürda bişenden eħaffdur zīrā tennürda (332) pişen ki biryān dinilür andan müteşā'id olan buhar (333) mütehallil olmayup yine müterāci' olmağıla ħarāret (334) ve vehāmet kesb idüp şaķil ve 'asīru'l-hazm olur (335) şıgır eti ve tağ hayvanları etleri gibi ġalīz etler boğazlandıķdan (336) sonra bir müddet tura tā yumuşaya ammā balık taze iken

17a (337) belki henüz ħareket iderken bişürölmek gerekdür faşl (338) şaķih ve mu' tedilü'l-mizāc olanlara ġizā-i ħaķiki oldur ki lezīz (339) ve 'azbü't-ta'am olup keyfiyyatun ġalebesine dāll olan (340) tu'üm ki şiddet-i ħalāvet ve merāret ve ħumūzet ve 'ufūsetdür (341) zāhir olmaya pes isfidbāc ki şorba dinilür ekşeriyā aĥvāl (342) ve evķātda cemi'-i esnān ve emzāca evfaķ ve şaķih (343) ve selīme cümle eť imeden eşlah ve elyaķdur bedeni (344) tertīb ve taķviyyet idüp kuvveti ziyāde ider (345) ekşilüta'amlar ve sirkeli ħavurmalar yemek yaz günlerinde (346) nāfi'dür ħanuñ ve şafranun ħiddetini giderür ħanı (347) çok ve etlü kimesnelere fā'ide ider yalnız yağ ile

17b (348) pişen yemekler ħalilü'l-ġizādur eşihħāye müdāvemeti revā degöldür (349) herise ġāyet ile keşirü'l-ġizādur dem-i metin tevlid idüp (350) bedeni semüz ve ħavi kıllur ħuşuşan süd ile bişürile kış (351) faşlinda ve şovuk vaķtlerde yenilmek gerekdür havuc (352) ħalyesi keşirü'l-ġizāi ve neffāħdur şehvet-i ġizāyı tehyic (353) ider isfanāĥ boranisi tabi'ati telyin idüp öksürüğe (354) fā'ide ider süd ile bişürilen birinc aşı mu' tedildür bedeni (355) ziyāde taġziye idüp ħavi ider ve kuvveti arturur sükker ile (356) yenilse tiz hazm olur kebāb keşirü'l-ġizādur bedeni taķviyyet (357) idüp tiz ġizā virür evlā budur ki şorilup cirmi yudulmaya (358) eger et sirke içinde bir miķdar ışlanup sonra kebab olına

18a (359) ġāyet tiz hazm olur biryan ħaviyyü'l-ġizādur geĥ hazm (360) olur ve tabi'ati ħabz ider faşl cümle ħelvalar eyü hazm (361) olıķaķ çok ġizā virür bedeni teşhin idüp ħanı (362) ve şafrayı ziyāde ider muħallebi bedene ġāyet kuvvet (363) virüp ħanı ve kuvveti ziyāde ider üzerine çok uyumaķ (364) eyü hazm itdürüp nefħ ve şıķleti def ider fāluzec ġizāiyyeti (365) çokdur sükker ve bādem yağıyla olan bedeni za'if olanlara (366) ziyāde fāide ider ħarrü'l mizāc olanlar üzerine rümmān-ı (367) ħamiż şerbeti içeler baklava ve züllābiye ġalīz ve lezicdür (368) ħable'l hazm kuvvet-i cāzibe cezb itdüğinden cigerde ve taħālde (369) südde irāş idüp belki külā ve meşānede ħum tevlid ider

18b (370) müdāvemmet olunmaya faşl eşribe envā'ından şāfī (371) şu basit olmağıla bedene aşlā ğızā virmez lākin bir (372) niçe fāyideden ötürü isti'māl olunur ki maḥallinde mezkūrdur (373) nitekim çok şu içmek bedeni gevşek idüp a'zāy (374) tebrīd itmekile ra'şā ve emrāz-ı bārīde irāş ider kezālik (375) hācet miḳdarından az içmek daḥi bedeni tecfif (376) idüp uykusuzluk ve arukluk ihdās idüp (377) tiz kocaldur şularuñ efdali leziz ve şāfī (378) ve hafif ırmaḳ şuyıdır huşušan yüksekden (379) ve ğāyet ırakdan gele çeşme şuyı ırmaḳ şuyına (380) nisbet ğālīzdür kuyı şuyı reddīdür kezālik

19a (381) gölcükler ve sızındular ğāyet yaramazdur yağmur şuyı (382) cümle şularuñ eyüsi ve şāfisi ve datlusıdır kaynamış (383) şunuñ nefhi ḳalīl ve inḥidārı serī' dūr kezālik yaramaz (384) şuları bişürmek ve taḳtīr etmek ıslāḥ idüp (385) laṭif ider faşl eyü şovuk şu hażmı eyü idüp (386) levni güzel ider ve şehvet-i ta'āmı ziyāde ider ve bedeni (387) ḥümeyyātdan ve issi marāzlar ḥādış olmadan hıfz (388) ider şovuk şunuñ zararı ḳocalara ve şovuk mizāclulara (389) ve şol kimseleredür ki ataşı yoğıken istilzāzen (390) çok içeler lāyık budur ki şovuk şu ğızāyı hażma (391) şürü' itdükden sonra içile yemek arasında

19b (392) ve ta'ām üzerine içmek yaramazdur lakin ḥarrü'l-mi' de olup (393) bu vaḳtlerde şu içmege mu'tād olanlara cā'izdür mi' delerine (394) kuvvet virür faşl yaş yemişler üzerine huşušan ḳarbut (395) üzerine şu içmek muḳırrdur kezālik hareketden sonra (396) ve riyāzetden ve ḥammāmdan sonra ve mi' de ta'āmdan ḥālī (397) iken şu içmek zararlıdur 'ataş ğālīb olıcaḳ ağızda (398) cüz'ī tutup az az içeler enes bin mālīk rivāyet iderler ki (399) ḥazret-i resūl 'aleyhi's-selām ḳāimen şu içmegi men' (400) buyurmuşlardır eṭibbā daḥi ayak üzerinde şu içmek ciger ağırsı (401) ihdās ider dimişler fi'l-eşribe nev'-i insan şu isti'māline (402) muḳtarr oldukları gibi ta'āmını ıslāḥ için yāḥud şovukluğu

20a (403) zararını def' için ya mezaḳda eşha ve eṭyab olmağıçün (404) kendü şan'at ve tedbīrleri ile olan şerbetlere daḥi muḥtāclar (405) pes ḥāfız-ı şıḥḥate yaz günlerinde isti'māli lāzım olan (406) gül limon şarābıdır ki mi' dei ve şehvet-i ta'āmı ḳavī idüp (407) hażmı eyü ider ḥarrü'l-mizāc olup şafrāvī olanlara (408) ğāyet nāfī' dūr huşušan ta'ūn vaḳtlerinde gerekdür ki (409) ğāyet şovuk şu ile ziyāde içile ayva şarābı mi' dei (410) ve yüregi ḳavī idüp hażma mu'in olur ve ḥarāreti (411) ve göñül dönmesini giderür ve ṭabī'ati ḳabz ider şarāb-ı ḥarīr (412) cigeri ve mi' dei ḳavī kılup süddeleri

açar ve nefse feraḥ ve (413) sürür virüp ve dima‘ya ziyāde kuvvet virür şarāb-ı temürhindi

20b (414) ḥarāreti söyündürür ve ‘aşaşı teskīn idüp safrayı (415) keser mi‘dei takviyyet idüp ṭabī‘ati telyīn ider (416) şarāb-ı rümmāneyn yürege ve mi‘deye kuvvet virüp ṭa‘āma (417) iştihā getirür ve buharı men‘ idüp ṭabī‘ati kabz ider (418) şarāb-ı benefşe mu‘tedildür bedeni tertīb idüp öksürüğe (419) fā‘ide ider ammā mi‘deye yaramazdur şarāb-ı limon iştihā getirür ve (420) mürettıbdur qalbe kuvvet virür şuşamağı giderür daḥi (421) şehvet-i gızāya gāyet za‘af virür şarāb-ı ‘ayn ḥafaḳana enfa‘dur (422) iştihā sāḳıṭ ider baş ağrısının giderür qalili ve keşiri (423) taḥḳıḳan şerī‘at-i muḥammedü‘l-muštafā‘da ḥaramdur eṭibbā anı (424) ıskāt itmişdür ammā çok içmek aşşısı ziyānına degmez

21a (425) ammā yaz günü (derkenar 21a) celile işbāt itdüklerinden şonraki biri menfa‘at-i sahh/ menfa‘at-i bedendür şıḥḥat ve kuvvet gibi ve biri (426) menfa‘at-i nefsdür sürür ve nişāt gibi yine ittifaḳ (427) itmişlerdür ki ḥadd-i sekre dek çoğ isti‘māli cemī‘-i (428) nās için zārrdur ve nef‘i için niçe şürūt (429) ve kıyūd vardır ki murāḳabet ve vefāsına kādir kimesne (430) kılllet-i isti‘mālile ol şürūt ve qavānīne ‘ālim olup (431) yigirmi ya otuz dirhem içeler muvāfiḳ olur ve nefsinün (432) neşātına kādir olursa daḥi içmege şürū‘ itdükde (433) mizācına nāfi‘ olur miḳdar ile iktifāya kādir (434) olup eti arturur ve ruḥa kuvvet ve mizāc ve kıvāmda (435) ‘ömr-i meyāna gerek açla içmek de dimāğa zarar mütevellid olmağıla

21b (436) feraḥ ve sürürü artup içdükçe feraḥ ve sürürünün ziyāde (437) olması zannıyla ifrāt idüp tā meşāliḥ-i nefis ve beden (438) ve levāzım-ı din ve dünyasından ḡāfil ve ‘aḳlı zāyil olup (439) ḥālī müstelib’ül-aḳl mecnūn ḥālī ile beraber belki (440) daḥi yaramaz olup insanın sāyir ḥayvan üzerine (441) tafdıl olınan nuṭḳ ve beyāndan ḳāşır ve ‘aḳl ve sem‘ (442) ve başar ve sāyir ḥavāss-ı zāhire ve bāṭınadan birinün taşarrufuna (443) kādir olmayup bundan şonra daḥi ḥumār sebebinden ḥubṣ-i (444) nefis ve kelāl-i ḥavāss ve fütür-ı shevāt ‘arız olup (445) idman ve tekerrüri sebebiyle qavī nefisinden zihni ve zekāsına (446) fütür ve qavī bedeninden ḥazm ve istimrā‘ ve sāyir ef‘āline

22a (447) za‘af ve ḳuşūr ṭarī olup āḥirü‘l-emr istiskā ve sill ve (448) dıḳḳ gibi emrāz-ı şa‘be ḥāşıl olur ḳünkü ḥamrun (449) qalili keşirine dā‘i ve keşiri āfāt-ı

mezbûreye ve zikrullahdan (450) i' rāza ve hālkuñ birbiriyle 'adāvetlerine ve din ve dünyanuñ (451) fesād ve hārābına ve mü' eddī o[l] [i]se hāzret-i bārī (452) azze şānehū kālīl ve keşirini haram eyledi ki andan re' sen (453) imtinā' āfāt-ı mezkûreye bā' iş olan keşirdür (454) ictināba vesīle ola ravza-i şālīşe hareket ve sükûn-ı (455) bedeneyn tedbīrindedür nev' -i insan harekete muşturrdur ki (456) olunduğı üzere ki bedenün gızāsuz beķası maķālldür ve (457) gızā bicümletihī cüz-i 'użv olmayup belki her hażmda

22b (458) andan bir fazla ķalır ki tūl-i zaman ile müctemi' olup (459) keyfiyyet ve kemiyetle bedene mużırr olduğından edviye-i (460) müshile ile istifrāğ olunsa ekşer edviye semmiyye olup (461) hārāret-i ġarziyyeye za'af ve noķşan virdüğinden ġayrı (462) hılt-ı şālīhi ve ruķūbāt-ı ġarīziyyei ve cevhir-i hayāt olan (463) ervāhı bile çıkarmadan hālī degüldür pes hareket ki (464) aña riyāzet dinilür fażalāt-ı mezkûrenün tevellüdine (465) māni' olup tūl-i zaman ile cem' olunmamasına sebeb (466) ķavī olmağın emr-i żarūrī oldu ammā sükûna ıztırāb-ı (467) hareketün yorgunluğından dinlenmegiçündür ki eger hareket (468) dāyim olsa ruķūbāt-ı ġarīziyye müteħallil olup fenā ve

23a (469) helāk lāzım gelürdi hāzret-i hākīm ve hālākun (470) te'ālā şānuhū ġarāyib-i hikmetinden ve 'acāyib-i ķudretindendür ki (471) esbāb-ı żarūriyyenün her birisiçün bir muķtezī (472) kılınışdur meşelā açlık ve şusuzlık ve yorgunluğı (473) ekl ve şürb ve nevm isti' mālīne sebeb itdüğü gibi (474) insanun şınā'ıyyü'l-mekel ve'l-melbes olmasını daħi (475) riyāzet ve hareket itmesine muħarrik ve dā'ī kıldı (476) tā ahyānen şuğl ve keselden ihmāl vāķi' olup (477) emr-i beden muħtell olmaya faşl hareket gerekdür ki gızā-i (478) tamam mi' dede hażm olduķdan sonra olup (479) ġāyet toķ iken riyāzet olunmaya pes kaçan riyāzet

23b (480) vaķti ile isti' māl olunsa bedene ħiffet ve nişāt virüp (481) fużūlī taħlīl ve bedeni tesīn itmesiyle cemī' emrāz-ı (482) maddiyyeden emīn ider ve hareket itmeyüp ziyāde sükûn (483) üzre olanların a'zālarına zübül ve hüżāl vāķi' (484) olup bedenlerinde balğam-ı hām mütevellid olmağıla cemī' -i (485) havāssına belādet 'arız olur riyāzet-i mu' tedile (486) daħi ol miķdar gerekdür ki beşre kızarup derlemege (487) başlaya ammā ziyāde der aķınca hareket cā'iz degüldür (488) ķuvveti ıķķāt idüp

yorgunluk belki hafakān (489) ve gāşy īrās ider faşl hareket ve riyāzeti çok olan (490) ‘uzv kavī olur nitekim hıfzı çok idenün kuvveti

24a (491) hāfızası ve ziyāde fikr idenlerün kuvvet-i müfekkireleri (492) kavī olur ve her ‘uzv için maḥşūş riyāzet vardır (493) göğsün ve boynun riyāzeti cehr ile okumak (494) ve kulağın riyāzeti lezīz nağmeler ve hoş avazlar işitmekdür ki (495) mezbūrlar kulūbun rahatı ve ervāhun gızāsıdır (496) ve gözün riyāzeti aḥyānen ince yazular okuyup güzel (497) nūkūş ve taşvirlere nazar idüp sevdiği kimesnelerün (498) cemālini müşāhede itmekdür faşl at ile i’tidāl üzere (499) hareket itmek cümle bedenün riyāzetidür fużülü taḥlil (500) idüp bedeni ısdur gūy ve çevgan ile oynamak (501) gāyet nāfi‘dür ḥaşma galebe itdükde sevinüp yenildükde

24b (502) gāzab ḥasebiyle nefis ve bedenün riyāzeti ḥaşıl olur (503) ok atmak ve pek yaylar çekmek başı ve boynı ve gögsi ve arḳayı (504) fużülden pāk idüp kuvvet virür gemiye binüp hareket (505) itmek daḥi gāyet fāyidelüdüdür mi‘de ve ḥazmı takviyyet idüp (506) emrāz-ı müzminei giderür ravza-i rābi‘a hareket ve sükün-ı (507) nefsanīyen tedbīrindedür emr-i ma‘işetde bedene zarūrī (508) olan eşyanun taḥşiline ḥarekāt-ı nefsanīyye bā‘iş olmağın (509) müddet-i ḥuyūtında insan aḥa muḥtacdur ve rūḥ zātında (510) laṭif ve ḥarr ve sehlü‘l-taḥallül olup hareketi müstemirr olsa (511) bi‘l-küllīyye müteḥallil olduğundan oturur ve müteveffir ve müctemi‘ (512) olmasıçün insan sükün-ı nefsanīyen daḥi muḥtarırdur

25a (513) faşl infī‘ālāt-ı nefsanīyyenün bedende te‘şiri me‘kūl ve (514) meşrūbun te‘şirinden ziyādedür nitekim sevinmesi ve yāḥud (515) gāzabı olanun fi‘l-ḥāl yüzinde ḥamret ve teğayyür ḥaşıl (516) olup maṭlūbının ḥuşūlini recā idüp yāḥud güzel (517) şūret taḥayyül idenün nezāret-i vechī olur kezālik (518) umūr-ı ḥāyile tevehhüm idüp ḡamnāk ve ḥavfnāk olanun (519) levni şararup ḥālī müteğayyir olup belki bi‘l-küllīyye (520) kavīsi bātıl olur faşl gāzab-ı mu‘tedil ḥarāret-i (521) ḡarīziyyei taḥrīk ve bedeni teshīn idüp ervāḥ ve kūvveye (522) nişāt virür ammā ziyāde gāzab şafrayı tehyic idüp (523) yigitlere maḥrūrına zarar ider feraḥ-ı mu‘tedilün daḥi te‘şiri

25b (524) gāzab-ı mu‘tedil gibidür levn-i vechi güzel idüp (525) bedeni semirdür ve ekşer emrāz-ı sevdāviyyeye fāide ider dā’imā (526) feraḥ ve sürur üzre olanlar giç kocayup mizācları (527) ekşer zamanda şıḥḥatde olur ziyāde feraḥ ve gāzab-ı rūḥun (528) taḥallülü sebebiyle helāk icāb iderler ḡamm ve endūh ve ḥavf ve (529) ḥūzn

hâlinde rûh ve harâret-i ‘ğarîziyye dâhile teveccüh (530) itmekile zâhir-i beden şovuk olur mezbûrlarun daği (531) ifrâtı rûhun ve harâret-i ğarîziyyenün bātında (532) muhtenik olmasıyla mühlikdür faşl ziyâde ğazâbun (533) zararını def için kalbi takviyyet ider şandal ve gül (534) ve elma şerbetleri güllâb ile içeler ve acib ve ğarib

26a (535) hikâyetler ve hoş avazlar ve güzel nağmeler istimâc ideler (536) ve ğamm ve hüzn hâlinde ehibbâ ve zurafla ile seyr ve şikâr (537) ve temâşâ-i gülzâr idüp şarâb-ı ‘ûd ve şarâb-ı harîr (538) isti mâl ideler faşl umûr-ı mezbûrenün tedbirinde (539) melâl emr-i ‘ilâc-ı rûhânî ile bilinendür ki insan (540) himmetin ‘âlî idüp havâdiş-i zamâneye ‘ayn-ı tahkîr (541) ile nikrân olup ‘urûz-ı merhûbdan ferağ ve fevt-i (542) mergûbdan ceza itmeyüp huşul-i maflûb ile mesrûr ve (543) handân ve vuşul-i maħbûba mağrûr ve şadân olmaya (544) ravza-i hâmise nevm ve yakaza tedbirindedür vaktâ ki (545) insandan şadır olan ihsâs ve harekât-ı irâdiyye

26b (546) uyanıklık hâlinde hâşıl oldıysa aña hâcet zarûrî (547) oldu ve rûh ki cevher-i laîf ve buhârîdür uyanıklık (548) dâyim olursa mütehallil ve fânî olmak lâzım gelüp kezâlik (549) nefsun yakaza hâlinde ef âl-i hayvâniyye ile iştiğâlî (550) nefsi tekmiî-i hażm-i ğızâdan men itmegın anda taşarrufı kâmil (551) olsun için müddet-i hayûtda nevm daği zarûrî oldu (552) faşl nevm-i mu tedil yorgunlıktan ve riyâzetden ve ğazabdan (553) olan za afa ‘azîm fâ ide idüp bedene ve rûha kuvvet (554) virür ve hażma mu in olur nevm-i mu tedilün miğdarı (555) sekiz ya on sa atdür kaçan giçe bu miğdar uykuya (556) mâni ola gündüzün öyleye qarib uyumağ gerekdür ve gündüzün

27a (557) çok uyumağ levni ifsâd idüp tahâle zarar ider ve kavî-i (558) nefsâniyyei irhâ idüp ‘aqla belâdet virür faşl (559) lâyıķ budur ki uykuya sağ cânib üzre ibtidâ ide (560) göğüs üzre yatup uyumağ hażma ğâyet ile mu in (561) olur arka üzre uyumağ egerçi kuvvet-i bedeni ziyâde (562) ider lakin su al ve zükâm ve nezle ve emrâz-ı balğamiyye irâş ider (563) faşl ziyâde çok uyumağ bedeni terfîb idüp kuvve-i (564) nefsâniyyeye belâdet virür miğdar-ı mu tedilden az (565) uyumağ daği hażmı yaramaz idüp mizâc-ı dimâğa za af (566) ve fesâd virüp az olur ki ihtilâf-ı aqla mü eddî olur (567) ravza-i sâdise istifrâğ ve ihtibâs tedbirindedür

27b (derkenar 27b) ğızâ-i a zâyâ şebih olmamağın a zâyâ (568) emr-i ğızâ zarûrî olup bedene vârid olan ğızâ bi-cümletihî cevâhir-i (569) a zâyâ müşâbih olmayup her hażmdan bir fazla ve eşer bâķî (570) kalmağıla bedeni ve bedene vârid olan ğızâ-i

cedîdi ifsâd (571) itdüğinden ol fuzûlî istifrag ve ihrâc-ı zarûrî (572) oldu ve ihtibâsa ihtiyâc andan ötürüdür ki müstemirren (573) bedene ğızâ' irâdî mümkün olmayup ve isti' mâl olunan (574) istihâle ve müşâbeheti zaman-ı tavilde olmağıla ihtibâs (575) daği ihtiyâc olundu faşl pes hâfız-ı şihhate (576) vâcibdür ki bedeninde fazla hiss itdüğünde habs (577) itmeyüp tiz ihrâc eyleye ve riyâzetden ve nevmnden ve hammâmdan (578) evvel fuzûlî def itmege sa' y ide ve tabî' at kabz oldukça

28a (579) yağlu ve isfanahlu şorba ile telyîn idüp (580) yaz günlerinde ahyânen şarâb iccâş veya temürhindi (581) içilüp ziyâde kabz vâki' olursa gül-i mükerrer (582) ile benefşe şarâbı içile ve ifrâtıla linet olıcağ (583) sumaklı ve koruklu ta' âmlar yenilüp limon şarâbı (584) veya ayva şarâbı veya ekşi enâr şarâbı içeler (585) fi tedbirü'l- hammâm hammâmuñ eyüsi oldur ki binâsı katı yeni (586) olmayup suyu datlu ve fezâsı büyük olup havası şâfi ve (587) rüşen ola ve camekânında akarşular olup (588) dîvârlarında nefsün meyl itdüğü nukûş ve teşvîr ola faşl (589) hammâmuñ menâfi' i oldur ki fuzûl-i bedeni tahlil idüp yorgunluğu

28b (590) giderür ve mesemmâtı tefth idüp bedene tarâvet virür ve (591) yelleri dağıdup uyku getirür ve ağırları sâkin idüp (592) cezb ve hikkei izâle itmesiyle baş-ı nefis ve inşirâh-ı (593) şadr hâşıl olmağın lezzât-ı cesedâniyye ile lezzât-ı (594) nefsâniyye daği hâşıl olur faşl gerekdür ki hammâmuñ (595) beyt-i haddine def' aten girilmeyüp tedricile dâhil oluna (596) kezâlik çıkıldukda daği bir uğurdan şovuğa çıkmayup (597) mu' tedil yerde bir miğdar eglene ve mādām ki hammâmda (598) cild-i beden kabarup arutmada ola eglenmekde zarar (599) yokdur kaçan ki beden zümüre şürü' idüp tarılmak (600) hâşıl ola hurûc lâzımdur pes bu mertebeden şonra

29a (601) şonra oturmak ğaşy ve hafakân icâb idüp (602) şehvet-i ta' âma ve bedene za' af virür hammâmdan (603) çıkıldukda huşûşan kış günlerinde geyecek ve örtünecek (604) ziyâde ola faşl hammâmda ta' âm yimek yaramazdur (605) kable'l-inhiżâm a' zâyâ nüfûz idüp südde (606) irâş ider ve hammâmdan çıkıldukda şovuk su (607) içmekden hâzer gerekdür cigeri ve a' zâyı ziyâde (608) tebrîd idüp istiskâ' i ihdâş ider ziyâde (609) 'ataş vâki' olup şabr olunmaz ise limon şarâbı (610) veya rümmaneyn veya hummâz şerbetlerinden ağızda ışıdup (611) az az içeler yemek mi' dede hażm olduğdan şonra

29b (612) hammâma girmek ve hammâmdan çıkılduğı hinde ta' âm (613) yemek nâfi' dür bedeni semirdüp kuvvet virür faşl (614) lâyıf budur ki kış günlerinde her ayda

iki kerre ve yaz (615) günlerinde dört kerre ve sâ-yir zamanlarda ayda üç (616) kerre hâmmâma girile bu hüküm aña göredür ki hâmmâmda derleyince (617) oturulup neẓâfet-i beden ve sâ-yir menâfi‘ (618) için isti‘ māl olına ammâ eglenmeyüp meşelâ tertîb-i (619) beden veya ğusl-i şer‘î için dâhil olunsa her gün daħi (620) olursa nâfi‘dür nitekim şeyhü‘r-re‘is **وَكُنْ مُسْتَحِمًّا (621) كُلَّ يَوْمٍ مَرَّةً** ²¹⁵ ya‘ni her iki günde bir kerre hâmmâma girici (622) ol diyü veşâyâsında zikr itmışdür ẓalilü‘r-riyâze

30a (623) olanlar hâmmâma çok girüp ziyâde derleyince oturalar (624) hareket-i ‘anîfeden ve yorgunlıktan sonra ve riyâzet (625) ‘aķabinde ve mi‘de ẓa‘âmdan hâlî iken hâmmâma (626) girüp çok oturmayalar faşl hâmmâma dâhil (627) olduķda bir miķdar oturla tâ bedene nedâvet (628) gelüp derlemege ibtidâ‘ ide ba‘dehû omuzlarına (629) ve sâ-yir a‘zâsına şü döküp rıfķ ile ovulmağa (630) şürü‘ olına ve baş üzerine dâ‘imâ issi şü (631) dökile zirâ mâ-i hârr cirm-i dimâĝı şedd idüp mîzâcını (632) işlâh ve fuẓûlini taħlîl ider ılıķaķ şü yaramazdur (633) dimaĝuñ bürûdetini ve rehâvetini ziyâde idüp harekât

30b (634) ve havâssuñ küllisine za‘af virür ammâ şovuk şü ğâyet (635) yaramazdur faẓalât-ı dimâĝı habs idüp a‘zâi tebrîd (636) itmekile az olur ki fâlic ve laķve ve teşennüc ihdâş ider (637) hâzer gerekdür ve hâmmâmdan çıkılduķda uyumaķlıĝuñ ‘aẓîm (638) fâ-yidesi vardur ammâ hâmmâm içinde uyumaķ ğâyet (639) yaramazdur eţibbâ hikâyet iderler ki niçe kimseler hâmmâm (640) içinde uyuyup rûhlarınuñ taħallülinden helâk oldılar (641) hatta şol ışıķaķ evler ki aña hevâ dâhil olmayup (642) ziyâde ateş yakılmış ola anuñ gibi yerde daħi uyumaķ (643) ğâyet zararlıdur faşl gerekdür ki celse-i hâmmâm şâhib-i (644) faẓîlet olup aħbâr ve tevârihe muţţali‘ ve hikâyât-ı

31a (645) nâdire ve ehâdiş-i muḍḥikeye kâdir kimesneler olalar (646) hâmmâmda harekât-ı bedeniyyenüñ küllisi daħi harekât-ı (647) nefsâniyye ki sürür ve ğaẓab ve hüzn ve bunlara müşâbih (648) olandur ervâhı taħlîl itdükleri ecilden ziyâde (649) zararlılardır pes bu sebebden harekât-ı bedeniyye (650) ve harekât-ı nefsâniyye ile hâşıl olup şedidü‘l- (651) iz‘âf olan istifragât ve riyâzât (652) hâmmâmıñ iz‘âfi ile bu muẓ‘ ifâtuñ ictimâ‘ından (653) ötürü hâmmâmda riyâzet ğâyet zarar idicidür (654)

²¹⁵ “ve kün müstahḥimen (621) külle yevmeyni merreten”; İki günde bir hamama girin, manasında metinde de cümlemin devamında Türkçesi verilen İbn-i Sina’ya ait Arapça söz.

huşûşan hammâmda çok oturduktan sonra vâkı' (655) ola faşl hammâmda ayaklar ziyâde ovulmak gerekdür ki

31b (656) fuzûllerini taḥlîl idüp yorğunluḡı giderür (657) ve daḡi mevâdd-ı esfele cezb itmekile göz aḡrılarına ve baş (658) aḡrılarına fâyide ider ovduktan sonra ayakları ışıcaḡ (659) şü içine koyalar ve şovuk şü ile iḡtisâl-i bedeni ve kuvve'î (660) taḡviyyet idüp nişât virür ve hażmı eyü idüp şehvet-i (661) ta'âmı kavî ve levni güzel ider ḡarrü'l-mizâc olup (662) sinn-i şebâbda ve etlü olanlar yaz günlerinde öyle vaḡtinde (663) isti'mâl ideler ammâ oḡlancuḡlara ve pirlere ve ishâli (664) ve nezlesi ve za'af-ı mi' desi olanlara yaramazdur şaḡınalar (665) ve ḡareketden ve ḡay' dan ve riyâzetden ve taze balıḡ yenildükden (666) sonra mâ-i bârid ile iḡtisâlden ictinâb lâzımdur

32a (667) ravza-i şâmine ḡıfz-ı şıḡḡate müte'allıḡ olur ba'zı (668) eşyâ' tedbîrindedür ḡâfız-ı şıḡḡate lâzım olandır ki (669) şabaḡ uyḡudan uyandıḡda bedeninde olan fuzûlî (670) def' idüp ba' dehü in'âm ve iḡsân-ı ḡaḡḡ'a şükren vuzû' (671) ve şalât ve evrâd ve ezḡara meşḡûl ola ve sivâk-i (672) hindî ile istiyâk eyleye nitekim faḡr-i 'âlem şallallahu (673) te'âlâ 'aleyhi ve sellem buyurmuşdur sivâk kelâmı ifşâḡ (674) ve lisânı ittılâḡ idüp aḡız râyiḡasın güzel ider (675) ve ta'âma iştihâ virüp dimâḡı pâk ve diş etlerini (676) kavî ider ve ḡasenâtı ziyâde idüp sünnet-i resûle (677) ve rızâ-yı raḡmân' a muvâfıḡ olur lâkin öksürüḡi ve göz

32b (678) aḡrısı ve şusuzluḡı ve ḡafaḡânı olanlar isti'mâl itmeyeler (679) faşl cemî' - i şiyâb evvelâ bedende ısınup sonra bedeni (680) ısıdur pes şiyâb ḡârr oldur ki bedenden ısınduḡından (681) ziyâde bedeni teşḡîn eyleye şiyâb-ı bârid bunun aksidür (682) penbelü mülâyim libâs-ı mu' tedildür cemî' -i şiyâbun efdâlidür (683) yunmuş olan libâs- ı yeniden ziyâde müsaḡḡandür her libâs ki (684) mülâyim olup bedene mülâşıḡ olmaya bedeni ezâşıdur (685) yaz günlerinde geyile ve şol ki yumşak ve ḡavî ola (686) bedeni ziyâde teşḡîn ider kışda ve şovuk vaḡtlerde (687) geyilmek münâsibdür semmür ve dilkü kürkleri ziyâde ḡârrdur (688) ḡâyet şovuklarda geyile sincab ve ḡâḡum i'tidâle ḡarîblerdür

33a (689) rebî' ve ḡarifde geyilmeleri revâdur faşl vaḡtâ ki faşd ve (690) ḡacâmat ve ḡâ'y-i ḡâfız-ı şıḡḡate lâzım umûrdan oldıysa (691) mezbûrlarun daḡi tedbîrleri zıḡır olunur ma'lûm ola ki (692) ḡan kemmiyyet ve keyfiyyetde i'tidâl ve şalâḡ üzere olduḡda (693) kıvâm-ı bedene sebep-i kavî olup revnaḡ ve nezâret ifâde (694)

itdüginden ğayrı rûḥuṅ ve ḥarâret-i ‘ġarîziyyenüṅ (695) merkeb ve maddesi ve kuvvet-i ḥayvâniyyenüṅ sebep-i beķâsıdır (696) pes keyfiyyetde i‘tidâlden ḥurûcında tedbiri zıddı (697) iledür ki ‘ilm-i ‘ilâcda mezkûrdur kemmiyyetde mu‘tedil (698) olmamak daḥi ṭaraf-ı noķşanda tedbiri dem-i metîn ve ḳavî tevlîd ider (699) aġziye isti‘mâli ile olur eger cānib-i keşretde

33b (700) olursa anı naķş itmede ḥile bedenden iḥrâc demdür ki (701) faşd ile murâd budur kân olur ki bi’l-fi’l keşret (702) ḥâşıl degül iken mütevaḳķi’ü’l-ḥuşûl olmaġıla tekaddüm-i (703) bi’l-ḥıfz içün faşd isti‘mâl olunur arķa (704) üzre yaturken faşd olunmak evlâdur ki istilkâen (705) faşd kuvveti ḥıfza aḥrâdur diyü eş-şeyḥür-re’îs (706) zıkr itmişdür ġâyet şovuk olan memâlikde kezâlik (707) ġâyet issi yerlerde ve ḥammâmdan ve ḥareket-i müt’ıbeden (708) sonra ve ḥareket ‘aķabinde ve uykusuzlıkda ve ziyâde ḥayf (709) ve ġâyet semüz olanlara ve ṭa’âmdan imtilâ üzere faşd (710) itmekden ictinâb vâcibdür ve on dört yaşından

34a (711) eksik olup altmışından ziyâde olan kimesnelere faşd (712) memnû’dur meger ḳānuṅ ziyâde ġalebesi zâhir ola cā’iz (713) olur faşl faşd olınan kimesne gerekdür ki ġızâsını (714) talṭif idüp imtilâdan ḥazer eyleye ve bir iki gün (715) ḥammâmdan ve riyâzetden şaķınupistirâḥatde ola (716) faşd ‘aķabinde uyumayalar kesel getürür ve yaḥtemil ki (717) ihtilâm vâķi’ olup ziyâde za’âf lâzım gele faşddan (718) ve ḥacâmatdan sonra ġâyet tuzlu yenilmeye behaķ (719) ve cereb iḥdâş ider ve faşd üzerine rümmâneyn (720) ya tuffaḥ şerbetleri içile kezâlik ḳable’l-faşd şarâb-ı (721) rümmâneyn ya sefercele ya gül şarâbı içmek yâḥud ḳâ’y itmek faşd

34b (722) eşnâsında bayılmadan emîn ider faşl ḥacâmat itmek (723) sünnet olduġı ecilden fevâyidi keşir ve menâfi‘i serî’dür (724) efdâli evķâtı evvel-i nehârdan ikinci ya üçünçi sa’atdür (725) lâyık budur ki ḥacâmat ay ortasında isti‘mâl olına (726) zîrâ ḳamerüṅ ruṭûbâtı ‘âlemüṅ ziyâdeliginde te‘şiri (727) ‘azîm olmaġıla ol vaķtde aḥlât ḥâyice olur (728) faşd ihtiyârîde daḥi bu şart i‘tibâr olunmak evlâdur (729) ḥacâmatdan evvel gerekdür ki ġızâ-i ḥafîf veya eşribe-i (730) laṭîf isti‘mâl oluna tâ madde mi‘deye ve anuṅ (731) mücâvereti ile ḳalbe münşabb olmaya ve iki yaşında küçüklere (732) ve altmışdan ziyâde olanlara ḥacâmat itmekden ictinâb

35a (733) ider bu ‘âdet pîrligi tîz getürüp emrâz-ı reddiyye iḥdâş (734) ider tedricile terk oluna ḳa’yuṅ efdâli evķâtı rebî’ ve (735) şayfdur ammâ ḥarifde ḳuşmak

yaramazdur Һummā götürür (736) ziyāde semüz ve gögsi Һar ve boynı ince ve mi‘desi ve dimāğı (737) za‘if olanlar ve Һubālā Һa‘ydan iҺtirāz ideler Һa‘ydan (738) fāriğ olıçak şovuk şuya cüz‘i sirke Һalt idüp (739) yüzi ve ağızı anuğ ile yuyalar ve gül şuyı ile şarāb-ı (740) tuffaҺ içeler fi tedbīrū‘l-vebā‘ vebā havaya ‘arız olur (741) fesaddur ki ol vaktde hevā cevher-i rūҺı ıslāh ve mizāc-ı (742) Һalbi ta‘dile şālīh olmayup cüderi ve Һaşbe ve Һavā‘in (743) ve Һumre ve ākile ve sāyir Һurūh-ı Һabīşe ve Һümmeyāt iҺdās ider

35b (744) ve ol fesād yā esbāb-ı semāviyyedendür nitekim şeyh dimişdür (745) cemī‘-i teğayyūrātun mebdē-yi hey‘āt-ı felekden ol teğayyūri icāb (746) bir hey‘etdür yāhud anuğ sebebi arzīdür çok Һurmağıla (747) müteğayyir olmuş şular ve cīfeler ve ‘ufūneti çok olur yerler (748) gibi Һaçan şayf ve Һarīf āҺirlerinde şühüp ve rücūm çok (749) olsa vebā‘ münzirdür ve kışda yağmur ‘alāmetleri zāhir (750) olup yağmasa mizāc-ı şitā fāsiddür kezālik rebī‘ şovuk (751) olup yağmur az yağsa sonra çok lodos esüp birkaç (752) gün hava mütekeddir olup yine bir hafta şāfi olsa ve (753) bu müddetde giçeler şovuk ve gündiz gāyet ışıçak olsa (754) ol senede vebā zāhir ola faşl vebādan iҺtirāzun Һarīki

36a (755) oldur ki mevādd-ı fāsideden bedeni faşd ile ve gā‘ilesiz edviyye-i (756) müshile ile tenkıye ideler ki ebdānı nakıyye hevā -i vebā‘iden (757) münfa‘il olmaz ve ekşer evkātde ekşi nar şarābı ve Һummāz (758) ve limon ve rības ve ğure şerbetleri içile def‘-i ‘ufūnet (759) için kāfurdan enfa‘ bir nesne yokdur ki berdevisi sebebiyle (760) ‘ufūnete muķāvim ve müzādd olup Һāşıyyeti ile daҺi ‘ufūneti (761) dāfi‘dür ve cümle datlular terkolinup yaş yemişlerden (762) ve ziyāde Һareketden iҺtirāz olına ve açlığa ve şusuzlığa (763) şabr olunmayup Һarile ve buz ile şovudılmış şudan bir (764) uğurdan ziyāde içile ve Һammāma az girilüp Һareketde ifrāt (765) olunmayup ve ekşer Һa‘āmlar ekşi nar şuyıyla ya limon

36b (766) ya amber baris ya Һoruk şuyıyla yenile ve cümle ekşiler nāfi‘dür (767) Һuşuşa kebere turşısının nef‘i ‘azīmdür ve fevākihden elma (768) ve emrud ve ayva ve enār yenile ve içdükleri şuya kil-i ermeni bırağup (769) cüz‘i sirke daҺi Һarışdurmak gāyet fāyidelüdür ve sākin (770) oldukları beytün içerüsine ve Һaşrasına sirke ve gül (771) şuyı saçılup şandal ve kāfur ve ‘ud ve misk ü ‘anber (772) istinşāk olına Һukemā-i müteķaddimīn ve eṭibbā-i müteāhħirīn (773) müttefiklerdür ki def‘-i vebā için ahyānen tiryāki faruk yimek (774) ‘azīm nāfi‘dür calinus aydur zamanda vebā-i ‘azīm vāki‘

(775) olup tecrube itdüm ki tiryāķi faruķ isti‘ māl idenler ħalāş (776) bulup ğayrılar helāk oldılar bu şerbet şifāda zıkr olunmışdur ki

37a (777) lāzımdur ziyāde ğazabdan ve ħareketden ve cimā‘ dan şonra (778) ħacāmat olunmayup ħacāmatdan şonra daĥi mezbūrlardan (779) ihtirāz olına ħacāmat ‘aķabinde yumurda yemek lakve (780) irāş ider dinilmiş muķaddem-i re‘ se ħacāmat itmek (781) ĥiss ve zıhne zarar ider eş-şeyhü‘ r-re‘ is ķānūnda (782) nitekim şāĥib-i şerī‘ atümüz Ĥazret-i Muĥammed şallallahu (783) ‘aleyhi ve sellem buyurmuşlardur nuķre üzerine ħacāmat itmek (784) nisyān irāş ider diyü zıkr itmişdür faşl ķāy mi‘ dei tenķīye (785) ve taķviyyet ider ve göze kuvvet virür başda olan aĥırlıķları (786) izāle idüp mālīhulyā ve niķris ve ķuveba ve evcā‘ ı mefāşıl ve (787) ırķu‘ n-nesā‘ ve cūzzām ve fālic ve ra‘ şa ve yereķane fāyide ider

37b (788) fāzıl-ı ibokrat her ayda iki kerre ķa‘ y isti‘ mālīne emr idüp (789) ĥıfz-ı şıĥĥate bunuĥ ile zāmin olurız dimişdür zırā (790) insan ğızā isti‘ mālīnde lezzetinden ötürü ifrātdan (791) ĥālī olmaduķları ecilden mi‘ dede fuşūlūĥ ictimā‘ ı (792) lāzım gelür ve ol fuzūli iĥrācda efđal-ı ĥile ķa‘ ydur (793) bu ecilden ĥazret-i nebī ‘aleyhi‘ s-selām **المِدَّتْ بَيْتُ كُلِّ دَاءٍ (794) وَالْحَمِيَّةُ رَأْسُ كُلِّ دَوَاءٍ** ²¹⁶ buyurmuşlardur ve ķā‘ yı ‘ādet (795) idüp her vaķtde ķa‘ y eylemek yaramaz mi‘ denüĥ (796) fuzūli ķabūl idüp mevādduĥ aķa inşibābını icāb ider (797) ve dişlere ve göze ve ķulaĥa ziyān ider ba‘ zı nās (798) ta‘ āma ziyāde ta‘ amından çok tenāvül idüp şonra ķa‘ yı

38a (799) tātūna ve cūderiye nāfi‘ olup mi‘ deye ve yürege ve cigere kuvvet (800) virüp yürek oynamasına fā‘ide ider ve ķanuĥ ğaleyānını söyündürüp (801) şafrayı keser şıfatı budur gül şuyı ekşi nar şuyı ķoruķ (802) şuyı ekşi turunc şuyı ekşi elma şuyı her birinden (803) birer cüz‘ sumak ve ğāyet şarp sirke ve her birinden rub‘ cüz‘ (804) mecmū‘ dan her raţleye beş dirhem kil-i ermeni bıraĥılup bir ğün (805) bir ğiçe tırup ba‘ dehū bu cümle şular miķdarı sūkker ile (806) şurup olunup ateşden indürdükden şonra bir miķdar kafur (807) ile tatyīb olunup büyük ādemler on beş dırhem ve oĥlancuķlar (808) on dirhem şovuk şu ile ezüp içeler nāfi‘ ola (809) inşāllahu‘ l-mevlā te‘ ālā

²¹⁶ “el-mi‘ detü beytü küllī dāin ve‘ l-ĥamiyyetü re‘ sü küllī devāi”; Mide her derdin evidir, az yemek devanın başıdır, manasında Tıbb’ün-Nebevi’de geķen Peyĥamber Efendimize ait bir hadis.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

3.1 SÖZCÜKLER DİZİNİ

A

‘abd [عبد] : Ar. i.; kul, köle.

‘a. 2a/171

‘acāyib [عجائب] : Ar. sf.; acayip, tuhaf, anlaşılmaz.

‘a.-i kıdret 23a/470

acīb [عجيب] : Ar. i.; tuhaf, acayip, ilginç.

a. 25b/534

aç [أج] : Tr. i.; yemek yemesi gereken, tok karşıtı.

a. 15a/296

açla [أجله] : Tr. zf. : karnı aç iken.

a. 21a/435

aç [أج] : Tr. i.; bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek.

a.-ar 20a/412

açıl- [أجیل-] : Tr. f.; açma işine konu olmak.

a.-a 5a/78

açlık/Ġ [أجلى] : Tr. i.; acıkmış olma.

a. 23a/472

a.-a 6b/110, 36a/762

a.-da 8a/143

açuk [أچوق] : Tr. i.; açık, bir şeyin kapalı durumdan açık duruma gelmesi.

a. 5a/75

‘adāvet [عداوت] : Ar. i.; düşmanlık.

‘a.-lerine 22a/450

a’del [أعدل] : Ar. sf.; en adaletli.

a’.-i emzice 8b/151

ādem [آدم] : Ar. i.; insanlık, adam.

ā.-ün 8b/154

ā.-ler 38a/807

nevā’-ı ā.-i 1b/3

‘ādet [عادت] : Ar. i.; alışkanlık.

‘ā. 35a/733

‘ā. iT.- 37b/794

‘ādeten [عادتاً] : Ar. zf.; adet olarak, görenek suretiyle.

‘ā. 12a/228

āfāt [آفات] : Ar. i.; belâlar, musibetler.

ā.-ı mezbûre 22a/449

ā.-ı mezkûre 22a/453

āfet [آفت] : Ar. i.; afet, bela, felaket.

ā.-i ‘aẓime 16b/329

aġaC [أغاج] : Tr. i.; meyve verebilen, gövdesi odun veya kereste

olmaya elverişli bulunan ve uzun yıllar yaşayabilen bitki.

a.-ı 4b/63

aġırlık [أغرىق] : Tr. i.; uyuşukluk ve gevşeklik durumu.

a.-ları 37a/785

aġız [أغذ] : Tr. i.; yüzde, avurtlarla iki çene arasında bulunan, ses çıkarmaya, soluk alıp vermeye yarayan ve besinlerin sindirilmeye başlandığı organ.

a. 32a/674
a.-da 19b/397, 29a/610
a.-ı 35a/739
a.-uñ 14a/276
ağrı [أغرى] : Tr. i.; vücudun herhangi bir yerinde duyulan şiddetli acı.
a.-ları 28b/591, 31b/657
a.-larına 31b/658
a.-sı 19b/400, 32b/678
baş a.-sı 14b/291
baş a.-sın 20b/422
ağzā [أغذى] : Ar. sf.; besleyici.
a. 16a/315
ağziye [اغذية] : Ar. i.; yenip içilecek şeyler.
a. 8b/154, 9a/163, 33a/699
a.-i devāiyye 6a/104
a.-i devāiyye ol.- 6a/104
aḥbār [أخبار] : Ar. i.; haberler.
a. 30b/644
āḥir [آخر] : Ar. i.; son, en son.
ā.-lerinde 35b/748
āḥirü'l-emr [آخر الامر] : Ar. tam.; sonunda, işin sonunda.
ā. 22a/447
aḥlāk [اخلاق] : Ar. i.; huy, ahlak.
a.-ı 8b/153
a.-ı nefis 8a/142
aḥlāt [اخلاط] : Ar. i.; vücuttaki salgılar.
a. 5b/93, 34b/727
a.-ıñ 4a/55
a.-ı reddiyye 6b/110

aḥrā [أحرأ] : Ar. sf.; daha münasip, uygun.
a.-dur 33b/705
aḥsenallāhu [أحسن الله] : Ar. i.; Allahın hoş görmesi.
a. 2b/18
aḥsen-i takvīm [أحسن تقويم] : Far. tam.; en güzel nizam, tertip, şekil ve suret; mecazen insan.
a. 1b/5
aḥvāl [أحوال] : Ar. i.; haller, durumlar.
a. 17a/341
aḥyānen [أحيانا] : Ar. zf.; arasıra, kimi zaman.
a. 23a/476, 24a/496, 28a/580, 36b/773
aḳ- [أق-] : Tr. f.; sıvı maddeler veya çok ince taneli katı maddelerin bir yerden başka bir yere doğru gitmesi.
a.-an 12a/230
a.-ınca 23b/487
aḳ [أق] : Tr. i.; beyaz renk.
a.-ı 12b/247
‘aḳabinde [عقبه] : Ar. zf.; arkası sıra.
‘a. 30a/625, 33b/708, 34a/716, 37a/779
a’ḳāl [أعقل] : Ar. sf.; daha, en, pek, çok akıllı.
a.-i nās 9a/162
aḳarşu [أقارصو] : Tr. i.; yeryüzünde, yer altında belirli bir yatak içinde, eğim

boyunca sürekli veya zaman zaman akan su.

a.-lar 28a/587

ākile [أكلة] : Ar. i.; hekimlikte yenirce denilen yara.

ā. 35a/743

‘aql [عقل] : Ar. i.; akıl, us.

‘a. 21b/441

‘a.-a 27a/558

‘a.-ı 21b/438

‘a.-ı heyūlānī 3a/35

‘a.-ı meleke 3a/35

‘a.-ı müstefād 3a/35

iḥtilāṭ -ı ‘a.-a 27a/566

müstellibü‘l-‘a. 21b/439

‘aqliyye [عقلیه] : Ar. i.; akılla ilgili.

ķüvvet-i ‘a. 1b/3

aks [عكس] : Ar. sf.; ters, zıt, karşıt, olumsuz, menfi.

a.-idür 32b/681

akṣām [أقسام] : Ar. i.; kısımlar, bölümler.

a.-ı ‘ilm-i ṭıbb 3b/46

aķvā [اقوى] : Ar. i.; kuvvetli.

a.-dur 16a/315

‘alāmet [علامت] : Ar. i.; belirti.

‘a.-leri 35b/749

alçak [الجق] : Tr. sf.; yerden uzaklığı az olan, yüksek karşıtı.

a. 5a/80

ā‘lem [عالم] : Ar. i. ; dünya; evren.

fahṛ-i ā. 32a/672

‘aleyhi [عليه] : Ar. i.; karşı, karşıt; üzerine.

a. 2b/22, 2b/26

‘aleyhi ve sellem [عليه وسلم] : Ar. tam.; Allah selamete erdirmen manasında dualarda geçer.

‘a. 32a/673

‘aleyhi‘s-selām [عليه السلام] : Ar. tam.; ona selam olsun manasında peygamberin adı anılırken kullanılan bir söz.

‘a. 37b/793

‘ālī [عالی] : Ar. i.; yüce, ulu.

‘ā. iT.- 26a/540

‘ālim [عاليم] : Ar. sf.; okumuş, bilgi sahibi.

‘ā. ol.- 21a/430

‘allāme [علامه] : Ar. i.; büyük bilgin.

fāzıl ‘a. 3b/49

altı [التي] : Tr. i.; altı sayısı.

a. 9a/167

altmış [التمش] : Tr. i.; altmış sayısı.

a.-dan 34b/732

a.-ından 34a/711

āmālehū [آماله] : Ar. i.; emelleri, arzuları istekleri.

ā. 2b/19

amberbaris [امبرباريس] : Ar. i.; taç yapraklı iki çeneklilerden, çiçekleri sarı, meyvesi ekşi ve kırmızı renkte, kabuğu ve kökü solucan düşürücü ilâç olarak

kullanılan bir bitki, kadıntuluğu, amberbaris, sarıçalı.

a. 36b/766

ammā [أَمَّا] : Ar. bağ.; ama, fakat.

a.10b/202, 11a/209, 12a/237, 13a/258, 16b/336, 20b/419, 20b/424, 21a/425, 22b/466, 23b/487, 25a/522, 29b/618, 30b/634, 30b/638, 31b/663, 35a/735, 5b/86, 6a/100, 7a/117

‘**amme nevā lehū** [عَمَّ نَوَالِه] : Ar. tam.; nimet veren.

‘a. 1b/2

an [أَنْ] : Ar. i.; an, esna.

a. 6a/98

aṇa [أَنَا] : Tr. zam.; ona.

a 3a/32, 22b/464, 24b/509, 26b/546, 29b/616, 30b/641, 37b/796

‘**anāşır** [عَنَاصِر] : Ar. i.; elemeanlar, öğeler.

‘a-ı müteżādde 6a/95

‘**anber** [عَنْبَر] : Ar. i.; ada balığının bağırsaklarında toplanan yumuşak, yapışkan ve misk gibi kokan kül renginde bir maddenin yaydığı güzel koku.

misk ü ‘a. 36b/771

anda [أَنَدَه] : Tr. zam.; orada.

a. derkenar 4a, 5b/89, 26b/550

andan [أَنْدَنْ] : Tr. zam.; ondan.

a. 16b/332, 22a/452, 22b/458, 27b/572

anı [أَنَى] : Tr. zam.; onu.

a. 4a/58, 4b/66, 20b/423, 33b/700

anlaruṇ [أَنْلَرُك] : Tr. zam.; onların.

a.5a/73, 16a/325, 7a/126

anuṇ [أَنُوك] : Tr. zam.; onun.

a. 9a/169, 14a/271, 30b/642, 34b/730, 35a/ü739, 35b/746ü, 7b/d130, 7b/135

‘**anīfe** [عَنِيفَه] : Ar. sf.; sert, şiddetli.

ḫareket-i ‘a.-den 30a/624

ḫareket-i ‘a. olun.- 7a/119

ara [أَرَا] : Tr. i.; iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe.

a.-sında 19a/391, 5b/91, 7a/121

‘**arabī** [عَرَبِي] : Ar. i.; Arapça.

lisān-ı ‘a.-de 3b/48

a‘raṣ [عَرَض] : Ar. i.; sonradan ortaya çıkan.

mīzāc-ı a.-isine 8b/157

a‘rāṣ [أَعْرَاض] : Ar. i.; işaretler, hastalık alametleri.

a-ı nefṣāniyye 6a/97

‘**ārız** [عَارِض] : Ar. sf.; sonradan ortaya çıkmak.

‘ā. ol.- 11a/208, 21b/444, 23b/485, 35a/740

‘**arīza** [عَارِضَتَه] : Ar. i.; bozukluk, sakatlıklar.

‘urūṣ-ı ‘ā.-dan 9a/165

‘**arīṣ** [عَرِیْض] : Ar. i.; yumuşak.

‘a. ol.- 8b/152

arğa [أَرْقَا] : Tr. i.; bir şeyin sırt durumunda olan yüzeyi.

a. 27a/561, 33b/703

a.-y1 24b/503

art- [أَرْت] : Tr. f.; çoğalmak.

a.-up 21b/436

a.-urur 10b/194, 11a/212,

11b/222, 13a/249, 17b/355, 21a/434

arukluk [أَرْوُقْلُق] : Tr. i.; zayıf, yorgun, cılız.

a. 18b/376

arut- [أَرْوُتْ -] : Tr. f.; -i temizlemek, temiz duruma getirmek, paklamak.

a.-mada ol.- 28b/598

arzi [أَرْضِي] : Ar. i.; toprak, yer.

a.-dür 35b/746

‘asir [عَسِير] : Ar. sf.; zor, güç, zahmetli.

‘a.-u’l-hazm 16b/334

aşfiyā [أَصْفِيَا] : Ar. s.; tuttuğu yol doğru olan kimse

nūr-ı dīde-i a. 2b/25

aşlā [أَصْلَا] : Ar. i.; hiçbir zaman.

a. 11a/209, 15b/306, 18b/371

aşlī [أَصْلِي] : Ar. i.; asıl.

mizāc-ı a.-sine 8b/155

aşliyye [أَصْلِيَّه] : Ar. sf.; asli, asıl.

ruṭūbāt-ı a.-i 12b/248

aşşı [أَصْشَى] : Tr. i.; kar, kazanç.

a.-sı 20b/424

aş [أَش] : Tr. i.; yemek.

a.-ı 10b/196, 17b/354

a.-ları 8a/139

at [أَت] : Tr. i. : atgillerden, binme, yük çekme, taşıma vb. hizmetlerde kullanılan, tek tırnaklı hayvan, beygir, düldül.

a. 24a/498

atmak [أَتَمَق] : Tr. f.; bir cismi bir yöne doğru fırlatmak.

a. 24b/503

ateş [أَتَش] : Far. i.; 1.yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr.

a. 30b/642

2. ısıtmak, pişirmek için kullanılan yer veya araç.

a.-den 38a/806

‘ataş [عَطَش] : Ar. i.; susama, susuzluk, hararet.

‘a. 19b/397, 29a/609

‘a.-ı 15a/299, 19a/389, 20b/414

av [أَو] : Tr. i.; karada, denizde, gölde veya akarsularda evcil olmayan hayvanları vurma veya yakalama işi, şikâr.

a. 11b/217

avaz [أَوَاز] : Far. i.; ses.

a.-lar 24a/494, 26a/535

aveng [أَوْنَك] : Far. i.; sarkıtılmış şey.

a. 14a/271

ay [أَي] : Tr. i.; yılın on iki bölümünden her biri.

a. 34b/725

a.-da 29b/614, 29b/615, 37b/788

ayak [أَيْق] : Tr. i.; bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü.

a. 19b/400

a.-lar 31a/655

a.-ları 31b/658

ayır- [أَيْر] : Tr. f.; bölmek, bir bütünden bir parçayı herhangi bir amaçla bir tarafa koymak.

a.-up 10b/201, 14a/281

‘ayn [عَيْن] : Ar. ed.; benzer, gibi, aynı, tıpkısı.

‘a.-ı taḥkīr 26a/540

ṣarāb-ı ‘a. 20b/421

ayrıl- [أَيْرِيل] : Tr. f.; ayırma işine konu olmak.

a.-andur 15a/295

a.-mış 9b/178

a.-mış ol.- 9b/178, 9b/180

ayT- [أَيْت] : Tr. f.; söylemek.

a. -ur 36b/774

ayva [أَيُوَه] : Tr. i.; gülgillerden, çiçekleri iri, beyaz veya pembe, yapraklarının altı tüylü, orta yükseklikte bir ağacın büyük, sarı renkte, tüylü, mayhoş, dokususertçe, ufak çekirdekli meyvesi.

a. 11b/223, 14a/278, 20a/409, 28a/584, 36b/768

az [أَز] : Tr. zf.; Nicelik, nitelik bakımından eksik, çok karşıtı.

a. 10b/202, 14b/292, 15b/314, 18b/375, 19b/398, 27a/564, 27a/566, 29a/611, 30b/636, 35b/751, 36a/764

2. Tr. i.; Nicelik, nitelik bakımından eksik, çok karşıtı.

a.-dur 10a/18513b/26021a/429

a‘zā [أَعْضَا] : Ar. i.; vücut parçası, organ.

a.-ı ṣadra 10b/198

a.-i 18b/373, 29a/607, 30b/635

a.-larına 23b/483

a.-sına 30a/629

a.-ya 4a/56, 29a/605, derkenar

27 b

cevāhir-i a‘. 27b/569

‘azb [عَذَب] : Ar. i.; tatlılık.

‘a.ü’t-ṭa‘am ol.- 17a/339

‘azīm [عَظِيم] : Ar. sf.; büyük.

‘a. 26b/553, 30b/637, 36b/774

‘a.-dür 36b/767

‘a. ol.- 34b/727

vebā-i ‘a. 36b/774

‘azīme [عَظِيمَة] : Ar. sf.; büyük, ulu.

āfet-i ‘a. 16b/329

‘azūme [عَظْم] : Ar. sf.; büyük, ulu.

‘a. 8b/151

‘azīz [عَزِيز] : Ar. i.; muhterem, sayın.

‘a.-i mükteḍir 1b/1

azze ṣānehū [عَزَّ شَأْنُهُ] : Ar. ni.; Aziz olun manasında bir dua.

a. 22a/452

B

bādem [بادام] : Ar. i.; badem ağacının yaşı veya kuru yenilen yemişi.

b. 18a/365

bād-ı şabā [بادِصَبَا] : Far. i. ; saba rüzgarı.

a. 4b/72

badincan [بادِنجَان] : Ar. i.; patlıcan, mor renkli, uzunca veya toparlak bitki ürünü.

b. 15b/304

bakıllı [باقِلّی] : Tr. i.; bakla, fasülyegillerden kabuğu tüylü bir tür sebze.

b. 10b/200

bākī [باقی] : Ar. i. ; kalıcı, ölümsüz.

b. kal.- 27b/570

baklava [بَقْلَوَا] : Tr. i.; çok ince yufkadan yapılarak arasına kaymak, fıstık, ceviz, badem vb. konulup pişirilen ve üzerine şeker şerbeti dökülen bir tatlı türü.

b. 18a/367

bal [بَال] : Tr. i.; bal arılarının bitki ve çiçeklerden topladıkları bal özünden yapıp kovanlarındaki petek gözlerine doldurdukları, rengi beyazdan esmere kadar değişen tatlı, koyu, sıvı madde.

b.13a/257, 14a/281, 16a/317

balğam [بلغم] : Ar. i. Solunum organlarının salgıladığı, ağızdan dışarı atılan sümüksü madde.

b. 11a/214, 15a/294

b.-ı hām 23b/484

emrāz.-ı b. 27a/562

balık [بالیق] : Tr. i.; omurgalılardan, suda yaşayan, solungaçla nefes alan ve yumurtadan üreyen hayvanların genel adı.

b. 7b/136, 12a/229, 12a/234, 16b/336, 31b/665

ba' dehū [بَعْدَهُ] : Ar. zf.; ondan sonra.

b. 30a/628, 32a/670, 38a/805

bā' iş [بَاعِث] : Ar. i.; yol açan, sebep olan.

b. ol.- 22a/453, 24b/508

ba' zı [بَعْضِی] : Ar. zam.; kimi.

b. 32a/668, 37b/797

bār [بَار] : Far. i.; defa, kez.

b. 8a/143

bārid [بَارِد] : Ar. sf.; soğuk.

b. 12a/235

emraz-ı b.-e 18b/374

mā-i b. 31b/666

nisbet-i b. 4a/58

şiyāb-ı b. 32b/681

başar [بَصَر] : Ar. i.; görme. görme yetisi.

b. 21b/442

zulmet-i b. 15b/309

basit [بَسِيط] : Ar. i.; sade, kolay.

b. ol.- 18b/371

bast [بَسَط] : Ar. i.; şenlendirme.

b.-ı nefis 28b/592

baş [بَاش] : Tr. i.; kafa, ser.

b. 14b/291, 20b/422, 30a/630, 31b/657, 7b/138

b.-da 37a/785

b.-ı 24b/503

başla- [بَاشِلْه] : Tr. f.; etkisini göstermek.

b.-ya 5b/90, 23b/487

bāṭıl [بَاطِل] : Ar. i.; hükümsüz, boş.

b. ol.- 25a/520

bāṭın [بَاطِن] : Ar. i.; karın.

b.-da 25b/531

bayılma [بَايِلْمَه] : Tr. i.; baygın duruma girmek, uyur gibi olmak, kendinden geçmek, kendini kaybetmek.

b.-dan 34b/722

bedel [بَدَل] : Ar. i.; bir şeyin yerini tutabilen karşılık.

b. 6a/99

beden [بَدَن] : Ar. i.; vücut.

b. 21b/437, 28b/599

b.-de

12a/22715b/31316a/32325a/51332b/679
5b/94

b.-den 32b/68033b/700

b.-e 11a/211, 12b/243, 18a/362,
18b/371, 22b/459, 23b/480, 24b/507,
26b/553, 27b/568, 27b/570, 27b/573,
28b/590, 29a/602, 30a/627, 32b/684,
6b/112, 7a/127

b.-i 4a/54, 7b/132, 9a/165,
10a/188, 10b/200, 10b/202, 11a/213,
11b/221, 12b/248, 13a/257, 13b/267,
13b/269, 15a/298, 16a/315, 17a/343,
17b/350, 17b/354, 17b/356, 18a/361,
18a/365, 18b/373, 18b/375, 19a/386,
20b/418, 23b/481, 24a/500, 25a/521,
25b/525, 27a/563, 27b/570, 29b/613,

32b/679, 32b/68132b/684, 32b/686,
36a/755

b.-ün 24b/502

b.-inde 27b/576, 32a/669

b.-inden 21b/446

b.-lerinde 23b/484

b.-lerini 12a/23613a/250

b.-ün 22a/45624a/499

b.-i insan derkenar 4a, 8a/148,
9a/166, 10a/191

b.-i insan ol.- 3a/34

cild-i b. 28b/598

emr-i b. 23a/477

fuzül-i b.-i 28a/589

iğtisāl-i b.-i 31b/659

kıvām-ı b.-e 33a/693

kuvvet-i b. 27a/561

menfa' at-i b.-dür 21a/425

mizāc-ı b.-e 8a/143

neẓāfet-i b. 29b/617

terṭīb-i b. 29b/619

ẓāhir-i b. 25b/530

bedeniyye [بَدَنِیَّه] : Ar. sf.; bedene mensup, vücutla ilgili.

harekāt-ı b. 31a/649

harekāt-ı b.-nün 31a/646

behak [بَهَق] : Ar. i.; insanın derisinde pul pul beyazlık ve alaca bir renk meydana getiren bir çeşit hastalık.

b. 34a/718

beḳā [بَقَا] : Ar. i.; kalıcılık.

b.-sı 22a/456

sebeb-i b.-sıdur 33a/695

beksimat [بَكْسِمَات] : Far. i.; katı ekmek, peksimet.

b.-uñ 10a/185

belādet [بَلَادَت] : Ar. i.; dangalaklık.

b. 6b/112, 23b/485

b. vir.- 27a/558, 27a/564

beliğ [بَلِغ] : Ar. s.; iyi, güzel, üstün.

sa' y-i b. 2b/19

belki [بَلَكِي] : Ar.- Far. ed.; olabilir, belki.

b. 17a/337, 18a/369, 21b/439,

22a/457, 23b/488, 25a/519

ben [بَن] : Tr. zam.; teklik birinci kişiyi gösteren söz.

b. 8a/147

b.-i 8b/154

bende [بِنْدَه] : Far. i.; kul.

b.-yi faķır 2a/17

benefşe [بَنْفَشَه] : Far. i.; menekşe, renkli çiçekleri olan bir çeşit süs bitkisi.

b. 28a/582

şarāb-ı b. 20b/418

beraber [بِرَابِر] : Far. i.; birlikte, eşit.

b. 21b/439

berāhīn [بِرَاهِين] : Ar. i.; deliller, kanıtlar.

b.-i aķliyye 3a/31

berdevī [بِرْدَوِي] : Ar. i.; mide şişkinliğı.

b.-si 36a/759

beş [بَش] : Tr. i.; dörtten sonra gelen sayının adı.

b. 38a/804

beşre [بَشْرَه] : Ar. i.; deri, dış deri.

b. 23b/486

beyān [بَيَان] : Ar. i.; açıklama, ifade etme, dile getirme.

b.-dan 21b/441

b.-ındadır 8b/150

b. olın.- 5a/83

beyaz [بَيَاض] : Ar. i.; ak, beyaz.

b. 10a/184, 13a/253, 13b/270, 9b/174

beyt [بَيْت] : Ar. i.; ev, konut, mekan.

b.-üñ 36b/770

b.-i hārrine 28b/595

el-mi' detü b.-ü 37b/793

beyz [بَيْض] : Ar. i.; kuşun yumurtlaması.

fi'l-b. 12b/242

bıldırcm [بِلْدِرَجِن] : Tr. i.; tavukgillerden, boz renkli, benekli, yurdumuzda en çok sonbaharda eti için avlanan, etinden ve yumurtasından yararlanılan göçebe kuş.

b. 11b/226

bırağ- [بِرَاغ-] : Tr. f.; bırakmak, bir şeyi koymak.

b.-up 36b/768

bırağıl- [بِرَاغِل-] : Tr. f.; bırakmak, bir şeye koymak.

b.-up 38a/804

bicümletihī [بِجْمَلَتِه] : Ar. zf.; hep, bütün, toptan, cümleten, tümüyle.

b. 22a/457

b.-i cevāhir-i a' zā 27b/569

bī-kıyās [بِيْقِيَاس] : Ar. i.; kıyassız, karşılaştırılmaz, eşsiz.

sitāyiş-i b. 1b/1

bilād [بلاد] : Ar. i.; beldeler, memleketler.

b.-ı mu'tedile 5b/87

bil- [بل] : Tr. f.; bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak.

b.-üp 9a/163

bilinen [بلینان] : Tr. f.; anlaşılma, öğrenilmek.

b.-dür 26a/539

bile [بيله] : Tr. bağ.; da, de, dahi anlamında.

b. 22b/463

binā [بناء] : Ar. i.; yapı.

b.-sı 28a/585

bin- [بن] : Tr. f.; bir yere gitmek için tren, vapur, uçak, otomobil vb. bir taşıtta yer almak.

b.-üp 24b/504

bi'l-fi'il [بالفعل] : Ar. zf.; gerçekten, yaparak, katılarak, bizzat.

b. 33b/701

bi'l-hāṣṣiyye [بالخاصية] : Ar. zf.; özellikle, hele hele.

b. 4b/65, 14b/282

bi'l-hayri [بالخير] : Ar. zf.; hayırlı olarak, hayırla.

b. 2b/19

bi'l-hıfz [بالحفظ] : Ar. zf.; saklayarak.

b. 33b/703

bi'l-küllıyye [بالكلية] : Ar. zf.; büsbütün, bütün bütün.

b. 24b/511, 25a/519

bī-nihāyāt [بی نهایت] : Ar. i.; sonsuz.

taḥıyyāt-ı b. 2a/9

bī-pāyān [بی پایان] : Far. i.; sonsuz.

ğufrān-ı b. 2a/14

bir nev'i [نوعی بر] : Tr. zf.; adeta, bir bakıma.

b. 9a/169, 9a/170, 9a/171, 9b/172

bir [بر] : Tr. sf.; 1. sayıların ilki.

b. 5b/85, 9a/167, 9a/168, 22b/458, 23a/471, 27b/569, 28b/597, 29b/621, 34a/714, 35b/752, 38a/804, 38a/805

2. sf.; herhangi bir.

b. 10b/195, 16b/336, 17b/358, 18b/371, 30a/627, 35b/746, 36a/759, 38a/806, 3b/48

b.-er 38a/803

birbiriyle [بربريله] : Tr. zam.; karşılıklı olarak bir diğeri ile.

b. 22a/450

biri [بری] : Tr. zam.; bilinmeyen bir kimse.

b. derkenar 21a

b.-ndedür 4a/54

b.-nden 38a/802

b.-nün 21b/442

b.-si 10a/192

b.-siçün 23a/471

birinç [برنج] : Far. i.; pirinç.

b. 10b/196, 17b/354, 8a/139, 9a/167

b.-dür 10a/193

birkaç [برقاچ] : Tr. sf.; birkaç, çok olmayan, az sayıda, az.

b. 35b/751

bir uğurdan [براؤغوردن] : Tr. zf.; birden, bir anda.

b. 28b/596, 36a/764

biryān [بريان] : Far. i.; kebab.

b. 16b/332, 18a/359

biş- [بيش] : Tr. f.; pişmek.

b.-enden 16b/331

b.-se 15b/314

bişür- [بيشور] : Tr. f.; sıcaklık vererek yenir hale getirmek.

b.-ile 17b/350

b.-ilen 17b/354

b.-mek 19a/384

b.-seler 14a/281, 15b/306

b.-üp 10b/201

b.-ülmek 17a/337

b.-ülse 15a/303

b.-ülüp 12b/245, 12b/247

bi'z-zāt [بالذات] : Ar. zf.; kendi.

b. 3b/46

boğazlan- [بوغازلند -] : Tr. f.; hayvanı boğazını keserek öldürmek.

b.-dıkdan 16b/335

borani [بورانی] : Far. i.; pirinçli, yumurtalı, yoğurtlu ıspanaklı vb. sebze yemeği.

b.-s 1 17b/353

boyun [بوين] : Tr. i.; gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi.

b.-ı 24b/503, 35a/736

b.-uñ 24a/493

bökrek [بؤكرك] : Tr. i.; böbrek.

b.-lere 10b/198

b.-leri 13b/268

bu [بو] : Tr. 1. sf.; yerde, zamanda veya söz zincirinde en yakın olanı gösteren bir söz.

b. 2a/17, 3a/39, 4a/57, 4b/67, 8a/146, 8a/148, 8b/158, 19b/393, 26b/555, 28b/600, 29b/616, 31a/649, 31a/652, 34b/728, 35a/733, 35b/753, 36b/776, 37b/793, 38a/805

2. zam.; en yakında bulunan bir varlığı veya biraz önce anılan bir şeyi işaret yolu ile belirtmek için kullanılan bir söz

b.-dur 8a/141, 12b/246, 14b/287, 17b/357, 19a/390, 27a/559, 29b/614, 33b/701, 34b/725, 38a/801

b.-nlara 4b/64, 31a/647

b.-nlaruñ 9b/173

b.-nuñ 32b/681, 37b/789

b.-ndan 21b/443

buğday [بۇغداي] : Tr. i.; buğday bitkisi.

b. 10a/184, 6a/104, 9a/167, 9b/175, 9b/176

b.-dur 9b/174

buhar [بۇخار] : Ar. i.; buğu, buhar.

b. 16b/332

b.-ı 14a/280, 16b/330, 20b/417

b.-ıdur 4b/63, 26b/547

b.-larıdur 4b/64

buhārī [بُخَارِي] : Ar. i.; buhara ait, gaz.

b.-dür 4a/56

bukūl [بُقُول] : Ar. i.; otlar, yeşillikler.

b. 6b/106, 15b/307, 16a/315

b.-dür 9b/172

burhānūhū [بُرْهَانُهُ] : Ar. i.; delil, ispat, tanık.

b. 8b/151

burūc [بُرُوج] : Ar. i.; burçlar.

felek-ü'l b.-dan 5b/85

buyur- [يُبُور-] : Tr. f. ; söylemek, demek, düşüncesini bildirmek.

b.-dılar 14a/274

b.-mışdur 32a/673

b.-mışlardur 3a/30, 8a/148,
37a/783, 37b/794

b.-up 2b/28

men^c b.-mışlardur 19b/400

buz [بُوز] : Tr. i.; suyun donmuş hali.

b. 36a/763

buzāgu [بُوزَاغُو] : Tr. i.; buzağı, yeni doğmuş, ana sütüyle beslenen sığır yavrusu.

b. 6a/104, 11a/215

bülūç [بُلُوج] : Tr. i.; piliç, tavuğun küçüğü, erginleşmemiş tavuk veya horoz.

b. 11b/220, 11b/224

bürüdet [بُرُودَت] : Ar. i.; soğukluk.

b.-de 4a/60

b.-ini 30a/633

büyüt [بُيُوت] : Ar. i.; evler, konutlar.

b.-uñ 5a/75

büyük [بُيُوك] : Tr. sf.; boyutları, benzerlerinden daha fazla olan.

b. 38a/807

b. ol.- 5a/77, 28a/586

büzil- [بُوزِل-] : Tr. f.; büzme işi yapılmak, içine çekilmek.

b.-üp 13b/263

C

camekān [جَامَكَان] : Far. i.; hamamda soyunma odası.

c.-inda 28a/587

cānib [جَانِب] : Ar. i.; taraf, yan.

c. 27a/559

c.-inde 5a/74

c.-ine 5a/78

c.-i keşret 33a/699

cāyız [جَايِز] : Ar. sf.; uygun.

c.-dür 7a/122, 19b/393

c. degüldür 23b/487

c. ol.-34a/713

cāzibe [جَاذِبَه] : Ar. sf.; çekici, çeken.

ķuvvet-i c. 18a/368

cedid [جَدِيد] : Ar. sf.; yeni, pek az zamandan beri mevcut.

ġızā-i c.-i 27b/570

cehl [جَهْل] : Ar. i.; bilmezlik, cahillik.

eşkām-ı c 3.a/37

cehr [جَهْر] : Ar. i.; yüksek sesle söyleme.

- c. 24a/493
- celil** [جَلِيل] : Ar. sf.; ulu.
- c.-e derkenar 21a
- celle şānühū** [هَجَلْ، شَانُو] : Ar. tam. ; "yüce ve azîz olun!" mânâsında bir dua sözü.
- c. 1b/2, 2b/23, 8b/151
- celse** [جَلْسَه] : Ar. i.; oturma.
- c.-i hāmmām 30b/643
- cemāl** [جَمَال] : Ar. i.; yüz güzelliği.
- c.-ini 24a/498
- cemī'** [جَمِيع] : Ar. i.; bütün, tüm.
- c. derkenar 4a
- c.-i emrāz-ı maddiyye 23b/482
- c.-i envā' ı yürege 14a/277
- c.-i esnān 17a/342
- c.-i evkāt 10a/193
- c.-i havāss 23b/485
- c.-i mizāc 11b/216
- c.-i nās 11a/212, 21a/428
- c.-i fevākih 13b/262
- c.-i şiyāb 32b/679, 32b/682
- c.-i teğayyürāt 35b/745
- cem'** [جَمْع] : Ar. i.; toplama, yığma.
- c. iT.- 7a/123, 7b/137
- c. olun.- 8a/142, 22b/465
- cereb** [جَرَب] : Ar. i.; uyuz hastalığı, uyuzluk.
- c. 34a/719
- cesedāniyye** [جَسَدَانِيَه] : Ar. i.; beden, vücut.
- lezzāt-ı c. 28b/593
- cevāhir** [جَوَاهِر] : Ar. i.; öz.
- c.-i a' zā27b/569
- cevher** [جَوْهَر] : Ar. i.; öz.
- c.-i laṭīf 26b/547
- c.-i rūhı 35a/741
- c.-i ḥayāt 22b/462
- ceyyid** [جَيِّد] : Ar. sf.; iyi, güzel.
- c.ü'l cevher ol.- 16a/320
- c.ü'l ğıẓā' 12b/242
- dem-i c. 13b/266
- cezb** [جَزَب] : Ar. i.; kendine çekme.
- c. 28b/592
- c. it.- 18a/368, 31b/657
- ceza'** [جَنَع] : Ar. i.; sabırsızlıkla sızlanma.
- c. itme.- 26a/542
- cidd** [جَد] : Ar. i.; gerçek.
- c.-i sedid 2b/19
- cife** [جِفَه] : Ar. i.; leş.
- c.-ler 35b/747
- ciger** [جِغَر] : Far. i.; ciğer.
- c. 19b/400
- c.-de 18a/368
- c.-e 14a/271, 38a/799
- c.-i 10b/198, 20a/412, 29a/607
- cild** [جِلْد] : Ar. i.; deri, cilt.
- c.-i beden 28b/598
- cimā'** [جِمَاع] : Ar. i.; cinsel ilişki.
- c. 4a/51
- c.-dan 37a/777
- c.-ı 16a/316
- cins** [جِنْس] : Ar. i.; tür, soy.
- c.-idür 12a/229

c.-inüñ 16a/315

cirm [جرم] : Ar. i.; hepsi.

c.-i 17b/357

c.-i dimāğ 30a/631

cism-i latîf [جسم لطيف] : Far. tam.; beş duyu ile idrâk edilemeyen cinler, melekler.

c. 4a/56, 26b/547

cüderi [جودري] : Ar. i.; çiçek hastalığı.

c. 35a/742

c.-ye 38a/799

cümle [جمله] : Ar. i.; bütün, tüm.

c. 6b/108, 11a/205, 13a/256, 17a/343, 18a/360, 19a/382, 24a/499, 36a/761, 36b/766, 38a/805

c.-sinden 16a/315

cüz' [جزء] : Ar. i.; parça.

c. 38a/803

c.'-i 'uẓv 22a/457

cüz'î [جزئى] : Ar. i.; çok az.

c. 15b/312 16b/326, 19b/398, 35a/738, 36b/769

c.-yi 7a/122

cüzvi [جذوى] : Ar. i.; bir kısım, biraz.

c.-yi 15b/305

cüzām [جذام] : Ar. i.; cüz zam hastalığı.

c. 37a/787, 7b/137

Ç

çekirdek [چكردك] : Tr. i.; etli meyvelerin içinde bir veya birden çok bulunan, çoğu sert bir kabukla kaplı tohum.

ç.-inden 14a/280, 15a/295

çekmek [چقمك] : Tr. i.f.; bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek.

ç. 24b/503

çeşme [چشمه] : Far. i.; pınar, çeşme.

ç. 18b/379

çık- [چق] : Tr. f.; içeriden dışarıya varmak, gitmek.

ç.-miş 10a/190

ç.-mayup 28b/596

çıkar- [چقر-] : Tr. f. : çıkma işi yapmak.

ç.-madan 22b/463

çıkıl- [چقل] : Tr. f.; çıkma işine konu olmak.

ç.-dukda 28b/596, 29a/603, 29a/606, 30b/637

ç.-duğı 29b/612

çoğ [چوغ] : Tr. zf.; bkz. çok; aşırı bir biçimde.

ç. 21a/427

çok [چوق] : Tr. 1.sf.; bkz. çoğ; sayı, nicelik, değer, güç, derece vb. bakımından büyük ve aşırı olan, az karşıtı.

ç. 6b/114, 7a/121, 17a/347, 18a/361, 18b/373, 23b/489, 35b/751

2. zf; aşırı bir biçimde.

ç. 6b/106, 7b/128, 11a/215,
12b/238, 13b/261, 14b/284, 15a/293,
15a/300, 15b/304, 15b/309, 15b/313,
16a/318, 18a/363, 19a/390, 20b/424,
23b/490, 27a/557, 27a/563 30a/623,
30a/626, 31a/654, 35b/746, 35b/747,
35b/748, 37b/798

3. i.; fazla.

ç.-dur 18a/365

çün [چُن] : Far. bağ.; için.

ç. 3b/45, 8b/150

çünkü [چُونَكِه] : Far. bağ.; çünkü.

ç. 22a/448

D

dāfi [دافع] : Ar. i.; uzaklaştıran,
defeden.

d.-dür 7a/126, 36a/761

dağıd- [داغد] : Tr. f. ; dağıtmak.

d.-up 28b/591

dahî [دَحَى] : Tr. ed.; bile anlamında.

d. 3a/31, 4b/69, 7a/121, 7b/131,
7b/134, 7b/137, 8a/144, 9a/168, 9a/169,
9a/170, 9b/172, 9b/182, 18b/375,
19b/400, 20a/404, 20b/420, 21a/432,
21b/440, 21b/443, 23a/474, 23b/486,
24b/505, 24b/512, 25a/523, 25b/530,
26b/551, 27a/565, 27b/575, 28b/594,
28b/596, 29b/619, 30b/642, 31a/646,
31b/657, 33a/691, 33a/698, 34b/728,
36a/760, 36b/769, 37a/778

dāhile [دَاخِلَه] : Ar. i.; iç, iç yüz.

d. 25b/529

dāhil [دَاخِل] : Ar. i.; iç.

d. ol.-5a/79, 30a/627, 30b/641

d. olun.- 28b/595, 29b/619

dāi [دَاعَى] : Ar. i.; sebep olan.

d. 22a/449

d. kıl.- 23a/475

dāyim [دَايِم] : Ar. i.; sürekli, devamlı.

d. ol.- 9a/165, 22b/468, 26b/548

dā'imā [دَائِمًا] : Ar. zf.; her vakit.

d.7b/134, 25b/525, 30a/630

dağāyık [دَغَائِق] : Ar. i.; ince ve
anlaşılması güç ve dikkate muhtaç olan
şeyler.

d.-ı 'ilmiyye 2b/20

dālālet [دَالَات] : Ar. sf.; sapkınlık.

d. 3a/36

dāl [دَالَ] : Ar. i.; delalet eden.

d. 17a/339

dārçini [دَارچینی] : Far. i.; tarçın baharatı.

d. 12b/241, 15b/312

datlu [دَاتْلُو] : Tr. sf.; *bkz. tatlu*; tatlı , 1.
şeker tadında olan.

d. 6b/106, 7a/126, 7b/131,
14a/277

d.-lar 36a/761

2. acı olmayan, acı karşıtı.

d. 13a/253, 28a/586

d.-sıdur 19a/382

datsuz [دَاتسُوز] : Tr. sf.; tatsız, tadı iyi
olmayan, lezzetsiz.

d. 14b/288
d.-uḡ 7b/131
def [دفع] : Ar. i.; uzaklaştırma.
d. 20a/403, 25b/533
d. iT.- 5a/73, 7b/130 7b/132,
18a/364, 27b/578, 32a/670
d.-i 'ufūinet 36a/758
d.-i vebā 36b/773
def' aten [دفعه] : Ar. i.; bir defada.
d. 28b/595
deg- [دك] : Tr. f.; erişmez, ulaşmaz.
ziyānına d.-mez 20b/424
degül [دگل] : Tr. ed.; değil, ek fiilin
geniş zamandaki olumsuz.
ḥālī d.-dür 22b/463
ḥāşıl d. iken 33b/702
revā d.-dür 17b/348
dek [دك] : Tr. ed.; bir işin, bir durumun
sona erdiği zaman veya yer, kadar,
değın.
d. 21a/427
delil [دلیل] : Ar. i.; kanıt.
d.-dür 11a/207
dem [دم] : Ar. i.; kan.
d.-dür 33b/700
d.-i 11b/219
d.-i ceyyid 13b/266
d.-i ḡalīz 10b/203
d.-i maḥmūd 11b/224
d.-i metīn 17b/349, 33a/698
d.-i mu'tedil 11a/213

denlū [دنلو] : Tr. ed.; denli, "kadar"
anlamında üstünlük derecesini belirten
bir söz.
d. 5a/79
der [در] : Tr. i.; ter, derinin
gözeneklerinden sızan, kendine özgü bir
kokusu olan, yapışkan, renksiz, tuzlu
sıvı.
d. 23b/487
derle- [درله] : Tr. f.; terlemek.
d.-mege 23b/486, 30a/628
d.-yince 29b/616, 30a/623
dere [درج] : Ar. f.; biriktirme.
d. derkenar 4a
derya [دریا] : Far. i.; deniz.
d. 12a/229
devā' [دواء] : Ar. i.; ilaç, çare.
d.-i 37b/794
d.-ı nāfi' 13a/251
aḡziyye-i d.-iyye 6a/104
tenavül-i d.-dan 2b/22
dıkk [دق] : Ar. i.; ince ağrı, erime
hastalığı.
d. 22a/448
dīvār [دیوار] : Far. i.; duvar.
d.-larında 28a/588
di- [دی-] : Tr. f.; demek, söylemek.
d.-dikleri derkenar 5b
d.-mişdür 35b/744, 37b/789
d.-mişler 19b/401
d.-mişlerdür 7b/133, 7b/136,
8b/158, 10b/195
dilkū [دلکو] : Tr. i.; tilki, kürkü beğenilen
bir memeli türü.

d. 32b/687

dimāğ [دِمَاق] : Ar. i.; beyin, bilinç, şuur.

d.-a 20a/413, 21a/435

d.-ı 32a/675, 35a/736

d.-uñ 30a/633

cirm-i d.-ı 30a/631

fażalāt-ı d.-ı 30b/635

mizāc-ı d.-a 27a/565

din [دین] : Ar. i.; Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet.

d. 22a/450

levāzım-ı d. 21b/438

d.-i' ş-şirāzī

dinil- [دينل] : Tr. f.; söylenmek, sözü edilmek.

d.-miş 37a/780

d.-ür 16b/332, 17a/341, 22b/464

dinlen- [ديكلن] : Tr. f.; dinlenmek, istirahat.

d.-megiçündür 22b/467

dürhem [دُرْهَم] : Ar. i.; dirhem, eski okkanın dörtyüzde biri.

d. 21a/431, 38a/804, 38a/807, 38a/808

diş [ديش] : Tr. i.; çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri.

d.-lere 37b/797

d. etleri 32a/675

diyü [ديؤ] : Tr. zf. : diye, diyerek.

d. 2b/25, 8a/148, 29b/622, 33b/705, 37a/784

dök- [دؤك] : Tr. f.; sıvı veya tane durumunda olan şeyleri bulundukları kaptan başka bir yere boşaltmak.

d.-üp 30a/629

dökil- [دؤكل] : Tr. f.; bkz. *dökül-*; dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak.

d.-e 30a/631

dökül- [دؤكل] : Tr. f.; bkz. *dökil-*;

iş yapılmak veya dökme işine konu olmak.

d.-mege 5b/90

dört [دُرْت] : Tr. sf.; dört sayısı.

d. 29b/615

duhān [دُخَان] : Ar. i.; duman.

d. 4a/61

duhāniyyet [دُخَانِيَّت] : Ar. i.; midede gaz birikmesi, şişkinlik.

d.-e 13a/258

ḍumūr [ضُمُور] : Ar. i.; kuruma.

ḍ.-e 28b/599

dünya [دُنْيَا] : Ar. i.; dünya, üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler, yeryüzü.

d.-nuñ 22a/450

d.-sından 21b/438

E

ebdān [أبدان] : Ar. i.; bedenler.

e.-ı naḳıyye 36a/756

‘ilm-ü’l-e. 3a/29

ecil [أجل] : Ar. i.; sebep, illet.

e.-den 4a/57, 8a/146, 8b/158,

31a/648, 34b/723, 37b/791, 37b/793

ednā [أدنى] : Ar. sf.; en aşağı, alçak mı alçak.

e. 8b/156

edviye [أدوية] : Ar. i.; ilaçlar, devalar.

e. 22b/460

e.-i müshile 22b/460, 36a/755

edyān [إديان] : Ar. i.; din.

‘ilm-ü’l-edyān 3a/30

efḍal [أفضل] : Ar. sf.; en üstün, en iyi.

e.-i 9b/175, 11a/205, 15b/307,

18b/377, 34b/724, 35a/734

e.-dür 32b/682

e.-i ḥile 37b/792

ef’āl [أفعال] : Ar. i.; fiiller, hareketler, eylemler.

e.-ine 21b/446

e.-i ḥayvāniyye 26b/549

eger [أكر] : Far. ed.; eğer.

e.17b/358, 22b/467, 33a/699

egerçi [أكرجه] : Far. ed.; her ne kadar...,olsa da.

e. 27a/561

eglen- [أكلن] : Tr. f.; oyalanmak.

e.-e 28b/597

e.-mekde 28b/598

e.-meyüp 29b/618

ehādīs [أحاديث] : Ar. i.; hikayeler.

e.-i muḍḥike

ehaff [أخف] : Ar. i.; daha hafif.

e.-dur 16b/331

ehibbā [أحبًا] : Ar. i.; dostlar.

e. 26a/536

ehl-i Hind [هنداهل] : Ar. tam.; Hindistan ahalisi, Hindistanda oturanlar.

e.-i Hind 7b/135

ekl [أكل] : Ar. i.; yeme.

e. 23a/473

ekşer [أكثر] : Ar. zf.; en çok.

e. 3b/40, 3b/47, 10a/192,

22b/460, 25b/525, 25b/527, 36a/757, 36a/765

ekşeriyyā [أكثرية] : Ar. zf.; çoğu zaman, sık sık.

e. 17a/341

eksik [أكسك] : Tr. sf.; bir bölümü olmayan, noksan, natamam.

e. ol.- 34a/711

ekşi [أكشى] : Tr. sf.; sirke veya limon tadında olan.

e. 14b/284, 14b/292, 15a/302,

28a/584, 36a/757, 36a/765, 38a/801, 38a/802, 38a/802

e.-ler 7b/130, 7b/138, 15a/296,

36b/766

e.-leri 7b/128

e.-nün 7b/130

ekşilü [أكشيلو] : Tr. sf.; içinde ekşisi bulunan.

e. 17a/345

elbette [البته] : Ar. zf.; kat'i olarak, mutlaka.

e. 11a/208

elezz [الذ] : Ar. sf.; daha en, pek lezzetli.

e. 11b/217

elma [الما] : Tr. i.; kabuğu parlak, sert, kırmızı, sarı ve yeşil renkte, kokusu hoş, tadı ekşi veya tatlı, dokusu gevrek, ufak çekirdekli meyve.

e. 9a/171, 11b/222, 14b/282, 25b/534, 36b/767, 38a/802

e.-dan 14b/286

e.-yı 14b/284

elyak [اليق] : Ar. sf.; daha en, pek layık, liyakatli, çok yakışır.

e.-dur 17a/343

emîn [أمين] : Ar. sf.; şüphe edilmeyen.

e. it.- 23b/482, 34b/722

emr [امر] : Ar. i.; iş.

e. iT.- 37b/788

e.-i beden 23a/477

e.-i gıẓā 6a/101, 27b/568

e.-i ma' işet 24b/507

e.-i zarūrī ol.- 22b/466

e.-i ilac 26a/539

emrāz [أمراض] : Ar. i.; hastalıklar.

e.-ı balgamiyye 27a/562

e.-ı bārīd 18b/374

e.-ı kibr 3a/36

e.-ı maddiye 6b/113, 23b/482

e.-ı müzmine 24b/506

e.-ı rediyye 35a/733, 7a/118

e.-ı şa' be 22a/448

e.-ı sārīye 2a/17

e.-ı sevdāviyye

10b/20415b/304, 25b/525

emrud [امرؤد] : Far. i.; armut meyvesi.

e.9a/171, 14b/285, 36b/768

emzāca [مزاجه] : Ar. i.; mizaçlar.

e. 17a/342

emzice [مزجه] : Ar. i.; mizaçlar, karakterler.

e. 8b/153

a'del-i e. 8b/151

enar [انار] : Far. i.; nar meyvesi.

e. 8a/139, 9b/172, 14a/277, 36b/768

enbiyā [النبیاء] : Ar. i.; müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler, yalvaçlar.

e.-i ' izām 2b/21

encah [انجح] : Ar. s.; daha başarılı.

e. 2b/18

endūh [اندوه] : Far. i.; keder.

e. 25b/528

enfa' [انفع] : Ar. sf.; en nafi, daha pek, çok faydalı.

e. 36a/759

e.-dur 20b/421

envā' [انواع] : Ar. i.; çeşitler, neviler.

e.-ından 18b/370

e.-ı ağziyye 11a/205

e.-ı eṭ' ime 8a/149

e.-ı mevcūdātı 1b/2

cem' i e.-ı yürege 14a/277

erbāb [أرباب] : Ar. i.; sahip, usta.

e.-ı ni' amuñ 16a/324

e.-ı tecrübe 7b/136

erkek [اركَك] : Tr. i.; insan, hayvan ve bitkilerin dişiye dölleyecek cinsten olanı.

e. 11a/210

erük [اروك] : Tr. i.; erik, ince, çeşitli, renklerde, mayhoş veya tatlı, eti sulu, tek ve sert çekirdekli yemiş.

e. 14b/288

ervāh [أرواح] : Ar. i.; ruhlar.

e. 25a/521

e.-ı 22b/463, 31a/648

e.-uñ 24a/495

es- [اس] : Tr. f.; havanın bir yönden bir yöne akması, rüzgar olmak.

e.-üp 35b/751

esbāb [أسباب] : Ar. i.; sebepler.

e.-ı semāviyye 35b/744

e.-ı sitte-i żarūriyye 3b/48

e.-ı żarūriyye 23a/471

eşer [أثر] : Ar. i.; iz, eser.

e. 27b/569

esfā [أصفى] : Ar. s.; en saf, en temiz.

taḥiyyātuhul-e. 2b/26

esfel [اسفل] : Ar. sf.; aşağı taraf.

mevādd-ı e.-e 31b/657

eşihhā [أصحيه] : Ar. sf.; vücudu sıhhatde bulunan, sağlıklılar.

e.-ye 17b/348

eşkām [اسقام] : Ar. i.; illetler, dertler.

e.-ı cehl 3a/37

şifā-ü'l-e.-dan 3b/49

eski [اسكى] : Tr. sf.; çoktan beri var olan, yeni karşıtı.

e.-si 13b/263

eşlah [اصلاح] : Ar. sf.; daha salih, iyi.

e. 17a/343

e.-ı 11b/217, 11b/220

eşmār [أثمار] : Ar. i.; meyvalar.

e.-dur 9a/171

eşhāb [أصحاب] : Ar. i.; sahipler, malikler.

e.-a 14a/274

e.-ı ıẓāmına 2a/15

e.-ı riyāzet 13b/261

eşnā [اثنا] : Ar. i.; sıra, an.

e.-sında 34b/722

eşnāf [أصناف] : Ar. i.; nevilere, çeşitler.

keşiretü'l e. 8b/154

esnān [استنان] : Ar. i.; dişler.

cemī' -i e. 17a/342

esra' [اسرع] : Ar. sf.; daha en, pek, çok seri, çabuk.

e.-ı 11b/220

eşbeh [اثبه] : Ar. sf.; en iyi, en güzel.

e.-idür 6b/108

eşcār [أشجار] : Ar. i.; ağaçlar.

e.-ı neşv ü nemā 5b/88

evrak-ı e. 5b/90

eşhā [أشهى] : Ar. sf.; en çok, pek fazla sevilip beğenilen, istekle yenilen şey.

e. 20a/403

eşref-i maḥlūkāt [أَشْرَفِ مَخْلُوقَات] : Ar. tam.; varlıkların en şerefli, insan.

e. 3a/33

eşribe [أَشْرِبَة] : Ar. i.; içilecek şeyler, içkiler.

e. 18b/370

e.-nün 8a/149, 9a/163

e.-si 8b/154

e.-i laṭīf 34b/730

eş-şāfi‘ī **rahimahullāhi** **te‘ālā**
[الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى] : Ar. tam.; şifa veren yüce Allah.

e. 3a/29

eşyā [أَشْيَاء] : Ar. i.; nesneler, mevcut olan şeyler, levazım.

e. 4b/62, 9a/166, 32a/668

e.-nuṣ 4a/53, 24b/508

et [أَت] : Tr. i.; kasaplık hayvanlardan sağlanan kaslardan oluşmuş besin maddesi.

e. 15b/305, 15b/311, 15b/314, 17b/358

e.-i 11a/209, 11a/212, 11a/214, 11a/215, 11b/216, 11b/226, 15a/303, 16b/335, 21a/434, 9a/168

e.-dür 9a/169, 9a/169, 11a/206, 11b/217, 11b/221

e.-ler 16b/335

e.-lerden 11a/206

e.-leri 12a/227, 16b/335

e.-lerine 6a/105

e.-lerini 32a/675, 7b/138

e.-lerinün 11b/217, 11b/220

e.-ün 16b/329, 16b/330

eṭibbā [أَطِبَّاء] : Ar. i.; doktorlar, tabipler.

e. 5b/84, 10b/195, 19b/400, 20b/423, 30b/639

e.-i müteahḥirîn 36b/772

‘inde‘ l-e.-i 4a/55, 5b/86

zübde‘ l-e.‘ i 3b/42

eṭ’ime [أَطْعِمَة] : Ar. i.; yemekler, aşlar.

e.-den 9a/170

e.-dür 17a/343

e.-i insan 16a/320

envā‘ -ı e. 8a/149

etlü [أَتْلُو] : Tr. sf.; içinde et bulunan.

e. 12a/237, 17a/347, 31b/662

etmek [أَتَمَك] : Tr. i.; ekmek, tahıl unundan yapılmış hamurun fırında, sacda veya tandırda pişirilmesiyle yapılan yiyecek, nan.

e. 10a/190

e.-den 10a/186

e.-i 9b/178

e.-ine 6a/104

e.-inün 9b/175

e.-ün 10a/184, 10a/188

eṭyab [أَطِيب] : Ar. i.; seçkin, seçme nesneler.

e. ol.- 20a/403

ev [أَوْ] : Tr. i.; bir kimsenin veya ailenin içinde yaşadığı yer, konut.

e.-ler 30b/641

evcā‘ [أَوْجَاء] : Ar. i.; ağrılar, sancılar, acılar, sızılar.

e.-ı mefāşıl 37a/786

evfak [أَوْفَق] : Ar. sf.; daha en, pek, çok muvafık, pek uygun.

e. 17a/342

e.-ı 9b/173

e. ol.- 9a/164

evfer [أَوْفَر] : Ar. sf.; sayıca daha bol, pek çok olan.

e. ol.- 3b/47

evkāt [أَوْقَات] : Ar. i.; zamanlar, çağlar, vakitler.

e.-da 17a/342, 36a/757

e.-ı 3b/40, 34b/724, 35a/734

cemī'-i e.-da 10a/193

evlā [أَوْلَى] : Ar. zf.; en iyi, en uygun.

e. 12b/246, 14b/287, 17b/357

e.-dur 33b/704, 34b/728

e.-sı 6b/108

evlād [أَوْلَاد] : Ar. i.; çocuklar, soy.

e.-ı kirām 2a/15

evrād [أَوْرَاد] : Ar. i.; dualar.

e. 32a/671

evrak [أَوْرَاق] : Ar. i.; yapraklar.

e.-ı eşcār 5b/90

evşāf [أَوْصَاف] : Ar. i.; vasıflar, özellikler.

e.-ı zemīme 2a/16

evvel [أَوَّل] : Ar. zf.; ilk, önce.

e. 13a/255, 14b/290, 15a/296, 27b/578, 34b/729

e.-i nehār 34b/724

evvelā [أَوَّلًا] : Ar. zf.; ilkin, ilk önce.

e. 32b/679

eyle- [إِيْلَه-] : Tr. f.; etmek, yapmak.

haram e.-di 22a/452

hāzer e.-ye 34a/714

iğtizā e.-dügi 8a/149

ihrāc e.-ye 27b/577

ihtiyār e.-ye 9a/165

iķşār e.-yüp 6b/106

isti'māl e.-ye 8b/158

istiyāk e.-ye 32a/672

ķa'y e.-mek 37b/795

meyl e.-meyüp 16b/327

müdāvet e.-se 10b/196

şabr e.-mek 6b/110

taḥliş e.-di 2a/7

tagyār e.-mede 5a/82

tenāvüle.-meyeler 12b/238

tenāvül e.-meye 6b/107

zarar e.-meye 15b/306

eyü [أَيُّ] : 1. Tr. i.; iyi.

e.-dür 13a/250

e.-si 9b/174, 10a/185, 11a/210,

12a/229, 12b/240 12b/244, 13a/251,

13b/269, 14b/283, 15a/295, 19a/382,

28a/585

e. iT.- 19a/385, 20a/407,

31b/660

e. ol.- 11b/216

2. Tr. sf.; iyi.

e. 5a/80, 9b/174, 10a/193,

11a/215, 15b/310, 16a/323, 18a/360,

18a/364 19a/385

eyyām [أَيَّام] : Ar. i.; günler, gündüzler.

tūl -i e. 7a/117

ez- [أز-] : Tr. f.; üstüne basarak veya bir şey arasına sıkıştırarak yassılaştırmak, biçimini değiştirmek.

e.-üp 38a/808

ezā [أذا] : Ar. i.; can yakma, eziyet.

e.-şıdur 32b/684

ezkā [أزكى] : Ar. sf.; faziletli, temiz.

şalavātullahi'l-e. 2b/26

ezkār [أذكار] : Ar. i.; zikirler.

e.-a 32a/671

F

fahr [فخر] : Ar. sf.; övünç, kıvanç.

f.-i ā'lem 32a/672

faķīr [فقر] : Far. i.; yoksul, aciz.

f. 3a/39

bende-yi f. 2a/17

fālic [فلج] : Ar. i.; felç.

f. 7b/137, 30b/636, 37a/787

fāluzec [فالودج] : Far. i.; Osmanlı mutfağında ziyafetlerin baş köşesinde oğlak, piliç kızartması, tavuk şiş, bal ve nişastadan yapılmış faludec Paluze bir çeşit yemek.

f. 18a/364

fānī [فاني] : Ar. i.; ölümlü, geçici.

f. ol.- 26b/548

fāriğ [فارغ] : Ar. i.; boş.

f. ol.-35a/738

farz [فرض] : Ar. i.; Tanrı emri, zorunlu.
i' tidāl-i f.-i 4a/59

faşd [فصد] : Ar. i.; kan alma.

f. 4a/52, 33a/689, 33b/701, 33b/703, 33b/705, 34a/711, 34a/716, 34a/719, 34a/721, 34b/728, 36a/755

f.-dan 34a/717

f. it.- 33b/710

f. ol.- 33b/704, 34a/713

ķable'l-f. 34a/720

fāsid [فاسد] : Ar. sf.; bozulmuş, bozuk.

f.-dür 35b/750

f. ol.- 15a/302

mevādd-ı f.-den 36a/755

mevādd-ı f.-i küfr 2a/13

faşl [فصل] : Ar. i.; 1. kelimeler, terkipler ve cümleler arasında bağlantı edatı bulunmadan yazı yazma usulü.

f. 4b/69, 5a/81, 5b/92, 7a/119, 7a/126, 7b/135, 8a/142, 8a/148, 9a/166, 9b/173, 10a/191, 11b/21614a/276, 15b/306, 16a/319, 16b/327, 17a/337, 18a/360, 18b/370, 19a/38519b/394, 23a/477, 23b/489, 24a/498, 25a/513, 25a/520, 25b/532, 26a/538, 26b/552, 27a/558, 27a/563, 27b/575, 28a/588, 28b/594, 29a/604, 29b/613, 30a/626, 30b/643, 31a/655, 32b/679, 33a/689, 34a/713, 34b/722, 35b/754, 37a/784

2. mevsim.

f.-dan 5b/84

f.-uñ 5a/83

f.-ında 17b/351

- f.-ı rebî 5b/86
f.-ı şayf 5b/90
f.-ı şitâ 5b/91
faşıl [فصل] : Ar. i.; bölüm.
f. 8a/148
fāyide [فايده] : Ar. i.; yarar, kazanç, fayda.
f.-den 18b/372
f.-si 30b/638
f. iT.- 7a/123, 14a/278, 15a/293, 17a/347, 17b/354, 18a/366, 20b/419, 25b/525, 26b/553, 31b/658, 37a/787, 38a/800
fāyidelü [فائدولو] : Tr. i. < Ar.; yararlı, faydalı.
f.-dür 24b/505, 36b/769
fazalât [فضلات] : Ar. i.; kazûratlar, necasetler, pislikler, murdarlıklar.
f.-ı dimāğ 30b/635
f.-ı mezkûre 22b/464
fāzıl [فاضل] : Ar. sf.; erdemli.
f. 37b/788
f.-ı ‘allāme 3b/49
fazîlet [فضيلت] : Ar. i.; erdem.
f.-i 3a/30
f.-ine 11a/207
şāhib-i f. 30b/644
fazl [فضل] : Ar. i.; fazilet, lütuf.
f. 3a/31
f.-ı 1b/3
fazla [فضله] : Ar. i.; çok, artık.
f. 22b/458, 27b/569, 27b/576
feẖvā [فحو] : Ar. i.; içerik.
f.-sinca 3b/44
felek [فلك] : Ar. i.; gökyüzü, sema.
f.-ü’l burûc 5b/85
hey‘ât-ı f.-den 35b/745
fenā [فنا] : Ar. i.; kötü.
f. 22b/468
ferag [فرغ] : Ar. i.; vazgeçme.
f. 26a/541
ferah [فرح] : Ar. i.; sevinç.
f. 21b/436, 21b/436, 25b/526, 25b/527
f. vir.-14b/285, 20a/413
f.-ı mu‘tedil 25a/523
menfa‘at-i f. derkenar 21a
fesād [فساد] : Ar. sf.; bozukluk, kötülük.
f. 16b/326, 22a/451, 27a/566, 35b/744
f.-dur 35a/741
fevāyid [فواید] : Ar. i.; yararlar, faydalar, kazançlar.
f.-i 34b/723
f.-in derkenar 4a
fevākih [فواكه] : Ar. i.; meyvalar, yemişler.
f. 6b/107, 9a/171
f.-den 6b/106, 13b/266, 36b/767
cemī‘-i f.-ünj 13b/262
fevt [فوت] : Ar. i.; ölüm.
f.-i mergûb 26a/542
feyz [فيض] : Ar. i.; bolluk, verimlilik.
f. 1b/3
fezā [فضا] : Ar. i.; geniş düzlük.
f.-sı 28a/586

fezāil [فضائل] : Ar. i.; faziletler,
meziyetler, üstün özellikler.

iktisāb-ı f. 3a/36

leṭāyif-i f.-i insāniyye 1b/4

fī [فى] : Ar. ed.; içinde, de.

f. 2b/25, 28a/585, 35a/740

fī'l-beyz [فى البيض] : Ar. zf.; kuşun
yumurtladığında.

f. 12b/242

fī'l-fevāki [فى الفواكى] : Ar. i.; meyvalar-
dan.

f. 13a/259

fī'l-leben [فى اللبن] : Ar. i.; sağılan sütten.

f. 12b/247

fī'l-luḥūm [فى اللحوم] : Ar. i.; etlerden.

f. 10b/204

fī's-semek [فى السمك] : Ar. i.; balıkta.

f. 12a/228

fıkr [فكر] : Ar. i.; fikir, düşünce.

f. iT.- 24a/491

fī'l-eşribe [فى الشربة] : Ar. i.; içilecek
şeylerde, içkilerde.

f. 19b/401

fī'l-hāl [فى الحال] : Ar. tam.; şimdi, derhal.

f. 25a/515

fīrāvān [فراوان] : Far. sf.; çok, bol, fazla.

rıdvān-ı f. 2a/14

fuṣūl [فصول] : Ar. i.; 1. fasıllar,
bölümler.

f.- 37b/791

2. mevsimler.

f.-uḡ derkenar 5b

f.-i erba'a 5a/81, 5b/84

fütūr [فتور] : Ar. i.; gevşeklik, bıkkınlık.

f.-ı şehvāt 21b/444

fuṣūl [فضول] : Ar. sf.; lüzumsuz,
gereksiz.

f. 12a/227

f.-den 24b/504

f.-ini 30a/632

f.-lerini 31b/656

f.-i keşir 16a/323

f.-i beden 28a/589

keşirü'l-f.dür 11a/214

fuṣūlī [فضولى] : Ar. sf.; gereksiz,
boşuna, fazladan.

f. 23b/481, 24a/499, 27b/571,
27b/578, 32a/669, 37b/792, 37b/796

fütūr [فتور] : Ar. i.; gevşeklik, bıkkınlık.

f. 21b/446

f.-ı şehvāt 21b/444

G

gāfil [غافل] : Ar. sf.; habersiz.

g. 21b/438

gā'ilesiz [غانله سيز] : Tr. i. < Ar.; uğraşs-
sız, meşakkatsiz.

g. 36a/755

galebe [غلبه] : Ar. i.; baskın çıkma, ağır
basma.

g.-si 34a/712

g.-sine 17a/339

ğ. iT.- 24a/501
ğaleyān [غليان] : Ar. i.; kaynama.
 ğ.-ını 38a/800
ğālib [غالب] : Ar. i.; ağır basan, galip.
 ğ. 5b/94
 ğ. ol.- 19b/397
ğalīz [غليظ] : Ar. sf.; koyu, yoğun.
 ğ. 7a/117, 7a/123, 11b/219,
 16a/319, 16b/335, 18a/367
 ğ.-dür 11b/225, 15a/293,
 16a/318, 18b/380
 dem-i ğ. 10b/203
 hıl̄t-ı ğ. 15a/300
ğamm [غم] : Ar. i.; keder, üzüntü.
 ğ. 25b/528, 26a/536
ğamnāk [غمناك] : Ar. sf.; kederli, üzgün.
 ğ. 25a/518
ğarāyib [غرائب] : Ar. sf.; garaib, tuhaf,
 şaşılacak şeyler.
 ğ.-i hikmet 23a/470
ğarīb [غريب] : Ar. sf.; tuhaf, şaşılacak.
 ğ. 25b/534
ğariziyye [غَرِيزِيَّة] : Ar. sf.; tabii,
 kendiliğinden.
 ħarāret-i ğ.-i 25a/521
 ħarāret-i ğ.-nüñ 6a/96, 25b/529,
 25b/531, 33a/694
 ħarāret-i ğ.-ye 22b/461
 ruṭbāt-ı ğ. 6a/96, 22b/462,
 22b/468
ğaseyān [غصيان] : Ar. i.; kusma.
 ğ. vir.- 16a/318

ğaşy [غشى] : Ar. i.; bayılma, kendinden
 geçme.
 ğ. 23b/489, 29a/601
ğavāyet [غَوَايَت] : Ar. i.; azgınlık, hak
 yolundan sapma, kötü yola sapma.
 ğ.-den 3a/37
ğāyet [غَايَت] : Ar. zf.; son derece.
 ğ. 10a/190, 10b/200, 12a/236,
 13a/250, 13a/253, 15a/303, 16a/324,
 17b/349, 18a/359, 18a/362, 18b/379,
 19a/381, 20a/408, 20a/409, 20b/421,
 23a/479, 24a/501, 24b/505, 27a/560,
 30b/634, 30b/638, 30b/643, 31a/653,
 32b/68833b/706, 33b/707, 33b/709,
 34a/718, 35b/753, 36b/769, 38a/803,
 5a/81, 6b/112
 ğ.-de 4a/57
ğayrı [غَيْرِي] : Ar. zf.; başka.
 ğ. 22b/461, 33a/694
 ğ.-dan 7b/135
 ğ.-dur derkenar 5b
 ğ.-lar 36b/776
 mü'eşşirāt-ı ğ. ṭab'ıyye 9a/161
ğazab [غَضَب] : Ar. i.; hiddet, kızgınlık,
 öfke.
 ğ. 24b/502, 25a/522, 31a/647
 ğ.-dan 26b/552, 37a/777
 ğ.-ı 14a/275, 25a/515
 ğ.-uñ 25b/532
 ğ.-ı mu' tedil 25a/520, 25b/524
 ğ.-ı rūḥuñ 25b/527
geç [كَج] : Tr. zf.; bkz. *giç*; beklenen
 veya alışılan zamandan sonra.

g. 18a/359
gel- [كل] : Tr. f. : 1. ulaşmak, varmak.
g.-e 18b/379
2. sürerlilik fiilinde yardımcı fiil görevinde.
lâzım g.-e 34a/717
lâzım g.-üp 26b/548
lâzım g.-ür 37b/792
lâzım g.-ürdi 23a/469
lâzım g.-ürse 7a/122
nedâvet g.-üp 30a/628
gemi [كَمِي] : Tr. i.; su üstünde yüzen, insan ve yük taşımaya yarayan büyük sal.
g.-ye 24b/504
genç [كَنَج] : Tr. i.; gelişmesini tamamlamamış olan.
g. 11a/210
gerek [كَرْك] : Tr. i.; gerçekleşmesi zorunlu olarak beklenen, lazım.
g. 21a/435
g.-dür 4a/60, 7a/118, 9a/163, 13a/254, 14b/289, 16a/317, 16a/321, 16b/327, 17a/337, 17b/351, 20a/408, 23a/477, 23b/486, 26b/556, 28b/594, 29a/607, 30b/637, 30b/643, 31a/655, 34a/713, 34b/729
getür- [كَتُور-] : Tr. f.; 1. sebep olmak, ortaya çıkarmak.
g.-üp 35a/733
g.-ür 10a/191, 14a/279, 14b/285, 20b/417, 20b/419, 35a/735
2. birleşik fiil görevinde.

kesel g.-ür- 34a/716
uyku g.-ür 15b/308, 28b/591
vücūda g.-üp 1b/3
gevşek [كَوْشَك] : Tr. i.; yumuşamış, yatışmış, sakinleşmiş.
g. iT.- 18b/373
gevşe- [كَوْشَه-] : Tr. f.; yumuşamak, yatışmak, sakinleşmek.
g.-ye 32b/685, 32b/688
g.-mek 32b/687
g.-meleri 33a/689
gıza [غِذَاء] : Ar. i.; gıda, insanı besleyen maddeler.
g. 6a/100, 6b/109, 6b/111, 10b/194, 15b/307, 15b/310, 16a/319, 22a/457, 27b/568, 27b/573, 37b/790
ğ.-dur 17b/356
ğ.-lar 6b/116
ğ.-lara 7a/126
ğ.-lardan 7b/132
ğ.-ların 11a/205
ğ.-sıdur 24a/495
ğ.-sını 6a/1049b/182, 34a/713
ğ.-ya 6b/108, 13b/264
ğ.-yı 7a/120, 8b/157, 8b/160, 19a/390
ğ.-i ağzāya derkenar 27b
ğ.-i cedidi 27b/570
ğ.-i hafif 34b/729
ğ.-i hākīki 17a/338
ğ.-i tamam 23a/477
ğ. kıl.- 10a/183
ğ. ol.- 9a/166

ğ. vir.- 11b/226, 15b/310,
17b/357, 18a/361, 18b/371
ceyyid ü'l-ğ. 12b/242
emr-i ğ. 6a/101, 27b/568
ḥafif ü'l-ğ. 11b/218
kalilü'l-ğ.-dur 9b/179, 10b/202,
15b/307, 15b/313, 17b/348
keşiru'l-ğ.-dur 9b/180, 12b/248,
17b/349, 17b/352, 17b/356
şehvet-i ğ.-yı 11a/212, 15b/310,
17b/352
şehvet-i ğ.-ya 20b/421
tekmil-i hażm-i ğ.-dan 26b/550
ğızālu [غذالو] : Tr. i. < Ar. : besleyici
olan maddeler.
ğ.-sı 9b/174
ğızāsuz [غذاسز] : Tr. i. < Ar.;
besleyiciliği az olan maddeler.
ğ. 22a/456
ğızāiyyet [غذاييت] : Ar. i.; besleyicilik.
ğ.-i 10a/185, 10a/188, 13a/256,
13b/260, 14b/286, 18a/364
gibi [كبي] : Tr. ed.; benzer.
g. 7b/135, 9a/168, 9b/173,
9b/182, 11b/216, 13a/250, 16b/335,
19b/402, 21a/425, 21a/426, 22a/448,
23a/473, 28a/585, 30b/642, 35b/748
g.-dür 8b/160, 25b/524
giç [كيج] : Tr. zf.; bkz. *geç*; beklenen
veya alışılan zamandan sonra.
g. 10a/187, 11b/226, 12a/227,
12b/246, 25b/526

giçe [كيجه] : Tr. i.; gece, genellikle saat
22'den itibaren gün ağarıncaya kadar
geçen süre.
g. 26b/555, 38a/805
g.-ler 35b/753
gider- [كيدار] : Tr. f.; ortadan kaldırmak,
yok etmek.
g.-ür 13a/255, 14a/275, 17a/346,
20a/411, 20b/422, 24b/506, 28b/590,
31b/656
gir- [كير] : Tr. f.; dışarıdan içeriye
girmek.
g. 29b/612
g.-üp 30a/623, 30a/626
girici [كيرجي] : Tr. i.f.; girmek
anlamında.
g. ol 29b/621
giril- [كيرله] : Tr. f.; girme işi yapılmak.
g.-e 14a/271, 29b/616
g.-meyüp 28b/595
g.-üp 36a/764
geycek [كياچك] : Tr. i.; giyecek, giysi.
g. 29a/603
geyik [كيك] : Tr. i.; geyik, geyikgillerden
erkeklerinin başında çatallı boynuzları
olan memeli hayvan.
g. 11b/217
gögüs [كؤكس] : Tr. i.; göğüs, sırtın ön
tarafı.
g. 27a/560
g.-i 13b/268, 24b/503, 35a/736
g.-ün 24a/493

göl [كُول] : Tr. i.; toprakla çevrili, derin ve geniş, tuzlu veya tuzsuz durgun su örtüsü.

g.-lerde 12a/233

gölcük [كُولْجُك] : Tr. i.; küçük göl.

g.-ler 19a/381

gölge [كَوْلْگَه] : Tr. i.; güneş ışınlarından korunacak yer.

g.-de 10a/186

gönül dönmesi [كُونُلْ دُونْمَسِي] : Tr. tam.; mide bulantısı.

g.-ni 20a/411

göre [كُورَه] : Tr. zf.; bir şeye uygun olarak, bir şey gereğince.

g.-dür 29b/616

göz [كُوز] : Tr. i.; görme organı.

g. 31b/657, 32a/677

g.-e 37a/785, 37b/797

g.-üç 24a/496

ğubār [غُبَار] : Ar. i.; toz.

ğ. 4a/61

ğufrān [غُفْرَان] : Ar. i.; bağışlama.

ğ.-ı bîpāyān 2a/14

gure [غُورَه] : Far. i.; koruk, olmamış ham üzüm.

ğ. 36a/758

ğusl [غُسل] : Ar. i.; yıkanma, boy abdesti.

ğ.-i şer'î 29b/619

gūy ve çevgan [كُوي وَجُوكَان] : Far. i.; İngilizlerin golf oyununa benzer şekilde meydan topunun atlılar tarafından

değneklerle atılması esasına dayanan şark oyunu.

k. 24a/500

gül [گُل] : Far. i.; çiçek, gül.

g. 20a/406, 25b/533, 28a/581, 34a/721, 35a/739, 36b/770, 38a/801

güllāb [گُلَاب] : Far. i.; gül suyu.

g. 25b/534

gūlzār [گُلْزَار] : Far. i.; gül bahçesi.

g. 26a/537

gün [كُون] : Tr. i.; gündüz.

g. 5a/75, 13b/270, 29b/619, 34a/714, 35b/752, 38a/804

g.-de 29b/621

g.-i 21a/425

g.-lerde 13a/255

g.-lerinde 7a/124, 17a/345, 20a/405, 28a/580, 29a/603, 29b/614, 29b/615, 31b/662, 32b/685

gündiz [كُونْدِز] : Tr. i.; günün sabahtan akşama kadar süren aydınlık bölümü.

g. 35b/753

g.-in 26b/556

gūyā [گُويَا] : Far. bağ.; sözümona anlamında.

g. 6a/101

gūzel [كُوزِل] : Tr.; 1. sf.; iyi, hoş, çirkin karşıtı.

g. 13a/252, 14a/274, 14b/283, 16a/325, 24a/496, 25a/516, 26a/535

2. zf.; g. 15a/303, 16a/321

3. i.; g. iT.- 10b/200, 19a/386, 25b/524, 31b/661, 32a/674

H

ḥabīse [حَبِيسَة] : Ar. i.; fena, kötü.

ḥ. 35a/743

ḥabs [حَبَس] : Ar. i.; tutma, zapt etme.

ḥ. it.- 27b/577, 30b/635

ḥacāmat [حَجَامَت] : Ar. f.; kan alma.

ḥ. 4a/52, 33a/690, 34b/725,

37a/779

ḥ. den 34a/718, 34b/729, 37a/778

ḥ. it.- 34b/722, 34b/732,

37a/780, 37a/783

ḥ. olun.- 37a/778

ḥācet [حَاجَت] : Ar. i.; ihtiyaç.

ḥ. 3a/38, 18b/375, 26b/546

ḥadd-i sekr [سَكْر حَدُّ] : Ar. tam.; eskiden hukukta hamirden başka müskir meşrubattan birinin bilihtiyar içilmesinden kaynaklanan ceza.

ḥ. e 21a/427

ḥādīs [حَادِث] : Ar. i.; meydana gelen.

ḥ. ol.- 8b/157, 19a/387

ḥafakān [حَفَقَان] : Ar. i.; yürek çarpıntısı.

ḥ. 23b/488, 29a/601

ḥ.-a 14a/278, 20b/421

ḥ.-ı 32b/678

ḥāfıza [حَافِظَة] : Ar. i.; bellek.

h.-sı 24a/491

ḥāfız [حَافِظ] : Ar. i.; koruyan.

ḥ.-ı şıḥḥat 6a/103, 20a/405,

27b/575, 32a/668, 33a/690

şıḥḥat-i mevcūde-i ḥ. 4b/68

ḥafif [خَفِيف] : Ar. sf.; ağır olmayan.

ḥ. 18b/378

ḥ.-dür 12b/240

ḥ.ü'l-ğizā' 11b/218

ğizā-i ḥ. 34b/729

hafta [هَفْتَة] : Far. i.; hafta, yedi gün.

h. 35b/752

her naḳadar [هَر نَقْدَر] : Tr. ed.; her ne kadar.

h. 11a/209

ḥaḳāyık [حَقَائِق] : Ar. i.; gerçekler.

ḥ.-ı tıbbiyye 3b/45

ḥaḳīkī [حَقِيقِي] : Ar. i.; gerçek.

ğizā-i ḥ. 17a/338

ḥakīm [حَكِيم] : Ar. sf.; doktor, tabip. Allahın adlarından.

ḥ.-i ḳādir 1b/1

ḥalāş [خَلَاص] : Ar. i. kurtuluş, kurtulma.

ḥ. bulmak 36b/775

ḥalāvet [حَلَاوَت] : Ar. i.; tatlılık.

şiddet-i ḥ. 17a/340

ḥālehū [حَالَة] : Ar. i.; hal, durum.

ḥ. 2b/18

ḥālī [حَالِي] : Ar. sf.; boş, تنها.

ḥ. 19b/396

ḥ. degüldür 22b/463

ḥ. iken 30a/625

ḥālī ol.- 37b/791

ḥālīḳ [خَالِق] : Ar. i.; Tanrı, yaratan.

ḥ.-i kāyināt 8b/150

ḥ.-i kevineyn 9b/181

ḥāl [حَال] : Ar. i.; hal, durum, vaziyet.

ḥ.-i 21b/439, 25a/519

ḥ.-inde 25b/529, 26a/536,
26b/546, 26b/549, 8b/160

ḥ.-ine 8b/159, 9a/164

ḥ.-i şıḥḥat 7b/134

ḥālīş [خالص] : Ar. i.; katışıksız, saf.

ḥ. 9b/175

ḥ. ol.- 4a/61, 4b/68

ḥalk [خلق] : Ar. i.; 1. yaratma.

ḥ. iT.- 8b/152

ḥ. olun.- 4a/57

2.insanlar.

ḥ.-uñ 22a/450

ḥallāk [خالق] : Ar. i.; yaratıcı.

ḥ. 2b/23

ḥallākun te‘ālā şānuhū [خالقك تعالى شأنه] :

Ar. tam; yüce yaradan.

ḥ. 23a/470

ḥalt [خلط] : Ar. i.; karıştırma.

ḥ. iT.- 35a/738

ḥām [خام] : Far. i.; 1 . çiğ,
olgunlaşmamış, ham.

ḥ. 14b/287

ḥ.-ı 13b/263

2 .boş, içeriksiz.

balğam-ı ḥ. 23b/484

ḥamīr [خمير] : Ar. i.; unun su veya
başka sıvılarla yoğrulmuş durumu.

ḥ.-i 9b/176

ḥamīrlū [خميرلؤ] : Tr. i. < Ar.; mayalı
hamurdan yapılan ve saç üzerinde
pişirilen bir çeşit ekmek.

ḥ. 10a/186

ḥāmīse [خامسة] : Ar. sf.; beşinci.

ravza-i ḥ. derkenar 4a, 26a/544

ḥamiyyāt [حميات] : Ar. i.; yanma.

ḥ. 15a/300

ḥ.-ı balğamiyye 15a/294

ḥāmīz [حامض] : Ar. i.; ekşi, kekre.

rümmān-ı ḥ. 18a/367

ḥammām [حمام] : Ar. i.; banyo, hamam.

ḥ. 4a/52, 30b/638, 30b/639

ḥ.-a 29b/612, 29b/616, 29b/621,

30a/623, 30a/625, 30a/626, 36a/764

ḥ.-da 28b/597, 29a/604,

29b/616, 31a/646, 31a/653, 31a/654,
31a/655

ḥ.-dan 19b/396, 27b/577,

29a/602, 29a/606, 29b/612, 30b/637,
33b/707, 34a/715

ḥ.-uñ 28a/585, 28a/589,

28b/594, 31a/652

celse-i ḥ. 30b/643

tedbīrū'l-ḥ. 28a/585

ḥamret [خمرت] : Ar. sf.; daha kırmızı,
kızılılık.

ḥ. 25a/515

ḥamr [خمر] : Ar. i.; şarap.

ḥ.-uñ 22a/448

ḥandān [خندان] : Far. i.; güleç, gülen.

ḥ. 26a/543

ḥarāb [خراب] : Ar. i.; yıkık, harap.

ḥ.-ına 22a/451

ḥaram [حرام] : Ar. i.; dinen yapılması
yasak olan.

- h.-dur 20b/423
- h. eyle.- 22a/452
- ḥarāret** [حَرَارَت] : Ar. i.; sıcaklık.
- h. 4a/60, 16b/333
- h.-i 6a/95, 10a/185, 13a/255, 20a/410, 20b/414
- h. vir.- 10a/190, 7b/128
- ḥarāret-i ġarīziyye** [حَرَارَتِ غَرِزِيَّة] : Far. tam.; vücudun normal harareti.
- h.-nün 6a/96, 25b/529, 25b/531, 33a/694
- h.-ye 22b/461
- h.-i 25a/521
- ḥarc** [خَرَج] : Ar. i.; sarf, bir iş için kullanılan madde.
- h. it.- derkenar 4a
- ḥarekāt** [حَرَكَات] : Ar. i.; hareketler.
- h. 30a/633
- h.-ı bedeniyye 31a/646, 31a/649
- h.-ı müt'ibe 6a/98
- h.-ı nefsanīyye 24b/508, 31a/647, 31a/650
- h.-ı irādiyye 26a/545
- ḥareket** [حَرَكَة] : Ar. i.; hareket, davranış, davranma.
- h. 22a/454, 22b/463, 22b/467, 23a/475, 23a/477, 23b/487, 23b/489, 24b/506, 33b/708, derkenar 4a
- h.-de 36a/764
- h.-den 19b/395, 31b/665, 36a/762, 37a/777
- h.-e 22a/455
- h.-i 24b/510
- h.-i 'anīfe 30a/624
- h.-i 'anīfe olun.- 7a/119
- h.-i müt'ibe 33b/707
- ıztırāb-ı h.-ün 22b/467
- h. iT.- 17a/337, 24a/499, 24b/505, 23b/482
- ḥarīfī** [خَرِيفِي] : Ar. i.; sonbahar mevsimi.
- h.-de 33a/689
- ḥarīf** [خَرِيف] : Ar. i.; sonbahar.
- h. 5b/89, 5b/90, 5b/91, 35a/735, 35b/748
- ḥarīr** [خَرِير] : Ar. sf.; hararetli, ateşli.
- şarāb-ı h. 20a/411, 26a/537
- ḥarr** [خَار] : Ar. sf.; hararetli, kızgın.
- h. 24b/510, 32b/680
- h.-dur 32b/687
- beyt-i h.-ine 28b/595
- mā-i h. 30a/631
- h.-ı raṭb 13a/253
- ḥarrū'l mi'de** [حَارُّ الْمَعِدَةِ] : Ar. tam.; mide yanması.
- h. ol.- 7a/122, 19b/392
- ḥarrū'l mizāc** [حَارُّ الْمِزَاج] : Ar. tam.; asabiyet sahibi, asabi mizaçlı.
- h. 18a/366
- h.-a 14b/291
- h. ol.- 12a/235, 20a/407, 31b/661
- ḥaşāiş** [خَصَائِص] : Ar. i.; birine, bir şeye has olan nitelikler.
- h. -i insāniyye 9a/162
- ḥaşbe** [حَصْبَة] : Ar. i.; kızamık.

h. 35a/742
haseb [حَسَب] : Ar. zf.; miktarınca, gereğince.
 h.-i 3a/32
 h.-iyle 24b/502
hasenāt [حَسَنَات] : Ar. i.; iyilikler.
 h.-ı 32a/676
hāşıl [حَاصِل] : Ar. i.; ortaya çıkan, var olan.
 h. 2a/11, 33b/702
 h. ol.- 4a/55, 4a/59, 6b/109, 11a/210, 12a/231, 12a/234, 15a/294, 15b/304, 16a/319, 16b/327, 16b/330, 22a/448, 24b/502, 25a/516, 26b/546, 28b/593, 28b/594, 28b/600, 31a/650
hāşşiyet [حَاصِيَّت] : Ar. i.; kuvvet, te'sir.
 h.-i 36a/760
haşm [خَصْم] : Ar. i.; düşman.
 h. -a 24a/501
hātem-i enbiyā [خَاتَمِ انْبِيَا] : Ar. tam.; nebilerin, peygamberlerin sonuncusu, Hz. Muhammed.
 h.-i enbiyā 2b/25
hātīm [خَاتِم] : Ar. sf.; son.
 h.-ü' n-nebiyyīn 8a/146
hatta [حَتَّى] : Ar. ed.; üstelik, hatta.
 h. 30b/641
havādis [حَوَادِث] : Ar. i.; hadiseler.
 h.-i zamāne 26a/540
havāss-ı bāṭına [حَوَاسِّ بَاطِنِه] : Far. tam.; "hissi müşterek, hayâl, vehm, hafıza, mutasarrıfa" denilen beş iç duygusu.
 h.-dan 21b/442

havāss-ı zāhire [حَوَاسِّ ظَاهِرِه] : Far. tam.; dıştaki beş duygu; görme, işitme, tatma, koklama, dokunma.
 h.-den 21b/442
havāss [حَوَاس] : Ar. i.; hasse'nin çoğulu, duygular.
 h. 8a/149
 h.-ına 23b/485
 h.-ını 9a/163
 h.-uñ 30b/634
 cemî'-i h.-ına 23b/485
 kelāl-i h. 21b/444
havf [خَوْف] : Ar. i.; korku.
 h. 25b/528
havfnāk [خَوْفَنَاق] : Ar.- Far. zr.; korkulu.
 h. ol.- 25a/518
hāvī [حَاوِي] : Ar. i.; içeren, ihtiva eden.
 h. ol.- 32b/685
havuc [هَآوُج] : Far. i.; havuç.
 h. 16a/316, 17b/351
hayāt [حَيَات] : Ar. i.; dirilik, canlılık.
 cevhir-i h. 22b/462
hayf [حَيْف] : Ar. ün.; yazık, vah vah.
 h. 33b/708
hāyice [هَآيِجَه] : Ar. sf.; heyecanlı, coşkun.
 h. ol.- 34b/727
hāyile [هَآيِلَه] : Ar. sf.; engel olan.
 umūr-ı h. 25a/518
hayrāt [خَيْرَات] : Ar. i.; hayırlı işler, iyilikler.
 h. 8a/145

ḥayvan [حَيَوَان] : Ar. i.; hayvan, canlı.

ḥ. 21b/440

ḥ.-ı mā'i 12a/228

ṭağ ḥ.-ları 16b/335

ḥayvanāt [حَيَوَانَات] : Ar. i.; hayvanlar.

ḥ.-a 10a/183

ḥayvāniyye [حَيَوَانِيَّة] : Ar. sf.; hayvanla ilgili, canlıya ait.

ef'āl-i ḥ. 26b/549

ḳuvvet-i ḥ.-nün 33a/695

lübāb-ı ḥ. 9b/182

ḥazer [حَذَر] : Ar. i.; sakınma.

ḥ. 29a/607, 30b/637

ḥ. eyle.- 34a/714

ḥazm [حَضْم] : Ar. i.; sindirim.

h. 11b/220, 16b/327, 16b/329,
21b/446

h.-a 6b/115, 14a/279, 19a/390,
20a/410, 26b/554, 27a/560

h.-dan 27b/569

h.-da 22a/457

h.-ı 19a/385, 20a/407, 24b/505,
27a/565, 31b/660

‘asīr-u’l-h. 16b/334

h. 7a/119, 18a/368

serī‘ -ü’l-h.-dur 11b/218,
12b/243

tekmīl-i h-i ğızā 26b/550

h. it.- 18a/364

h. ol.- 6b/111, 11b/226, 12a/228,
12b/246, 14b/282, 14b/286, 15a/303,
15b/308, 16a/323, 17b/356, 18a/359,
18a/360, 23a/478, 29a/611

ḥazret [حَضَرَت] : Ar. i.; saygı saymak üzere büyüklere verilen unvan.

ḥ.-lerine 1b/2

ḥ.-i bārī 22a/451

ḥ.-i bārīf atun 2a/14

ḥ.-i ḥakīm 2b/23, 23a/469

ḥ.-i nebī 37b/793

ḥ.-i rahmān 3a/33

ḥ.-i resūl 14a/272, 19b/399

hediye [هَدِيَّة] : Ar. i.; hediye, armağan.

h. olun.- 14a/273

helāk [هَلَكَ] : Ar. i.; yok olma, ölme.

h. 23a/469, 25b/528

h. ol.- 30b/640, 36b/776

ḥelva [حَلْوَا] : Ar. i.; helva.

ḥ.-lar 18a/360

henüz [هَنُوز] : Far. ed.; o anda, ancak.

h. 10a/190, 17a/337

her [هَر] : Far. sf.; her.

h. 3a/31, 5a/79, 5a/83, 5b/85,
6a/98, 8a/139, 8a/143, 8b/155, 8b/159,
9a/161, 9a/164, 9b/182, 10a/193,
13b/263, 22a/457, 23a/471, 24a/492,
27b/569, 29b/614, 29b/619, 29b/621,
32b/683, 37b/788, 37b/795, 38a/802,
38a/803, 38a/804

her naḳadar [هَرْنَكَدَر] : Tr. ed.; başına getirildiği şartlı cümledeki yargının doğru veya doğal görüldüğünü fakat bunun yeterli olmadığını anlatan bir söz.

h. 11a/209

herise [هَرِيْسَه] : Ar. i.; keşkek yemeği.

h. 8a/139, 17b/349

hevā [هَوَا] : Ar. i.; hava.

h. 4a/54, 4a/59, 30b/641,

35a/741, 35b/752, derkenar 4a

h.-lar 7a/124

h.-sı 5a/795a/81, 28a/586

h.-sını 5a/76

h.-ya 4a/58, 35a/740

h.-y1 4b/66, 5a/82

h.-i muḥīṭ 6a/97

h.-i ṣāfī 4b/67

h.-i vebā 36a/756

hey'āt [هَيَات] : Ar. i.; şekiller, suretler, görünüşler.

h.-ı felek 35b/745

hey'et [هَيْئَت] : Ar. i.; şekil, suret, görünüş.

h.-dür 35b/746

heyūlānī [هَيْوَلَا] : Ar. i.; bütün cisimlerin ilk maddesi olarak varsayılan madde.

‘akl-ı h.-den 3a/35

ḥiddet [حِدَّت] : Ar. i.; keskinlik.

ḥ.-ini 10b/203

ḥiffet [خِفَّت] : Ar. i.; hafiflik.

ḥ. 23b/480

Hindī [هَنْدِي] : Ar. i.; Hintlilere ait.

sivāk-i H. 32a/672

ḥıfz [حَفْظ] : Ar. i.; 1.ezberleme.

ḥ. 2a/16, 5a/73

ḥ.-a 33b/705

ḥ.-ı 23b/490

‘ilm-i ḥ. 3b/46

ḥ. iT.- 13a/249, 19a/388

2. saklama, koruma.

ḥ.-i İslāmī 2a/11

rāsiye-i ḥ. 2a/16

ḥıfz-ı ṣıḥḥat [حَفْظِصِحَّت] : Far. tam.; sağlığın korunması.

ḥ. 4a/53, 32a/667, 37b/789

ḥ. ol.-3b/46

‘ilm-i ḥ. 3b/47

ḳavānīn-i ḥ. 3b/50

ḥıkke [حِكَّة] : Ar. i.; kaşıntı.

ḥ.-i 28b/592

ḥılṭ [خِلْط] : Ar. i.; safra, sevda, dem kan ve balgam olmak üzere insan vücudundaki dört ana maddenin herbiri.

ḥ. 15a/302

ḥ.-ı ḡalīz 15a/300

ḥ.-ı zālīḥi 22b/462

ḥıyar [خِيَار] : Far. i.; salatalık, kabakgillerden bir sebze.

ḥ. 15a/299

ḥiddet [حِدَّت] : Ar. i.; keskinlik.

ḥ.-ini 17a/346

ḥıkāyet [حِكَايَت] : Ar. i.; öykü, hikaye.

ḥ.-ler 26a/535

ḥ. iT.- 30b/639

ḥ.-ı nādire 31a/645

ḥikmet [حِكْمَت] : Ar. i.; bilgelik.

ḡarāyib-i ḥ.-inden 23a/470

ḥīle [حِيلَة] : Ar. i.; düzen, oyun, hile.

ḥ. 33b/700

efḍal-i ḥ. 37b/792

himmet [هِمَّت] : Ar. i.; çaba.

h.-in 26a/540

ḥīn [حِينَ] : Ar. i.; zaman, vakit, esna.

ḥ.-de 5a/76, 29b/612

ḥiss [حَسَّ] : Ar. i.; duygu.

ḥ. 37a/781

ḥiss it.- 16b/326, 27b/576

ḥiṭāb [خِطَاب] : Ar. i.; bir veya birçok kimselere ağızdan veyayazı ile söyleme.

ḥ. iT.- 2b/25

ḥoş [خَوْش] : Far. sf.; güzel, iyi.

ḥ. 24a/494, 26a/535

ḥ. iT.- 14a/276

ḥubālā [حُبَالَى] : Ar. i.; gebeler.

ḥ. 35a/737

ḥubṣ [خُبْث] : Ar. i.; kötülük, fenalık.

ḥ.-i nefis 21b/444

ḥubūb [حُبُوب] : Ar. i.; taneler, haplar.

ḥ. 9b/173, 9b/180, 13a/259

ḥ.-dan 10a/192

ḥ.-dur 9a/167

ḥ.-ına 5a/73

ḥükemā [حُكْمَا] : Ar. i.; hakimler, alimler, bilginler.

ḥ. 8b/158

ḥ.-i müteḳaddimin 36b/772

ḥulāṣatü'l-ḥ. i 3b/42

ḥulāṣa [خُلَاصَه] : Ar. i.; bir şeyin özü.

ḥ.tü'l-ḥükemā 3b/42

ḥumār [خُمَار] : Ar. i.; sersemlik.

ḥ. 21b/443

ḥummā [حُمَى] : Ar. i.; Ateşli hastalık, sıtma.

ḥ. 35a/735

ḥummāz [حُمَاض] : Ar. i.; kuzukulağı otu.

ḥ. 29a/610, 36a/757

ḥumre [حُمْرَه] : Ar. i.; yılançık hastalığı, kızılık.

ḥ. 35a/743

ḥumret [حُمَرَت] : Ar. i.; kırmızılık, kızılık.

ḥ.-de9b/174

ḥumūzet [حُمُوزَت] : Ar. i.; ekşilik.

ḥ. 17a/340

ḥurūc [خُرُوج] : Ar. i.; çıkış, çıkmak.

ḥ. 28b/600

ḥ.-ında 33a/696

ḥuṣūl [خُصُول] : Ar. i.; ortaya çıkma, gerçekleşme, var olma.

ḥ.-ini 25a/516

ḥ.-i maṭlūb 26a/542

mütevaḳḳi'ü'l-ḥ. 33b/702

ḥuṣūṣ [خُصُوص] : Ar. i.; konu.

ḥ. 10b/194, 36b/767

ḥ.-an 7a/124, 11b/222, 12a/233, 17b/350, 18b/378, 19b/394, 20a/408, 29a/603, 31a/654

ḥūkm [حُكْم] : Ar. i.; hüküm, emir.

ḥ. 29b/616

ḥūmmeyāt [حُمَيَات] : Ar. i.; sıtmalar, hastalıktan dolayı şiddetli hararet.

ḥ. 13b/261, 35a/743

ḥ.-dan 19a/387

ḥūsn-i ḥulḳ [حُلُقُ حُسْن] : Far. tam.; güzel huy, iyi karakter.

ḥ. 1b/5

hüzāl [هزال] : Ar. i.; bitkinlik.

h. 23b/483

hūzn [حزن] : Ar. i.; gam, keder, sıkıntı.

h. 25b/529, 26a/536, 31a/647

I

ılıçak [إليق] : Tr. sf.; ılık, ılımış.

1. 30a/632

ılğın [إلغن] : Tr. i.; dere ve çay kıyı-
larında biten, sepet örmeye yarayan bir
çeşit söğüt ağacı.

1. 4b/63

ırak [إراق] : Tr. i.; uzak.

1.-dan 18b/379

ırku‘n-nesā‘ [عرق النساء] : Ar. i.; siyatik
hastalığı.

1. 37a/787

ırmak [إرماق] : Tr. i.; en büyük akarsu,
nehir.

1. 18b/378, 18b/379

ışışak [إصیق] : Tr. i.; sıcak, yüksek ısı.

1. 5a/81, 10a/190, 10b/201,
13a/255, 30b/641, 31b/658

1. ol.- 35b/753

ışıt- [إصيد-] : Tr. f.; sıcak duruma
getirmek.

1.-up 29a/610

1.-ur 24a/500, 32b/680

ışın- [إصین-] : Tr. f.; üşümesini gidermek.

1.-dığından 32b/680

1.-up 32b/679

ışkāt [إسقاط] : Ar. i.; hükümsüz bırakma,
düşürme.

1. iT.- 20b/424, 23b/488

ışlāh [اصلاح] : Ar. i.; iyileştirme,
düzeltme.

1. 19b/402, 30a/632, 35a/741

1. iT.- 19a/384

ışlan- [اصلن-] : Tr. f.; ıslak duruma
gelmek.

1.-up 17b/358

‘ızām [عظام] : Ar. i.; kemikler.

eşhāb -ı ‘1.-ına 2a/15

ıztırāb [اضطراب] : Ar. i.; acı, sıkıntı,
azap.

1.-ı hareket 22b/467

ıztırār [اضطرار] : Ar. i.; zaruret,
mecburiyet.

1. 6a/100

İ

ibtidā‘ [ابتداء] : Ar. i.; başlangıç.

i. iT.- 5b/88, 27a/559, 30a/628

icāb [إيجاب] : Ar. i.; lazım gelme, gerek.

i. 35b/7451

i. iT.- 37b/796, 25b/528, 29a/601

iccāş [إجاص] : Ar. i.; zerdali.

i. 28a/580

ictimā‘ [اجتماع] : Ar. i.f.; toplanma, bir
araya gelme.

i.-ı 37b/792
i.-ından 31a/652
ictināb [اجتناب] : Ar. i.; kaçınma, uzak durma, çekinme.
i. 7b/132, 13b/263, 31b/666
i.-a 22a/454
i.-dur 33b/710
i. it.- 35a/733
iç [إِج] : Tr. i.; dahil, dış karşıtı.
i.-inde 5b/93, 12b/239, 12b/241, 12b/245, 14a/281, 17b/358, 30b/638, 30b/640
i.-ine 31b/659
i.-leri 13b/262
iç- [إِج-] : Tr. f.; bir sıvıyı ağza alıp yutmak.
i.-dükçe 21b/436
i.-dükleri 36b/768
i.-eler 15a/298, 18a/367, 19a/390, 19b/398, 21a/431, 25b/534, 28a/584, 29a/611, 35a/740, 38a/808
içerü [إِجْرُو] : Tr. i.; içeri, iç yan, iç bölüm.
i.-sine 36b/770
içilmeK/G [إِجْلَمَك] : Tr. f.; içme işi yapılmak.
i. 7a/122
i.-e 19a/391, 20a/409, 28a/582, 34a/720, 36a/758, 36a/764
i.-meye 7a/121
i.-üp 28a/581
içmeK/G [إِجْمَك] : Tr. i.f.; bir sıvıyı ağza alıp yutma işi.

i. 7a/125, 18b/373, 18b/375, 19b/392, 19b/395, 19b/397, 19b/400, 20b/424, 21a/435, 34a/721
i.-den 29a/607
i.-e 19b/393, 21a/432
i.-i 19b/399
içün [إِجُون] : Tr. e.; neden ve sonuç belirten bir söz.
i. 4a/56, 6a/102, 19b/402, 20a/403, 21a/428, 21a/428, 24a/492, 25b/533, 26b/551, 29b/618, 29b/619, 33b/703, 36a/759, 36b/773
i.-dür 6a/101
idman [إِدْمَان] : Ar. i.; alıştırma.
i. 21b/445
ifāde [إِفَادَه] : Ar. i.; anlatma, anlatış.
i. it.- 33a/694
ifrāt [إِفْرَاط] : Ar. i.; aşırıya kaçma.
i.- dan 37b/790
i.-ı 25b/531
i.-ıla 28a/582
i. iT.- 21b/437
i. olun.- 36a/765
ifsād [إِفْسَاد] : Ar. i.; bozma.
i. iT.- 4b/66, 7a/124, 27a/557, 27b/571
ifşāh [إِفْصَاح] : Ar. i.; açık ve düzgün söz söyleme.
i. 32a/673
iftar [إِفْطَار] : Ar. i.; oruç açma.
i. iT.- 8a/147
ig̃tisāl [إِغْتِسَال] : Ar. i.; gereğine uygun olarak gusletme, yıkanma.

- i.-i beden 31b/659
- i.-den 31b/666
- ig̃tızā** [اغْتَا] : Ar. i.; gıdalanma, yiyip içip beslenme.
- i. eyle.- 8a/149
- iḥdās** [احداث] : Ar. i; oluşturmak, meydana getirmek.
- i. iT.- 6b/114, 7a/118, 7b/137, 13b/262, 14b/291, 15a/301, 18b/376, 19b/401, 29a/608, 30b/636, 34a/719, 35a/734, 35a/743
- iḥdār** [إخدار] : Ar. i.; bir uzvun, organın hissini iptal etme, uyuşturma.
- serī' ü'l-i.-dur 15a/301
- iḥmāl** [إهمال] : Ar. i.; önemsememe, savsaklatma.
- i. 23a/476
- iḥrāc** [إخراج] : Ar. i.; dışarı atma, çıkarma.
- i. 27b/571, 33b/700
- i.-da 37b/792
- i. eyle.- 27b/577
- iḥsān-ı Hakk** [إحْسَنَ حَقَّ] : Far. tam.; Allah'ın bağışlayıcılığı.
- i.-a 32a/670
- iḥsās** [إحساس] : Ar. i.; hissettirme.
- i. 26a/545
- iḥtibās** [احتباس] : Ar. i.; tutulma, tutukluk.
- i. 4a/51, 27a/567, 27b/574
- i.-a 27b/572
- iḥtilām** [إحتلام] : Ar. i.; düşazma, şeytan aldatması.
- i. 34a/717
- iḥtilāṭ** [اختلاط] : Ar. i.; karışma.
- i.-ı 'aql 27a/566
- iḥtimā'** [إحتماء] : Ar. i.; perhiz.
- i. 2a/11
- i. iT.- 7b/132
- iḥtirāz** [إحتراز] : Ar. i.; kaçınma, çekinme, uzak durma, geri durma.
- i.-uṅ 35b/754
- i. iT.- 35a/737
- iḥtirāz olun.- 36a/762, 37a/779
- iḥtiyāc** [إحتياج] : Ar. i.; gereksinim duyma.
- i. 27b/572
- i.-ı 3b/47
- i. olun.- 5b/88, 27b/575
- şiddet-i i. 3a/32
- iḥtiyār** [إختيار] : Ar. i.; katlanma.
- i. eyle.- 9a/164
- iḥtiyārī** [إختياری] : Ar. sf.; red veya kabulü isteğe bağlı olan.
- i.-de 34b/728
- iḳbāl** [إقبال] : Ar. i.; arzu, istek.
- i. ol.- 16a/322
- i-** [إ-] : Tr. ek f.; Türkçede ek-fiil adı altında geçen imek fiili.
- iken 6b/112, 10b/201, 15a/296, 16b/336, 19a/389, 19b/397, 23a/479, 30a/625, 33b/702
- ise 5b/94, 7b/134, 22a/451, 29a/609
- iki** [إككى] : Tr. sf.; iki sayısı.

i. 13b/270, 15a/297, 29b/614,
29b/621, 34a/714, 34b/731, 37b/788

ikinci [اِكْنَجِي] : Tr. sf.; ikinci sıra.

i. 34b/724

iklim [اِقْلِيم] : Ar. i.; coğrafi bölge.

i.-i mu‘ tedile 4b/70

i.-i rābi‘ 4b/70, 4b/71

iktifa’ [اِكْتِفَاء] : Ar. i.; kafi gelme, yeterli olma.

i.-ya 21a/433

ikşār [اِكْتِصَار] : Ar. i.; bir şeyi yapmak halinde iken yapmama.

i. eyle.- 6b/106

iktisāb [اِكْتِسَاب] : Ar. i.; kazanma, edinme.

i.-ı fezāil 3a/36

ilāc [عِلَاج] : Ar. i.; ilaç, derde deva olan şey.

‘ilm-i ‘i.-da 33a/697

emr-i i.-ı 26a/539

ile [اِيْلَه] : Tr. bağ.; birliktelik, beraberlik, araç, neden veya durum anlatan cümleler yapmaya yarayan bir söz.

i. 1b/3, 1b/4, 1b/6, 2a/11, 2a/12,
2a/16, 2a/17, 3a/31, 3a/36, 3a/37, 4a/61,
5b/905b/91, 5b/94, 6a/98, 7a/117,
7a/125, 7b/130, 7b/131, 7b/131, 7b/136,
7b/137, 7b/138, 8a/139, 8a/140, 9a/169,
10b/195, 11a/209, 11b/223, 12b/241,
13a/25, 13a/257, 13a/259, 15a/303,
15b/305, 15b/312, 15b/314, 16a/316,
16a/317, 16a/317, 17a/347, 17b/349,

17b/350, 17b/354, 17b/355, 20a/404,
20a/409, 21a/433, 21b/439, 22b/458,
22b/460, 22b/465, 23b/480, 24a/493,
24a/498, 24a/500, 25b/534, 26a/536,
26a/539, 26a/541, 26a/542, 26b/549,
27a/560, 28a/579, 28a/582, 28b/593,
30a/629, 31a/650, 31a/652, 31b/659,
31b/666, 32a/672, 33a/699, 33b/701,
34b/731, 35a/739, 36a/755, 36a/756,
36a/760, 36a/763, 37b/789, 38a/805,
38a/807, 38a/808

i.-dür 3a/32, 33a/697

ilhām [اِلْهَام] : Ar. i.; esin.

i. 1b/6

ilm [عِلْم] : Ar. i.; okuyarak öğrenilen bilgi, bilim.

‘i.-ün 3a/31

‘i.-i hıfz-ı şıhhat 3b/46

‘i.-i ‘ilāc 33a/697

‘i.- şer‘ī 2b/21

‘i.-i şerīf 2b/21

‘i.-i mezbūr 3a/30

taḥşīl-i ‘i.-i tıbbiyye 3a/39

‘ilmiyye [عِلْمِيَّة] : Ar. i.; şeriat ve fıkıh işleriyle uğraşan sarıklı, cübbeli hocalar sınıfına verilen bir ad.

istiḥşālī daḳāyık-ı ‘i.-ye 2b/20

‘ilm-i tıbb [عِلْمِ طِب] : Far. tam.; hekimlik ilmi.

‘i. 2b/21

‘i.-dan 3b/45

‘i.-ı 3a/33

aḳsām-ı ‘i.-dan 3b/46

imām-ı mu‘azzam [إِمَامٌ مُعَظَّم] : Ar. tam.; büyük imam, hoca

i. 2b/28

imtilā‘ [إِمْتِلَاء] : Ar. i.; dolgunluk, şişkinlik.

i. 6b/113, 33b/709

i.-dan 34a/714

imtinā‘ [إِمْتِنَاع] : Ar. i.f.; kaçınma.

i. 22a/453

in [إِن] : Far. sf.; bu.

i. 2b/26

in‘ām [إِنْعَام] : Ar. i.; bağış, ihsan.

i. 32a/670

ince [إِنجَه] : Tr. sf.; kendi cinsinden olanlara göre dar ve kalınlığı az olan.

i. 24a/496, 35a/736

i. ol.- 13b/270

incir [إِنجِير] : Far. i.; yaş veya kuru olarak yenilen etli, tatlı yemiş.

i. 4b/63, 6b/107, 9a/171, 13b/265, 13b/267

i.-e 4b/65

‘ind [عِنْد] : Ar. ed.; -e göre, düşüncesine göre.

‘i.e‘ l-eṭibbā 4a/55, 5b/86

indür- [إِنْدُر-] : Tr. f.; indirmek, aşağıya inmesini sağlama.

i.-dükden 38a/806

inek [إِنَيْك] : Tr. i.; dişi sığır.

i. 13a/252

infi‘ālāt-ı nefsāniyye [إِنْفِعَالَاتُ نَفْسَانِيَّة] : Ar. tam.; nefse ait her türlü teessürler,

ruhun kabul ettiği her türlü tahavvüller, değişiklikler.

i.-nün 25a/513

inhidār [إِنْحِدَار] : Ar. i.; aşağı inme, mideye inme.

i.-ı 19a/383

inhizām [إِنْهِضَام] : Ar. i.; hazım olunma, sindirilme.

ḳable‘l-i. 29a/605

innehū [إِنَّهُ] : Ar. zam.; o.

i. 2b/19

insan [إِنْسَان] : Ar. i.; ademoğlu.

i. 4a/57, 6a/99, 24b/509, 24b/512, 26a/539, 37b/790

i.-a 9b/173

i.-dan 26a/545

i.-ı 9b/182

i.-uñ 8b/152, 23a/474

eṭ‘ime-i i. 16a/320

nev‘-i i. 19b/401, 22a/455

nev’i i.-uñ 8b/152

mizāc-ı i.-a 9b/181

mizac-ı i.-ı 8b/151

insāniyye [إِنْسَانِيَّة] : Ar. i.; insanlar.

ḥaṣāiṣ -i i.-ye 9a/162

leṭāyīf-i feẓāil-i i. 1b/4

inşibāb [إِنْصِبَاب] : Ar. i.; vücutta ahlattan birinin veya bazılarının dokuların arasına akıp orada toplanması.

i.-ını 6b/111, 37b/796

inşāllahu‘l-mevlā te‘ ālā

[انشاءالله المولى تعالى] : Ar. tam.; yüce Allah dilerse manasında bir söz.

i. 38a/809

inşirāḥ [إنشراح] : Ar. i.; açılma, ferahlık.

i.-ı şadr 28b/593

intikāl [انتقال] : Ar. i.; geçme, birinden diğerine geçme.

i. it.- 5b/85

irād [إيراد] : Ar. i.; gelir, kazanç.

i.-ı 6a/99, 27b/573

irādiyye [إرادية] : Ar. i.; iradeye mensup, ihtiyari.

ḥarekāt-ı i. 26a/545

irās [إيراث] : Ar. i.; verme, sebep olma.

i. iT.- 4b/69, 6b/113, 7a/121, 10b/204, 15b/309, 18a/36918b/374, 23b/489, 27a/562, 29a/606, 37a/780, 37a/784

i‘rāz [إعراض] : Ar. i.; yüz çevirme, başka tarafa dönme.

i.-a 22a/450

i. it.- 2b/22

irḥā [إرخاء] : Ar. i.; sarkıtma, aşağı salıverme.

i. iT.- 7a/127, 27a/558

işbāt [إثبات] : Ar. i.; doğrusunu meydana çıkarma, var etme.

i. 8a/140

i. it.- derkenar 21a

isfanah [إسفاناح] : Rum. i.; yapraklarından sebze olarak yararlanılan bir bitki .

i. 9b/172, 15b/310, 17b/353

isfanahlu [إسفاناخلو] : Tr. sf. < Rum.; ispanağı olan.

i. 28a/579

isfīdbāc [إسفیدباج] : Far. i.; Osmanlı mutfağının önemli bir yemeği olan sütlü çorba.

i. 17a/341

ishāl [إسهال] : Ar. i.; sıvı dışkılama, sürgün.

i. 5b/94

i.-i 31b/663

iskāt [إسكات] : Ar. i.; susturma.

i. iT.- 14b/289

issi [إسى] : Tr. i.; sıcak.

i. 5b/91, 15a/297, 19a/387, 30a/630, 33b/707

i.-den 5b/87

i.-yken 10a/191

issiliK/G [إسيليك] : Tr. i.; yanma, mide yanması.

i.- ine 15a/293

istifrāḡ [إستفراغ] : Ar. i.; kusma.

i. 4a/51, 5b/94, 27a/567, 27b/571

i. olun.- 5b/94, 22b/460

istifrāḡāt [إستفراغات] : Ar. i.; kusmalar, kaylar.

i. 31a/651

istignā [إستغنا] : Ar. i.; ihtiyaçsızlık, nazlanma.

i. 11a/208
istihāle [إِسْتِحَالَة] : Ar. i.; mümkün olmayış, imkansızlık.
i. 27b/574
istihşāl [إِسْتِحْصَال] : Ar. i.; meydana getirme, elde etme.
i.-i daḳāyık-ı ʿilmiyye 2b/20
istikmāl [إِسْتِكْمَال] : Ar. i.; kemale erdirmeye, tamamlama.
i.-i 3a/34
istilḳāen [إِسْتِلْقَاء] : Ar. i.; arka üstü yatma.
i. 33b/704
istilzāzen [إِسْتِلْزَان] : Ar. i.; lezzet alarak.
i. 19a/389
istimāʿ [إِسْتِمَاع] : Ar. i.; kulak verip dinleme.
i. iT.- 26a/535
istimrāʿ [إِسْتِمْرَاع] : Ar. i.; tadından hoşlanmak.
i. 21b/446
i.-sı16b/329
istinsāḳ [إِسْتِنْشَاق] : Ar. i.; koklama, buruna çekme.
i. 4a/58, 4b/66
i. olun.- 36b/772
istiʿmāl [إِسْتِعْمَال] : Ar. i.; kullanma, kullanılma.
i. 12b/242, 13b/261
i.-i 20a/405, 21a/428, 33a/699
i.-e 6a/100, 19b/401, 23a/473, 37b/788
i.-inde 6b/109, 37b/790

i. eyle.- 8b/158
i. iT.- 8b/160, 26a/538, 31b/663, 32b/678, 36b/775
i. olun.- 12b/242, 18b/372, 27b/573, 29b/618, 34b/725, 34b/730
i. olun.- 11a/215, 15b/309, 23b/480
ḳillet-i i. 21a/430
istirāḥat [إِسْتِرَاحَات] : Ar. i.; rahat etme, dinlenme.
i. 34a/715
istiskā [إِسْتِسْقَاء] : Ar. i.; vücudun bir yerinde su birikmesi, ödem.
i. 22a/447
i.-i 29a/608
istiyāk [إِسْتِيَاق] : Ar. i.; misvak kullanma.
i. eyle.- 32a/672
işitmek [إِشِيْتَمَك] : Tr. i.f.; kulakla algılamak, duymak.
i.-dür 24a/494
iştiḡāl [إِشْتِغَال] : Ar. i.; meşgul olma, bir şeyle uğraşma.
i.-i 26b/549
iştihā [إِشْتِهَاء] : Ar. i.; iştah, yemek yeme isteği.
i. 6b/111, 14a/279, 20b/417, 20b/419, 20b/422
i. vir.- 15a/293, 32a/675
iştirāki [إِشْتِرَاقِي] : Ar. sf.; ortak koşma.
i. 2a/13
iT- [إِيْتَة] : Tr. yard.f.; etmek, eylemek, yapmak.

‘ādet id.-üp 37b/795
ağrāz i.-düklerinde 2b/22
‘ālī id.-üp 26a/540
cem‘ i.-üp 7a/123.
cem‘ i.-mek 7b/137
ceza‘ i.-meyüp 26a/542
cezb i.-düginden 18a/368
cezb i.-mekile 31b/657
def‘ id.-eler 7b/132
def‘ id.-icilerdür 5a/73
def‘ id.-üp 7b/130, 32a/670
def‘ i.-mege 27b/578
emīn it.- 23b/482, 34b/722
emr id.-üp 37b/788
eyü id.-er 20a/407
eyü id.-üp 19a/385, 31b/660
fāyide id.-er 7a/123, 14a/278,
15a/293, 17a/347, 17b/354, 18a/366,
20b/419, 25b/525, 31b/658, 37a/787,
38a/800
fāyide id.-üp 26b/553
faşd i.-mekden 33b/710
fıkr id.-enlerün 24a/491
ğalebe id.-tükde 24a/501
gevşek id.-üp 18b/373
güzel id.-er 19a/386 31b/661,
32a/674
güzel id.-üp 10b/200, 25b/524
halk id.-üp 8b/152
hacāmat i.-mek 34b/722,
37a/780, 37a/783
hacāmat i.-mekden 34b/732
hālī id.-üp 35a/738

harc i.düm derkenar 4a
hareket id.-erken 17a/337
hareket i.-mek 24a/499, 24b/505
hareket i.-mesine 23a/475
hareket i.-meyüp 23b/482
hażm i.-dürüp 18a/364
hıfz id.-enün 23b/490
hıfz id.-er 19a/388
hıfz id.-üp 13a/249
hikāyet id.-erler 30b/639
hiss i.-seler 16b/326
hiss i.-dügünde 27b/576
hiṭāb id.-üp 2b/25
hoş id.-er 14a/276
ıslāh id.-üp 19a/384
ıskāṭ id.-üp 23b/488
ıskāṭ i.-mişdür 20b/424
ibtidā‘ id.-e 27a/559, 30a/628
icāb id.-er 37b/796
icāb id.-erler 25b/528
icāb id.-üp 29a/601
ictināb id.-er 35a/733
ifāde i.-düginden 33a/694
ifrāt id.-üp 21b/437
ifsād id.-erler 7a/124
ifsād id.-üp 4b/66, 27a/557
ifsād i.-düginden 27b/571
iḫṭār id.-erem 8a/147
iḫdāş id.-er 6b/114, 7a/118,
7b/137, 13b/262, 14b/291, 15a/301,
19b/401, 29a/608, 30b/636, 34a/719,
35a/734, 35a/743
iḫdāş id.-üp 18b/376

ihtimā id.-üp 7b/132
ihtirāz id.-eler 35a/737
intḳkāl i.-dügi 5b/85
irāṣ id.-er 4b/69, 7a/121,
10b/204, 15b/309, 18b/374, 23b/489,
27a/562, 29a/606, 37a/780, 37a/784
irāṣ id.-üp 6b/113, 18a/369
irḥā id.-üp 7a/127, 27a/558
işbāt i.-düklerinden derkenar 21a
işḳāt id.-er 14b/289
istimā id.-eler 26a/535
isti' māl id.-eler 26a/538,
31b/663
isti' māl id.-enler 36b/775
isti' māl i. meyeler 32b/678
isti' māl i.-mek 8b/160
izāle id.-üp 37a/786
izāle i.-mesiyle 28b/592
ittılāḳ id.-üp 32a/674
ittifāḳ i.-mişlerdür 21a/427
ḳabūl id.-üp 37b/796
ḳabẓ id.-er 14b/287, 18a/360,
20a/411, 20b/417
ḳaṭ id.-er 10b/203, 15b/310
ḳavī id.-er 11b/221, 14a/276,
17b/355, 32a/676
ḳavī id.-üp 20a/406, 20a/410
ḳa' y i.-mek 34a/721
kesb id.-üp 16b/334
laṭīf id.-er 19a/385
men' id.-er 14a/280
men' id.-üp 20b/417
men' i.-megin 26b/550

men' i.-mişlerdür 8a/140
meyl i.-dügi 28a/588
müṣāhede i.-mekdür 24a/498
naḳṣ i.-mede 33b/700
nazar id.-üp 24a/497
nüfūz id.-üp 29a/605
pāk id.-er 13b/268, 32a/675
pak id.-üp 10b/198, 24b/504
perhiz i.-memek 7b/133
recā id.-üp 25a/516
rivāyet id.-erler 19b/398
riyāzet i.-mesine 23a/475
sākin id.-üp 28b/591
sāḳıṭ id.-er 20b/422
sa' y id.-e 27b/578
sebeb i.-dügi 23a/473
şedd id.-üp 30a/631
şürū' id.-üp 28b/599
şürū' i.-dükden 19a/391
şürū' i.-dükde 21a/432
ṭabḥ id.-üp 6a/101
ta' dīl id.-üp 14b/282
tağziye id.-erler 13b/267
tağziye id.-er 11a/214
tağziye id.-üp 17b/355
tağziye i.-dügi 13a/250
taḥayyül id.-enüḡ 25a/517
taḥlīl id.-er 30a/632
taḥlīl id.-üp 6a/96, 24a/500,
28a/589, 31b/656
taḥlīl i.-dükleri 31a/648
taḥlīl i.-mesiyle 23b/481
taḥrīk id.-üp 25a/521

takṣīm i.-düm derkenar 4a
 taḳṭīr i.-mek 19a/384
 taḳviyyet id.-er 25b/533,
 37a/785
 taḳviyyet id.-üp 17a/344,
 17b/357, 20b/415, 24b/505, 31b/660
 taḳviyyet i.-dügi 13a/250
 talṭīf id.-üp 1b/5
 tebrīd id.-üp 29a/608
 tebrīd i.-mekile 18b/374,
 30b/636
 tecfīf id.-üp 7b/128, 10b/203,
 18b/376
 tecrūbe i.-düm 36b/775
 teftīḥ id.-üp 28b/590
 tehyīc id.-er 10b/199, 16a/317,
 17b/353
 tehyīc id.-üp 25a/522
 te'lif id.-üp 3b/49
 telyīn id.-er 11b/225, 13a/254,
 14b/288, 20b/415
 telyīn id.-üp 2a/13, 13b/268,
 17b/353, 28a/579
 tenāvül id.-üp 37b/798
 tenfīz id.-üp 7a/120
 tenḳīye id.-eler 36a/756
 tenḳīye id.-er 37a/784
 teraḳḳī id.-üp 3a/36
 tercüme id.-üp derkenar 4a.
 terḳīḳ id.-üp 6a/101
 tertīb i.-mesiyle 13a/251

tertīb id.-üp 10a/189, 11b/222,
 12a/237, 15a/299, 17a/344, 20b/418,
 27a/563
 teshīn id.-er 32b/686.
 teshīn id.-üp 18a/361
 teshīn id.-üp 25a/521
 teshīn i.-mesiyle 23b/481
 teskīn id.-er 15a/300
 teskīn id.-üp 20b/414
 teveccüh i.-mekile 25b/530
 tevehhüm id.-üp 25a/518
 tevlīd id.-er 11a/214, 11b/219,
 15b/313, 18a/369, 33a/698
 tevlīd id.-erler 12a/227
 tevlīd id.-üp 10b/204, 11a/213,
 11b/224, 15a/300, 17b/349
 tezyīn id.-üp 1b/5
 yaramaz id.-üp 27a/565
 yüksek id.-üp 6b/115
 za'īf id.-er 7a/127, 7b/133
 zāyil i.-mişdür 2a/13
 zarar id.-er 7b/129, 25a/523,
 27a/557, 37a/781
 zarar id.-icidür 31a/653
 zarar id.-üp 14b/284
 zikr i.-mişdür 29b/622, 33b/706,
 37a/784
 ziyāde id.-er 10b/194, 11a/211,
 12a/237, 12b/243, 16a/316, 17a/344,
 18a/362, 18a/363, 19a/386, 27a/562
 ziyāde id.-üp 10b/199, 30a/633,
 32a/676
 ziyān id.-er 37b/797

i'tibār [اعتبار] : Ar. i.; ehemmiyet verme.
i. olun.- 34b/728

i. vir.- 1b/6

i'tidāl [اعتدال] : Ar. i.f.; denge, ölçülü olma.

i. 24a/498, 33a/692

i.-den 33a/696

i.-e 32b/688

i.-i farzî 4a/59

i. üzere ol.- 9b/177

ittifāk [اتفاق] : Ar. i.; birleşme, uyuşma.

i. it.- 21a/427

ittihāz [اتخاذ] : Ar. i.; edinme, edinilme.

i. olın.- 9b/176, 10a/186

ittılāk [اطلاق] : Ar. i.; inşirahlı olma, ferahlık verme.

i. iT.- 32a/674

iz' āf [اضعاف] : Ar. i.; zayıflatma.

i.-ı 31a/652

şedidü'l i. 31a/651

izāle [إزالة] : Ar. i.; giderme.

i. iT.- 28b/592, 37a/786

'izām [عظام] : Ar. i.; büyükler, ulular.

enbiyā-i 'i.-dan 2b/21

ķabar- [قبار] : Tr. f.; ıslanıp veya ısınıp yerinden kurtulmak.

ķ.-up 28b/598

ķab [قاب] : Tr. i.; meyvenin, sebzenin kabuķu anlamında.

ķ. 13b/268

ķ.-ından 9b/180

ķ.-larından 13b/262

ķabl [قبل] : Ar. zf.; önce, evvel.

ķ.-e'l hazm 7a/119, 18a/368

ķ.-e'l-faşd 34a/720

ķ.-e'l-inhiżām 29a/605

ķabuķ/G [قبوق] : Tr. i.; bir şeyin üstünü kaplayan ve onu dış etkilere karşı koruyan, kendiliğinden oluşmuş sertçe bölüm.

ķ.-ı 13b/270

ķ.-ın 15b/305

ķ.-ından 10b/201, 14a/281

ķabūl [قبول] : Ar. i.; alma.

ķ. iT.- 37b/796

ķabz [قبض] : Ar. i.; amelsizlik, kabız.

ķ. 28a/581

ķ. iT.- 14b/287, 18a/360, 20a/411, 20b/417

ķ. ol.- 27b/578

ķaçan [فجن] : Tr. ed.; her ne zaman.

ķ. 23a/479, 26b/555, 28b/599, 35b/748

ķādir [قادير] : Ar. i.; kudret sahibi, kuvvetli, güçlü.

ķ. 21a/429, 31a/645

K

ķabāk [قابق] : Tr. i.; kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki.

ķ. 15a/301

ķ. ol.- 21a/432, 21a/434,
21b/443

ķakīm-i ķ. 1b/1

ķāfur [كافور] : Ar. i.; Uzak Doğu'da yetişir bir çeşit taflandan elde edilen ve hekimlikte kullanılan, beyaz ve yarı saydam, kolaylıkla parçalanan, ıtırı kuvvetli bir madde.

k. 36a/759, 36b/771, 38a/806

ķāimen [قائما] : Ar. zf.; ayakta olarak, dik olarak.

ķ. 19b/399

ķākum [قاكم] : Ar. i.; Kuzey bölgelerde yaşayan, sansara benzer, siyah kuyruklu, derisi çok makbul bir hayvan.

k. 32b/688

ķalb [قلب] : Ar. i.; yürek.

ķ.-e 14b/285, 20b/420, 34b/731

ķ.-i 25b/533

mizāc-ı ķ. 35a/742

ķalīl [قليل] : Ar. sf.; az, çok olmayan.

ķ. 19a/383, 22a/452

ķ.-i 20b/422, 22a/449

ķ.-ü 'l-ğizā 9b/179, 10b/202,
15b/307, 15b/313, 17b/348

ķ.ü' r-riyāze 30a/623

nebze-i ķ.-e 3b/45

ķal- [قلا] : Tr. f.; olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek.

ķ.-ur 22b/458

bāķi ķ.-mağıla 27b/570

ķalye [قلية] : Far. i.; sebzelerin yağda kavrularak pişirilmiş.

ķ.-si 17b/352

ķamer [قمر] : Ar. i.; gökyüzündeki ay.

ķ.-ün 34b/726

ķamışlık [قمشلق] : Tr. i.; buğdaygillerden , sulak, nemli yerlerde yetişen, boğumlu sert gövdesi olan bitkilerin bol olduğu yer.

ķ.-lardur 4b/63

ķāmil [كاميل] : Ar. sf.; bütün, tam, noksansız.

k. ol.- 26b/551

ķan [قان] : Tr. i.; kan, vücudun ana maddelerini damarlar yoluyla taşıyan hayati sıvı.

ķ. 5b/94, 33a/692, 33b/701

ķ.-ı 10b/194, 10b/199, 11a/211,
12b/243, 13a/249, 16a/316, 17a/346,
18a/361, 18a/363

ķ.-uñ 10b/203, 17a/346,
34a/712, 38a/800

ķapu [قبو] : Tr. i.; kapı.

ķ.-ları 5a/77

ķar [قار] : Tr. i.; havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağın su buharı.

ķ. 36a/763

ķaranfūl [فرنفل] : Ar. i.; güzel kokulu bir çiçek.

ķ. 12b/241

ķarışdurmak [قرشدرمق] : Tr. i.f.; karışma işini yaptırmak.

ķ. 36b/769

karışmış [قرشمش] : Tr. i.f.; iki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak.

ķ. ol.- 4b/64

karīb [قريب] : Ar. zf.; yakın, yakın olan.

ķ. 11a/206, 26b/556

ķ.-dür 4b/72

ķ.-lerdür 32b/688

karbuz [قالبوز] : Far. i.; karpuz.

ķ. 15a/298, 19b/394

kāşır [قاصير] : Ar. sf.; kusurlu.

ķ. 21b/441

kāsiye [قاسيه] : Ar. sf.; duygusuz.

ķulüb-ı ķ.-den 2a/12

katı [قتى] : Tr. i.; iyice.

ķ. 28a/585

katıl- [قتل] : Tr. f.; ekleme, katma işi yapılmak.

ķ.-maya 12b/247

kat [قات] : Ar. i.; makam, mevki, mertebe.

ķ.-ında 5b/84

kaṭ' [قطع] : Ar. i.; kesme, sona erdirmе.

ķ. iT.- 10b/203, 15b/310

kavānīn [قوانين] : Ar. i.; kanunlar.

ķ.-e 21a/430

ķ-i hıfz-ı şihhat 3b/50

kavī [قوى] : Ar. sf.; güç, güçlü.

ķ. 5a/82, 21b/445, 21b/446, 31b/661, 33a/698

ķ.-si 25a/520

ķ.-sidür 11a/205, 13a/256

ķ.-yi nefsanīyye 27a/558

ķ. iT.- 11b/221, 14a/276, 17b/355, 20a/406, 20a/410, 32a/676

ķ. kıl- 17b/350, 20a/412

ķ. ol.- 22b/466, 23b/490, 24a/492

ķ.-yyü'l-gızā 18a/359

sebeb-i ķ. 33a/693

kavun [قاون] : Tr. i.; kavun, kabakgillerden güzel kokulu, sulu ve etli meyve.

ķ. 15a/296

kavurma [قورمه] : Tr. i.; kendi yağıyla pişirilip kavrulduktan sonra yenen veya dondurulup saklanan et.

ķ.-lar 17a/345

ka'y [قىء] : Ar. i.; kusma.

ķ. 5b/93, 33a/690, 37a/784, 37b/788

ķ.-ı 37b/794, 37b/798

ķ.-dan 31b/665, 35a/737

ķ.-dur 37b/792

ķ.-uñ 35a/734

ķ. eyle.- 37b/795

ķ it.- 34a/721

kaygana [قيغنه] : Tr. i.; omlet.

ķ. 12b/246

kāyināt [كائنات] : Ar. i.; evren, dünya.

hālīk-i k. 8b/150

ķaymak [قيمق] : Tr. i.; sütün veya yoğurdun yüzünde zar durumunda toplanan, açık sarı renkli, koyu yağlı katman.

ķ. 13a/253
ķayna-[قينا] : Tr. f.; bir sıvı, sıcaklıķı belli bir dereceyi bulduķunda buhar durumuna geçerek fokurdamak.

ķ.-mış 7a/125, 12b/240, 19a/382
ķaynaT-[قينا د -] : Tr. f. ; bir şeyi kaynar hale getirmek.

ķ.-up 15b/305
ķaz [قاز] : Tr. i.; perde ayaklılardan, uzun, beyaz veya gri boyunlu, suda ve karada yaşayan, uçan, yabani veya evcil kuş.

ķ. 12a/227
ķebāb [كباب] : Ar. i.; doērudan doēruya ateşte veya kap içinde susuz olarak pişirilmiş et.

k. 17b/356
k.-ı 11a/214
k. olın.- 11b/223, 12b/239, 16b/330, 17b/358

ķebere [كبره] : Yun. i.; çiçeklerinden turşu yapılan bir bitki, kapari.
k. 36b/767

ķeklik [ككلى] : Tr. i.; sūlūngillerden, gūvercin būyūklūēinde, eti için avlanan, tūyū boz, ayakları ve gagası kırmızı renkte bir kuř.

k. 6a/105, 11b/225, 12b/244
ķelāl [كلال] : Ar. i.; yorgunluk, bıkkınlık.
k.-i ḥavāss 21b/444

ķelām [كلام] : Ar. i.; sūyleyiř.
k.-ı 32a/673
k.-ı leyyīn 2a/12

ķemālāt [كمالات] : Ar. i.; insanın bilgi ve ahlak gūzelliēi bakımından olgunluēu.

k. 3a/36
ķemāl [كمال] : Ar. i.; en yūksək deēer, mūkemmellik.

k.-i řiḥḥat 3a/37, 9a/165
k.-iyle 6b/107, 16b/328
ķemmiyyet [كميت] : Ar. i.; nicelik.

k. 33a/692
k.-de 33a/697
k.-le 22b/459

ķenar [كنار] : Far. i.; kıyı, yaka.
k.-larında 12a/229

ķendū [كندو] : Tr. zam.; kendi, iyelik ekleri alarak kiřilerin ōz varlıēını anlatmaya yarayan dōnūřlūlūk zamiri.
k. 8b/159, 20a/404

ķepeK/G [كپك] : Tr. i.; un elendikten sonra, elek ūstūnde kalan kabuk kırıntıları.

k.-inden 9b/178
ķerīhe [كريهه] : Ar. sf.; iēren.
rāyiḥa-i k.-si 12a/233

ķerre [كره] : Ar. i.; defa, kez.
k. 29b/614, 29b/615, 29b/616, 29b/621, 37b/788

ķesb [كسب] : Ar. i.; kazandırma.
k. iT.- 16b/334

ķesel [كسل] : Ar. i.; tembellik, uyuşukluk.

k. 6b/113, 11a/208
k.-den 23a/476
k. getūr.- 34a/716

kes- [كس] : Tr. f.; son vermek, gi-
dermek.

k.-er 15a/299, 20b/415, 38a/801

keşir [كثير] : Ar. sf.; çok olan, bol.

k. 34b/723

k.-dür 22a/453

k.-i 20b/422

k.-ine 22a/449

k.-ini 22a/452

k.-ü'l eşnâf 8b/154

k.-ü'l-füzül 11a/214

k.-ü'l-gizâ 9b/180, 12b/248,
17b/349, 17b/352, 17b/356

keşret [كثرت] : Ar. i.; bolluk, çokluk.

k. 33b/701

cānib-i k.-de 33a/699

kevneyn [كونين] : Ar. i.; dünya ve ahiret,
iki alem.

hâlik-i k. 9b/181

keyfiyyât [كيفية] : Ar. i.; nitelik.

k. 22b/459

k.-de 33a/692, 33a/696

k.-uñ 17a/339

kezâlik [كذلك] : Ar. zf.; aynı şekilde.

k. 6a/96, 11b/226, 18b/374,
18b/380, 19a/383, 19b/395, 25a/517,
26b/548, 28b/596, 33b/706, 34a/720,
35b/750

kıl- [قيل] : Tr. yard.f.; etmek, yapmak.

dâi k.-dı 23a/475

gızâ k.-mışdur 10a/183

ğavî k.-up 20a/412

ğavî k.-ur 17b/350

lübâb-ı hayvanât k.-duğı 9b/182

libbini k.-up 10a/183

maşrûf k.-up 3b/43

ma' tûf k.-up 2b/20

muhtezi k.-mışdur 23a/472

şâfi k.-a 5a/76

killet [قلت] : Ar. i.; azlık.

k.-i isti' māl 21a/430

kısm [قسم] : Ar. i.; bölüm, parça.

k.-ı 15b/307

k.-ınuñ 9b/173

kış [قيش] : Tr. i.; sonbaharla ilkbahar
arasındaki soğuk mevsim.

k 17b/350, 29a/603, 29b/614,
5b/93

k.-da 32b/686, 35b/749

kıvām [قوام] : Ar. i.; duruş, durma.

k.-da 21a/434

k.-ı beden 33a/693

kıyās [قياس] : Ar. i.; karşılaştırma,
mukayese.

k. 8a/140, 8a/141

kızar- [قزار] : Tr. f.; kırmızı veya ona
yakın bir renk almak.

k.-up 23b/486

ki [كى] : Far. bağ.; anlam bakımından
birbirleriyle ilgili cümleleri birbirine
bağlayan bir söz.

□ k. 1b/2 2a/10, 2a/15, 2b/21,
3a/31, 3a/34, derkenar 4a, 4a/54, 4a/58,
4a/60, 4b/62, 4b/65, 4b/67, 4b/70,
4b/70, 4b/72, 5a/75, 5a/78, 5a/79, 5a/81,
5a/83, 5a/83, 5b/86, 5b/89, 5b/93,

6a/101, 6a/103, 6a/96, 7a/119, 7b/136, 7b/136, 8a/141, 8a/142, 8a/143, 8b/154, 8b/158, 9a/162, 9a/163, 9a/168, 9b/175, 10a/185, 10a/193, 10b/195, 11a/206, 11a/207, 11a/209, 11a/210, 12a/229, 12a/231, 12b/240, 12b/245, 12b/246, 13a/252, 13b/265, 13b/270, 14a/272, 14a/274, 14b/283, 14b/287, 14b/289, 15b/306, 16a/317, 16a/321, 16a/324, 16a/325, 16b/327, 16b/332, 17a/338, 17a/340, 17a/341, 17b/357, 18b/372, 19a/389, 19a/390, 19b/398, 20a/406, 20a/408, 21a/427, 21a/429, 21a/430, 22a/452, 22a/455, 22a/456, 22b/458, 22b/463, 22b/467, 23a/470, 23a/477, 23b/486, 24a/494, 26a/539, 26a/544, 26b/547, 27a/559, 27a/566, 27b/572, 27b/576, 28a/585, 28a/589, 28b/594, 28b/599, 29b/614, 29b/616, 30b/636, 30b/639, 30b/641, 30b/643, 31a/647, 31a/655, 32a/668, 32b/680, 32b/683, 32b/685, 33a/689, 33a/691, 33a/697, 33b/700, 33b/701, 33b/704, 34a/713, 34b/725, 34b/729, 35a/741, 36a/755, 36a/756, 36a/759, 36b/773, 36b/775, 36b/776

kibr [كبر] : Ar. i.; büyüklük taslama, yüksekte bakma.

emrāz-ı k. 3a/36

kil-i ermeni [كلارمنی] : Ar. i.; ülkemizde İç Anadolu bölgesinde bulunan bir cins topraktır. Kırmızı renkte, parlak, kalıp

halinde ve yumuşak taş görünümlüdür. Kil cinsi şifalı bir topraktır.

k. 36b/768, 38a/804

kim [کیم] : Tr. bağlaç; ki.

k. 9b/174

kimesne [کِمَسْنَه] : Tr. zam.; kimse.

k. 10b/195, 21a/429, 34a/713

k.-ler 31a/645

k.-lere 17a/347, 34a/711

k.-lerün 24a/497

kimse [کِمْسَه] : Tr. zam.; herhangi bir kişi, kim olduğu bilinmeyen kişi.

k.-ler 12b/238, 30b/639

k.-leredür 19a/389

kirām [کِرَام] : Ar. i.; yüce kişiler.

evlād-ı k. 2a/15

koça [قُوْجَا] : Tr. sf.; yaşlı, ihtiyar.

q.-lara 19a/388

koça- [قُوْجَا-] : Tr. f.; yaşlanmak, ihtiyarlamak.

q.-yup 25b/526

koçalT- [قُوْجَالْد-] : Tr. f.; yaşlandırmak, ihtiyarlatmak.

q.-ur 7b/128, 18b/377

koçaldıcı [قُوْجَالْدَجِي] : Tr. i.; yaşlandırıcı, ihtiyarlatıcı.

q.-dur 9b/179

koruk [قُورُق] : Tr. i.; henüz olgunlaşmamış ekşi üzüm.

q. 15a/302, 36b/766, 38a/801

koruklu [قُورُقْلُو] : Tr. sf.; ekşili.

q. 28a/583

ķoy- [قَوِي] : Tr. f.; 1. bir Şeyi bir yere bırakmak.

ķ.-up 14a/274

2. katmak, eklemek.

ķ.-alar 31b/659

ķoyun [قَوِين] : Tr. i.; eti, sütün, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan.

ķ. 6a/104, 9a/168, 11a/206, 11a/209, 11b/216, 15a/303

ķöz [كُوز] : Tr. i.; ateş.

k. 12b/238

ķudret [كُدْرَت] : Ar. i.; Allahın ezeli gücü.

acāyib-i ķ.-indendür 23a/470

ķulaķ/G [قُولُق] : Tr. i.; başın her iki yanında bulunan işitme organı.

ķ.-a 37b/797

ķ.-uņ 24a/494

ķulüb [قُلُوب] : Ar. i.; kalpler, gönüller.

ķ.-uņ 24a/495

ķ-ı ķāsiyye 2a/12

ķum [قَوْم] : Tr. i.; vücuttaki bezlerin, özellikle böbreğin ürettiği ince ve katı tanecikler.

ķ. 12a/230, 18a/369

ķureyşi [كُرَيْشِي] : Ar. i.; Kureyş kabilesinden olan, Kureyşli.

ķ. 2a/10

ķurūh [كُرُوح] : Ar. i.; yaralar, ülserler.

ķ.-ı ĥabīse 35a/743

ķuru [كُرُ] : Tr. i.; daha sonra kullanılmak için kurutulmuş, taze ve yeşil karşıtı.

ķ. 13b/267, 14a/271

ķ.-mış 10a/187

ķ.-sı 13a/258

ķ.-yan 10a/187

ķuşmak [قُوصِمَق] : Tr. f.; midesinin içindekilerini ağız yolu ile dışarı atmak, kay etmek.

ķ. 35a/735

ķuşūr [قُصُور] : Ar. i.; eksiklik.

ķ. 22a/447

ķuş [قُوش] : Tr. i.; yumurtlayan omurgalılardan, akciğerli, sıcakkanlı, vücutu tüylerle örtülü, gagalı, iki ayaklı, iki kanatlı uçucu hayvanların ortak adı.

ķ. 7b/138, 11b/219

ķ.-lar 9a/168

ķuşūr [قُشُور] : Ar. i.; kabuklar.

k.-ını 10a/183

ķuṭb [قُطْب] : Ar. i.; bir kavmin ulusu, büyüğü.

ķ.-ü⁶ l-millet 3b/41

ķuveba [قُوبَا] : Ar. i.; temre, saçkıran.

ķ. 37a/786

ķuvve [قُوْه] : Ar. i.; güç, kuvvet.

ķ.-ye 25a/521

k.-i 31b/659

ķ.-i nefsanıyye 27a/564

ķuvvet [قُوْت] : Ar. i.; kudret, güç.

ķ. 21a/425, 21a/434

ķ.-i 6b/116, 11b/222, 12a/237, 13a/249, 17a/344, 17b/355, 18a/363, 23b/488, 23b/490, 33b/705

ķ. vir.- 7a/123, 10b/198
11a/211, 12b/243, 13b/269, 14a/272
14a/278, 14a/279, 14b/283, 14b/286,
15b/308, 18a/362 19b/394, 20a/413,
20b/416, 20b/420, 24b/504, 26b/554,
29b/613, 37a/785, 38a/799

ķ.-i ‘aķliyye 1b/3

ķ.-i beden 27a/561

ķ.-i cāzibe 18a/368

ķ.-i ĥayvāniyye 33a/695

ķ.-i müfekkire 24a/491

ķ.-i nāfiĥa 16a/316

ķuveys [قويس] : Ar. i.; kesecik.

ķ.-inde 16a/325

ķuyı [قویی] : Tr. i.; su çıkarmak için
topraĥa kazılan derince çukur.

ķ. 18b/380

ķuyūd [قيود] : Ar. i.; kayıtlar.

ķ. 21a/429

ķuzı [قوزی] : Tr. i.; koyun yavrusu.

ķ. 11a/214

ķüçük [كُجُوك] : Tr. i.; küçük, yaşı daha
az olan.

k.-lere 34b/731

ķüfr [كفر] : Ar. i.; dinsizlik, imansızlık.

mevādd-ı fāsıde-i k.-e 2a/13

ķülā [كلى] : Ar. i.; böbrek.

k. 18a/369

ķüllī [كلّ] : Ar. sf.; bütün, hepsi.

k. 37b/793, 37b/794

k.-si 31a/646

k.-sine 30b/634

ķürk [كُورک] : Tr. i.; bazı hayvanların
giyecek yapmak için işlenmiş postu.

k.-leri 32b/687

ķütüb [كتب] : Ar. i.; kitaplar.

k.-i mu‘teber derkenar 4a

L

lahana [لحانة] : Rum. i.; geniş ve kalınca
kat kat yaprakları olan bitki, kelem.

l. 4b/64, 15b/312

lākin [لكن] : Ar. ed.; ama, fakat, ancak,
şu kadar var ki anlamında bir edat.

l. 9b/179, 10b/200, 13b/261,
18b/371, 19b/392, 27a/562, 32a/677

laķve [لفوه] : Ar. i.; yüz felci.

l. 30b/636, 37a/779

laķīf [لطيف] : Ar. sf.; hoş, güzel.

l. 5a/76, 6b/116, 12b/239,
24b/510

l. iT.- 19a/385

l.-ü‘t-ṭab’9a/161

eşribe-i l. 34b/730

lāyık [لايق] : Ar. sf.; yakışır, yakışık.

l. 8a/141, 19a/390, 27a/559,
29b/614, 34b/725

l.-dür 1b/2

lāzım [لازم] : Ar. i.; gerekli.

l. 7a/121, 33a/690

l.-dur 4b/70, 5a/83, 6a/103,
13b/263, 16a/324, 28b/600, 31b/666,
37a/777

l. gel.- 7a/122, 23a/469,
26b/548, 34a/717, 37b/792

l. ol.- 6a/99, 20a/405, 32a/668

leben [لبن] : Ar. i.; süt.

fi'l-l. 12b/247

leṭāfet [لطافت] : Ar. i.; güzellik, hoşluk.

l.-inden 4a/55

l. ol.- 16b/326

l.-i mizāc 8b/156

leṭāyif [لطائف] : Ar. i.; güzel sözler ve
hikayeler.

l.-i feẓā'il-i insāniyye 1b/4

levāzım [لوازم] : Ar. i.; gerekli şeyler.

l.-ı dīn 21b/438

levn [لون] : Ar. i.; renk, boya.

l. 10b/199, 19a/386, 25a/519,
27a/557, 31b/661

l.-ün 10b/194

l.-i vechi 25b/524

leyyīn [لين] : Ar. sf.; yumuşak.

kelām-ı l. 2a/12

lezic [لزوج] : Ar. sf.; lezzetli.

l.-dür 18a/367

lezziz [لذيذ] : Ar. sf.; lezzetli, tatlı.

l. 6b/116, 16a/324, 17a/338,
18b/377, 24a/494

l.-i maṭā'im 2a/11

l.-ü 't-ṭa' am 12a/232

lezzāt [لذات] : Ar. sf.; lezzetler.

l.-ı cesedāniyye 28b/593

l.-ı nefsanıyye 28b/594

lezzet [لذت] : Ar. i.; tat.

l.-inden 37b/790

lezzetsüz [لذتسز] : Tr. i. < Ar.; lezzetli
olmayan, tatsız.

l. 16a/322

l. ol.- 12a/232

libās [لباس] : Ar. i.; giysi.

l. 32b/683, 32b/683

l.-ı mu' tedil 32b/682

limon [ليمون] : Rum. i.; turuncgillerden,
sarı, güzel kokulu, ekşi bir meyve.

l. 20a/406, 28a/583, 29a/609,
36a/758, 36a/765

şarāb-ı l. 20b/419

lisān [لسان] : Ar. i.; l. konuşulan dil.

l.-ı ' Arabīde 3b/48

l.-ı Türki' ye derkenar 4a

2. ağızdaki dil.

l.-ı 32a/674

linet [لينت] : Ar. i.; ishal.

l. ol.- 28a/582

l. vir.-15b/311

lodos [لدوس] : Rum. i.; Güneyden ve
Güneybatıdan esen bazen de yağış
getiren yerel rüzgar.

l. 35b/751

luḥūm [لحوم] : Ar. i.; etler.

l. 11a/205

l.-a 11a/207, 13a/259

l.-dur 9a/168

l.-un 16b/328

lūbb [لب] : Ar. i.; öz.

l.-ini kılup 10a/183

lübāb [لُبَاب] : Ar. i.; libab, akıllı.

l.-ı hayvanāt 9b/182

M

mādām [مَادَام] : Ar. ed.; süresince, devam ettikçe.

m. 4b/67, 28b/597

madde [مَادِدَة] : Ar. i.; madde, asıl, öz.

m. 34b/730

m.-si 33a/695

m.-sidür 6a/97

maddiyye [مَادِيَّة] : Ar. sf.; cismani.

emrāz-ı m. 6b/113

mağrūr [مَغْرُور] : Ar. sf.; gururlu.

m. 26a/543

maḥāll [مَحَال] : Ar. i.; yerler.

m.-dür 22a/456

maḥalli [مَحَلِّي] : Ar. sf.; bir yere mahsus, yerli.

m.-nde 18b/372

maḥbūb [مَحْبُوب] : Ar. i.; sevgili.

vuşul-i m.-a 26a/543

maḥmūd [مَحْمُود] : Ar. sf.; övülmeye değer.

dem-i m. 11b/224

maḥrūr [مَحْرُور] : Ar. sf.; hararetili, ateşli.

m.-ına 25a/523

m.ü'l mizāc 13b/260

maḥşūş [مَخْصُوص] : Ar. sf.; ayrı, müstakil, başlı başına.

m. 24a/492

m. ol.- 9a/163

ma'īšet [مَعِيشَة] : Ar. i.; yaşama, yaşayış.

emr-i m. 24b/507

mā-i [مَائِي] : Ar. sf.; su, suyla ilgili.

m. bārid 31b/666

m. ḥārr 30a/631

ḥayvan-ı m.-den 12a/228

maḥşūd [مَخْصُود] : Ar. sf.; kasdolunan, istenilen şey.

m. 3b/46

māliḥulyā [مَالِيْخُولِيَا] : Yun. i.; karasevda, melankoli hali.

m. 37a/786

māni' [مَانِع] : Ar. sf.; engel.

m. ol.- 5a/74, 22b/465, 26b/556

ma'lūm [مَعْلُوم] : Ar. sf.; bilinen belli.

m. 3b/44

m. durur 5a/83

m. ol.- 8a/142, 33a/691

ma'tūf [مَعْطُوف] : Ar. sf.; atf olunan, yöneltlen.

m. kıl.- 2b/20

marāz [مَرَض] : Ar. i.; hastalık.

m. 8b/160

m.-da7b/133

m.-lar 19a/387

marīz [مَرِيض] : Ar. sf.; marazlı, hastalık.

m. ol.- 4b/69

mārul [مارول] : Rum. i.; geniş ve uzun olan yeşil yaprakları taze olarak yenilen bir bitki.

m. 9b/172

m.-dur 15b/307

maşrūf [مَصْرُوف] : Ar. sf.; sarf olunmuş, harcanmış.

m. kı1.- 3b/43

maştakī [مَصْطَكِي] : Ar. i.; sakız.

m. 7a/125

maṭā'im [مَطَاعِم] : Ar. i.; yenilecek yemekler.

leziẓ-i m. 2a/11

maṭbūḥ [مَطْبُوح] : Ar. sf.; tabh olunmuş, pişirilmiş.

m. ol.- 9a/170

maṭlūb [مَطْلُوب] : Ar. sf.; istenilen, aranan.

m.-inūḡ 25a/516

ḥuṣūl-i m. 26a/542

maẓāriyy [مَضَارِي] : Ar. i.; zararlar, ziyanlar.

m. 8b/150

mebde [مَبْدَأ] : Ar. i.; evvel, başlangıç.

m.-y1 hey' āt-ı felekden 35b/745

mecarī [مَجَارِي] : Ar. i.; su yatakları.

m. 6a/102

mecmū' [مَجْمُوع] : Ar. sf.; toptan, hepsi.

m.-dan 38a/804

mecnūn [مَجْنُون] : Ar. sf.; çıldırmış, deli, divane.

m. 21b/439

mefāṣıl [مَفَاصِل] : Ar. i.; eklemler.

evcā' m. 37a/786

meger [مَكْر] : Far. ed.; eğer.

m. 34a/712

mekel [مَكَل] : Ar. i.; yenecek şey.

şinā' ıyyü' l-m.

melāl [مَلَال] : Ar. i.; usanma, bıkmı.

m. 11a/210, 26a/539

melbes [مَلْبَس] : Ar. i.; giyecek şey, elbise.

ve' l-m. ol.- 23a/474

memālik [مَمَالِك] : Ar. i.; memleket.

m.-de 33b/706

memnū' [مَمْنُوع] : Ar. sf.; men edilmiş, yasak edilmiş.

m.-dur 34a/712

menāfi' [مَنَافِع] : Ar. i.; yararlar, çıkarlar.

m. 8a/149, 29b/617

m.-i 28a/589, 34b/723

menāhī [مَنَاهِي] : Ar. i.; haram olmuş, yapılması men edilen şeyler.

m.-i reddiyye 2a/15

menfa'at [مَنَفَعَات] : Ar. i.; fayda, çıkar, yarar.

m.-i 3b/47

m.-i beden 21a/425

m.-i nefis 21a/426

m.-i feraḥ derkenar 21a

men' [مَنْع] : Ar. i.; yasak etme, durdurma.

m. buyur.- 19b/400

men⁶ iT.- 8a/140, 14a/280,
20b/417, 26b/550

me⁶kūl [مأكول] : Ar. i.; yenmiş şey,
yiyecek.

m. 25a/513, derkenar 4a

meleke [ملكة] : Ar. i.; tekrarlaya
tekrarlaya meydana gelen alışıklık,
yatkınlık.

⁶akl-ı m.-ye 3a/35

merāret [مرارة] : Ar. i.; acılık, tatsızlık.

m. 17a/340

mercemek [مرجمك] : Far. i.; mercimek;
yuvarlak, yassı, kırmızı, sarı veya yeşil
renkte bir baklagil tohumu.

m. 10b/202

mergūb [مرغوب] : Ar. sf.; rağbet edilen,
aranılan, istenilen.

fevt-i m.-dan 26a/542

merhūb [مرهوب] : Ar. sf.; korkunç şey.

⁶urūz-ı m.-dan 26a/541

merkeb [مركب] : Ar. i.; eşek.

m. 33a/695

mertebe [مرتبة] : Ar. i.; derece, basamak.

m.-den 28b/600

m.-sindedür 13a/251

merṭūb [مرطوب] : Ar. sf.; rutubetli, yaş.

m.-u'l-mizāc 12a/237

mesākin [مساكين] : Ar. i.; meskenler,
oturulacak yerler.

m.-ün 5a/80

meşālih [مصالح] : Ar. i.; işler.

m.-i nefis 21b/437

meşāne [مئانه] : Ar. i.; sidik kavuğu.

m.-de 18a/369

meşelā [مثلا] : Ar. zf.; misal olarak, söz
gelişi.

m. 23a/472, 29b/618

mesemmāt [مسامات] : Ar. i.; gözenekler,
cilt üzerindeki küçük delikler.

m.-ı 28b/590

mesken [مسكن] : Ar. i.; oturlan ev.

m. 4b/72, 5a/79

mesrūr [مسرور] : Ar. sf.; memnun,
sevinmiş.

m. 26a/542

meşārib [مشارب] : Ar. i.; içilecek şey.

m.-den 2a/11

meşgūl [مشغول] : Ar. sf.; bir işle uğraşan,
iş görmekte olan.

m. ol.- 32a/671

maşrık [مشرق] : Ar. i.; güneşin doğduğu
taraf, doğu.

m. 5a/74

meşrūb [مشروب] : Ar. sf.; içecek,
içilecek şey.

m. derkenar 4a

m. 6a/100

m.-uñ 25a/514

mevcūde [موجوده] : Ar. sf.; var olan,
bulunan.

şihhat-i m.-i hāfiz 4b/68

mevcūdāt [موجودات] : Ar. i.; varlıklar.

rāzık-ı m. 8b/150

mevādd [مواد] : Ar. i.; maddeler.

m.-uñ 37b/796	risāle-i m. derkenar 4a
m.-ı esfele 31b/657	umūr-ı me.-enüñ 26a/538
m.-ı fāsıde 36a/755	şınā‘ at-i m.-ye 3a/38
m.-ı fāsıde-i küfr 2a/13	mezkūr [مذكور] : Ar. i.; zikredilmiş, adı geçmiş.
mevlānā [مولانا] : Ar. i.; efendimiz, hazret anlamında bir san.	m.-dur 14a/272, 18b/37233a/697
m. 3b/41	āfāt-ı m.-eye 22a/453
metīn [متين] : Ar. sf.; sağlam, dayanıklı.	fażalāt-ı m.-enüñ 22b/464
dem-i m. 17b/349, 33a/698	mi‘ād [معد] : Ar. i.; mideler, kursaklar.
mevzū‘ [موضوع] : Ar. i.; konu.	m.-iye 6b/110
m.-ı 3a/33	mi‘de [معدة] : Ar. i.; kursak.
m.-ınuñ 3a/32	m. 7a/123, 15a/293, 15a/299, 19b/396, 24b/505, 30a/625
meyān [ميان] : Ar. i.; orta.	m.-de 13a/258, 15a/301, 16a/318, 23a/478, 29a/611, 37b/791
‘ömr-i m.-a 21a/435	m.-den 9b/178, 10a/189, 15b/311
meyl [ميل] : Ar. i.; eğilme.	m.-i 7a/127, 20a/406, 20a/409, 20a/412, 20b/415, 37a/784
m.-i 16a/322	m.-lerine 19b/393
m. eyle.- 16b/327	m.-nüñ 37b/795
meyl it.- 28a/588	m.-si 31b/664, 35a/736
meyve [میوه] : Far. i.; meyva, yemiş.	m.-ye 12b/239, 14a/271, 14a/278, 14a/278, 14b/285, 14b/289, 15b/308
m.-nüñ 13b/263	20b/416, 20b/419, 34b/730, 38a/799
mezak [مناق] : Ar. i.; lezzet.	ḥarrü‘ l m. 7a/122, 19b/392
m.-da 20a/403	ża‘ af-ı m.-si 31b/664
mezbūr, mezbure [مَربور] : Ar. i.; zikr- edilen, belirtilen, adı geçen.	mikdar [مقدار] : Ar. i.; miktar, değer.
āfāt-ı m.-eye 22a/449	m. 17b/358, 21a/433, 23b/486, 26b/555, 28b/597, 30a/627, 38a/806
m.-lar 24a/495	m.-ı 13b/270, 26b/554, 38a/805
m.-lardan 4b/65, 13b/266, 37a/778	m.-ından 18b/375
m.-ları 7b/136	m.-ı mu‘ tedil 27a/564
m.-laruñ 8a/140, 25b/530, 33a/691	
‘ilm-im.-uñ 3a/30	
i’tidāl-i m. 8b/152	

millet [مِلَّة] : Ar. i.; din, mezhep.

m.-i rāsiyye-i hıfz 2a/16

kuṭbū'l-m.-i 3b/41

misk [مِسْك] : Ar. i.; misk, Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir cins ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde.

m.- ü 'anber 36b/771

m.-i 11b/222

mizāc [مِزَاج] : Ar. i.; 1.huy, tabiat, mizaç.

m. 9a/164

m.-a 10a/193

m.-ı 13a/249

m.-ı aşlısine 8b/155

m.-ı arāzī 8b/157

m.-ı şitā 35b/750

cemī'-i m.-a 11b/216

ḥarrū'l m. 12a/235, 14b/291

18a/366, 20a/407, 31b/661

leṭāfet-i m.-ından 8b/156

maḥrūrū'l m.-a 13b/260

merṭūbu'l-m. 12a/237

2.sıhhat, sağlık.

m. 8a/143, 21a/434

m.-a 6a/105, 11b/217, 13b/269

m.-ı 4b/66

m.-ına 21a/433

m.-ını 30a/631

m.-ları 25b/526

m.-ı bedene 8a/143

m.-ı dimāğa 27a/565

m.-ı insan 8b/151, 9b/181

m.-ı kalbi 35a/742

m.-ı ruh 4b/62, 14a/277, 14b/282

ṣahīh-ü'l-m. 10b/196

ṣalāḥ-ı m.-ına 11a/207

mizaclu [مِزَاجِلُو] : Tr. i.< Ar.; tabiatli, mizaçlı.

m.-lar 15a/298

m.lara 19a/388

mu'ālic [مُعَالِج] : Ar. i.; ilaç veren, tabip, hekim.

m.-lerdür 2a/17

mu'cezi [مَوْجِزِي] : Ar. sf.; kısa, derli-toplu yazılmış olan.

m. 2a/12

mücib [مُجِيب] : Ar. sf.; icab eden, lazım gelen, gereken.

m.-dür 6b/111

sem'-i m.-i 2b/19

mu'cizāt [مُعْجِزَات] : Ar. i.; tansıklar, mucizeler.

ṣāhibü'l-m.-ı 2a/9

muḥḥike [مُضْحِكَة] : Ar. i.; güldürücü.

eḥādīs-i m.-ye 31a/645

muḥaddir [مُخْدِر] : Ar. sf.; kabarıp şişiren.

m. ol.- 9b/179, 10a/189, 15b/311

muḥallebi [مُحَلِّبِي] : Ar. i.; süt, şeker ve pirinç unuyla yapılan bir tatlı.

m. 18a/362

muḥtenik [مُحْتَنَق] : Ar. sf.; boğulmuş, boğuk.

m. ol.- 25b/532

muḥarrik [مُحَرِّك] : Ar. sf.; hareket getiren, oynatan.

m. 23a/475

muḥīṭ [مُحِيط] : Ar. sf.; kuşatan, etrafını çeviren.

m. 4a/54

m. ol.- derkenar 4a

havā-i m. 6a/97

muḥṭac [مُحْتَاج] : Ar. sf.; ihtiyacı olan.

m.-dur 24b/509

m.-lar 20a/404

muḥtelif [مُخْتَلِف] : Ar. sf.; türlü, çeşitli, birbirinden farklı.

m. 8b/153

m.-etü't-ṭabāyi' 8b/155

muḥteliṭ [مُخْتَلِط] : Ar. sf.; karışık, karma.

m. ol.- 4a/61

muḥtell [مُخْتَل] : Ar. sf.; bozulmuş, bozuk.

m. ol.- 23a/477

muḥterik [مُحْتَرِق] : Ar. sf.; yanmış, yanık.

m. ol.- 13a/258

mu'īn [مُعِين] : Ar. sf.; yardımcı.

m. ol.- 6b/115, 14a/279, 20a/410, 26b/554, 27a/561

muḫaddem [مُقَدَّم] : Ar. sf.; ön kısım.

m.-i re' se 37a/780

muḫāvim [مُقَاوِم] : Ar. sf.; karşı koyan, direnen, dirençli.

m. 36a/760

muktedā [مُقْتَدَا] : Ar. sf.; duyulan.

m.-y1 mukerrem 2b/28

muktedir [مُقْتَدِر] : Ar. sf.; iktidarlı, gücü yeten, becerebilen.

‘azīz-i m. 1b/1

muktezi [مُقْتَضَى] : Ar. sf.; gereken.

m. 23a/471

murād [مُرَاد] : Ar. i.; arzu, istek, dilek.

m. 5b/84, 33b/701

muṭābık [مُطَابِق] : Ar. sf.; uyan, uygun.

m. 8b/156

mu' tād [مُعْتَاد] : Ar. sf.; alışmış.

m. ol.- 19b/393

m.-dür 17b/354, 20b/418, 5b/89

libās-ı m.-dür 32b/682

riyāzet-i m. 23b/485

4. ılıman.

m. 28b/597

bilād-ı m.-de 5b/87

iḳlim-i m.-de 4b/70

muṭāla'a [مُطَالَعَةُ] : Ar. i.; kitap okuyanlar.

m.-sına 3b/43

mutavassıṭ [مُتَوَسِّط] : Ar. i.; orta, ortalama.

m. ol.- 9b/175

mu'teber [مُعْتَبَر] : Ar. sf.; inanılır, güvenilir.

kütüb-i m.-e derkenar 4a

mu'tedil [مُعْتَدِل] : Ar. sf.; 1. ne az, ne çok, orta halde bulunan.

m. 9b/177

m. ol.- 4a/60, 8a/144, 33a/698

- dem-i m. 11a/213
miḳdar -ı m.-den 27a/564
nevm-i m. 26b/552
nevm-i m.-ün 26b/554
2. yavaş, mülayim, sert olmayan.
m.‘ü’l-mizāc ol.- 17a/338
ḡaḡab-ı m. 25a/520, 25b/524
3. münasip, uygun.
- muṭṭali‘** [مُطَّلِع] : Ar. sf.; öğrenmiş, bilgili.
m. 30b/644
- muvāfiḳ** [مُؤَافِق] : Ar. i.; uygun, yerinde.
m. 11b/217
m.-dur 11a/212, 14a/277
m. ol.- 8b/157, 8b/160, 10a/192,
21a/431, 32a/677
- muḡırr** [مُضِر] : Ar. sf.; zararlı, zarar veren.
m. 7a/117, 7b/135, 19b/395
m. ol.- 22b/459
- muḡa‘ afāt** [مُضْعَفَات] : Ar. i.; bir kat daha artmış.
m.-uḡ 31a/652
- muḡṭarr** [مُضْطَر] : Ar. sf.; zorunda kalmış, zorlanmış.
m.-dur 4a/58, 6a/100, 24b/512
m. ol.- 19b/402
m.-dur 22a/455
- mübālaḡa** [مُبَالِغَة] : Ar. i.; pek fazla, çok aşırı.
m. olun.- 16b/328
- müberhen** [مُبْرَهَن] : Ar. i.; ispat edilmiş.
m.-dür 3a/31
- mücāveret** [مُجَاوَرَة] : Ar. i.; komşuluk, yakınlık.
m.-i 34b/731
- müctemi‘** [مُجْتَمِع] : Ar. sf.; toplanmış, birikmiş.
m. ol.- 5b/93, 22b/458, 24b/512
- müdāvemet** [مُدَاوَمَة] : Ar. i.; devam etme.
m. 7a/117, 7a/127, 11a/209
m.-i 17b/348
m. eyle.- 10b/196
m. olun.- 18b/370
- müdāvī** [مُدَاوِي] : Ar. sf.; deva bulan, iyileştiren.
m. 2a/16
- müddet** [مُدَّت] : Ar. i.; zaman, vakit, süre.
m. 16b/336
m.-de 35b/753
- müddet-i ḡayūt** [مُدَّتْ حَيَوت] : Ar. tam.; müddet-i hayat, yaşam süresi.
m.-i h.-da 26b/551
m.-i ḡ.-ında 24b/509
- mü‘eddī** [مُودِي] : Ar. sf.; sebep olan, doğuran.
m. 22a/451
m. ol.- 27a/566
- mü‘ellefāt** [مُؤَلَّفَات] : Ar. i.; yazılmış kitaplar, eserler.
m.-ından 3b/50
- mü‘eṡṡirāt** [مُؤَثِّرَات] : Ar. i.; etkiler.
m.-ı ḡayr-ı ṭab’iyye 9a/161
- müfekkire** [مُفَكِّرَة] : Ar. i.; düşünme gücü.

kuvvat-i m.-leri 24a/491
mühlik [مُهْلِك] : Ar. sf.; öldürücü.
m.-dür 25b/532
mühtedî [مُهْتَدِي] : Ar. sf.; ihtida eden,
hidayete erişen.
m. ol.- 3b/45
mükerrem [مَكْرَم] : Ar. sf.; muhterem,
aziz, saygıdeğer, sayılan.
muktedâ-yı m. 2b/28
mükerrer [مُكَرَّر] : Ar. sf.; tekrarlanmış,
yinelenmiş.
m. 28a/581
mülâşık [مُلَاصِق] : Ar. sf.; bitişik, yan
yana olan.
m. ol.- 32b/684
mülâyim [مُلَايِم] : Ar. sf.; yumuşak.
m. 6a/105, 10a/192, 11b/218,
32b/682
m.-dür 9b/181, 11a/206
m. ol.- 16a/322, 32b/684
mülûk [مُلُوك] : Ar. i.; hükümdarlar.
m. 16a/324
mümkîn [مُمْكِن] : Ar. sf.; mümkün,
olabilir.
m. ol.- 27b/573
münâfi [مُنَافِي] : Ar. sf.; zıt, uymaz,
aykırı.
m. ol.- 4b/62
münâsib [مُنَاسِب] : Ar. sf.; uygun,
yerinde, yakışır.
m.-dür 13a/256, 13b/261,
32b/687

müneccimîn [مُنْجِمِينَ] : Ar. i.; yıldız
falına bakanlar, astrolojiyle uğraşanlar.
m. 5b/84, derkenar 5b
münfa‘il [مُنْفَعِل] : Ar. sf.; yüreğine
işlemek.
m. ol.- 36a/757
münşabb [مُنْصَب] : Ar. sf.; kavuşan,
karışan, dökülen.
m. ol.- 34b/731
münzir [مُنْذِر] : Ar. sf.; korkutucudur.
m.-dür 35b/749
mürākabet [مُرَاقِبَت] : Ar. i.; kendini
kontrol edebilme, denetleme.
m. 21a/429
müreṭṭib [مُرْطَب] : Ar. i.; rutubet verici.
m.-dur 20b/420
mürekkeb [مُرْكَب] : Ar. sf.; terkip
edilmiş, iki veya daha çok şeylerin
karışmasından meydana gelen.
m. ol.- 6a/95
müsaḥḥin [مُسَاحِّحِينَ] : Ar. sf.; ısıtan,
kızdıran.
m.-dür 32b/683
müşhile [مُسْهِلَة] : Ar. i.; ishal veren.
m. 36a/756
edviye-i m. 22b/460
müstefād [مُسْتَفَاد] : Ar. sf.; kazanılmış.
‘akl-ı müstefād 3a/35
müsteḥîl [مُسْتَحِيل] : Ar. sf.; mümkün ve
kabil olmayan.
m. ol.- 13a/259, 15a/297

müstellib [مُسْتَلِب] : Ar. i.; müstellim, beğenilmeyecek iş gören.

m.-ü' l- 'aql 21b/439

müstemirr [مُسْتَمِر] : Ar. sf.; sürekli, devamlı.

m. olsa 24b/510

müstemirren [مُسْتَمِرّاً] : Ar. zf.; sürekli, aralıksız, daimi.

m. 27b/572

müşābehet [مُشَابَهَت] : Ar. i.; benzeyiş, benzeme.

m.-i 27b/574

müşābih [مُشَابِه] : Ar. sf.; benzeyen, benzer.

m. ol.- 13b/265, 27b/569, 31a/648

müşāhede [مُشَاهَدَة] : Ar. i.; bir şeyi gözle görme.

m. it.- 24a/498

müştedd [مُشْتَدّد] : Ar. sf.; şiddetlenen, şiddetlenmiş, azan.

m.-dür 3a/38

müte' affin [مُتَعَفِن] : Ar. sf.; bozulup fena kokan, kokmuş, çürük.

m. 4b/62, 12a/234

m. ol.-12a/232

müteahhırin [مُتَأَخِّرِينَ] : Ar. sf.; derin bilgi sahibi olan.

eṭibbā-i m. 36b/772

müte' allık [مُتَعَلِّق] : Ar. sf.; bağlı, ilgili.

m. 4a/53

m. ol.- 32a/667

müte' assir [مُتَأَذِر] : Ar. i.; zor.

m. dür 8a/141

mütēdāvile [مُتَدَاوِلَة] : Ar. sf.; tedavülde bulunan, geçerli.

resāyil-i m.-de derkenar 4a

müteğayyir [مُتَغَيِّر] : Ar. sf.; değişen, başkalaşan.

m. 4b/62,

m. ol.- 4b/67, 13b/264, 25a/519, 35b/747

mütehallil [مُتَحَلِّل] : Ar. sf.; hallolmuş.

m. 6a/99, 26b/548

m. ol.- 16b/331, 16b/333, 22b/468, 24b/511

müteḳaddimin [مُتَقَدِّمِينَ] : Ar. sf.; evvelden gelip geçenler, eskiler.

ḥükemā-i m. 36b/772

mütekeddir [مُتَكَدِّر] : Ar. sf.; bulanık, puslu hava.

m. ol.- 35b/752

müterāci' [مُتَرَاَجِع] : Ar. i.; geri dönen.

m. ol.- 16b/333

müteşā'id [مُتَصَاعِد] : Ar. sf.; yükselen, yukarı çıkan.

m. ol.- 4b/65, 16b/332

mütevaḳḳı [مُتَوَقِّئ] : Ar. sf.; sakınan, çekinen.

m. 'ü' l-ḥuşūl 33b/702

müteväliyāt [مُتَوَالِيَات] : Ar. i.; ard arda, bir düziye.

şalavāt-ı m. 2a/9

müteveffir [مُتَوَفِّر] : Ar. i.; bol, çok.

m. 24b/511
mütevellid [مُتَوَلِّد] : Ar. sf.; doğan,
kaynaklanan.

m. ol.- 13b/266, 15a/294,
16a/323, 21a/435, 23b/484
müteẓādde [مُتَضَادَّة] : Ar. sf.; birbirine zıt
olan.

‘anāşır-ı m.-den 6a/95
müt’ib [مُتَعَب] : Ar. sf.; yorgunluk veren,
yoran.

ḥarekāt-ı m.-e 6a/98
müttefiḳ [مُتَّفِق] : Ar. sf.; birleşmiş,
anlaşmış.

m.-lerdür 36b/773
müvāzabet [مُوَاضَبَت] : Ar. i.; bir işle
durmadan uğraşma.

m. olun.- 11a/208
müyesser [مُيَسَّر] : Ar. sf.; kolaylıkla
olan.

m. ol.- 3a/37
müzādd [مُضَاد] : Ar. sf.; karşı, zıt.

m. ol.- 36a/760
müzmine [مُزْمِنَه] : A. i.; kronik, süregelen.
emrāz-ı m. 24b/506

N

nādire [نَادِرَه] : Ar. sf.; az bulunur.
ḥikāyāt-ı n. 31a/645
nāfi‘ [نَافِع] : Ar. sf.; faydalı, yararlı.
n. 7b/132

n.-dür 6b/115, 7a/126 12a/236,
17a/346, 20a/408, 24a/501, 29b/613,
29b/620, 36b/766, 36b/774

n. ol.-21a/433, 38a/799, 38a/808
devā’-ı n. 13a/251

nāfiḥa [نَافِئَه] : Ar. sf.; üfürücü, üfüren.
ḳuvvet-i n. 16a/316

nağme [نَغْمَه] : Ar. i.; ahenk, ezgi, güzel
ses.

n.-ler 24a/494, 26a/535
nāḳıṣa [نَاقِصَه] : Ar. sf.; noksan, eksik,
kusurlu.

n. 6a/99
naḳıyye [نَاقِيَّه] : Ar. s.; çok ince, narin.
ebdān-ı n. 36a/756

naḳş [نَقْص] : Ar. i.; noksan eksiklik.
n. it.- 33b/700

nar [نَار] : Far. i.; kırmızımtırak sarı sert
bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda
kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran
yuvarlak yemiş.

n. 15a/302, 28a/584, 36a/757,
36a/765, 38a/801

nās [نَاس] : Ar. i.; insanlar.
n. 37b/797

n.-uḡ 3b/47

a’ḳāl-i n. 9a/162

cemī‘-i n.-a 11a/212

cemī‘-i n. 21a/428

naẓar [نَظَر] : Ar. i.; 1. bakma, göz atma.
n. iT.- 24a/497
2. iltifat.

- n. vir.-1b/6
- nedenlũ** [نہدكلو] : Tr. ed.; ne kadar.
n. 5a/79
- ne** [نہ] : Tr. zf.; abartı bildiren bir söz.
n. 14a/274
- nebiyyĩn** [نبين] : Ar. i.; peygamber.
n. 2a/10
ḥātimũ[‘] n-n. 8a/146
ṣalavātullahi[‘] alā n.-ā 2b/22
- nebẓ** [نبذ] : Ar. i.; bir parça.
n.-i ḳalile 3b/45
- necāt** [نجات] : Ar. i.; kurtulma, kurtuluş.
n.-dur 3a/37
- nedāvet** [نداوت] : Ar. i.; yaşlık, nem, rutubet.
n. 30a/627
- neffāḥ** [نفاخ] : Ar. sf.; kokusu çok, kokulu.
n.-dur 10b/201, 17b/352
- nefḥ** [نفح] : Ar. i.; karın şişkinliği bugün nefha.
n. 18a/364
- nefḥ** [نفح] : Ar. i.; güzel koku.
n.-i 10b/202, 14a/271, 19a/383
- nef[‘] i** [نفعى] : Ar. sf.; faydalı.
n. 21a/428, 36b/767
- nefs** [نفس] : Ar. i.; 1. insanın yeme içme vb. gereksinimlerinin bütünü.
n. 8a/144
n.-e 20a/412
n.-i 26b/550
n.-inden 21b/445
- n.-inũ 21a/431
- n.-leri 16b/326
- menfa[‘] at-i n.-dür 21a/426
- meşālih-i n. 21b/437
2. öz varlık, kişilik.
n. 24b/502
n.-ũ 26b/549, 28a/588
baş-ı n. 28b/592
ḥubṣ-i n. 21b/444
- nefsāniyye** [نفسانيه] : Ar. sf.; canlılığın uyandırdığı arzularla ilgili.
a[‘]rāz-ı n.ye 6a/97
ḥareket-i n. 24b/508
ḳuvve-i n.-ye 27a/564
lezzāt-ı n. 28b/594
- nefs-i nāṭıḳa** [ناطقانفس] : Far. tam.; insan ruhu, insanın canlılar arasındaki yerini belli eden cevher.
n. 1b/4
n.nuḡ 3a/34
- nehār** [نهار] : Ar. i.; gündüz.
evvel-i n.-dan 34b/724
- nesne** [نسنه] : Tr. i.; şey, herhangi bir şey, obje.
n. 36a/759
n.-lerden 4b/68
n.-lere 6b/106
n.-nũ 9b/182
- neşāt** [نشاط] : Ar. i.; sevinç, neşe.
n.-ına 21a/432
- neşv ü nemā** [نشووئما] : Far. tam.; yetişip büyüme.
eşcār-ı n.-ya 5b/88

nev' [نوع] : Ar. i.; çeşit, türlü.

n.-dür 9a/167, 9a/168

n.-i 9a/167, 9a/170, 9a/171

n.-inden 6b/107, 15b/307

n.-i insan 8b/152, 19b/401,
22a/455

nevā' [نوا'] : Far. i.; ses, seda.

n.-i âdem 1b/3

nevm [نوم] : Ar. i.; uyku.

n. 23a/473, 26a/544, 26b/551,

derkenar 4a

n.-den 27b/577

n.-i mu' tedil 26b/552, 26b/554

neẓāfet [نظافت] : Ar. i.; temizlik, paklık.

n.-i beden 29b/617

neẓāret [نضارت] : Ar. i.; tazelik,

parlaklık.

n. 33a/693

n.-i 25a/517

n. vir.- 10b/200

n.-i vech 25a/517

nezle [نزله] : Ar. i.; burun akması.

n. 27a/562

n.-si 31b/664

ni'am [نعم] : Ar. i.; nimetler.

erbāb-ı n.uḡ 16a/324

niçe [نیچه] : Tr. sf.; 1. ne kadar.

n. 7b/134

2. sf.; birçok.

n. 18b/372, 21a/428, 30b/639

nikrān [نكران] : Ar. i.; aracılık etme.

n. ol.- 26a/541

nik̄ris [نقریس] : Ar. i.; ayak parmak-
larında, topuklarda ve mafsallarda
meydana gelen ağrılı hastalık.

n. 37a/786

nīm-ber-şit [نیمبرشیت] : Ar.-Far. tam; orta
karar pişirmek.

n. 12b/245

nisbet [نسبت] : Ar. i.; oran, oranla.

n. 13a/259, 18b/380

n.-i bārid 4a/58

nisyān [نسیان] : Ar. i.; unutkanlık.

n. 37a/784

nişāt [نشاط] : Ar. i.; sevinç, neşe, şenlik.

n. 8a/144, 21a/426

n. vir.- 23b/480, 25a/522,
31b/660

nitekim [نتهکیم] : Tr. bağ.; gerçekten,
hakikaten.

n. 7b/133, 18b/373, 23b/490,
25a/514, 29b/620, 32a/672, 35b/744,
37a/782

nuḥud [نحوذ] : Far. i.; nohut, yemeklik
baklagillerden biri.

n. 9a/167, 10b/197

nuḳre [نقره] : Ar. i.; ense çukuru.

n. 37a/783

noḳşan [نقصان] : Ar. i.; eksiklik, kusur,
eksik.

n.-da ol.- 6a/98

taraf-ı n.-da 33a/698

n. vir.- 22b/461

nūḳūş [نقوش] : Ar. i.; nakışlar, işlemeler.

n. 24a/497, 28a/588

nūr-ı dīde [نُورِ دِيْدِه] : Far. tam.; gözün nuru.

n.-i aşfiyā 2b/25

nuṭṭā [نُطْق] : Ar. i.; nutuk, söylev, konuşma.

n. 21b/441

nūfūz [نُفُوْز] : Ar. i.; etki etme, işleme.

n.-ı 4a/56

n. iT.- 29a/605

O

ocaḳ [اَوْجَق] : Tr. i.; ısı vererek üzerine veya içine konulan maddeleri ısıtan, pişiren, kaynatan, eriten araç veya alet.

o.-da 11b/223, 16b/330

oḡlaḳ [اَوْغَلَق] : Tr. i.; keçi yavrusu.

o. 11a/212

oḡlancuḳ [اَوْغَلْنَجُق] : Tr. i.; çocuk, küçük çocuk.

o.-lar 38a/807

o.-lara 31b/663

oḳ [اَوْق] : Tr. i.; yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk.

o. 24b/503

oḳu- [اَوْقُو-] : Tr. f.; bir yazıyı meydana getiren harf ve işaretlere bakıp bunları seslendirmek veya düşüncüyü anlamak.

o.-maḳ 24a/493

o.-yup 24a/496

ol [اول] : Tr. : 1. işaret sıfatı; o.

o.1b/1, 2a/9, 2a/14, 5b/86, 21a/430, 23b/486, 27b/571, 34b/727, 35a/741, 35b/744, 35b/745, 35b/754, 37b/792

2. işaret zamiri; o.

o.-dur 5b/93, 9b/174, 9b/175, 10a/185, 11a/210, 12a/229, 17a/338, 22a/451, 28a/589, 32b/680, 36a/755

ol.- [اول-] : Tr. f.; 1. olmak.

o.-a 5a/75, 5b/89, 9b/177, 10a/187, 11a/211, 11b/223, 12b/245, 13a/252, 13a/253, 13b/265, 30b/642

o.-alar 31a/645

o.-an 3a/34, 4a/54, 4a/58, 4b/64, 5b/91, 10a/184, 10a/188, 12a/233, 17a/339, 18a/365, 20a/404, 23b/489, 26b/553, 32a/669, 32b/683, 33b/706, 37a/785

o.-anı 14b/288

o.-andur 14b/283

o.-anlar 18a/366, 25b/526, 31b/662, 32b/678

o.-anlara 12a/236, 18a/365, 20a/407, 31b/664, 34b/732

o.-anların 23b/483

o.-anun 25a/515

o.-dıysa 5a/82, 8b/153, 33a/690

o.-duḳda 33a/692

o.-ıçaḳ 15a/302

o.-maḡıla 27b/574

o.-maḳ 7b/135

o.-masını 23a/474
o.-maya 5a/74
o.-mayup 28a/586
o.-mış 6b/107
o.-sa 35b/749
o.-sun 2a/10
o.-unduğı 22a/456
o.-up 4b/67, 4b/68, 4b/72,
8a/145, 13a/252, 13b/270, 15a/295,
16a/321, 23a/478, 28a/587
o.-ur 4b/67, 5a/80, 10b/202,
14b/292, 15b/314, 25a/517, 27a/566,
30b/636, 33a/699, 33b/701, 35b/747
o.-ursa 29b/620, 33b/700
2. ek-eylem, bildirici olarak
olmak.
ağziyye-i devāiyye o.-mayup
6a/104
‘ālim o.-up 21a/430
‘ārız o.-up 21b/444
‘ārız o.-ur 11a/209, 23b/485,
35a/740
‘arīz o.-duğından 8b/152
arutmada o.-a 28b/598
‘asīru’l-haẓm o.-ur 16b/334
ayrılmış o.-an 9b/180 30
ayrılmış o.-mayan 9b/178
‘azbü’t-ṭa‘am o.-up 17a/339
‘azīm o.-mağıyla 34b/727
m.‘ü’l-mizāc o.-anlara 17a/338
bā‘iş o.-an 22a/453
bā‘iş o.-mağın 24b/508
başı o.-mağıla 18b/371

bāṭıl o.-ur 25a/520
beden-i insan o.-up 3a/34
büyük o.-up 5a/77, 28a/586
cāyiz o.-ur 34a/713
cevher-i ḥayāt o.-an 22b/462
ceyyidü’l cevher o.-duğından
16a/320
cüz-i ‘uẓv o.-mayup 22a/457
dāyim o.-a 9a/165
dāyim o.-sa 22b/468
dāyim o.-ursa 26b/548
dāḥil o.-a 5a/79
dāḥil o.-duğda 30a/627
dāḥil o.-mayup 30b/641
eksik o.-up 34a/711
emr-i ẓarūrī o.-dı 22b/466
eṭyab o.-mağıçün 20a/403
evfağ o.-anı 9a/164
evfer o.-mağın 3b/47
eyü o.-mada 11b/216
fānī o.-mağ 26b/548
fāriğ o.-ıçağ 35a/738
fāsīd ol.- 15a/302
ğālib o.-ıçağ 19b/397
ğızā o.-an 9a/166
girici o. 29b/621
ḥādiş o.-an 8b/157
ḥādiş o.-madan 19a/387
ḥālī o.-maduğları 37b/791
ḥāliş o.-a 4b/68
ḥāliş o.-up 4a/61
ḥarr o.-anlara 13a/249
ḥarrü’l mi‘de o.-anlara 7a/122

ḥarrü 'l-mi' de o.-up 19b/392
ḥarrü 'l-mizāc o.-up 12a/235,
20a/407, 31b/661
ḥasıl o.-a 4a/55, 4a/59, 12a/234,
28b/600
ḥasıl o.-andur 12a/231
ḥasıl o.-dıysa 26b/546
ḥasıl o.-ıcağ 6b/109
ḥasıl o.-mağın 28b/593
ḥasıl o.-maz 11a/210, 16b/327
ḥasıl o.-up 25a/516, 31a/650
ḥasıl o.-ur 15a/294, 15b/304,
16a/319, 16b/330, 22a/448, 24b/502,
28b/594
ḥavfnāk o.-anuç 25a/518
ḥāvī o.-a 32b/685
hāyice o.-ur 34b/727
hażm o.-ur 10a/188, 12b/246,
14b/282, 14b/286, 15a/303, 15b/308,
17b/356, 18a/359, 18a/360
hażm o.-urlar 12a/228
hażm o.-duğdan 23a/478,
29a/611
hażm o.-ıcağ 18a/361
hażm o.-madın 6b/111
helāk o.-dılar 30b/640, 36b/776
ḥıfz-ı şıḥḥat o.-dı 3b/46
ışıcağ o.-sa 35b/753
ihtiyac o.-mayup 5b/88
ikbāli o.-maduğından 16a/322
ince o.-andur 13b/270
i'tidāl üzere o.-up 9b/177
qabz o.-duğda 27b/578

qādir o.-mayup 21b/443
qādūr o.-up 21a/434
qādūr o.-ursa 21a/432
qalilü' r-riyāziye o.-anlar
30a/623
kāmīl o.-sun 26b/551
qarışmış o.-maya 4b/64
qavī o.-mağın 22b/466
qavī o.-ur 23b/490, 24a/492
kebāb o.-an 16b/330
kebāb o.-mış 11b/223
lāzım o.-an 20a/405
lāzım olandur 32a/668
lāzım o.-duğından 6a/99
leṭāfet o.-mağın 16b/326
lezzetsüz o.-up 12a/232
lezizü 't-ṭa' am o.-up 12a/232
linet o.-ıcağ 28a/582
maḥşüş o.-anlardur 9a/163
ma' lūm o.-a 8a/142, 33a/691
māni' o.-a 26b/556
māni' o.-up 22b/465
māni' o.-ur 5a/74
mariz o.-anlara 4b/69
maṭbūḥ o.-an 9a/170
meşğul o.-a 32a/671
muḥaddir o.-ur 9b/179, 10a/189,
15b/311
muḥiṭ o.-an derkenar 4a
muḥtelifetü'ṭ-ṭabāyi' o.-a 8b/155
muḥteliṭ o.-maya 4a/61
muḥtell o.-maya 23a/477
muḥterik o.-up 13a/258

muhtenik o.-masıyla 25b/532
 mu' in o.-ur 14a/279, 20a/410,
 26b/554, 27a/561
 mu' in o.-urlar 6b/115
 mu' tād o.-anlara 19b/393
 mu' tedil 'ü'l-mizāc o.-anlara
 17a/338
 mu' tedil o.-a 4a/60, 8a/144
 mu' tedil o.-mamağ 33a/698
 muvāfık o.-an 8b/157, 8b/160,
 10a/192
 muvāfık o.-ur 21a/431, 32a/677
 muẓırr o.-duğından 22b/459
 muẓtarr o.-duğları 19b/402
 müctemi' o.-up 22b/458
 müctemi'o.-an 5b/93
 müctemi' o.-masıçün 24b/512
 mü'eddī o.-ur 27a/566
 mülāşık o.-maya 32b/684
 mülāyim o.-a 16a/322
 mülāyim o.-up 32b/684
 mutavassıt o.-a 9b/175
 mühtedī o.-dum 3b/45
 mümkin o.-mayup 27b/573
 münāfī o.-an 4b/62
 münfa' il o.-maz 36a/757
 münşabb o.-maya 34b/731
 mürekkeb o.-duğından 6a/95
 müştehil o.-ur 13a/259, 15a/297
 müstemirr o.-sa 24b/510
 müşābih o.-andur 31a/648
 müşābih o.-anı 13b/265
 müşābih o.-mayup 27b/569

müteğayyir o.-muş 13b/264,
 35b/747
 mütehallilo.-duğından 24b/511
 mütehallil o.-mağıla 16b/331
 mütehallilo.-mayup 16b/333
 mütehallilo.-up 22b/468
 mütekeddir o.-up 35b/752
 müte' affin o.-maya 12a/232
 müte' allık o.-ur 32a/667
 müterāci' o.-mağıla 16b/333
 müteşā' id o.-an 4b/65, 16b/332
 mütevaqqi'ü'l-ḥuşul o.-mağıla
 33b/702
 mütevellid o.-mağıla 21a/435,
 23b/484
 mütevellid o.-up 13b/266,
 15a/294
 mütevellid o.-ur 16a/323
 müyesser o.-mağıla 3a/38
 müzādd o.-up 36a/760
 nāfi' o.-a 38a/808
 nāfi' o.-up 38a/799
 nāfi' o.-ur 21a/433
 nikrān o.-up 26a/541
 noğşanda o.-mağın 6a/98
 olmuş o.-a 14a/271, 14b/284
 pişmiş. o.-andan 12b/239
 rāğıb o.-ur 8a/146
 rāyiḥalu o.-a 16a/325
 resāil-i mütedāvilede o.-an
 derkenar 4a
 revş o.-a 28a/587
 ruṭūbet o.-duğından 12a/235

şa‘ b o.-up 16b/329
şadır o.-an 26a/545
şāfi o.-sa 35b/752
şāfi o.-up 4a/61
şāhib-i faẓilet o.-up 30b/644
şahīḥ o.-ur 5a/80
sā‘ ī o.-up 3b/40
şāyim o.-uram 8a/147
sākin o.-a 4b/70
sākin o.-duğı 5a/75
sākin o.-duğları 36b/770
sākin o.-up 12a/230
şāliḥ o.-mayup 35a/742
sālim o.-a 9a/166
sebeb-i kavī o.-up 33a/693
sehlü‘ l-t-teḥallül o.-up 24b/510
semyye o.-up 22b/460
semüz o.-anlara 33b/709
serī‘ o.-sun 4a/56
şihḥatde o.-ur 25b/527
şovuḡ o.-ur 5a/80, 25b/530
sünnet o.-duğı 34b/723
şādān o.-maya 26a/543
şebih o.-mamagın derkenar 27 b
şedīd-ü’t-te’sīr o.-anlar 9a/162
şedīdü‘ l iz‘ āf o.-an 31a/651
ṭārī o.-up 22a/447
ṭavīlū ‘l-‘ ömr o.-up 10b/197
teşāvīr o.-a 28a/588
vācib o.-dı 8b/154
vāḡi‘ o.-up 23a/476, 23b/484,
29a/609, 34a/717, 36b/775
vāḡi‘ o.-a 31a/655

vāḡi‘ o.-ursa 28a/581
vārid o.-an 27b/568, 27b/570
vāşıl o.-a 10b/197
vesīle o.-a 22a/454
yaramaz o.-up 16a/319, 21b/440
zāhir o.-a 34a/712, 35b/754
zāhir o.-maya 17a/341
zāhir o.-up 35b/750
za‘ īf o.-anlar 35a/737
zāil o.-up 21b/438
zāmin o.-urız 37b/789
zarūrī o.-an 24b/508
zarūrī o.-dı 26b/547, 26b/551
zarūrī o.-up 27b/568
ziyāde o.-a 29a/604
ziyāde o.-an 34a/711
ziyāde o.-ması 21b/437
ziyāde o.-mış 13b/265

olın- [اولین] : Tr. yard. f.; *bkz. olun-*;
yapılmak, edilmek.

beyān o.-a 5a/83
ihṭirāz o.-a 36a/762, 37a/779
isti‘ māl o.-a 12b/242, 29b/618,
34b/725, 34b/730
isti‘ māl o.-an 27b/573
isti‘ māl o.-ur 18b/372
istinşāḡ o.-a 36b/772
ittiḥāz o.-up 9b/176, 10a/186
kebāb o.-a 17b/358
kebāb o.-an 12b/239
şürū‘ o.-a 30a/630
ṭabḡ o.-up 15b/312
tafdīl o.-an 21b/441

terk o.-up 36a/761
važ' o.-up 12b/241
zıkr o.-an 4b/67

olun- [أُولِنَ] : Tr. yard. f.; *bkz. olun-*;
yapılmak, edilmek.

cem' o.-mamasına 22b/465
cem' o.-mayalar 8a/142
dāhil o.-a 28b/595
dāhil o.-sa 29b/619
ḥacāmat o.-mayup 37a/778
ḥalk o.-mışdur 4a/57
ḥareket-i ' anife o.-maya 7a/119
hediye o.-duğda 14a/273
ifrāṭ o.-mayup 36a/765
ihtiyāc o.-dı 27b/575
istifrāğ o.-sa 22b/460
istifrāğ o.-up 5b/94
isti' māl o.-maya 11a/215
isti' māl o.-sa 15b/309, 23b/480
i' tibār o.-mağ 34b/728
mübālağa o.-a 16b/328
müdāvet o.-maya 18b/370
müvāzabet o.-sa 11a/208
riyāzet o.-maya 23a/479
şabr o.-mayup 36a/763
şabr o.-maz 29a/609
şurup o.-up 38a/806
ṭabḥ o.-a 16a/317
ṭaṭyīb o.-up 38a/807
te' ḥir o.-maya 6b/109
tenāvül o.-sa 15b/313

tercih o.-up 8a/141
terk o.-a 35a/734
terk o.-mağ 7a/118
zıkr o.-mışdur 36b/776
zıkr o.-ur 33a/691

omuz [أُؤْمُوز] : Tr. i.; kolların gövdeye
bağlandığı bölüm.

o.-larına 30a/628

on beş [أُونُ بَش] : Tr. sf.; on beş sayısı.
o. 38a/807

on dört [أُونُ دُرْت] : Tr. sf.; on dört sayısı.
o. 33b/710

on [أُون] : Tr. sf.; on sayısı.
o. 26b/555, 38a/808

orta [أُؤْرْتَه] : Tr. i.; başlangıcı ile bitimi
arasında eşit uzaklıkta olan süre.
o.-sında 5b/92, 15a/297, 34b/725

otur- [أُؤْتُور-] : Tr. f.; vücudun belden
yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı
kaba etlere vererek bir yere yerleşmek.

o.-alar 30a/623

o.-duğdan 31a/654

o.-mağ 29a/601

o.-mayalar 30a/626

o.-ur 24b/511

oturıl- [أُؤْتُور-] : Tr. f.; bir yere yer-
leşilmek.

o.-a 30a/627

o.-up 29b/617

otuz [أُؤْتُوز] : Tr. sf.; otuz sayısı.
o. 21a/431

ov- [أَو-] : Tr. f.; bir şeyin üzerine bastırarak el gezdirmek.

o.-duktan 31b/658

ovul- [أَوُلْد-] : Tr. f.; ovma işine konu olmak.

o.-mağ 31a/655

o.-mağa 30a/629

oyna- [أَوِيَا-] : Tr. f.; vakit geçirme, eğlenme, oyalanma vb. amaçlarla bir şeyle uğraşmak.

o.-mağ 24a/500

oynama [أَوِيَامَه] : Tr. i.f.; çarpıntı.

yürek o.-sına 38a/800

ö. 12a/227

örtün- [أُورْتُنْد-] : Tr. f.; ısınmak için kendi üzerine bir şey örtmek.

ö.-ecek 29a/603

ö.-mek 6b/115

ötürü [أُوتُرُو] : Tr. zf.; bir şeyden dolayı, bir şey yüzünden, dolayı.

ö. 18b/372, 31a/653, 37b/790

ö.-dür 27b/572

öyle [أَوِيْلَه] : Tr. i.; gün ortası, öğlen, öğle vakti.

ö. 31b/662

ö.-ye 26b/556

P

Ö

öksürüK/G [أُوكْسُورُك] : Tr. i.; ciğerlerdeki havanın, solunum organlarının kasılması ve zorlanmasıyla ağızdan gürültü ile çıkması.

ö.-e 17b/353, 20b/418

ö.-i 32a/677

‘ömr [عَمْر] : Ar. i.; ömür, yaşama, hayat.

ö.-e 10b/197

‘ö.-i meyan 21a/435

ṭavīlū^l-ö. 10b/196

öñ [أَوْن] : Tr. i.; bir şeyin esas tutulan yüzünün baktığı yer.

ö.-lerine 14a/274

ördek [أُورْدَك] : Tr. i.; evcil ve yabani türleri bulunan su kuşu.

pāk [پَاك] : Far. sf.; 1. saf halis.

p. 6a/104

2. temiz, arık.

p. iT.- 10b/198, 13b/268, 24b/504, 32a/675

pek [پَك] : Tr. zf.; çok, fazla.

p. 24b/503

penbelü [پَنْبَلُو] : Tr. i. < Far.; pembeli; kırmızıya beyaz katılarak oluşan pembe renge sahip.

p. 32b/682

pençere [پَنْجَرَه] : Far. i.; yapıları aydınlatmak ve havalandırmak amacıyla yapılan açıklık.

p.-leri 5a/77

perhiz [پَرْهِيْز] : Far. i.; diyet.

p. 7b/135
p. it.- 7b/133
pes [پس] : 1. Far. ed.; tam, tamam, kafi.
p. 3a/38, derkenar 4a, 17a/341,
27b/575, 28b/600, 31a/649, 32b/680
2. Far. sf.; çok.
4a/59, 7b/129, 16a/324, 20a/405,
22b/463, 23a/479, 33a/696
peynir [پَیْنِر] : Far. i.; maya ile
karıştırılarak süttten yapılan ve birçok
türü olan besin.
p. 13a/257
pir [پیر] : Far. i.; yaşlı, koca, ihtiyar
kimse.
p.-lere 31b/663
pirliK/G [پِرْلِک/گ] : Tr. i. < Far.; yaşlılık,
ihtiyarlık.
p.-i 35a/733
piş.- [پِش-] : Tr. f.; ateşte, fırında, kaynar
suda veya yağda ısı etkisiyle yenilebilir
duruma gelmek.
p.-en 16b/332, 17b/348
p.-meyen 16b/328
p.-mesinde 16b/328
p.-miş 9b/177, 10a/186
p.-miş ol.- 12b/239

R

rābi [رَابِع] : Ar. sf.; dördüncü.
iklim-i r. 4b/71

iklim-i r.-dür 4b/70
ravza-i r.-a derkenar 4a, 24b/506
rāğīb [رَاغِب] : Ar. sf.; istekli, isteyen.
r. ol.- 8a/146
raḥat [رَا حَت] : Ar. i.; üzüntüsüz, tasasız,
kedersiz bir halde bulunma.
r.-ı 24a/495
rahmān [رَحْمَان] : Ar. i.; herkese mer-
hamet eden Allah.
rızā-yı r.-a 32a/677
rāsiyye [رَاسِيَه] : Ar. i.; büyük dağ.
r.-i hıfz 2a/16
raʿṣa [رَعْصَه] : Ar. i.; titreme, parkinson.
r. 18b/374, 37a/787
raṭb [رَطَب] : Ar. sf.; yumuşatıcı.
ḥarr-ı r.-dur 13a/253
raṭle [رَطْل] : Ar. i.; bir litre kadar olan bir
sıvı ölçөгі.
r.-ye 38a/804
ravza [رَوْضَه] : Ar. i.; bahçe, bölüm.
r.-ya derkenar 4a
r.-i şāmine 4a/52, 32a/667
r.-i şālīse derkenar 4a, 22a/454
r.-i ḥāmīse derkenar 4a, 26a/544
r.-i rābiʿ a derkenar 4a, 24b/506
r.-i sābiʿ a 4a/51
r.-i sādīse derkenar 4a, 27a/567
r.-i şāniye derkenar 4a
r-i ūlā derkenar 4a, 4a/53
rāyiḥa [رَايَحَه] : Ar. i.; koku.
r.-sı 13a/252, 14b/283, 16a/321
r.-sın 14a/276, 32a/674

r.-i kerīhe 12a/233
rāyihālu [رَايِحَالُو] : Tr. i. < Ar.; kokulu.
 r. ol.- 16a/325
rāzık [رَازِق] : Ar. i.; rızık veren Tanrı.
 r. -ı mevcūdāt 8b/150
 r.-ı şaķaleyn 9b/181
rebīʿ [رَبِيع] : Ar. i.; bahar.
 r. 5b/90, 5b/92, 5b/92, 33a/689,
 35a/734, 35b/750
 faşl-ı r. 5b/86
recā [رَجَا] : Ar. i.; istek, dilek, arzu.
 r. iT.- 25a/516
reddi [رَدَى] : Ar. i.; tersi, zıttı.
 r.-dür 10a/187, 18b/380
reddiyye [رَدِيَه] : Ar. sf.; vahim, azgın.
 ahlāt-ı r.-nüñ 6b/110
 emrāz-ı r. 7a/118, 35a/733
 menāhī r.-den 2a/15
rehāvet [رَخَاوَت] : Ar. i.; gevşeklik,
 sölpüklük.
 r.-ini 30a/633
reʿse [رَأْس] : Ar. i.; baş, kafa.
 muḳaddem-i r.-e 37a/780
reʿsen [رَأْسًا] : Ar. zf.; kendi kendine,
 kimseye danışmadan.
 r. 22a/452
resāyil [رَسَائِل] : Ar. i.; küçük kitaplar.
 r.-i mütedāvile derkenar 4a
resūl [رَسُول] : Ar. i.; peygamber, nebi
 Hz. Muhammed.
 sünnet-i r.-e 32a/676

revā [رَوَا] : Far. sf.; yakışır, uygun,
 yerinde.
 r.-dur 33a/689
 r. degüldür 17b/348
revnāk [رَوْنَق] : Ar. i.; parlaklık, güzellik,
 tazelik.
 r. 33a/693
 r.-in 10b/194
reyeān-ı şebāb [رَبِيعَان شَبَاب] : Far. tam.;
 gençlik çağı.
 r.-dan 3a/39
riḍvān [رِضْوَان] : Ar. i.; razı olma,
 hoşnutluk.
 r.-ı firāvān 2a/14
rıfķ [رِفَق] : Ar. i.; yumuşaklık, yavaşlık.
 r. 30a/629
rızā [رِضَا] : Ar. i.; hoşnutluk, mem-
 nunluk.
 r.-yı raḥmān 32a/677
rības [رَبِاس] : Far. i.; kuzu kulağıgil-
 lerden otsu bir bitki, bir ravent türü.
 r. 36a/758
risāle [رِسَالَه] : Ar. i.; kısa yazılmış
 küçük kitap.
 r. 3b/48
 r.-i mezbūre derkenar 4a
rivāyet [رِوَايَت] : Ar. i.; hikaye edilen bir
 haber, söz veya hadise.
 r. iT.- 19b/398
riyāḥ [رِيَا ح] : Ar. i.; doğu rüzgarları.
 r.-ı şarķiyye 5a/78

riyāzet [رياضت] : Ar. i.; nefsinin isteklerine boyun eğmeden perhiz ve kanaatle yaşama.

r. 22b/464, 23a/475, 23a/479, 24a/492, 30a/624, 31a/651, 31a/653

r.-den 19b/396, 26b/552, 27b/577, 31b/665, 34a/715

r.-i 23b/489, 24a/493, 24a/494, 24a/496, 24b/502

r.-idür 24a/499

aşhāb-ı r.-e 13b/261

r.-i mu^ç tedil 23b/485

r. olun.- 23a/479

riyāziyye [رياضيه] : Ar. i.; hesaplama ilgili.

ḳalilü^ç r.-r. 30a/623

rub [ربيع] : Ar. i.; 1. İslam aleminin kullandığı, Türkler tarafından icat edilen ve eski bir astronomi aleti olan rubu' tahtasının bir çeşit logaritmik abak veya trigonometrik hesap cetveli mahiyetindeki bir yüzü.

r.-a 5b/85

2. çeyrek, dörtte bir.

r. 38a/803

rūḥ [روح] : Ar. i.; can, ruh.

r. 24b/509, 25b/529, 26b/547

r.-a 4a/57, 21a/434, 26b/553

r.-da 4a/59

r.-uḡ 4b/66, 25b/531, 33a/694

r.-larınuḡ 30b/640

r.-ı insānī 4a/54

cevher-i r.-ı 35a/741

mizāc-ı r. 4b/62, 14a/277, 14b/282

rūḥānī [روحاني] : Ar. sf.; ruha ait.

ilāc-ı r. 26a/539

rūšen [روشن] : Far. sf.; aydınlık, parlak.

r. ol.- 28a/587

ruṭūbāt [رطوبات] : Ar. i.; yaşlık nem.

r.-ini 6a/95

r.-ı 34b/726

r.-ı aşliyye 12b/248

r.-ı ḡarīziyye 6a/96, 22b/462, 22b/468

r. ol.- 12a/235

rūcūim [رجوم] : Ar. i.; akan yıldızlar.

r. 35b/748

rūmmān [رمان] : Ar. i.; nar, enar.

r.-ı ḡamīz 18a/366

rūmmāneyn [رمانين] : Ar. i.; nargillerden.

r. 29a/610, 34a/719, 34a/721

şarāb-ı r. 20b/416

S

sa'ādet-i ebediyye [سعادت ابدیه] : Far. tam.; sonsuz mutluluk.

s.-e 2a/7

sa'at [ساعت] : Ar. i.; saat, vakit, zaman.

s.-dür 26b/555, 34b/724

şa'b [صعب] : Ar. sf.; güç, zor, çetin.

ş. ol.- 16b/329

emrāz -ı ş.-a 22a/448

şabah [صَبَاح] : Ar. i.; sabah, günün ilk saatleri.

ş. 32a/669

şabr [صَبْر] : Ar. i.; sabır, dayanma, katlanma.

ş. eyle.- 6b/110

ş. olun.- 29a/609, 36a/763

şabî [صَبِي] : Ar. i.; henüz memeden kesilmemiş erkek çocuk.

unfuvân-ı ş. 3a/39

sābi‘a [سَابِغَة] : Ar. sf.; yedinci.

ravza-i s. 4a/51

şaçıl- [صَاحِل] : Tr. f.; dökme işi yapılmak.

ş.-up 36b/771

sādise [سَادِسَة] : Ar. sf.; altıncı.

ravza-i s. derkenar 4a, 27a/567

şādir [صَادِر] : Ar. i.; baş, başlangıç.

ş. ol.- 26a/545

şadr [صَدْر] : Ar. i.; yürek.

inşirāh-ı ş. 28b/593

şāfi [صَافِي] : Ar. sf.; duru, temiz, katıksız, bir şeyle karışık olmayan.

ş. 5a/76, 12a/231, 18b/370,

18b/377, 28a/586

ş.-si19a/382

ş. ol.- 4a/61, 35b/752

hava-i ş. 4b/67

şafra [صَفْرًا] : Ar. i.; ahlat-ı erbaadan biri olan vücut sıvısı.

ş.-nuḡ 17a/346

ş.-ya 15a/297

ş.-yı 18a/362, 20a/407, 20b/414, 25a/522, 38a/801

şafraḡī [صَفْرَاوِي] : Ar. i.; safralı.

ş. 20a/407

şağ [صَاغ] : Tr. sf.; sol taraf karşıtı.

ş. 27a/559

şahh [صَح] : Ar. f.; doğrudur, yanlışsızdır manasına resmi yazılara konulan bir işaret.

ş. derkenar 4a, derkenar 5b

şāhib [صَاحِب] : Ar. i.; sahip, malik.

ş.-i faẓīlet 30b/644

ş.-i şerī‘ at 37a/782

ş.-u’l-mu‘ cizāt 2a/9

şahih [صَحِيح] : Ar. sf.; kusursuz.

ş. 5a/80, 17a/338, 17a/342

ş.-ü’l-mizāc 10b/196

sā‘i [سَاعِي] : Ar. sf.; çalışan.

s. ol.- 3b/40

şāyim [صَايِم] : Ar. sf.; oruç tutan, oruçlu.

ş. ol.- 8a/147

sāyir [سَائِر] : Ar. sf.; diğer, başka, gayri.

s. 9a/169, 11a/206, 11a/207,

13b/266

şakaleyn [تَقْلَيْن] : Ar. i.; insan ve cin.

rāzık-ı ş. 9b/181

şakf [سَقْف] : Ar. i.; tavan, çatı, dam.

s.-ları 5a/77

şakın- [صَاقِد] : Tr. f.; herhangi bir korku veya düşünce ile bir şeyi yapmaktan uzak durmak.

ş.-alar 31b/664

ş.-mağa 5b/87
 ş.-up 34a/715
sākıt [سَاقِط] : Ar. sf.; düşüren.
 s. iT.- 20b/422
şakıl [ثَقِيل] : Ar. sf.; ağır.
 ş. 16b/334
 ş.-dür 12b/246
sākin [سَاكِن] : Ar. sf.; teskin olmuş, yatışmış.
 s. iT.- 28b/591
 s. ol.- 4b/70, 5a/75, 12a/230, 36b/770
şaklayıcı [صَقْلَاجِي] : Tr. f.; koruyucu, koruyan.
 ş.-lardur 6b/116
şalāh [صَلَاح] : Ar. i.; düzelme, iyileşme.
 ş. 33a/692
 ş.-ı mizāc 11a/207
şalāt [صَلَاة] : Ar. i.; namaz.
 ş. 32a/671
şalavāt [صَلَوَات] : Ar. i.; Efendimiz Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere salat ve selam olsun.
 ş.-ı mütevālīyāt 2a/9
şalavātullahi [صَلَوَاتُ اللَّهِ] : Ar. i.; salavat, Hz. Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere okunan dua: [Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala ali seyyidina Muhammed – efendimiz Muhammed'e ve onun soyuna sopuna salat ve selam olsun.]
 ş. 'alā nebiyyinā 2b/22

ş.'l-ezkā 2b/26
şālih [صَالِح] : Ar. sf.; yararlı, uygun.
 ş.-dür 10a/193, 11b/216
 ş. ol.- 35a/742
 hıl̄t-ı ş.-i 22b/462
sālim [سَالِم] : Ar. sf.; sağlam.
 s. ol.- 9a/166
şāliše [ثَالِثَة] : Ar. sf.; üçüncü.
 ravza-i ş. derkenar 4a, 22a/454
şallallahu 'aleyhi ve sellem [صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ] : Ar. tam.; Peygamber efendimizin ismi anılınca kısaca salevat getirmek anlamında kullanılır. Allah (C.C.) ona salat ve selam etsin demektir.
 ş. 8a/146, 14a/273, 37a/783
şallallahu te'ālā 'aleyhi ve sellem [صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ] : Ar. tam.; "Allah (C.C.) onun şanını yüceltsin; duasını, isteklerini kabul etsin; her isteğini versin" mealinde bir söz.
 ş. 32a/673
şāmine [ثَامِنَة] : Ar. sf.; sekizinci.
 ravza-i ş.- 4a/52, 32a/667
şandal [صَنْدَل] : Ar. i.; yaban çileği ağacı, kocayemiş.
 ş. 25b/533, 36b/771
şan'at [صَنَاعَات] : Ar. i.; ustalıklar, hüneler, marifetler.
 ş. 20a/404
şāniye [ثَانِيَة] : Ar. sf.; ikinci.
 ravza-i ş. derkenar 4a

şarar- [صَارَار -] : Tr. f.; sarı olmak, rengi sarıya dönmek.

ş.-up 25a/519

sāriye [سَارِيه] : Ar. sf.; bulaşan, bulaşıcı.

emrāz s.-ye 2a/17

şarb [صَرَبْ] : Tr. sf.; sarp, sert, keskin.

ş. 38a/803

şaru [صَارُو] : Tr. i.; sarı, yeşil ile turuncu arasında bir renk, limon kabuğu rengi.

ş.-sı 12b/245

ş.-sından 12b/247

sa'y [سَعَى] : Ar. i.; çalış, çabalama, gayret etme.

s. iT.- 27b/578

s.-i belîğ 2b/19

şayf [صَيْف] : Ar. i.; yaz.

ş. 35b/748

ş.-dur 35a/735

faşl-ı ş. 5b/90

sebeb [سَبَب] : Ar. i.; sebep, neden.

s. 22b/465

s.-den 8b/156, 31a/649

s.-i 35b/746

s.-inden 21b/443

s.-ini 8a/140

s.-iyle 4a/59, 4b/66, 6b/113,

21b/445, 25b/528

s.-i bekā 33a/695

s.-i kavî 33a/693

s. it.- 23a/473

sedid [سَدِيد] : Ar. s.; isabetli.

cidd-i s.-ini 2b/19

sefercel [سَفَرَجَل] : Ar. i.; ayva.

s. 34a/721

sehl [سَهْل] : Ar. i.; kolay.

s.-ü' l-taḥallül 24b/510

sekiz [سَكْز] : Tr. sf.; sekiz sayısı.

s. derkenar 4a, 26b/555

selîme [سَلِيمَه] : Ar. sf.; sağlam, kusursuz, doğru.

s. 17a/343

semāviyye [سَمَآوِيَّه] : Ar. sf.; semaya mensup, sema ile ilgili.

esbāb-ı s.-dendür 35b/744

sem' [سَمْع] : Ar. i.; işitme, işitiş.

s. 21b/441

s.-î mücib 2b/19

semirT- [سَمِرْد -] : Tr. f.; *bkz. semürd-*; besili, yağlı bir duruma getirmek, semizletmek.

s.-üp 16a/316, 29b/613

s.-ür 11b/222, 25b/525

semürT- [سَمُورْد -] : Tr. f.; *bkz. semird-*; besili, yağlı bir duruma getirmek, semizletmek.

s.-üp 13b/269

s.-ür 10b/200, 12b/248, 13a/257

semmiyye [سَمِيَّه] : Ar. sf.; zehirli.

s. ol.- 22b/460

semmür [سَمُور] : Ar. i.; samur, sansar-gillerden kürkü çok değerli bir hayvan.

s. 32b/687

semüz [سَمُوز] : Tr. sf.; semiz, şişman.

s. 11a/210, 11b/220, 12a/237,
15b/305, 15b/311, 15b/314, 17b/350,
35a/736

s. ol-. 33b/709

sene [سَنَه] : Ar. i.; yıl.

s.-de 35b/754

serî [سَرِيع] : Ar. sf.; çabuk, hızlı.

s.-dür 19a/383, 34b/723

s.-ü'l-haẓm 11b/218, 12b/243

s.-u'l-iḥdār 15a/301

s. ol.- 4a/56

sermediyye [سَرْمَدِيَه] : Far. sf.; daimi,
sürekli.

şekāvet-i s.-den 2a/7

sev- [سَوَ] : Tr. f.; sevgi ve bağlılık
duymak.

s.-dügi 24a/497

sevin- [سَوِيْدَ] : Tr. f.; sevinç duymak.

s.-mesi 25a/514

s.-üp 24a/501

sevdā [سَوْدَا] : Ar. i.; eskilerin insan
mizacında kabul ettikleri dört hıltan biri.

s. 15b/313

sevdāvi [سَوْدَاوِي] : Far. sf.; meraklı,
kuruntulu.

s. 11b/219

sevdāviyye [سَوْدَاوِيَه] : Tr. i.; kuruntu ile
ilgili.

emrāz-ı s. 10b/204, 15b/304

emrāz-ı s.-ye 25b/525

seyr [سَيْر] : Ar. i.; gezme, gezinme.

s. 26a/536

şıfat [صِفَت] : Ar. i.; suret, görünüş.

ş.-ı 38a/801

şığır [صِغَر] : Tr. i.; büyükbaş hayvan.

ş. 16b/335

şihhat [صِحْت] : Ar. i.; sağlık.

ş. 4b/69, 21a/425

ş.-de 7b/134

ş.-e 32a/667

ş.-i 5a/73

ş.-üñ 3b/47

ş.-de ol.- 25b/527

ḥāfız-ı ş.-e 6a/103, 20a/405,
27b/575, 32a/668, 33a/690

ḥal-i ş.-de 7b/134

kemāl-i ş. 3a/37

kemāl-i ş.-i 9a/165

ş.-i mevcûde-i ḥāfız 4b/68

vakt-i ş.-de 8b/158

şıklet [شِقْلَت] : Ar. i.; ağırlık, sıkıntı.

ş.-i 18a/364

şınā'ı [صِنَاعِي] : Ar. sf.; insan yapısı,
yapma.

ş.iyyü'l-mekel 23a/474

şınā'at [صِنَاعَات] : Ar. i.; sanat, ustalık,
maharet.

ş.-i mezbûre 3a/38

şızındı [صِيْزَنْدُو] : Tr. i.; sızıntı, sızma
sonucunda kaçan.

ş.-lar 19a/381

sikencebin [سِكْنَجَبِيْن] : Ar. i.; bal ile
sirkenin karıştırılmasından meydana
gelen bir şerbet.

s. 15a/298

sill [سِلّ] : Ar. i.; verem.

s. 22a/447

sincab [سِنَجَاب] : Far. i.; sincap, değin, çekelez.

s. 32b/688

sinjir [سِنْجِر] : Tr. i.; duyu ve hareket uyarılarını beyinden organlara, organlardan beyne ileten beyazımsı teller ve bu tellerin oluşturduğu demet.

s.-lere 7b/129, 14b/284

s.-leri 14a/276

sinn-i şebāb [سِنِّ شَبَاب] : Far. tam.; yedi yaşından on beş veya yirmi yaşına kadar olan zaman.

s.-da 12a/235, 31b/662

sipās [سِپَاس] : Far. i.; şükretme, dua etme.

s. 1b/1

sirke [سِرْكَه] : Far. i.; salatalara, yemeklere ekşilik vermek için kullanılan, ekşimiş üzüm, elma, limon vb, suyu.

s. 8a/139, 17b/358, 35a/738, 36b/769, 36b/770, 38a/803

sirkelü [سِرْكَهْلُو] : Tr. sf. < Far.; içinde sirke bulunan.

s. 17a/345

sitāyış [سِتَايِش] : Far. i.; övme, övgü.

s.-i bî-kıyās 1b/1

sivāk [سِوَاك] : Ar. i.; misvak.

s. 32a/673

s.-i Hindī 32a/672

şiyāb [شِيَاب] : Ar. i.; giyecekler.

s. 32b/680

s.-ı bārid 32b/681

cemī^ç -i s. 32b/679

cemī^ç -i s.-uñ 32b/682

şonra [صُكْرَه] : Tr. zf.; makam, sıra, değer ve önemde arkada oluşu bildiren bir söz.

ş. 14b/291, 15b/305, 16a/320, 16b/336, 17b/358, 19a/391, 19b/395, 19b/396, 21b/443, 23a/478, 28b/600, 29a/601, 29a/611, 30a/624, 31a/654, 31b/658, 31b/666, 32b/679, 33b/708, 34a/718, 35b/751, 37a/777, 37a/778, 37b/798, 38a/806, derkenar 21a

şorıl- [صُورِل] : Tr. f.; sorulmak, emilmek.

ş.-up 17b/357

şovuT- [صُودْ] : Tr. f.; soğutmak, soğuk hale getirmek.

ş.-ur 15a/299

şovudıl- [صُودِلْ] : Tr. f.; soğutma işine konu olmak.

ş.-mış 36a/763

şovuK/Ġ [صُوق] : Tr. sf.; soğuk, ısısı düşük olan, sıcak karşıtı.

ş. 5b/92, 17b/351, 19a/385, 19a/388, 19a/390, 20a/409, 29a/606, 30b/634, 31b/659, 32b/686, 33b/706, 35a/738, 35b/750, 35b/753, 38a/808

ş.-a 28b/596

ş.-dan 5b/87

ş.-dur 13a/254

ş.-larda 32b/688

ş. ol-. 5a/80, 25b/530
şovukluK/G [صُوقْلُغِي] : Tr. i.; soğuk olma durumu.

ş.-luğı 19b/402
şoy- [صُؤِي] : Tr. f.; kabuğunu çıkarmak.
ş.-up 15b/305
şoyıl- [صُؤِيل] : Tr. f.; soyma işi yapıl-
ılmak.

ş.-up 13b/268
söyündür- [سُؤِينْدُر] : Tr. f.; dindirmek,
kesmek.

s.-üp 38a/800
s.-ür 14a/275, 20b/414
şu [صُؤ] : Tr. i.; Tr. i.; sıvı durumda
buluna, renksiz, kokusuz, tatsız madde,
ab.

ş. 7a/121, 7a/125, 12b/241,
12b/245, 18b/371, 18b/373, 19a/385,
19a/390, 19b/393, 19b/395, 19b/397,
19b/399, 19b/400, 19b/401, 20a/409,
29a/606, 30a/629, 30a/630, 30a/632,
30b/634, 31b/659, 31b/659, 38a/808

ş.-da12a/231

ş.-dan 36a/763

ş.-lar 35b/74738a/8057a/124

ş.-larda12a/234

ş.-ları 19a/384

ş.-ların 18b/37719a/382

ş.-nın 4b/63, 19a/383, 19a/388

ş.-ya 35a/738, 36b/768

ş.-yı 18b/379, 18b/380, 19a/381,
28a/586, 35a/739, 36b/771, 38a/801,
38a/802

ş.-yıdur 18b/378

ş.-yıyla 15a/302, 36a/765,
36b/766

su'āl [سُؤَال] : Ar. i.; öksürük.

s. 27a/562

sumak [صُؤَاق] : Tr. i.; ekşilik vermek
için dövülerek yemeklere katılan
mercimeğe benzeyen meyve, baharat.

s. 38a/803

sumaklı [صُؤَاقْلُو] : Tr. sf.; ekşili.

s. 28a/583

şūret [صُؤَرَت] : Ar. i.; biçim, görünüş.

ş. 25a/517

şuşamaK/G [صُؤُصَمَق] : Tr. i.f.; su içme
gereksinimi duymak.

ş.-ı 20b/420

şusuzluK/G [صُؤُؤُزْلُق] : Tr. i.; bkz.
şusuzluK; susamış olma durumu.

ş. 10a/190, 23a/472

ş.-a 36a/7629

şusuzluK/G [صُؤُؤُزْلُق] : Tr. i.; bkz.
şusuzluK; susamış olma durumu.

ş.-ı 15a/299, 32b/678

şuver [صُؤَر] : Ar. i.; suretler.

ş. 8b/153

süd [سُؤَد] : Tr. i.; süt, memelilerden
salgılanan besin değeri yüksek sıvı.

s. 7b/136, 7b/137, 9a/169,
10b/195, 12b/248, 17b/350, 17b/354

s.-idür 13a/252
südlü [سُودْلُو] : Tr. sf.; içinde süt olan.
 s. 10b/195
südde [سُدَّة] : Ar. i.; vücudun bir yerinde görülen tutukluk.
 s. 7a/120, 18a/369, 29a/605
 s.-leri 20a/412
sükker [سُكَّر] : Ar. i.; şeker, beyaz, suda eriyen, mayalanabilen ve çoğu tatlı olan maddelerin genel adı.
 s. 10b/195, 13a/254, 16a/317, 17b/355, 18a/365, 38a/805
süklün [سُوكْلُن] : Tr. i.; sülün, sülün-gillerden kuyruğu çok uzun, eti yenilen bir kuş.
 s. 6a/105, 12b/244
sükün [سُكُون] : Ar. i.; 1. hareketsizlik.
 s. 23b/482
 s.-a 22b/466
sükün-ı bedeneyn [سُكُون بَدَنِين] : Far. tam.; bedenin istirahatı.
 s. derkenar 4a, 22a/455
sükün-ı nefsanîyen [سُكُون نَفْسَانِيَّين] : Far. tam. : ruhun istirahatı.
 s. derkenar 4a, 24b/507, 24b/512
sünnet [سُنَّت] : Ar. i.; Hz. Muhammed'in sözleri, işleri ve tasvibleri.
 s. ol.- 34b/723
 s.-i Resül 32a/676
sürür [سُرُور] : Ar. i.; sevinç.
 s. 8a/145, 21a/426, 25b/526, 31a/647

s.-ı 21b/436
 s.-ının 21b/436
 s. vir.- 20a/413

Ş

şādān [شَادَان] : Far. sf.; sevinçli, keyifli.
 ş. ol.- 26a/543
şalgam [شَلْغَم] : Far. i.; şalgam.
 ş. 16a/315
şarāb [شَرَاب] : Ar. i.; içilecek şey, şerbet.
 ş. 28a/580, 34a/720
 ş.-ı 20a/409, 28a/582, 28a/583, 28a/584, 28a/584, 29a/609, 34a/721, 36a/757
 ş.-ıdur 20a/406
 ş.-ı benefşe 20b/418
 ş.-ı harîr 20a/411, 26a/537
 ş.-ı limon 20b/419
 ş.-ı ‘ ayn 20b/421
 ş.-ı ‘ üd 26a/537
 ş.-ı rümmânin 20b/416
 ş.-ı temürhindi 20a/413
 ş.-ı tuffaḥ 35a/740
şark [شَرْق] : Ar. i.; doğu.
 ş. 5a/78
şarkî [شَرْقِي] : Ar. i.; doğu, doğu ile ilgili.
 ş. 5a/75
şarkıyye [شَرْقِيَّه] : Ar. i.; şarka ait.
 riyaḥ-ı ş. 5a/78

şart [شَرَط] : Ar. i.; koşul, durum.

ş. 34b/728

şebîh [شَبِيه] : Ar. i.; benzer, benzeyen.

ş. ol.- derkenar 27/b

şedd [شَد] : Ar. sf.; sert, katı.

ş. iT.- 30a/631

şedîd [شَدِيد] : Ar. sf.; şiddetli.

ş.-ü't-te'sîr ol.- 9a/162

ş.-ü' l iz' âf ol.- 31a/651

şeftâlû [شَفْتَالُو] : Far. i.; şeftali, tatlı, sulu bir meyve.

ş. 15a/293

şehvât [شَهَوَات] : Ar. i.; şehvetler, aşırı istekler.

fütür-ı ş. 21b/444

şehvet [شَهْوَت] : Ar. i.; istek.

ş.-ine 8b/159

ş.-i gîzâ 11a/212, 15b/310, 17b/352, 20b/421

ş.-i ta'âm 6b/108, 10b/199, 11b/221, 14b/289, 19a/386, 20a/406, 29a/602, 31b/661

şekâvet [شَقَاوَت] : Ar. i.; bedbahtlık, bahtı karalık.

ş.-i sermediyye 2a/7

şems [شَمْس] : Ar. i.; güneş.

ş.-ün 5b/85

şer'î [شَرَع] : Ar. i.; kaide.

gusl-i ş. 29b/619

'ilm-i ş. 2b/21

şerî'at [شَرِيعَت] : Ar. i.; ayet, hadis ve icma-i ümmet esaslarına dayanan din kaideleri.

ş.-i Maḥammedü'l-Muştafâ 20b/423

şāhib-i ş.-ümüz 37a/782

şerbet [شَرْبَت] : Ar. i.; içilecek tatlı şey, şarap.

ş. 36b/776

ş.-i 14a/281, 18a/367

ş.-lere 20a/404

ş.-leri 25b/534, 34a/720, 36a/758

ş.-lerinden 29a/610

şeref [شَرَف] : Ar. i.; büyüklük, ululuk.

ş.-i 3a/31

ş.-iyle 3a/32

şerḥ [شَرْح] : Ar. i.; izah ederek yazılan kitap.

ş.-leri 3b/42

şeyḥ [شَيْخ] : Ar. i.; reislik eden kimse, eserde İbn-i Sina kastedilmiştir.

ş. 35b/744

şiddet [شِدَّت] : Ar. i.; fazlalık.

ş.-i ihtiyâc 3a/32

ş.-i ḥalâvet 17a/340

şifâ [شِفَاء] : Ar. i.; hastalıktan kurtulma, iyi olma.

ş.-da 36b/776

ş.-ü'l-eskâm 3b/49

şikâr [شِكَار] : Far. i.; av.

ş. 26a/536

şimâl [شِمَال] : Ar. i.; kuzey.

ş. 4b/72, 5a/74, 5a/78

şimāliyye [شِمَالِيَّة] : Ar. sf.; kuzeyle ilgili.

ş. 5a/78

şirāzī [شِيرَازِي] : Far. i.; bağ, düzen.

dīnī' ş- ş. 3b/41

şitā [شَيْتَا] : Ar. i.; kış mevsimi.

mizāc-ı ş. 35b/750

şol [شَوْل] : Tr. sf.; şu.

ş. 5b/86, 5b/89, 19a/389,
30b/641, 32b/685

şorba [شُورْبَا] : Far. i.; çorba, tuzlu,
bulanık aş.

ş.17a/341, 28a/579

ş.-ları 11b/224

ş.-sınur 12b/240

şuğl [شُغْل] : Ar. i.; dert, gaile.

ş. 23a/476

şu'ā [شُعَاعِي] : Ar. i.; güneşten uzanan tel
tel ışıklar, ışınlar.

ş.-ı 5a/76

şurup [شُرُوب] : Ar. i.; sulu ve şekerli
ilaç.

ş. olun.- 38a/806

şühüb [شُهَب] : Ar. i.; akan yıldızlar.

ş. 35b/748

şükr [شُكْر] : Ar. i.; görülen iyiliğe karşı
gösterilen memnunluk, minnettarlık.

ş.1b/1

ş.-en 32a/670

şürb [شُرْب] : Ar. i.; içme.

ş. 23a/473

şürü' [شُرُوع] : Ar. i.; başlama.

ş. iT.- 19a/391, 21a/432,
28b/599

ş. olın. 30a/630

şürüh [شُرُوح] : Ar. i.; şerhler,
açıklamalar.

ş.-ından 3b/41

şürüt [شُرُوط] : Ar. i.; şartlar, koşullar.

ş. 21a/428, 21a/430

T

tā [تَا] : Far. ed.; kadar, dek, değin.

t. 8b/155, 9a/165, 14a/271,
16b/336, 21b/437, 23a/476, 30a/627,
34b/730

ta'ām [طَعَام] : Ar. i.; yemek.

ta. 6b/112 7a/119, 7a/121,
15a/297, 19b/392, 29b/612

ta.-a 14a/279, 14b/292, 16a/322,
20b/416, 32a/675, 37b/798

ta.-dan 13a/255, 14b/290,
15a/295, 19b/396, 30a/625, 33b/709

ta.-dur 14a/275

ta.-ı 7a/124, 16a/324

ta.-ında 6a/103

ta.-ından 37b/798

ta.-ını 19b/402

ta.-lar 7b/129, 17a/345, 28a/583,
36a/765

ta.-lara 7a/117

ta.-larında 16b/326

ʔ. yemek 6b/112, 29a/604
 ʔazbüʔt-ʔ. ol.- 17a/339
 lezizüʔt-ʔ. 12a/231
 şehvet-i ʔ 6b/108
 şehvet-i ʔ.-a 29a/602
 şehvet-i ʔ.-ı 10b/199, 11b/221,
 14b/289, 19a/386, 20a/406, 31b/661
 ʔāʔāt [طاعات] : Ar. i.; ibadetler.
 ʔ.-a 8a/145
 ʔabʔ [طبع] : Ar. i.; huy, tabiat.
 laʔifüʔt-ʔ. 9a/161
 ʔabāyiʔ [طبايع] : Ar. i.; tabiatler.
 ʔ. 9a/163
 ʔ.-i 8a/149, 8b/153
 ʔ.-e 10a/192
 muhtelifetüʔt-ʔ. 8b/155
 ʔabḥ [طبخ] : Ar. i.; pişirme, pişirilme.
 ʔ. iT.- 6a/101
 ʔ. olın.- 15b/312
 ʔ. olun.- 16a/317
 tābiʔ [تابع] : Ar. sf.; bağlı olan.
 t.-dür 8a/143
 ʔabiʔat [طبيعت] : Ar. i.; 1. büyük abdest
 etme kolaylığı veya zorluğu.
 ʔ. 27b/578
 ʔ.-e 11a/206, 11a/208, 11b/218,
 15b/310, 16a/321
 ʔ.-i 11b/22413a/253, 13b/267,
 14b/287, 14b/288, 17b/353, 18a/360,
 20a/411, 20b/415, 20b/417
 ʔ.-ün 16a/322
 2. yaradılış, huy, mizaç.
 ʔ.-inde 12a/234

ʔabiʔiyye [طبيعيه] : Ar. i.; tabiat, doğala
 uygunluk.
 müʔessirāt-ı gayr-ı ʔ.-den 9a/161
 taʔdīl [تعديل] : Ar. i.; değişiklik.
 t.-e 35a/742
 t. iT.- 14b/282
 tafdīl [تفضيل] : Ar. i.; birini ötekilerden
 üstün tutma.
 t. olın.- 21b/441
 ʔağ [طاغ] : Far. i.; dağ.
 ʔ. 5a/74, 16b/335
 tağyīr [تغيير] : Ar. i.; değiştirme.
 t. eyle.- 5a/82
 tağziye [تغذية] : Ar. i.; gıdalandırma,
 besleme.
 t. iT.- 11a/214, 13a/250,
 13b/267, 17b/355
 taḥallül [تحلل] : Ar. i.; ayrılma.
 t. 6a/98
 t.-inden 30b/640
 t.-i25b/528
 sehlüʔl-t. 24b/510
 taḥayyül [تخيل] : Ar. i.; hayale getirme,
 hayalde canlandırma.
 t. iT.- 25a/517
 taḥiyyāt [تحيات] : Ar. i.; selamlar, hayır
 dualar.
 t.-ı bī-nihāyāt 2a/9
 t.uhul-esfā 2b/26
 taḥkīkan [تحقيقا] : Ar. zf.; gerçekten.
 t. 20b/423
 taḥkīr [تحقير] : Ar. i.; hakaret etme.

‘ayn-ı t. 26a/540
ṭahāl [طخال] : Ar. i.; dalak.
 ṭ.-da 18a/368
 ṭ.-e 27a/557
ṭahlīl [تحليل] : Ar. i.; esas unsurları ayırma.
 t. iT.- 6a/96, 23b/481, 24a/500, 28a/589, 30a/632, 31a/648, 31b/656
ṭahlīš [تخليص] : Ar. i.; kurtarma.
 t. eyle.- 2a/7
ṭahlīt [تخليط] : Ar. i.; bir şeyin halisliğini giderecek şekilde , içine başka şeyler karıştırma, bozma.
 t. 8b/159
ṭahrīk [تحريك] : Ar. i.; kımıldatma, oynatma.
 t. iT.- 25a/521
ṭahšīl [تحصيل] : Ar. i.; 1. ele geçme.
 t.-ine 24b/508
 2. ilim öğrenme.
 t.-i ‘ilm-i tıbbiyye 3a/39
ṭahšīš [تخصيص] : Ar. i.; ayrıcalık verme, ayırma.
 t. vir.- 1b/6
ṭakṣīm [تقسيم] : Ar. i.; bölmek, parçalara ayırmak .
 t. it.- derkenar 4a
ṭakṭīr [تقطير] : Ar. i.; damıtma, inbikten çekme.
 t. it.- 19a/384
ṭakviyyet [تقويت] : Ar. i.; kuvvetlendirme.

t. iT.- 13a/250, 17a/344, 17b/357, 20b/415, 24b/505, 25b/533 31b/660, 37a/785
ta‘līm [تعليم] : Ar. i.; idman, egzersiz.
 t. 1b/6
talṭīf [تلطيف] : Ar. i.; yumuşatma.
 t. iT.- 1b/5, 34a/714
ṭa‘m [طعم] : Ar. i.; tat, lezzet.
 ṭ.-i 16a/321
tam [تام] : Ar. sf.; bütün, eksiksiz.
 t. 16b/327
tamam [تمام] : Ar. i.; tam, eksiksiz.
 t. 14b/283
 ğızā-i t. 23a/477
ṭar [طار] : Tr. sf.; geniş olmayan, dar.
 ṭ. 35a/736
ṭaraf [طرف] : Ar. i.; 1. yön.
 ṭ.-ı 5a/75
 2. bölge.
 ṭ.-ı nokşan 33a/698
ṭarāvet [طراوت] : Ar. i.; tazelik, taze olma.
 ṭ. vir.- 28b/590
ṭārī [طاري] : Ar. i.; ansızın çıkan, birdenbire görünen.
 ṭ. ol.- 22a/447
ṭarılmaḳ [طارلماق] : Tr. f.; daralmak.
 ṭ. 28b/599
ṭarīḳ [طريق] : Ar. i.; yol.
 ṭ.-i 35b/754

tertib [تَرْطِيب] : Ar. sf.; rutubetlendirme.

t. iT.- 10a/189, 11b/222, 12a/237, 13a/251, 15a/299, 17a/344, 20b/418, 27a/563

t.-i beden 29b/619

taşarruf [تَصَرَّف] : Ar. i.; sahip olma.

t.-ı 26b/550

t.-una 21b/442

taşvîr [تَصْوِير] : Ar. i.; resimler, portreler.

t.-lere 24a/497

taşlık [طاشلق] : Tr. i.; taşı bol olan yer.

t.-larda 12a/230

taşra [طَشْرَا] : Tr. i.; dışarı, dışarlık.

t.-sına 36b/770

tatlu [طَتْلُو] : Tr. sf.; bkz. *datlu*, 1. şeker tadında olan.

t. 7b/129

2. acı olmayan, acı karşıtı.

t. 12a/231

tat'yîb [تَطْيِيب] : Ar. i.; hoş etme, tatlandırma.

t. olun.- 38a/807

ṭā'ūn [طَاعُون] : Ar. i.; veba denilen salgın hastalık.

t. 20a/408

t.-a 38a/799

ṭavā'in [طَوَاعِين] : Ar. i.; vebalar.

t. 35a/742

ṭavîl [طَوِيل] : Ar. sf.; uzun.

t.-ü'l-ömr 10b/197

ṭavşan [طَوْشَن] : Tr. i.; hızlı koşan, postundan yararlanılan bir memeli türü.

t. 11b/219

tavuk [تَافُوق] : Tr. i.; sülüngillerden, eti ve yumurtası için üretilen kümes hayvanı.

t. 6a/105, 9a/169, 11b/221, 11b/224, 12b/244, 15b/314

tavşîl [تَوَصِيل] : Ar. i.; ulaştırma, ulaşma.

t. 2a/7

taze [تَازَه] : Far. sf.; bozulmamış, bayatlamamış olan.

t. 10a/188, 12b/245, 13a/252, 13a/257, 13b/265, 13b/269, 31b/665

t. iken 16b/336

tebrîd [تَبْرِيد] : Ar. i.; soğutma, üşütme.

t. iT.- 18b/374, 29a/608, 30b/636

tec'fif [تَجْفِيف] : Ar. i.; kurutma.

t. iT.- 7b/128, 10b/203, 18b/376

tec'ribe [تَجْرِبَه] : Ar. i.; tecrübe, deneme, sınama.

t. 8a/141

erbâb-ı t. 7b/136

t. it.- 36b/775

tedāvî [تَدَاوِي] : Tr. i.; ilaç verme, iyileştirmek için bakma.

t. 8b/160

tedbîr [تَدْبِير] : Ar. i.; bir şeyi temin edecek veya önleyecek yol, çare.

t. 5b/93

t.-i 3b/48, 5a/83, 33a/696, 33a/698

t.-inde 26a/538

t.-indedür 4a/51, 4a/52, 4a/53,
4a/54, derkenar 4a, 22a/455, 24b/507,
26a/544, 27a/567, 32a/668

t.-leri 20a/404, 33a/691

t.-ü'l-ḥamām 28a/585

t.-ü'l-vebā' 35a/740

tedrīc [تدریج] : Ar. i.; derece derece
ilerleme, azar azar hareket.

t.-ile 7a/118, 28b/595, 35a/734

teftīḥ [تفتیح] : Ar. i.; açma, açıp.

t. iT.- 28b/590

teḡayyūr [تغییر] : Ar. i.; rengi değişme,
bozulma.

t. 25a/515

t.-i 35b/745

cemī' -i t.-ātuḡ 35b/745

te'ḥīr [تأخیر] : Ar. i.; sonraya bıraktırma,
geciktirme.

t. olun.- 6b/109

tehyīc [تهیج] : Ar. i.; heyecanlandırma.

t. iT.- 10b/199, 16a/317,
17b/353, 25a/522

teḡaddüm [تقدّم] : Ar. i.; zaman aşımı,
geçmiş bulunma.

t. 33b/702

tekerür [تكرّر] : Ar. i.; tekrarlanma.

t.-i21b/445

tekmīl [تكمیل] : Ar. i.; bitirme, bitirilme,
tamamlanma.

t.-i haẓm-i ḡızādan 26b/550

te'līf [تألیف] : Ar. i.; kitap, eser yazma.

t. iT.- 3b/49

telyīn [تلیین] : Ar. i.; yumuşatma.

t. iT.- 2a/13, 11b/225, 13a/254,
13b/268, 14b/288, 17b/353, 20b/415,
28a/579

temāṣā [تماشا] : Far. i.; bakıp seyretme.

t.-i ḡülzār iT.- 26a/537

temürhindi [تمر هندی] : Tr. i.; demirhindi
şerbeti.

t. 28a/580

şarāb-ı t. 20a/413

tenāvül [تناول] : Ar. i.; alıp yeme.

t. eyle.- 6b/107, 12b/238

t. iT.- 37b/798

t. olun.- 15b/313

t.-i devā 2b/22

tenfīz [تنفیذ] : Ar. i.; yerine getirme,
hükmünü yürütme.

t. 6a/102

t. iT.- 7a/120

tenḡīye [تنقیه] : Ar. i.; ayıklayıp
temizleme.

t. 2a/15

t. iT.- 36a/756, 37a/784

tennūr [تنور] : Ar. i.; fırın.

t.-da 9b/177, 10a/186, 10a/187,
16b/331

t.-dan 10a/189

teṣāvir [تصاویر] : Ar. i.; tasvirler,
resimler.

t. ol.- 28a/588

te'sīr [تأثیر] : Ar. i.; etki bırakma, içe
işleme.

t.-i 5a/82, 6a/98, 25a/513,
25a/523, 34b/726

t.-inden 25a/514

terakki [ترقى] : Ar. i.; yükselme, ilerleme.

t. iT.- 3a/36

tercîh [ترجیح] : Ar. i.; üstün tutma, daha çok beğenme.

t. olun.- 8a/141

tercûme [ترجمه] : Ar. i.; dilden dile çevirme.

t. iT.- derkenar 4a

tere [تره] : Far. i.; yaprakları salata olarak kullanılan, tek yıllık bitkiler.

t.-ler 4b/64

t.-lerdür 9b/173

tereyağı [تره‌یاغی] : Tr. i.; süttten çıkarılan yemeklik yağ, sağıyağ, sadeyağ, sarı yağ.

t. 13a/256

terk [ترك] : Ar. i.; bırakma, vazgeçme.

t. olın.- 36a/761

t. olun.- 7a/118, 35a/734

terkîk [ترقیق] : Ar. i.; yumuşatma.

t. iT.- 6a/101

tervîh [ترویح] : Ar. i.; rahatlama.

t.-e 5b/88

teşavîr [تصاویر] : Ar. i.; resimler, tasvirler.

t. 28a/588

teshîn [تسخین] : Ar. i.; ısıtma, kızdırma.

t. eyle.- 32b/681

teshîn iT.- 18a/361, 23b/481, 25a/521, 32b/686

te'sîr [تاثير] : Ar. i.; nişan bırakma, etkileme.

şedîd-ü't- t. 9a/162

teskîn [تسکین] : Ar. i.; sakin kılma yatıştırma.

t. iT.- 15a/300, 20b/414

teşennüc [تشنج] : Ar. i.; adalelerin kasılması, gerilip büzülmesi, spazm.

t. 30b/636

teşrif [تشریف] : Ar. i.; şeref verme, şerefleendirme.

t. 1b/4

tetmîm [تتمیم] : Ar. i.; tamamlama, bitirme.

t. 6a/101

tevârih [تواريخ] : Ar. i.; tarihler.

t.-e 30b/644

teveccüh [توجه] : Ar. i.; güler yüz gösterme, hoşlanma, sevgi.

t. it.- 25b/530

tevehhüm [توهّم] : Ar. i.; vehimlenme, kuruntuya düşme.

t. iT.- 25a/518

tevellüd [تولد] : Ar. i.; doğum, doğma.

t.-ine 22b/464

tevlîd [تولید] : Ar. i.; üretme, meydana getirme.

t. iT.- 10b/204, 11a/213, 11a/214, 11b/219, 11b/224 12a/227, 15a/300, 15b/313, 17b/349, 18a/369, 33a/698

teyakkuż [تیقظ] : Ar. i.; uyanıklık.

t.-a derkenar 4a
tezyîn [تزيين] : Ar. i.; süsleme.
 t. iT.- 1b/5
tıbbiyye [طبيه] : Ar. i.; tıbbıa ait.
 ḥaḫāyık-ı t.den 3b/45
 taḫşil-i ‘ilm-i t. 3a/39
tiryākī faruk [ترياق فاروق] : Ar. i.;
 Calinus’a göre veba hastalığına iyi
 geldiğine inanılan bir tür bitki.
 t. 36b/773, 36b/775
tiz [تيز] : Far. sf.; tez, çabuk.
 t. 7b/128, 9b/179, 10a/189,
 12a/232, 13a/257, 13b/269, 14a/281,
 14b/286, 14b/290, 15a/302, 15a/303,
 15b/308, 15b/311, 17b/356, 17b/357,
 18a/359, 18b/377, 27b/577, 35a/733
toğ- [طوغ-] : Tr. f.; güneşin doğması.
 t.-duğı 5a/75
toğ [طوق] : Tr. i.; açlığını gidermiş,
 doymuş.
 t. 23a/479
toğlık [طوقلق] : Tr. i.; tok olma durumu.
 t.-da 8a/143
toğkun- [طوقند-] : Tr. f.; etkilemek.
 t.-up 5a/76
toldurıl- [طولدُريل-] : Tr. f.; içine
 yerleştirilmek.
 t.-up1 1b/223
tuffah [تفاح] : Ar. i.; elma.
 t. 34a/720
 şarāb-ı t. 35a/740
tūl [طول] : Ar. i.; uzunluk.

t.-i eyyām 7a/117
 t.-i zaman 22b/458, 22b/465
tur- [طور-] : Tr. f.; kalmak.
 t.-a 16b/336
 t.-mağile 35b/746
 t.-up 16a/318, 38a/805
turb [تورب] : Far. i.; turp; beyaz, mor
 renkli bir bitkinin etli meyvesi.
 t. 7b/138, 16a/318
turşı [ترشی] : Far. i.; tuzlu suda ve
 sirkede bırakılarak özel bir kıvama
 getirilmiş sebze veya meyve.
 t.-sınuğ 36b/767
turunc [ترنج] : Far. i.; turunç, narenc.
 t. 38a/802
tut [توت] : Far. i.; ak, kara, pembe renkte
 ekşi veya tatlı olan sulu bir meyve.
 t. 14b/292
tut- [طوت-] : Tr. f.; kalmasını sağlamak.
 t.-up 19b/398
tu‘üm [طعوم] : Ar. i.; tatlar, lezzetler.
 t. 17a/340
tuyūr [طيور] : Ar. i.; kuşlar.
 t.-ı vahşiye 11b/225
tuz [طوز] : Tr. i.; yiyecekleri korumada
 ve tatlandırmada kullanılan billursu
 madde.
 t.-ı 9b/176
tuzlu [طوزلو] : Tr. sf.; tuzu olan.
 t. 7b/131, 34a/718
Türki [تركي] : Tr. i.; Türkle ilgili.
 lisān-ı T.-ye derkenar 4a

U

‘ud [عُود] : Ar. i.; ödağacı.

‘u. 7a/125, 36b/771

ş.-ı ‘ū. 26a/537

‘ufūnet [عَفُونَت] : Ar. i.; pis koku.

‘u.-e 36a/760

‘u.-i 5a/73, 35b/747, 36a/760

def‘-i u. 36a/758

‘ufūšet [عَفُوصَت] : Ar. i.; kekrelilik.

‘u.-dür 17a/340

ūlā [أُولَى] : Ar. sf.; birinci.

ravža-i ū. derkenar 4a, 4a/53

‘ulūm-ı hikemiyye [عُلُومُ حَكَمِيَّة] : Far.

tam.; ahlak ve eşya hakikatını mevzu yapan bilgiler.

‘u.-den 2b/20

umūr [أُمُور] : Ar. i.; hususlar, şeyler.

u.-dan 33a/690

u.-ı hāyile 25a/518

u.-ı mezbüre 26a/538

unfuvān [عَنْفَوَان] : Ar. i.; bir şeyin başlangıcı.

u.-ı şabī 3a/39

un [أُون] : Tr. i.; öğütülerek toz durumuna getirilmiş tahıl ve başka besin maddeleri.

u.-un 9b/178

u.-ından 9b/176, 10a/184

unutsağulık [أُونْتَسَاغُولُق] : Tr. i.; unutkanlık.

u. 14b/285

‘urūḳ [عُرُوق] : Ar. i.; damarlar.

‘u.-a 7a/120

‘urūz [عُرُوز] : Ar. i.; bildirilen, gelen.

‘u.-ı merhūb 26a/541

‘u.-ı ‘ārızā 9a/165

uyan- [أُيِن] : Tr. f.; uyku durumundan çıkmak.

u.-duḳda 32a/669

u.-uram 8a/147

uyanuklık [أُيِنُوقْلُق] : Tr. i.; uyanık olma durumu.

u. 26b/546, 26b/547

u.-da 8a/144

uyku [أُيُقُ] : Tr. i.; dış uyaranlara karşı bilincin dinlenme durumu.

u.-da 8a/144

u.-dan 32a/669

u.-ya 26b/55527a/559

u. getir.- 15b/308, 28b/591

uykusuzluk [أُيُقُوسُزْلُق] : Tr. i.; uyku uyuyamama veya uyumamış olma durumu.

u. 18b/376

u.-da 33b/708

uyu- [أُيُ] : Tr. f.; uyku durumunda olmak.

u.-mak 6b/114, 18a/363,

26b/556, 27a/557, 27a/560, 27a/561,

27a/563, 27a/565, 30b/638, 30b/642

u.-maklığı 30b/637

u.-mayalar 34a/716

u.-ram 8a/147

u.-yup 30b/640

‘uzv [عُضْو] : Ar. i.; vücudun müstakil parçaları, organlar.

‘u. 24a/492
‘u.-u 23b/490
cüz-i ‘u. ol.- 22a/457

Ü

üç [أُج] : Tr. i.; üç sayısı.
ü. 13b/270, 29b/615
üçünçü [أُجُنْجِي] : Tr. sf.; üçüncü sıra.
ü. 34b/724
ümiz [أُمِيز] : Far. i.; ümit, umut.
ü.-dür 15b/306
üstād [أُسْتَاد] : Far. i.; bir ilim alanında
üstün yeri olan kimse.
ü‘.l-verā 3b/41
üzere [أُزْرَه] : Tr. ed.; *bkz. üzere*, üzere,
üzerine, üstüne.
ü. 7b/135, 8a/145, 9b/177,
23b/483, 33a/692, 33b/709
üzre [أُزْرَه] : Tr. ed.; *bkz. üzere*, üzere,
üzerine, üstüne.
ü. 3b/48, 8a/139, 8a/141,
11a/213, 22a/456, 24a/498, 27a/559,
27a/560, 27a/561, 33b/704
üzeri [أُزْرِي] : Tr. ed.; 1. bir şeyin dış
yüzü, yüzey, üst.
ü.-nde 12b/238, 19b/400,
27a/559
ü.-ne 7b/138, 12a/230, 30a/630,
37a/783
2. –den sonra, üstüne.

ü.-ne 7a/119, 7a/125, 14a/280,
14b/287, 14b/290, 15a/296, 15a/298,
18a/363, 18a/366, 19b/392, 19b/394,
19b/395, 34a/719

3. halinde, içinde.

ü.-nde 25b/526

4. varlığı üstüne.

ü.-ne 2a/10, 21b/440

üzüm [أُزْم] : Tr. i.; asmanın taze veya
kuru olarak yenilen ve salkım
durumunda bulunan meyvesi.

ü. 6b/107, 9a/171, 13b/269,
14a/271

ü.-dür 13b/265

ü.-i 8a/139

V

vācib [وَأَجِب] : Ar. sf.; yapılması gerekli.

v.-dür 27b/576

v.ol.- 8b/154

vaḥy [وَحْي] : Ar. i.; bir fikrin veya bir
emrin Allah tarafından bir peygambere
bildirilmesi.

v. 1b/5

vaḥṣiye [وَحْشِيَه] : Tr. sf.; yabani.

tuyūr-ı v.-nün 11b/225

vāḳi‘ [وَأَقِع] : Ar. sf.; vuku bulan, olan.

v. ol.- 23a/476, 23b/484,
28a/581, 29a/609, 31a/655, 34a/717,
36b/775

vaḳt [وَقْتُ] : Ar. i.; vakit, zaman.

v. 5b/89

v.-de 8b/159, 9a/164, 34b/727,
35a/741, 37b/795

v.-dür 5b/86

v.-i 23b/480

v.-inde 5b/92, 31b/662

v.-ler 5b/91

v.-lerde 17b/351, 19b/393,
32b/686

v.-lerinde 20a/408

v.-i şihhat 8b/158

vaḳtā ki [وَقْتُكَى] : Ar. ed.; ne vakit ki,
olduğu vakit.

v. 5a/81, 26a/544, 33a/689

var [وَار] : Tr. i.; mevcut, yok karşıtı.

v.-dur 24a/492, 30b/638

vārid [وَارِد] : Ar. sf.; gelen, vasıl olan,
erişen.

v. ol.- 27b/568, 27b/570

vāşıl [وَاصِل] : Ar. sf.; erişen, ulaşan.

v. ol.- 10b/197

vaz' [وَضْع] : Ar. i.; koyma, konulma.

v. olun.- 12b/241

ve [وَ] : Far. bağ.; iki kelime veya iki
cümle arasına girerek aralarında bir bağ
olduğunu anlatan söz.

v. 1b/1, 1b/2, 1b/3, 1b/4, 1b/5,
1b/6, 2a/7, 2a/8, 2a/9, 2a/11, 2a/12,
derkenar 4a
2a/13, 2a/14, 2a/15, 2a/16, 2a/17, 2b/18,
2b/19, 2b/21, 2b/22, 2b/23, 2b/25,
2b/26, 2b/28, 3a/30, 3a/31, 3a/32, 3a/33,

3a/35, 3a/36, 3a/37, 3a/39, 3b/40, 3b/41,
3b/42, 3b/47, 3b/49, 4a/51, 4a/60,
4a/61, 4b/62, 4b/63, 4b/64, 4b/67,
4b/72, 5a/73, 5a/74, 5a/76, 5a/77, 5a/78,
5a/79, 5a/80, 5a/81, 5b/87, 5b/89,
5b/90, 5b/91, 5b/94, 6a/101, 6a/14,
6a/105, 6a/97, 6a/98, 6a/99, 6b/106,
6b/107, 6b/108, 6b/111, 6b/113, 6b/114,
6b/6, 7a/124, 7a/125, 7a/127, 7b/128,
7b/129, 7b/130, 7b/131, 7b/132, 7b/135,
7b/137, 7b/138, 8a/139, 8a/143, 8a/144,
8a/145, 8a/147, 8a/149, 8b/150, 8b/151,
8b/152, 8b/153, 8b/154, 8b/155, 8b/156,
8b/158, 8b/159, 9a/161, 9a/162, 9a/163,
9a/164, 9a/165, 9a/167, 9a/168, 9a/169,
9a/171, 9b/172, 9b/173, 9b/174, 9b/176,
9b/178, 9b/179, 9b/181, 10a/183,
10a/185, 10a/189, 10a/192, 10b/194,
10b/196, 10b/198, 10b/199, 10b/201,
10b/203, 11a/206, 11a/207, 11a/208,
11a/210, 11a/212, 11b/217, 11b/218,
11b/220, 11b/221, 11b/222, 11b/224,
12a/227, 12a/227, 12a/232, 12a/234,
12a/235, 12a/237, 12b/239, 12b/241,
12b/242, 12b/244, 12b/248, 13a/249,
13a/250, 13a/252, 13a/253, 13a/256,
13a/259, 13b/260, 13b/263, 13b/263,
13b/265, 13b/268, 14a/271, 14a/275,
14a/276, 14a/278, 14a/279, 14a/280,
14b/286, 14b/288, 15a/293, 15a/299,
15a/303, 15b/308, 15b/309, 15b/310,
16a/315, 16a/319, 16a/321, 16a/322,
16a/324, 16a/325, 16b/329, 16b/330,

16b/334, 16b/335, 17a/338, 17a/339, 26a/542, 26a/543, 26a/544, 26a/545,
 17a/340, 17a/340, 17a/342, 17a/342, 26b/547, 26b/548, 26b/552, 26b/553,
 17a/342, 17a/343, 17a/344, 17a/345, 26b/554, 26b/556, 27a/557, 27a/562,
 17a/346, 17a/347, 17b/350, 17b/351, 27a/566, 27a/567, 27b/569, 27b/570,
 17b/352, 17b/355, 18a/360, 18a/362, 27b/571, 27b/572, 27b/573, 27b/574,
 18a/363, 18a/364, 18a/365, 18a/367, 27b/577, 27b/578, 28a/579, 28a/582,
 18a/368, 18a/369, 18b/374, 18b/376, 28a/583, 28a/586, 28a/587, 28a/588,
 18b/377, 18b/378, 18b/379, 19a/381, 28b/590, 28b/591, 28b/592, 28b/597,
 19a/382, 19a/383, 19a/384, 19a/386, 29a/601, 29a/602, 29a/603, 29a/606,
 19a/387, 19a/388, 19a/389, 19b/392, 29a/607, 29b/612, 29b/614, 29b/620,
 19b/396 20a/403, 20a/404, 20a/406, 30a/624, 30a/625, 30a/630, 30a/632,
 20a/410, 20a/411, 20a/412, 20a/413, 30a/633, 30b/634, 30b/636, 30b/636,
 20b/414, 20b/416, 20b/417, 20b/419, 30b/637, 30b/644, 31a/645, 31a/647,
 20b/422, 21a/425, 21a/426, 21a/428, 31a/650, 31a/651, 31b/657, 31b/659,
 21a/429, 21a/430, 21a/431, 21a/434, 31b/660, 31b/661, 31b/662, 31b/663,
 21b/436, 21b/437, 21b/438, 21b/441, 31b/664, 31b/665, 32a/670, 32a/671,
 21b/442, 21b/444, 21b/445, 21b/446, 32a/674, 32a/675, 32a/676, 32a/677,
 21b/447, 21b/449, 21b/450, 22a/447, 32b/678, 32b/685, 32b/686, 32b/687,
 22a/447, 22a/449, 22a/449, 22a/450, 32b/688, 33a/689, 33a/690, 33a/692,
 22a/451, 22a/452, 22a/454, 22a/456, 33a/693, 33a/694, 33a/695, 33a/698,
 22a/459, 22b/461, 22b/462, 22b/468, 33b/707, 33b/708, 33b/708, 33b/709,
 22b/459, 22b/462, 22b/468, 23a/469, 33b/710, 34a/714, 34a/715, 34a/716,
 23a/470, 23a/472, 23a/472, 23a/473, 34a/718, 34a/719, 34a/719, 34b/723,
 23a/474, 23a/475, 23a/476, 23b/480, 34b/730, 34b/731, 34b/732, 35a/7343,
 23b/481, 23b/482, 23b/483, 23b/489, 5a/736, 35a/737, 35a/739, 35a/741,
 24a/491, 24a/492, 24a/493, 24a/494, 35a/742, 35a/743, 35b/744, 35b/747,
 24a/495, 24a/496, 24a/497, 24a/500, 35b/748, 35b/749, 35b/752, 35b/753,
 24b/502, 24b/503, 24b/505, 24b/506, 36a/755, 36a/757, 36a/758, 36a/760,
 24b/509, 24b/510, 24b/511, 25a/513, 36a/761, 36a/762, 36a/763, 36a/764,
 25a/514, 25a/515, 25a/518, 25a/521, 36a/765, 36b/766, 36b/767, 36b/768,
 25b/525, 25b/526, 25b/527, 25b/528, 36b/769, 36b/770, 36b/771, 36b/772,
 25b/529, 25b/531, 25b/533, 25b/534, 37a/777, 37a/781, 37a/785, 37a/786,
 26a/535, 26a/536, 26a/537, 26a/541,

37a/787, 37b/792, 37b/794, 37b/797,
38a/799, 38a/800, 38a/803, 38a/807

ve sāyir [وَسَائِر] : Ar. sf.; diğer.

v. derkenar 4a, 4a/52, 9a/168,
9b/172, 21b/440, 21b/442, 21b/446,
29b/615, 29b/617, 30a/629, 35a/743

vebā [وَبَاء] : Ar. i.; yumurcak, taun, bir
çeşit salgın hastalık.

v. 35a/740, 35b/749, 35b/754

v.-dan 35b/754

v.-i ‘aẓīm 36b/774

def‘-i v. 36b/773

havā-i v.-iden 36a/756

tadbīrū‘ l-v. 35a/740

vechi [وَجْهِي] : Ar. i.; yüz, surat, çehre.

v. 10b/199

levn-i v. 25b/524

neẓāret-i v. 25a/517

vefā [وَفَا] : Ar. i.; sözünde durma,
sözünü yerine getirme.

v.-sına 21a/429

vehāmet [وَحَامَت] : Ar. i.; hazım güçlüğü.

v. 16b/334

ve’lāyāt [وَالْآيَات] : Ar. i.; Tanrı dostluğu,
velilik, ermişlik.

v. 2a/9

verā [وَرَى] : Ar. i.; halk, alem.

üstād‘ l-v. 3b/41

veşāyā [وَصَايَا] : Ar. i.; vasiyetler.

v.-sında 29b/622

vesīle [وَسِيلَه] : Ar. i.; bahane, sebep.

v. ol.- 22a/454

veya [وَيَا] : Ar. ve + Far. ya; bağlaç; ayrı
olmala birlikte aynı değerde tutulan iki
şeyi anlatan kelimelerden ikincisinin
önüne getirilen söz, yahut.

v. 16a/317, 28a/580, 28a/584,
29a/610, 29b/619, 34b/729

vir- [وِير-] : Tr. f.; vermek, yardımcı fiil
olarak kullanılmıştır.

belādet v.-ür 27a/558, 27a/564

ferah v.-üp 14b/285

ferah v.-ür 20a/413

ğaseyān v.-ür 16a/318

ğıdā’v.-ür 11b/226

ğızā v.-mez 18b/371

ğızā v.-üp 10b/194

ğızā v.-ür 15b/310, 17b/357,

18a/361

ḥarāret v.-üp 10a/190

ḥarāret v.-ür 7b/128

iṣṭihā v.-üp 32a/675

iṣṭihā v.-ür 15a/293

i’tibār v.-üp 1b/6

ḳuvvet v.-üp 11a/211, 12b/243,

14a/278, 14a/279, 18a/363, 20a/413,
20b/416, 38a/799

ḳuvvet v.-ür 7a/123, 10b/198,

13b/269, 14a/272, 14b/283, 14b/286,
15b/308, 19b/394, 20b/420, 24b/504,
26b/554, 29b/613, 37a/785

linet v.-üp 15b/311

nazar v.-üp 1b/6

neẓāret v.-ür 10b/200

niṣāṭ v.-üp 23b/480

nişāt v.-ür 25a/522, 31b/660
noğşan v.-düginden 22b/461
sürür v.-ür 20a/413
taḥṣiṣ v.-üp 1b/6
ṭarāvet v.-ür 28b/590
ẓa' af v.-düginden 22b/461
ẓa' af v.-üp 27a/566
ẓa' af v.-ür 20b/421, 29a/602,
30b/634
vuṣūl [وَصُول] : Ar. i.; kavuşma, ulaşma.
v.-i maḥbūb 26a/543
vuzū' [وُضُو'] : Ar. i.; abdest alma,
abdest.
v. 32a/670
vücūd [وُجُود] : Ar. i.; bulunma, var olma.
v.-a getir.- 1b/3

Y

ya [يَا] : Far. bağ.; ya da, veya.
y. 11b/223, 15a/302, 20a/403,
21a/431, 26b/555, 34a/720, 34a/721,
34b/724
35b/744, 36a/765, 36b/766
yağ [يَاغ] : Tr. i.; birleşiminde stearik,
oleik, palmitik asitlerle gliserin bulunan
ve bunların oranlarına göre kıvamları
değişen bitkisel veya hayvansal madde.
y. 12b/239, 17a/347
y.-ıyla 18a/365
y.-ların 13a/256

yağlu [يَاغْلُو] : Tr. sf.; içinde yağı olan.
y. 28a/579
yağmur [يَغْمُور] : Tr. i.; yeryüzüne düşen
yağışın sıvı durumda olanı, yağar, yağış.
y. 19a/381, 35b/749, 35b/751
yağ- [يَاغ -] : Tr. f.; yağmurun gökten
düşmesi.
y.-masa 35b/750
y.-sa 35b/751
yahni [يَخْنِي] : Far. i.; yahni, et yemeği.
y.-si 11a/215
yahtemil ki [يَحْتَمِلْكَه] : Ar. zf.; ihtimal,
olabilir, belki.
y. 34a/716
yāḥud [يَاخُود] : Far. ed.; veya, ya da.
y. 12a/230, 15b/314, 19b/402,
25a/514, 25a/516, 34a/721, 35b/746
yakıl [يَاكِل -] : Tr. f.; tutuşturmak, yakma
işi yapılmak.
y.-mı 30b/642
yakaza [يَقْظَه] : Ar. i.; uyanıklık hali.
y. 26a/544, 26b/549
yalıguz [يَالِكُوز] : Tr. bağ.; ama, fakat.
y. 17a/347
ya'ni [يَعْنِي] : Ar. ed.; sözün kıyası, senin
anlayacağın manasında bir edat.
y. 8b/159, 29b/621
yaramaz [يَرَامَز] : Tr. sf.; uygun ve
yararlı olmayan, bir işe yaramayan.
y. 11b/226, 15a/301, 16a/319,
19a/383

y.-dur 5a/81, 6b/110 11b/219,
12a/233, 13a/258, 13b/264, 14b/288,
14b/289, 19a/381, 19b/392, 20b/419,
29a/604, 30a/632, 30b/635, 30b/639,
31b/664, 35a/735, 37b/795

yaramaz iT.- 27a/565

yaramaz ol.- 21b/440

yaşduK/Ġ [يَاْصْدُوْكَ] : Tr. i.; yastık.

y.-ı 6b/114

yaş [يَاْش] : Tr. sf.; kuru olmayan.

y. 13b/260, 19b/394, 36a/761

yaş [يَاْش] : Tr. i.; doğumdan sonra ge-
çen her bir sene.

y.-ında 34b/731

y.-ından 33b/710

yat- [يَاْت] : Tr. f.; 1. uyumak veya
dinlenmek için yatağa girmek.

y.-up 27a/560

2. yatay veya yataya yakın bir
duruma gelmek.

y.-urken 33b/704

yay [يَاْي] : Tr. i.; ok atmaya yarayan, iki
ucu arasına kiriş gerilmiş, eğri ağaç
veya metal çubuk.

y.-lar 24b/503

yaz [يَاْز] : Tr. i.; ilkbaharla sonbahar
arasındaki sıcak mevsim.

y. 7a/124, 17a/345, 20a/405,
21a/425, 28a/580, 29b/614, 31b/662,
32b/685

yazu [يَاْزُوْ] : Tr. i.; yazı, herhangi bir
konuda yazılmış bilim, düşünce ve sanat
ürünü.

y.-lar 24a/496

yel [يَل] : Tr. i.; kalın bağırsaktaki gaz.

y.-ler 16a/319

y.-leri 28b/591

yemeK/G [يَمَك] : Tr. i.; yenmek için
pişirilip hazırlanmış yiyecek, aş, taam.

y. 6b/114, 7a/125, 14a/280,
14b/287, 14b/290, 19a/391, 29a/604,
29a/611, 36b/773

y.-ler 17b/348

y.-lere 7b/138

ye- [يَ-] : Tr. f.; *bkz. yimeK*; yemek
yeme, karın doyurma işi.

y. 6b/112, 6b/116, 7b/128,
7b/130, 14b/284, 17a/345, 29b/613,
37a/779

y.-ge 10b/196

y.-gi 8a/140

yemiş [يَمِش] : Tr. i.; meyva.

y.-ler 13b/260, 19b/394

y.-lerden 36a/761

y.-lerdür 9b/172

y.-lerün 6b/108, 13b/260,
13b/264

yen- [يَن-] : Tr. f.; yemek işine konu
olmak.

y.-megi 8a/140

yeñi [يَنِي] : Tr. i.; kullanılmamış olan,
eski karşıtı.

y. 28a/585

y.-den 32b/683

yenil- [يَنِل-] : Tr. f.; yeme işi yapılmak.

y.-dükde 6b/114, 7b/129,
24a/501
y.-dükden 31b/665
y.-e 10b/195, 11a/209, 12b/246,
13b/268, 14b/287, 15a/303, 15b/312,
36b/766, 36b/768
y.-en 12a/228
y.-meden 15b/304
y.-mek 13a/254, 13a/255,
17b/351
y.-mekden 15a/294
y.-meye 10a/191, 14b/290,
15a/296, 15a/297, 15a/300, 34a/718,
7b/136
y.-se 10b/202, 13a/257, 14a/280,
14b/292, 17b/356
y.-üp 11a/215, 13b/262,
14b/290, 15a/296, 15a/297, 28a/583
yer [يَر] : Tr. i.; mahal, mekan.
y. 36a/759
y.-de 4b/72, 28b/597, 30b/642
y.-ler 35b/747
y.-lerde 5a/80, 33b/707
y.-lerün 4b/64
yerekan [يَرَقَان] : Ar. i.; sarılık hastalığı.
y.-e 37a/787
yevmeyni [يَوْمَيْن] : Ar. i.; günde.
y. 29b/621
yıl [يِل] : Tr. i.; sene.
y.-dan 10b/197
yigit [يِكْت] : Tr. i.; delikanlı, genç erkek.
y.-lere 25a/523
yigirmi [يِكْرَم] : Tr. i.; yirmi sayısı.

y. 21a/431
yi-[- يِ] : Tr. f.; *bkz. yemek*; yemek
yeme, karın doyurma işi.
y.-mek 29a/604, 36b/773
y.-yiñüz 14a/274
yine [يِنَه] : Tr. zf.; yeniden, bir daha,
tekrar, gene.
y. 16b/333, 21a/426, 35b/752
yogurt [يُوغُرْت] : Tr. i.; maya katılarak
koyulaştırılmış beyaz, kıvamlı bir süt
ürünü.
y. 7b/138, 13a/254
yoK/Ġ [يُوق] : Tr. i.; bulunmayan,
mevcut olmayan nesne, kimse
vb., var karşıtı.
y.-dur 28b/599, 36a/759
y.ğ-iken 6b/112, 19a/389
yorgunluK/Ġ [يُورْغُونْلُق] : Tr. i.; *bkz.*
yorgunluK; beden veya zihin etkinliği
yavaşlayan, yorulmuş olan.
y. 23b/488
y.-dan 26b/552, 30a/624
y.-ı 23a/472, 28a/589
y.-ından 22b/467
yorgunluK/Ġ [يُورْغُونْلُق] : Tr. i.; *bkz.*
yorgunluK; beden veya zihin etkinliği
yavaşlayan, yorulmuş olan.
y.-ı 14a/275, 31b/656
yön [يُون] : Tr. i.; bakımından.
y.-inden 11b/220
yu-[- يُو] : Tr. f.; yıkamak.
y.-yalar 35a/739

yudul- [- يُوْدُلْ] : Tr. f.; ağızda bulunan
bir şeyi yutağa geçirmek.

y.-maya 17b/357

yumşak [يُومَشَقْ] : Tr. sf.; sert karşıtı.

y. 15a/295, 32b/685

yumurda [يُومُرْدَه] : Tr. i.; yumurta.

y. 12b/242, 37a/779

y.-dur 9a/170

y.-nuş 12b/247

y.-sıdur 12b/244

yumuşa- [يُومُشَه] : Tr. f.; sertliği kalma-
mak, yumuşak duruma gelmek.

y.-ya 16b/336

yun- [- يُونْ] : Tr. f.; yıkanmak.

y.-miş 32b/683

yunul- [- يُونُ] : Tr. f.; yıkanma işine
konu olmak.

y.-dukdan 14b/291

y.-miş 10a/184

yüksek [يُوكْسَكْ] : Tr. sf.; yukarıda, üst
tarafıta olan yer.

y. 4b/72, 5a/77, 5a/79

y.-den 18b/378

y. iT.- 6b/115

yüreK/G [يُورَكْ] : Tr. i.; kalp.

y.-e 14b/282, 20b/416, 38a/799

y.-i 20a/410

y. oynaması 38a/800

yüz yigirmi [يُوزْ يَكْرِمِي] : Tr. sf.; yüz
yirmi sayısı.

y. 10b/197

yüz [يُوزْ] : Tr. i.; sima, çehre, surat.

y.-i 35a/739

y.-inde 25a/515

Z

za'af [ضَعْف] : Ar. i.; zayıflık, kuvvet-
sizlik.

z. 22a/447, 34a/717

z.-a 26b/553

z.-ı mi' de 31b/664

z. vir.- 20b/421, 22b/461,
27a/565 29a/602 30b/634

zabt [ضَبْط] : Ar. i.; kavrama, anlama.

z. 3b/50

zāhir [ظَاهِر] : Ar. sf.; 1. açık, belli.

z. ol.- 17a/341, 34a/712,
35b/750, 35b/754

2. dış yüzey, görünüş.

z.-i beden 25b/530

zamān [زَمَان] : Ar. i.; zaman, vakit.

z. 8b/155

z.-da 5b/87, 25b/527, 36b/774

z.-dur 5b/85

z.-larda 29b/615

z.-lardur 5b/92

z.-ı tavil 27b/574

tul-i z. 22b/458, 22b/465

zamāne [زَمَانَه] : Ar. i.; şimdiki zaman,
bu devir.

havādiş-i z.-ye 26a/540

zāmin [ضَامِن] : Ar. sf.; kefil.

z. ol.- 37b/789

ẓann [ظن] : Ar. i.; sanma, sanı.

ẓ.-ıyla 21b/437

ẓa‘if [ضعيف] : Ar. sf.; zayıf, güçsüz, mecazen yetersiz.

ẓ. 2b/18, 18a/365, 31b/664, 35a/735

ẓ. iT.- 7a/127, 7b/133

ẓ. ol.- 35a/737

ẓarar [ضرر] : Ar. i.; ziyan, kayıp.

ẓ. 21a/435, 28b/598

ẓ.-dur 6b/112

ẓ.-ı 14b/292, 15b/314, 19a/388

ẓ.-ın 7b/130, 7b/131

ẓ.-ını 20a/403, 25b/533

ẓ.-larını 7a/126

ẓ. eyle.- 15b/306

ẓ. iT.- 7b/129, 14b/284, 25a/523, 27a/557, 31a/653, 37a/781

ẓararlu [ضررلو] : Tr. i. < Ar.; ziyanlı olan.

ẓ. 7b/134

ẓ.-dur 13b/261, 19b/397, 30b/643

ẓ.-lardur 31a/649

ẓārr [ضار] : Ar. sf.; zararlı.

ẓ.-dur 21a/428

ẓarūrī [ضروري] : Ar. sf.; mecburi, zorunlu olan.

ẓ. ol.- 24b/508, 26b/547, 26b/551, 27b/568, 27b/571

emr-i ẓ. 22b/466

ẓāt [ذات] : Ar. i.; kendi, öz.

ẓ.-ında 16a/320, 24b/509

zāyil [زایل] : Ar. sf.; yitmiş, bitmiş.

z. it.- 2a/13

z. ol.- 21b/438

ẓayyika [ضيقة] : Ar. i.; kasılma, daralma.

ẓ.-ya 6a/102

zebīb [زبيب] : Ar. i.; incir, üzüm gibi meyvelerin kurusu.

z. 14a/273, 14a/274

zekā [ذكاء] : Ar. i.; çabuk anlama, zihin keskinliği.

z.-sına 21b/445

zemīme [ذميمة] : Ar. sf.; kötü.

evşāf-ı z.-ye 2a/16

ẓidd [ضد] : Ar. i.; bir şeyin karşılığı, aksi.

ẓ.-ı 33a/696

ẓihn [ذهن] : Ar. i.; zihin, anlama bilme, unutmama kuvveti.

z.-e 37a/781

z.-i 21b/445

ẓikr [ذكر] : Ar. i.; tekrarlayarak anma.

z. it.- 29b/622, 33b/706, 37a/784

z. olun.- 4b/67

z. olun.- 33a/691, 36b/776

ẓikrullah [ذكر الله] : Ar. i.; Allahı zikr etmek, Allahı anmak.

z.-dan 22a/449

ẓirā [زيرا] : Far. ed.; çünkü, şundan dolayı ki.

z. 6b/109, 9b/180, 16a/322, 16b/328, 16b/331, 30a/631, 34b/726, 37b/789, derkenar 5b

ziyāde [زِيَادَة] : Ar. i.; artma, çoğalma.

z. 3a/38, 6b/115, 6b/116, 7b/129,
8a/145, 10a/183, 10a/191, 10b/197,
10b/201, 11a/211, 13b/267, 15a/298,
17b/355, 18a/366, 20a/409, 20a/413,
23b/482, 23b/487, 24a/491, 25a/522,
25b/527, 25b/532, 27a/563, 28a/581,
29a/607, 29a/608, 30a/623, 30b/642,
31a/648, 31a/655, 32b/681, 32b/683,
32b/686, 32b/687, 33b/708, 34a/712,
34a/717, 34b/732, 35a/736, 36a/762,
36a/764, 37a/777, 37b/798

z.-dür 10a/188, 13a/257,
14b/286, 25a/514

z. iT.- 10b/194, 10b/199
11a/211, 12a/237, 12b/243, 16a/316,
17a/344, 18a/362, 18a/363, 19a/386,
27a/562, 30a/633, 32a/676

z. ol.- 13b/265, 29a/604,
21b/437, 34a/711

ziyādeliK/G [زِيَادَة] : Tr. i. < Ar.; artma,
fazlalık.

z.-inde 34b/726

ziyān [زِيَان] : Far. i.; zarar, hasar.

z. iT.- 37b/797

z.-ına degmez 20b/424

zulmet [ظِلْمَت] : Ar. i.; karanlık.

z.-i başar 15b/309

zūrafā [ظُرْفَا] : Ar. sf.; zarifler, nazik,
ince duygulu, hoş konuşmayı bilir zeki
kimseler.

z. 26a/536

zūbde [زُبْدَة] : Ar. i.; bir şeyin en seçkin
parçası, özü.

z.tü' l-eṭibbā 3b/42

zūbūl [زُبُول] : Ar. i.; sararıp solma.

z. 23b/483

zūkām [زُكَام] : Ar. i.; nezle.

z. 27a/562

zūllābiye [زُلَّابِيَة] : Far. i.; yağda
kızartılan hamur parçaları üzerine şerbet
dökülerek yapılan bir çeşit Osmanlı
tatlısı, zülbiye.

z. 18a/367

3.2 ÖZEL ADLAR DİZİNİ

Alā'addin el-Ḳarṣī [الدِّينُ الْقَرْشِيُّ] : Ar. i.; Arap İslam bilgini, bilim adamı. İbn-i Nefis adıyla anılmıştır. İsminin tam künyesi ile Alaaddin Ebu'l-A'la Ali ibn Ebi'l-Hazm el-Kureşi ed-Dimeşki. Doğumu 1213, ölümü 1288'dir. Şamda doğmuş, Kahirede çalışmıştır. Tıp ilminde önemli çalışmaları vardır.

A. 3b/42

Calinus [جَالِينُوس] : Ar. i.; Câlînus ilk çağların, İpokrat ile beraber en büyük Grek hekimidir.

C. 36b/774

Dārü's-salṭanati's-seniyye Maḥmiye-i Ḳoṣṭanṭiniyye [دَارُالسَّلْطَنَةِالسَّنِيَّةِمَحْمِيَّةِقُسْطَنْطِينِيَّة] : Ar. tam.; Allah tarafından korunmuş kutsal şehir anlamında İstanbul'a verilen eski isimlerden biri.

D. 4b/71

Ebū Abdillāh Mevlānā Muḥammed bin İdris'ül şāfi'ī raḥimehullāhi te'ālā [أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَانَا مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى] : Ünlü İslam hukuku bilgini İmam-ı Şafii. Şafii mezhebinin kurucusudur. 767-820 yılları arasında yaşamıştır.

E. 3a/29

Enes bin Mālīk [اَنَسُ بْنُ مَالِكٍ] : Ar. i.; Hz. Muhammed'in sahabilerinden biridir. 10 yaşından itibaren Hz. Muhammed'e hizmet etmiş ve vefatına kadar onun yanından ayrılmamıştır. Bu birliktelik sayesinde en çok hadis rivayet eden sahabilerden biri olmuştur.

E. 19b/398

eş-şeyḥü'r-re'īs [الشَّيْخُ الرَّئِيس] : Ar. tam.; İslam tıp bilgini İbn-i Sina'ya verilen lakaptır.

e. 3b/40, 29b/620, 33b/705, 37a/781

H.-i Mūsā [حَضَرَتُ مُوسَى] : Ar. ö.i.; M.Ö. 13. yüzyılda Mısır'da yaşamış İbrani peygamber. İslam, Hristiyanlık, Yahudilik ve Bahailik'te de peygamber kabul edilir.

H. 2b/22

İbokrāt [اِبْقَرَات] : Yun. i.; Hipokrat; M.Ö. 460-370 yılları arasında yaşamış tıbbın babası olarak anılan Yunan hekimdir.

İ. 37b/788

İbn-i Sina'nun Kanunu [ابن سيناك قانونى] : Tr. ö.i.; İslam tıp bilgini İbn Sina'nın, tıp alanında yedi asır boyunca temel kaynak eser olarak süregelen El-Kanun fi't-Tıbb adlı eseridir.

İ.'na3b/40

ķ.-da 37a/781

ķ.-dan 3b/49

Muhammed bin Hasan [محمّد بن حسن] : Ar. ö.i.; Yazarın ismini söylemesinden öğrendiğimiz kadarıyla incelediğimiz yazma eserin yazarı. Hakkında bilgi bulunamamıştır.

M. 2b/18

Muhammed Muştafâ [محمّد مصطفى] : Ar. ö.i.; İslam peygamberi Hz. Muhammed Mustafa.

Hazret-i Muhammed 37a/782

şerî' at-i M.'-da 20b/423

Ḳureyşî Hazret-i M. 2a/10

Necîbü'd-dîn Semerkandî [نجيب الدين سمرقندى] : Ar. ö.i.; 13. yy.da Semerkant'ta yaşamış bir Pers doktorudur. 1222 yılında Moğol saldırısı sırasında Afganistan'ın Herat şehrinde ölmüştür. Hayatının az bir kısmı bilinmesine rağmen üretken bir tıbbi yazar ve tıbbi fikirlerin yorumcusudur.

N. 'nüḡ 3b/50

Tıbb-ı Nebevî [طب نبوى] : Ar. tam.; Hazreti Muhammed'in tıpla ilgili hadislerini kaynak alan İslam bilimidir. İnsan sağlığının korunmasında, tedavi ve tedavi araçlarının nasıl uygulanacağı konusunda peygamberin tavsiye ve uygulamalarını dikkate alır.

Ṭ.-de 14a/272

Şifâü'l-Eşkâm [شفاء الاسقام] : Ar. ö.i.; Anadolu'nun İbni Sina'sı olarak bilinen fıkıh ve tıp bilgini hekim Konyalı Hacı Paşanın eseri. Konyalı Hacı Paşa 1335 yılında Konya'da doğmuş, ilk tahsilini ve medrese eğitimini Konya'da yapmıştır. Asıl adı 'Celâleddin Hızır' olan bilgin Yıldırım Bayezid devrinde yaşamıştır. Hacı Paşa'nın, Şifâü'l-Eşkâm adlı eserini 1380'den sonra yazdığı bilinmektedir.

Ş. 3b/49

SONUÇ

Üzerinde çalıştığımız İlm-i Tıbb adlı metnin konusu geleneksel tıbbın bir kolu olan hıfzıssıhhadır. Giriş bölümünde yazarının ismini söylemesinden öğrendiğimiz kadarıyla yazma Muhammed bin Hasan'a aittir. Milli Kütüphane kaynaklarında yazarın ismi Mehmed olarak geçmektedir. Ancak eserde yazarın isminin geçtiği 2b/18 nolu satıra bakılacak olursa, mim harfinin üzerinde şedde bulunmasından dolayı bu ismin Muhammed olduğu görülecektir.

İncelediğimiz yazma eser harekeli nesihle yazılmıştır. Metnin ilk sayfalarında hamdele ve salvele bölümlerinde Arapça ve Farsça tamlamalara sık yer verilmiştir. Ancak genel olarak metnin dili sade ve anlaşılırdır. Metinde tıp terimlerinde Arapça üstün olmasına rağmen *baş*, *boyun*, *ayak*, *böbrek vb.* organ adları Türkçedir. *Kuveba*, *yarekan*, *hafakan*, *zükam vb.* hastalık adlarının çoğu Arapça olmasına rağmen, *öksürük*, *baş ağrısı*, *gönül dönmesi* gibi Türkçe hastalık adlarına da rastlanmıştır. Türkçe bitki adlarının yanında Arapça pek çok bitki adı da geçmektedir. Tarihi tıp metinlerinde sık karşılaşılan Arapça hastalık, organ ya da bitki adlarının yanında Türkçe karşılıklarının da yer almasına metnimizde rastlanmamıştır.

Çalışmamızda ulaştığımız sonuçları metnin yazıldığı dönemi de tespit edebilmek açısından, fonetik ve morfolojik özellikleri bakımından inceledik. Buna göre yazıldığı yüzyıl bilinmese de söz varlığı ve dil özellikleri açısından değerlendirildiğinde, metnimizin 'Eski Anadolu Türkçesi' özellikleri taşıdığı görülmektedir. Ancak EAT metinlerinde sıkça rastlanan bazı ekler metnimizde yoktur. Ayrıca dudak uyumunun henüz oluşmadığı EAT dönemine göre metnimizde bazı ekler uyuma girme temayülü göstermektedir. Bu açıdan metnimizin 16.-17. yy.larda yazılmış olabileceği ve Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi özelliği gösterdiği söylenebilir. Bu sonuca götüren sebepleri aşağıda ayrı ayrı sıraladık.

Ulaştığımız sonuçlardan ilk olarak yazım özelliklerine değinecek olursak, üzerinde çalıştığımız harekeli nesihle yazılan eserin imlasında bazı tutarsızlıklar vardır. Uygur ve Arap imla geleneklerinin bir arada görüldüğü EAT metinlerinin imlasında, daha sonra ortaya çıkan Klasik Osmanlı Türkçesi metinlerine göre pek çok

tutarsızlık göze çarpmaktadır. EAT’de özellikle Türkçe kelimelerin yazımında görülen bu durumun sebebi ünlülerin imla harfleriyle değil hareketlerle yazılmasıdır. Metnimizde de aynı sözcüklerin ya da eklerin bazen vavlı bazen vavsız, bazen ye ile bazen esre ile, bazen elifle bazen üstünle yazılması gibi imla tutarsızlıklarına sık rastlanmıştır.

Değerlendirdiğimiz fonetik özelliklerden ilki ses değişimleridir. Metnimiz ses değişimlerinden i/e meselesinde /i/ tarafındadır. Bugün /e/ ile yazılan pek çok sözcük metnimizde /i/ ile yazılmıştır. *di-, dinil-, giçe, giç, it-, vir-, yi-* .

Fonetik özelliklerden ikinci olarak değerlendirdiğimiz ünlü uyumlarıdır. Bunlardan damak uyumu EAT’de olduğu gibi metnimizde de çok kuvvetlidir. Kelime tabanında damak uyumu günümüz Türkçesi ve dönemin metinlerinden farklı değildir. Günümüz Türkçesinde de uyum dışı kalan ‘elma’ sözcüğü dışında uyum tamdır. Ekler açısından bakıldığında damak uyumuna aykırı 2 ek tespit edilmiştir. *-ki* ve *-ken*. ET’de hem kalın hem ince ünlülü gelebilen bu ekler metnimizde yalnızca ince şekillidir.

EAT metinlerinde görülen en önemli fonetik hadiselerden biri dudak uyumunun bozuk olmasıdır. Metnimizde de dudak uyumu günümüz Türkçesinin ve ET’nin gerisindedir. ET’de son seste ve bazı ek başlarında bulunan /ğ/’lerin Batı Türkçesine geçerken düşmesi sonucu önündeki ünlüyü yuvarlaklaştırması metnimizde de görülmüştür. *kapuları, şarusı, yazular, içerü*. Yine metnimizde dudak ünsüzleri sonucu yuvarlaklaşma olması dolayısıyla uyuma girmeyen pek çok sözcük vardır. *semüird-, semüz, temürhindi*. Bazı sözcüklerin ise hem uyum dışı kalmış hem uyuma girmiş örneklerinin bir arada kullanıldığı görülmüştür. *semird-, semüird- vb.*

EAT metinlerinde bazı ekler daima yuvarlak vokallidir. Bu da dudak uyumunun bozulmasına neden olur. Metnimizde de ET’den beri yuvarlak vokalli bu eklere rastlanmıştır: *+ArU* (İsimden isim yapma eki), *-mUr* (Fiilden isim yapma eki), *-UK* (Fiilden isim yapma eki), *-DUr-* (Fiilden fiil yapma eki) *-Ur-* (Fiilden fiil yapma eki), *-Ur* (Geniş zaman eki), *+dUr* (Bildirme eki), *-dUK* (Sıfat-fiil eki), *-dUKdA* (Zarf-fiil eki), *-dükçe* (Zarf-fiil eki), *-(y)U* (Zarf-fiil eki).

Bazı ekler ise ET’de düz ünlülü iken EAT metinlerinde yuvarlaklaşmıştır. Metnimizde de bu türden eklere rastlanmıştır: *+IU* (İsimden isim yapma eki), *+sUz*

(İsimden isim yapma eki), *-U* (Fiilden isim yapma eki), *+ümüz* (I.Tekil şahıs iyelik eki), *+(n)Uḡ* (İlgi hali eki), *+(U)m* (Teklik I.şahıs eki), *+iḡüz* (Çokluk II. şahıs eki), *-(y)Up* (Zarf-fiil eki).

EAT metinlerinde bazı ekler daima düz vokallidir. Bu da dudak uyumunun bozulmasına neden olur. Metnimizde de ET'den beri düz vokalli bu eklere rastlanmıştır: *+(s)I(n)+* (Teklik III. şahıs iyelik eki), *-mİş* (Öğrenilen geçmiş zaman eki), *-(y)IncA* (Zarf-fiil eki).

Bazı ekler ise ET'de yuvarlak ünlülü iken EAT metinlerinde düzleşmiştir. Metnimizde geçen örnekler şunlardır: *+in* (İsimden isim yapım eki), *+(I₄)ncI* (İsimden isim yapım eki), *+II₄K/G* (İsimden isim yapım eki), *-IcI* (Fiilden isim yapma zb eki), *-I₄I* (Fiilden fiil yapma eki), *-(I₄)n* (Fiilden fiil yapma eki), *-(I)ş-* (Fiilden fiil yapma eki), *+(y)I* (Belirtme hali eki), *-ıçaḡ* (Zarf-fiil eki).

Metnimizde en sık görülen fonetik hadiselerden biri ünsüz değişmelerinden ötümlüleşmedir. EAT'de düzenli bir ses hadisesi olan kelime başı *t>d* değişmesinden sonra */d/'li* beklenen bazı kelimeler metnimizde ET'deki gibi */t/'li* geçmektedir. Ayrıca sözcük başında *t/ṭ* sesinin */d/'ye* dönüşme oranı ince sıradan sözcüklerde kalınlara göre daha yüksektir. EAT'de düzenli bir ses hadisesi olan kelime başı */k-/>/g-/* değişmesinden sonra */g/'li* beklenen kelimeler ise metnimizde ET'deki gibi */k/'li* geçmektedir.

Sözcük içinde ise metnimizde genellikle oldurganlık-ettirgenlik eki *-t-* ile genişlemiş gövdelerde */t/* sesi ötümlüleştirmiştir. Kendisinden sonra bir ünlü geldiği için ötümlüleştirmiş örneklere de rastlanmıştır. */-k-/>/-g-/*, */-ḡ-/>/-ğ-/* ötümlüleştirmeleri ise bu seslerle biten sözcüklere ünlü ile biten bir ek gelmesi sonucu düzenli olarak tüm sözcüklerde görülmektedir. Metnimizde kelime sonu */c/* ile gösterilen son sesler, günümüz yazı dilini esas alınarak */ç/'li* okunmuştur. Bu durumda */ç-/>/-c/* değişimi, ünlü ile biten bir ek gelmesi sonucu bir kelimedede görülmüştür. Ayrıca iki ünlü arasındaki */p/* ünsüzünün ötümlüleştirmesine de rastlanmıştır.

Batı Türkçesinin ilk zamanlarından itibaren görülen */b-/>/v-/* süreklileşmesi metnimizde tamamlanmıştır. Tüm sözcüklerde görülür. *var, vir- vb.*

EAT’de bazı kelimelerde görülen /s/ sesinin ikizleşmesine metnimizde de rastlanmıştır. *aşşı, issi*.

EAT’de ünsüz uyumu yoktur. Baştaki konsonant bakımından bugün çift şekilleri bulunan birçok ekler eski devirlerde tek şekillidir. Metnimizde de ünsüz uyumu bozuktur. Bu duruma sebep olan ekler ise şunlardır: *+dA* (bulunma hali eki), *+dAn* (çıkma hali eki), *-dI* (görülen geçmiş zaman eki), *-dUK* (sıfat-fiil eki), *-dUr* (bildirme eki), *-d-* (fiilden fiil yapım eki), *-dUKdA* (zarf-fiil eki), *-dükçe* (zarf-fiil eki), *+çak* (küçültme eki), *ıçaķ* (zarf-fiil eki).

İncelediğimiz metnin morfolojik özellikleri bakımından ilk olarak iyelik eklerini değerlendirdik. Metnimizde iyelik eklerinin ünlüsü EAT’de olduğu gibi I. ve II. şahıslarda daima yuvarlak, III. şahısta ise daima düzdür. *şerī‘atümüz, unından, kabuğın vb.* Ayrıca metnimizde teklik III. şahıs iyelik eki için *+(s)I(n)* yapısına rastlanmıştır. Normalde bu yapıda ünlü ile biten kelimelerde başta /s/, isim hal eklerini alınca da sonda /n/ ortaya çıkar. Ancak arkasına herhangi bir ek almadan da /n/’nin ortaya çıkması dönem olarak EAT metinlerine özgü bir durumdur.

ET’de genitif ekinin düz ünlülü şekli de görülürken EAT’de ekin ünlüsü daima yuvarlaktır. Metnimizdeki örnekleri de böyledir. *bedenüñ, dimağun, kısmınun vb.*

III. şahıs zamiri ol, metnimizde EAT’deki gibi *aña, añı, anda, andan, anlarun, anun* şekillerinde geçmektedir.

EAT’de sıkça kullanılan bağlama zamiri ‘*kim*’ ve belirsiz zamirlerden ‘*kimesne*’ metnimizde de geçmektedir. Yine EAT’de şart bildirme edatı olan ‘*egerçi*’ ve bağlama edatı ‘*çün, çünki*’ sözcüklerine metnimizde de rastlanmıştır.

EAT’de yabancı asıllı kelimelerin *it-, eyle-, ol-, kıl-* gibi yardımcı fiillerle fiil haline getirilmesine sık rastlanır. Metnimizde de bu şekilde pek çok fiil vardır.

-dUK+ partisipi EAT’de olduğu gibi metnimizde de yuvarlak vokallidir. Metnimizde bugün kullanılmayan *-dUKdA*, *-dükçe* gerundiumları da yine EAT’deki gibi yuvarlak vokallidir. Ayrıca metnimizde bugün kullanılmayan EAT’de görülen *-ıçaķ*, *-mAdIn* ve *-mAGIn* gerundiumlarına da rastlanmıştır.

EAT’de dudak uyumunun bozuk olmasına rağmen, metnimizde bazı eklerin hem düz hem yuvarlak biçimleri olup dudak uyumuna girme temayülü gösterdiğinden bahsetmiştik. Metnimizdeki bu ekleri uyuma girme sayılarına göre yüzde olarak belirledik. Böylece EAT’dan Klasik Osmanlı Türkçesine geçme sürecinde olduğunu düşündüğümüz metnimizin yazılmış olabileceği dönemi belirlemek istedik. Yavuz Kartallıoğlu’nun 2005 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde tamamladığı ve daha sonra kitap olarak yayımladığı *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17, 18. Yüzyıllar)* adlı çalışmasında Evliya Çelebi Seyahatnamesi ve 16, 17, 18. yy.lar transkripsiyon metinlerine dayandırarak ulaştığı sonuçlara göre bir değerlendirme yaptık. Buna göre:

+l₄K/G (İsimden isim yapım eki); 16. yy.da yuvarlak tabanlardan sonra %27, 17. yy.da %82, 18. yy.da %46 oranında dudak uyumuna bağlıdır. Metnimizde ise yuvarlak tabanlı kelimelerden sonra %18,8 uyumdadır.

-In (Fiilden fiil yapım eki); 16. yy.da yuvarlak tabanlardan sonra %38, 17. yy.da %67, 18. yy.da %83 oranında uyumdadır. Metnimizde uyuma girme %46,1’dir.

-l₄l (Fiilden fiil yapım eki); yuvarlak tabanlardan sonra 16.yy’da %40, 17. yy.da %57, 18. yy.da %52 oranında uyumdadır. Metnimizde bu oran %12,5’tir.

-UK (Fiilden isim yapım eki); 16. ve 17. yy.da %42 uyumda olan bu ek 18. yy.da uyuma girmiştir. Metnimizde %5,4 uyumdadır.

+sUz (İsimden isim yapım eki); EAT’de yalnızca yuvarlak şekli görülen bu ek düz tabanlardan sonra 16. yy.da %83, 17. yy.da %42, 18. yy.da %90 uyumdadır. Metnimizde %8,3 uyumdadır.

-dI (Görülen geçmiş zaman eki); 16. yy.da nadiren yuvarlak şekilleri görülen ek 17. yy.da %42 oranında uyumludur. 18. yy.da ekin ünlüsü hep düzdür. Metnimizde %15,8 uyumdadır.

-mİş (Öğrenilen geçmiş zaman eki); Bu ek 16. yy.da düz ünlülüdür. 17.yy.dan itibaren yuvarlak biçimlerine rastlanır. 18. yy.da dudak uyumuna bağlanmıştır. Metnimizde %7,1 uyumdadır.

Ayrıca teklik birinci şahıs ekinin -vAn şekli 16. ve 17. yy.da seyrek görülürken 17. yy.ın ortalarından itibaren kullanımdan düşmüştür. Metnimizde ise örneğine

rastlanmamıştır. Metnimizde ekin -Am şekli geçmektedir. –Am kullanımı ise 16. yy.dan itibaren başlamıştır. Yine +(U)ŋUz çokluk ikinci şahıs emir ekinin ilk ünlüsü 17. yy.da düz tabanlardan sonra dudak uyumuna bağlı iken ikinci ünlüsü %25 oranında uyumdadır. Metnimizdeki örneği *yeyiŋüz* kelimesinde de ilk ünlüsü uyumdadır ikinci ünlüsü ise yuvarlaktır.

17. yy.ın ikinci yarısından itibaren kullanımdan düştüğü düşünülen zarf-fiil eklerinden -UbAn yapısına metnimizde rastlanmamıştır. -mAdIn zarf-fiil ekinin -mAdAn şekli 16. yy.dan itibaren nadiren kullanılmaya başlanmıştır. Ancak 17. yy.ın son çeyreğinden itibaren -mAdAn değişimi tamamlanmıştır. Metnimizde bir örneği görülen ek –mAdIn şeklinde yazılmıştır. *olmadın*. -ICAK zarf-fiil eki ise 16. yy.da daima düz ünlülüdür. 17. yy.da yuvarlak tabanlardan sonra %33, 18. yy.da % 25 oranında dudak uyumuna bağlıdır. Metnimizde 2 kez geçen ek yuvarlak tabandan sonra düz ünlülü gelmiştir. *olıcak*.

18. yy.dan itibaren %88 dudak uyumuna bağlandığı düşünülen +dUr bildirme eki, 16. ve 17. yy.larda çoğunlukla hep yuvarlak şekillidir ve düz tabanlı kelimelerden sonra uyum dışıdır. Ekin +dUrUr biçimi ise 15. yy.dan itibaren seyrekleşmiş 18. yy.ın sonlarında ortadan kalkmıştır. Metnimizde 162 yerde geçen ekin +dUrUr şekline 1 tek örnekte rastlanmıştır. *malum durur*.

Bu sonuçlar doğrultusunda Eski Anadolu Türkçesinden Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş dönemi özellikleri gösterdiğini saptadığımız ve 17. yy.da yazılmış olabileceğini düşündüğümüz metnimizde halk diline girmemiş pek çok Arapça, Farsça sözcük ve tamlama vardır. Dizinimizdeki 1547 madde başı sözcüğün kökenleri ve bu kökenlerin oranları incelendiğinde ise şu sonuçlar elde edilmiştir:

Arapça kökenli sözcükler: %66.7

Türkçe kökenli sözcükler: %23.8

Farsça kökenli sözcükler: %6.1

Arapça ve Farsça sözcüklerin bir araya gelmesiyle oluşan sözcükler: %2.3

Arapça kökenli sözcüklere Türkçe ek getirilmesiyle oluşan sözcükler: %0.5

Farsça kökenli sözcüklere Türkçe ek getirilmesiyle oluşan sözcükler: %0.1

Batı kökenli (Rumca-Yunanca) sözcükler: %0.5

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Adıvar, Adnan. *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1982.
- Argunşah, Mustafa. *Tuhfe-i Murâdî (İnceleme-Metin-Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*, 8. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Bayat, Ali Haydar. *Tıp Tarihi*, Merkez Efendi Geleneksel Tıp Derneği, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul, 2010.
- Canpolat, Mustafa – Önler, Zafer. *Edviye-i Müfrede*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2007.
- Çağırın, Önder. *Tıbb-ı Nebevî*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1996.
- Deny, Jean. *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları*, Türkiye Türkçesi, Çeviren: Oytun Şahin, 4. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 21. Baskı, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2004.
- Ergin, Muharrem. *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, Bayrak Basım Yayım Tanıtım, 2012.
- Erkun, Saim. *Ahi Ahmed B. Kemal-İd-Din İl-Mütetabbib Risalet-Ül-Kilyeti Ve'l-Mesane*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1948.
- Gabain, von Annamarie. (çeviren Mehmet Akalın) *Eski Türkçenin Grameri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Gülsevin, Gürer. *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, 3. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.
- Kahya, Esin. *Şemseddîn-i İtâkî'nin Resimli Anotomi Kitabı*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1996.
- Kartallıoğlu, Yavuz. *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
- Kılıçoğlu, Vecihe. *Cerrahiye-i İlhaniye*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1956.
- Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri – Şekil Bilgisi*, 3. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- _____. *Gramer Terimleri Sözlüğü*, 4. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2010.

Olcaý, Selahattin. *Ebu'l Leys Semerkandi Tezkiretü'l Evliya (Tercümesi)*, DTCF Yayınları, Ankara, 1965.

Önler, Zafer. *Celalüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntahab-ı Şifa (Giriş-Metin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.

Paçacıoğlu, Burhan. *Nidâî Manzûm Tıp Kitabı*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas, 2010.

Sami, Şemseddin. *Kâmûs-ı Türkî*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998.

Tekin, Şinasi. *İştikakçının Köşesi, Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*, 1. Baskı, Simurg Yayınları, İstanbul, 2001.

Timurtaş, Faruk Kadri. *Osmanlı Türkçesi Grameri III*, 12. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009.

Tseng, Lan-Ya. *Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları: 803.

Tuna, O. Nedim. *Türk Dil Bilgisi (Fonetik ve Morfoloji)*, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Ders Notları:3, Malatya, 1986.

Turabi, Ahmet Hakkı. *Gevrekzâde Hâfız Hasan ve Mûsikî Risalesi (İnceleme-Metin)*, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1998.

Uzel, İlter. *Sabuncuoğlu Şerefeddin, Cerrahiyyetü'l-Haniye I-II*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1992.

Uzel, İlter - Süveren, Kenan; *Sabuncuoğlu Şerefeddin Mücerreb-Nâme (İlk Türkçe Deneyisel Tıp Eseri - 1468)*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1999.

Ünver, Süheyl. *Hekim Konyalı Hacı Paşa Hayatı ve Eserleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1953.

Yelten, Muhammet. *Mahmud Şirvanlı, Kemâliye, Giriş-İnceleme-Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1993.

Yıldız, Osman. *Yūsuf u Zeliḥā (Destān-ı Yūsuf)*, Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2008.

Makaleler:

Akpınar, Cemil. *Hacı Paşa*, TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 14, İstanbul, 1996. ss. 492-496.

Bakkal, Ali. *İslam Tarihinde Tıbbın Gelişmesi ve Silvan'da Tıp*, Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl: 18, Sayı 30, Temmuz-Aralık 2013, ss. 9-43.

Dinar, Talat. *Tıbb-ı Cedid Yazmaları Üzerine Bazı Tespitler*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/4, Fall 2012, p. 1541-1546, ANKARA-TURKEY.

Doğan, Ahmet Turan. *Kitab-ı Tıbb-ı Hikmet'te Geçen Yabancı Tıp Terimlerine Türkçe Karşılıklar*, Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8 Spring 2015, p. 903-918, Ankara-TURKEY.

Elbir, Zekiye Gül. *XVII.yy'da Yazılmış Önemli Bir Tıp Kitabı*, BAL-TAM Türklük Bilgisi 2, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren, 2005, ss. 125-137.

Erdağı, Binnur. *Anadolu'da Yazılmış İlk Türkçe Tıp Kitabı*, Türkbilig 2001/2, ss. 46-54.

Erdem, M. Dursun - Gül, Münteha. *Kapalı e (ë) Sesi Bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu Ağzları İlişkisi*, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S. 11, 2006, ss. 111-148.

Ersoylu, Halil. *Segir-Nâme*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten 1985), Ankara 1989, ss. 27-48.

Gülsevin, Güler. *Eski Anadolu (Türkiye) Türkçesinde 3.Kişi İyelik Ekinin Özel Kullanılışı*, Türk Dili Dergisi, S. 466 (Ekim), Ankara 1990, ss. 187-190.

_____. *Eski Türkiye Türkçesinde 'İstek Kipi' Üzerine*, İlmi Araştırmalar Dergisi, S. 13, İstanbul 2002, ss. 35-50.

Gürlek, Mehmet. *Anadoluda Yazılmış İlk Türkçe Cerrahi Yazmalara Bir Örnek: Alāim-i Cerrāhin*, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 6/3 Summer 2011, p. 1423-1434, TURKEY.

Güven, Meriç. *İslami Dönem İlk Türkçe Tıp Yazmalarının Türk Tıp Bilimi ve Deontolojisi Açısından Görüngeşel "Perspektifi" Bağlamda Değerlendirilmesi*, Lokman Hekim Dergisi, S. 2, no 1, Mersin 2012, ss. 1-10.

Kaya Gözlü, Emel. *Muhyiddin Mehi'nin Mufid (Nazmu't-Teshil) Adlı Eserinin Türk Dili ve Tıp Tarihindeki Yeri ve Önemi*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 25, ss. 119-136.

Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesindeki -madan/-meden < -madın /-medin Zarf-Fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine*, Türk Dili Üzerine Araştırmalar-I, Ankara 1995, ss. 151-159.

Öner, Mustafa. *-matı / -meti Gerundiyumu Hakkında*, 3. Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı 1996, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999, ss. 833-840.

Önler, Zafer. *Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, 1958, ss. 87-130.

Öztekten, Özkan. *"Erat" Sözü Hakkında*, Türk Dili Dergisi, S. 552, ss. 520-524.

Salan, Erkan. *-maĞIn Zarf-Fiil Eki Üzerine*, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü Dergisi (TAED), S. 54, Erzurum 2015, ss.71-84.

Sertkaya, Osman Fikri. *Uygur Tıp Metinlerine Toplu Bir Bakış*, Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 4-7 Eylül 1989: 349-359. (Haz: Azize Aktaş Yasa ve Sevay Okay Atılgan, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1997.)

Şahin, Hatice. *Anadolu'da Yazılmış Bir Tıp Kitabı Kemâliyye*, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, yıl 6, S. 9, Bursa 2005, ss. 147-177.

Tokat, Feyza – Uygur, Ceyhun Vedat. *Hezârfen Hüseyin Efendi'nin Tuhfetü'l-Erîbi'n Nâfia Li'r-Rûhânî Ve't-Tabîb'i*, Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/3 Summer 2012, p. 2445-2454, Ankara-TURKEY, 2012.

Yıldırım, Nuran. *Hayatizâde Mustafâ Feyzi*, TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 17, İstanbul, 1998, ss. 16-17.

_____, *Sabuncuoğlu Şerefeddin*, TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt 35, İstanbul, 2008, ss. 358-359.

Yılmaz, Emine. *Ana Türkçede Kapalı E Ünlüsü*, Türk Dilleri Araştırmaları, 1991, ss. 151-165.

Tezler:

Aktürk, Murat. *Cevhernâme*, Erciyes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Lisans Tezi), Kayseri, 1988.

Dinar, Talat. *Müderriş Hasan Efendi'nin Gâyetü'l-Müntehâ Fî-Tedbîri'l-Merzâ'sı (Hastalıkların Tedavisinde En Son Nokta) (İnceleme-Metin-Dizinler)*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Denizli, 2013.

Doğan, Şaban. *Terceme-i Akrahâdîn Sabuncuoğlu Şerefeddin (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler)*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2009.

Erdem, Selma. *Ahmedî'nin Tervîhü'l-Ervâh'ın Transkripsiyonu*, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Lisans Tezi), Ankara, 1973.

Ferhat Kurban. *Şirvanlı Mahmud Sultaniye: Giriş-Metin-Sözlük*, Marmara Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1990.

Güngör, Mediha. *Ahmedî'nin Tervîhü'l-Ervâh'ı*, Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Lisans Tezi), Ankara, 1973.

Kafadenk, Nurhan. *Hekim Bereket'in Tuhfe-i Mübârizî Adlı Eserinin Tenkitli Metni ve Akrahâdîn Kısmının İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1996.

Kaya, Emel. *Hekim Hayreddin Amasyavi'nin Hulasatu't-Tıbb Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2002.

_____, *Muhyiddin Mehî'nin Müfîd (Nazmü't-Teshîl) adlı eseri (inceleme- metin- dizin) ve bu eserin XV. yüzyıl Türk tıp dilinin oluşmasındaki yeri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya, 2008.

Okumuş, Necdet. *Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî'nin (XV. yy) Göz Hastalıklarına Ait Mürşid Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Sözlük-İndeks)*, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 1998.

Özcan, Hatice. *Kaysunizade Muhammed Çelebi El-Ankaravî'nin Menâfiu'n-Nâs Adlı Eseri (Metin-Dil Özellikleri-Dizin)*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2007.

Özer, Osman. *Ahmedi, Tervihu'l-Ervah (Giriş- Metin- Dizin)*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Elazığ, 1995.

Özçelik, Sadettin. *Nidai Mehmet Çelebi, Menafî'ün-nas (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)*, İnönü Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1990.

Süveren, Kenan. *İbn-i Sinâ (980-1037)'nın Akribâdin Eseri ile Şerefeddin Sabuncuoğlu (1385-1468?)'nin Akribâdin Eserinin Tıp ve Bilim Tarihi Açısından Karşılaştırılması*, GATA, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1991.

Şahin, M. Ünal. *"Mümin bin Mukbil: Miftahu'n-Nur Hazainü's-Sürur"*, (2 Cilt) İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya, 1994.

Uslucan Tekdemir, Zehra. *Hekim Bereket, Tuhfe-i Mübarizî (İnceleme-Metin)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kayseri, 2000.

Yavuz, Yasemin. *Hekim Hayreddin'in Kitâb-ı Akribâdin'i*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.

EK1: METNİN TIPKIBASIMI

1 شکر و سپاس و ستایش و قیاس و الحکیم قادر و غیر بر تقدیر
 2 جل شانہ و عم نوالہ حضرت زینہ لا یقدر کہ انواع موجود
 3 کثیر و فضلی الیہ وجودہ کثرت نوع آدمی قوت عقلیہ
 4 و نفس بارغہ الیہ تشریف و لطایف فضائل انسانیت الیہ
 5 تزیین و تلطیف اید و بحسن خلق و احسن تقویم و روحی
 6 و الہام و تعلیم الیہ تخصیص و نظر و اعتبار و رب سعادت

7 ابدیہ یمہ توصل و شقاوت سرمدیہ دن تخلص الیہ
 8 و من یوت الحکمة فذا و فی خیر اکثیرا و صلوات تالیات
 9 و تحیات فی نہایات اول صاحب المعجزات و آیات
 10 نبی قرشی حضرت محمد مصطفیٰ اور زینہ اول سوکھ لایند
 11 مطاع و مشارب دن احتم الیہ حفظ صحت اسلامی حال
 12 و کلام لاین و مؤجری الیہ قلوب قاسیہ دن و ذوالین
 13 کفر و شرکی تلمین اید و رب زایل تشدد و رضوان
 14 فراوان و غفران بی پایان اول حضرت بار نعمان و لاد
 15 کرام و اصحاب عظامنہ کہ منافی زینہ دن تنگی
 16 الیہ و صافی ذمیمہ یمہ مداوی و ملکت راسیہ حفظ
 17 الیہ امراض ساریہ یمہ معالج و در و بعد بونین و غیر

18 وَصَغِيرَ مُحَمَّدٍ بِحَسَنِ الطَّبِيبِ لِحَسَنِ اللَّهِ حَالَهُ وَانْحَاحَ
 19 بِالْخَيْرِ أَمَّا لَمَّا تَمَّ سَمْعُ مُجِيبٍ سَعَى بَلِغٍ وَجَدَ سَيِّدِي نَبِيٍّ
 20 اسْتَحْصَالَ دَقَائِقِ عَلَيْهِ يَهْ مَعْطُوفٌ قُلُوبَ عُلَمَاءٍ حَكِيمَةٍ
 21 عِلْمٌ طَلَبَ كَلَامَ شَرِيفٍ وَشَرَعَ أَوْلِيَاءَ عِظَامٍ دَنَ خَيْرِ
 22 مُوسَى صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَى نَبِيٍّ وَعَلَيْهِ تَنَاوَلَهُ وَادَّارَ عِلْمَ
 23 أَيْدٍ كَرِيمَةٍ خَيْرِ حَكِيمٍ وَخَلَقَ جَلَّ شَانُهُ أَرْبَعِيانَ
 24 تَبَطَّلَ حَكْمَتِي تَبَوَّكَاتٍ عَلَى مَنْ أَوْدَعَ الْمَنَافِعَ فِي هَذِهِ
 25 الْعَقَاقِرِ دِيوَ خَطَابٍ أَيْدٍ وَخَالَةٍ أَنْبِيَاءٍ وَنُورِ دِينٍ لَصِينَا
 26 عَلَيْهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ الْأَزْكَى وَتَحْيَاتُ الْأَصْنَى أَنْ كُلَّ دَاءٍ
 27 دَوَاءٌ فَإِذَا الْهَاصِبُ دَاءُ الدَّوَاءِ بَرَى بِأَذَنِهِ تَعَالَى
 28 سُورَةُ إِمَامٍ مَعْظَمٍ وَمُقْتَدَى مَكْرَمٍ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ مَوْلَانَا مُحَمَّدٌ

29 دُرِّيسُ الشَّافِعِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى الْعِلْمُ عَلِمَانِ عِلْمُ الْإِبْدَانِ
 30 ثُمَّ عِلْمُ الْإِدْيَانِ يُورِثُ لُورَهُ وَعِلْمُ مَرْبُورَةٍ فَضِيلَتِي
 31 بِرَاهِنِ عَقْلِيَّةٍ إِلَهٍ دَحَى مَبْرُورٍ مَرْكَهٍ مَرَّكَتُ فَضْلُورِي
 32 مَوْضُوعُكَ شَرْفِيَّةٍ وَأَكْثَرُ دَعَا حَتَّى جَسَبِي إِلَهِي
 33 وَعِلْمُ طَبِّكَ مَوْضُوعِي أَشْرَفِ مَخْلُوقَاتِ خَيْرِ رَحْمَانِ
 34 وَلَنْ يَبْدُنَ إِنْ سَانَ أَوْلُوبِ نَفْسٍ نَاطِقَةٍ نَكَّ اسْتِحْكَامِي
 35 عَقْلِي هَوَايَا نِيدَ عَقْلِي مُسْتَفَادَ عَقْلِي مَلَكَ يَهْ تَرَقَّى
 36 أَيْدِي وَبِأَكْثَرِ فَضَائِلِ وَأَكْثَرِ لَاتِ إِلَهٍ أَمْرٍ كَبِيرٍ وَضَلَا
 37 وَأَسْقَامِ جَهْلٍ وَعَوَاتِيذِ نَجَاتٍ دُرِّ كَلِّ احْتِمَالِي مَيْسَرِ
 38 أَوْلِيَاءِ غَلَّةِ صِنَاعَتِ مَرْبُورِيَّةٍ حَلَّتْ زِيَادَةُ مُسْتَدْرَسِ
 39 بُوْفِيرِ عَنُقُورِ صَنِيٍّ وَرِيْعَانِ شَبَابِ دَنَ خَيْرِ عِلْمِيَّةِ

40 ساعی اولوب اکثر اوقات الشیخ رئیس ابن سینا القانونیه و
 41 شروحیدن استاد الوری مولانا قطب الملک والیدین الشیرازی
 42 و زید الاطباء و خلاصه الحکماء علاء الدین القرشی و
 43 مطالعه سنه مضروف قلوب توفیق الباری و ان شئ
 44 الا عندنا خزائنه وما ننزله الا بقدر معلوم فخر
 45 حقایق طیبیه دن نبد قلیله مهتدی اولدم چون علم یلیدن
 46 مقصود بالذات حفظ صحت اولدی قسائم علم طیبیه حفظ
 47 محتل شفقتی اکثر و ناسک احتیاجی اکا اوفر و الماعین
 48 اسباب بسته ضروریه تدبیری و وزن لسان عربی و برسی
 49 تألیف ایدوب قانوندن و شفاء الاسقامدن و فاضله الامه
 50 بحیب الدین سمرقندی ملک مؤلفانیدن قوانین حفظ صحتی حفظ

51 استغراق واجتباس تدبیرندن در روضه سابقه جماع
 52 و تمام تدبیرندن در روضه ثامنیه قصد و محامات و
 53 حفظ صحت متعلق اشیا نکت تدبیرندن در روضه اولیا
 54 بدنی محیط اولان هوا تدبیرندن در روح انسانی که
 55 عند الاطباء اخلاطک لطافتندن حاصل اولان جسم
 56 لطیف بخاری در اعضایه نفوذی سریع اولسون بخون
 57 غایت حار خلق اولمشدر بوجلدن انسان روخه
 58 نسبت یار اولن هوایه مضطر در که اخی استنشاق
 59 سببیه روحن اعتدال فرضی حاصل اوله پس هوا
 60 گر که در حرارت و برودت ده معتدل اوله و صافی
 61 اولوب غبار و دخان ایله مختلط اولمایه و خالص اولوب

و انده درج و سایر کتب
 معینه و بر این کتاب اولده
 اولان فوائدی جمع و وضع
 ایندوم و بسا انرا به
 به جای ایدوب کند
 روضه پنجم
 ایندوم که روضه اولان
 بدنی انرا که محیط اولان
 هوا تدبیرندن در روضه اولیا
 بدنی محیط اولان هوا تدبیرندن در روح انسانی که
 عند الاطباء اخلاطک لطافتندن حاصل اولان جسم
 لطیف بخاری در اعضایه نفوذی سریع اولسون بخون
 غایت حار خلق اولمشدر بوجلدن انسان روخه
 نسبت یار اولن هوایه مضطر در که اخی استنشاق
 سببیه روحن اعتدال فرضی حاصل اوله پس هوا
 گر که در حرارت و برودت ده معتدل اوله و صافی
 اولوب غبار و دخان ایله مختلط اولمایه و خالص اولوب

62 مزاج روحه منافی اولان اشیا که متغیر و متعین
 63 صوتک بخاری در وقت شلقله درو بخیر و لیکن اغاجی
 64 و لحافه و تره را اولان بر لرز خاز لرزیدر بونلاره و شمر
 65 اولیا که مزبور دردن متصاعد اولان انحره بالخاصیه
 66 هوای افساد ایدوب انی استنشاق سببیه روحک مزاجی
 67 متغیر اولوز و مادامکه هوا صافی اولوب بودکر اولیا
 68 نسنه لردن خالص اولاه صحت موجوده حافظ اولوب
 69 مریض اولنله دخی صحت ابراشاید فصل حافظ صحت
 70 لازمدر که اقلیم معتدل ده ساکن اولاکه اقلیم راعده
 71 دار السلطنه السنیه محیه قسطنطنیه اقلیم راعده
 72 قریبدر و مسکن نوکسک یرده اولوب با بصبا و شمال

73 صحتی حفظ و عفونتی دفع اید بخیر در اندر که هیوبیه
 74 مانع اولوز شمال و مشرق جانبین طاع و لیه و ساکن
 75 اولدغی یونک شرقی طرفی اجوق اولاکه کون طوعدی
 76 حینن شعاعی طوقوب هوا سنی لطیف و صافی قلله
 77 و سقفلای یوکسک و قبولی و پنجره لری یونک اولوب
 78 شرق و شمال جانبینه اجه که رباح شرقیه و شمالیه
 79 داخل اولاه و مسکن هر نه دکو که یوکسک اولاه لری
 80 ایوو صیح و سوق اولوز و الحق یرده اولان مساکک
 81 هوای صیح و غایت برامزد فصل و قتا که فصل
 82 اربعه نک هوای تغییر آیه ده تاثیر قوی اولد بیه
 83 لازمدر که هر فصلک تدبیری بیان اولنه معلوم درر که

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله رب العالمين
والصلاة والسلام على
سيدنا محمد وآله الطيبين
الطاهرين

5b

84 أَطْبَاءُ قَانِدَهُ فُصُولُ رُبْعَهُ تَبَيَّنَ قَانِدَهُ فَصْلُ دُرَّةٍ
85 شَمْسُ طَلَقَ لَبْرُ وَجَدَنَ مَرَّ رُبْعَهُ ابْتِغَالُ اِدْوَكِي زَمَانِ
86 أَمَّا عِنْدَ الْأَطْبَاءِ فَفَصْلُ رُبْعِ شَوْلٍ وَقْتُ دُرَّةٍ أَوَّلُ
87 زَمَانِهِ بِإِلَادِ مَعْتَدِلِهِ دَهْ صُوقَدَنَ صَاقِمَغَهْ وَاسِيدَنَ
88 تَرْوِيحِهِ اجْتِيَاجُ أُولْيُوبَ اشْجَارِ شَعْبَانِيَةِ ابْتِدَاءِ
89 اِتْمَاشِ أَوْلَاهِ وَحَرِيفِ شَوْلٍ وَقْتُ مَعْتَدِلِهِ كَرْدَانْدَهُ أَوَّلُ
90 اشْجَارِ دُرَّةٍ وَكَلَمَكَمَكَةِ بَاشَلِيَةِ وَفَصْلُ صَيْفِ رُبْعِ اِيلَهْ خَرَمِ
91 أَرَسِيدِهِ أَوْلَانِ اسِي وَفَقْلَرِ وَفَصْلُ شَتَا خَرِيفِ اِيلَهْ
92 رُبْعِ أَوْرَتَاسِيدَنَ صُوقُ زَمَانِ لَرْدَرِ فَفَصْلُ رُبْعِ قَتَنَ
93 تَدِيرِ أَوَّلِ دُرَّةٍ قَتَنِ اشْجَارِ مَجْمُوعِ أَوْلَانِ خَلَاطَقِي
94 وَاسِيهَا اِيلَهْ اسْتِغْرَافِ أُولُوبَ بَدَنَ قَانِ غَالِيَةِ اِيلَهْ

6a

95 عَنَّا صِرْ مَعْنَادَهُ دَنَ مَرْكَبِ أَوْلَدِ وَغِدَنَ حَرَارَتِي رُطُونِي
96 تَحْلِيلِ اِيدُوبِ كَذَلِكَ رُطُونِ غَيْرِيَةِ كَحَرَارَتِ غَيْرِيَةِ
97 مَادَةٍ سِيدَرِ هَوَاءِ مُحِيطِ وَأَعْرَاضِ نَفْسَانِيَةِ وَحَرَكَاتِ
98 مُتَعَبَةٍ تَأْثِيرِي اِيلَهْ هَرَانِ تَحْلِيلِ وَنَقْصَانِ دَهْ أُولُغِيَنِ
99 تَحْلِيلِ وَنَاقِصَةٍ بَدَلِ اِيْرَادِي لَازِمِ أَوْلَدِ وَغِدَنَ اِنْسَانِ
100 غِذَا اِسْتِغْمَالِنَهْ مُضْطَرَّرِ أَمَّا مَشْرُوبُهُ اضْطِرَّارِ
101 كَوْنِ اِمْرِ غِذَائِي تَقْيِيمِ اِيْجُونِ دُرَّةٍ مَطْعِ وَتَرْقِيقِ اِيدُوبِ
102 مَجَارِي صَيْقَقِيَةِ تَعْنِيْدِ اِيْجُونِ اسْتِغْمَالِ أُولُغُورِ
103 حَافِظِ صِحَّتِهِ لَازِمِ دُرَّةٍ طَعَامِنَدَهْ اَعْذِيَةِ دَوَانِيَةِ
104 أُولُوبِ غِذَائِي اِلَا بُعْدَائِي اَتَكْنِيَةِ وَفُورِ وَبُورِ
105 وَتَأْوُقِ وَكَكَلِكِ وَسُوكَلِنِ اَتَلَرِيَةِ وَفَرَاغِ اِيلَهْ

106 دَانْلُونَسَنَه كَرِه اَقْصَارِ الْمَيُوبِ • يَقُولُ وَفَوَاكِهِ دَنْ جَوِ
 107 تَنَاوُلِ الْيَمِيَه فَوَاكِهِ نَعْنِدَنْ كَمَا يَسْلَهُ اُولَئِش اَوْزَم وَاجْزِيرِ
 108 حَمْلَه يَشْلُوكْ اَوْ لَا يَشْجِي وَغَذَايَه اَشْبَهِي دُرْ شَهْوَتِ طَعَامِ
 109 حَامِلِ اَوْ لِحَقِ غِذَا اِسْتِعْمَالِنْدَه تَاخِيرِ اُولُنِيَه • زِيرِ
 110 اَجْلَغَه صَبْرِ اَيْلِكَ يَارَ اَمْرُو دَرِ اَخْلَاطِ دِيَه نَمَكِ مَعْدِيَه
 111 اِيضْبَابِنِي مُوجِبِ دُرْ • وَغِذَا هَضْمِ اَوْلَمَادِ بِنِ اِشْتِهَا
 112 يُوغِيكَنْ طَعَامِ يَكْ بَدَنَه عَايِتِ صَرَرِ دُرْ • بِلَادَتِ
 113 وَكَسَلِ اِيْرَاثِ اِيْدُو بِنِ اَمْتِلَاجِ بَسِيْلَه اَمْرَاضِ مَا دِيَه
 114 اِحْدَاثِ اِيْدُرْ جَوَقِ يَكْ يَسْلَدُ كَنْ اَوْ يُوْتَقُ وَيَا صَدُوغِي
 115 يُو كَسَلِ اِيْدُو بِنِ زِيَادَه اَوْ زَنَمَكْ نَافِعْدُرْ هَضْمَه مُعَيَّنِ
 116 اَوْ لَوَزْ لَا دُرْ • لَطِيْفِ وَلَدِ غِذَا اَلْزَمِ زِيَادَه صَقِيحِي اِيْدُرْ

117 اِمَّا غَلِيْظِ طَعَامُ مَلَرَه مَدَاوَمَتِ مُضَرِّ دُرْ طَوَّلِ اَيَّامِ اِيْلَه
 118 اَمْرَاضِ رَدِيَه اِحْدَاثِ اِيْدُرْ تَدْرِجْلَه تَرَكْ اُولُنِيَكْ كَرْدَرِ
 119 هَضْمِ طَعَامِ اَوْ زَرِيَه حَرَكَتِ عَيْنِيَه اُولُنِيَه كَدَقْلِ
 120 اَلْهَضْمِ غِذَا اِيْ غَرُوقَه تَنْغِيْزِ اِيْدُو بِنِ سُدَه اِيْرَاثِ
 121 اِيْدُرْ • دَحِي طَعَامِ اَرَا سِنْدَنْ جَوَقِ صَوَا اِيْجَلْمِيَه • لَا زَمِ
 122 كَلَوَزْنَه جَزْوِي اِيْجَلْمَكْ جَايزِ دُرْ حَاثِ الْمَعْدِ اُولُنْدُرْ
 123 فَانْدُرْ اِيْدُرْ مَعْدُ جَمْعِ اِيْدُو بِنِ قُوْتِ وِيْرَرِ • عَلِيْظِ
 124 هَوَالِ رَوْصُو لِحْصُوصَا يَا زَكُونِ نَزْدَه طَعَامِي اِفْسَادِ اِيْلَه
 125 يَكْ اَوْ زَرِيَه عَوْدِ وَمَصْطَكِي اِيْلَه قِيَامِشِ صَوَا اِيْجَلْمَكْ
 126 نَافِعْدُرْ اَنْلَرْكَ صَرَرِ زِيَادَه اَفْعِ دُرْ فَضْلِ دَانْلُو غِذَا اِيْلَه
 127 مَدَاوَمَتِ مَعْدِ اِيْرَاثِ اِيْدُو بِنِ ضَعِيْفِ اِيْدُرْ • وَبَدَنَه حَرَارَتِ

128 ویرزواکشیلری جوق یلک تحفیف ایدوب پیز قوجلدرد
 129 و سیکرله ضرر ایدر بس زیاد طخلو طعاملر نیلده کده
 130 انوک ضررین اکشیلر نیلک ایلده دفع ایدوب واکشیلر
 131 ضررین دخی دالو ایلده و داتسوزک موز لو ایلده دفع
 132 ایدرله و احتیای ایدوب نافع غذا لردن احتیای بدنی
 133 ضعیف ایدر. نیمه کم دیشلردر مضرند برهینر لایمک
 134 نیجه ضرر لو ایسه حال صحته دخی دایما برهینر وزن
 135 اولق اولر کچی مضردر فصل اهل هندو غیریدن ربا
 136 تجربه دیشلردر که سود ایلده بالیق نیلمیه که موزرای
 137 جمع ایلک خدام و فالج ایدر. و دخی سود ایلده
 138 اکشیلر و برعرت ایلده توزب و قوش ایلرینی و باش اوزر

139 اوزمی و هر یسه اوزن نارمکی و سیکر ایلده برنج اشکری
 140 یشکی منع ایشلردر. موزورک سینی قیاس ایلده ایشات
 141 مشعیردر. لایق بودر که تجربه قیاس اوزر. ترجیح اولر
 142 جمع اولمیه لر فصل معلوم اولر که اخلاق نفس مزاج
 143 بدنه تا بعدر. هر بار که مزاج الجق ده و طوفیق ده
 144 و اویقوده و اویا نعلغه. معتدل اولر. نفس دخی
 145 و سوزور اوزر اولوب. خیرات و طاعاته زیاده راعب
 146 اولور. بواجلدن خاتم النبیین صلی الله علیه و سلم
 147 بن و یوزم و اویا یوزم و صایم اولورم و افطار ایدرم
 148 دیو یوزمیشلردر فصل بوفصل بدن انسان اغتدا
 149 ایلدو کی انواع اطعمه و اشربه نل خواص و طبایع و منافع

150 وَمَضَارِي بَيَانِيَّة دُرُ جَوْن خَالِق كَايَنَات وَرَازِقِ جَوْد
 151 جَلَّ شَانَهُ وَعَظُمَ رَهَانَهُ مُرَاجِ اِنْسَانِي اَعْدِلْ مَرْجِه خَلْق
 152 اَيُّوْبَ وَعِثْدَالِ مَرْبُورِ عَرِيضِ وَلَدِ عِنْدَن نَوْعِ اِنْسَانُك
 153 صُورِ وَطَبَايِعِ وَامْرِجِه وَاخْلَاقِي مُخْتَلِفِ وَلَدِيَّة
 154 وَاجِبِ اُولِيكِهِ بَنِي اَدَمُكْ اَعْذِيَه وَاشْرِبِه بَنِي كَثِيرَه اَلَا
 155 وَخُتْلَفَةُ الطَّبَايِعِ اُولَا تَا مَرْزَمَانِ مَرْجِ اَصْلِي سِنِه
 156 مُطَابِقِ وَلَطَافِ مَرْجِدَن اَدْنَى سَبَبِنِ حَادِثِ
 157 اُولَانِ مَرْجِ عَرَضِي سِنِه مُوَافِقِ اُولَانِ عَذَابِي اِسْنَمَالِ
 158 اَيْلِيَه بُو اَجَلِنِ حَكْمَادِي بِشَلَرُ مَكْرُوفِ مَحْتِ دِه
 159 تَخْلِيْطِ . يَعْنِي هَر وَقْتِ كُنْدُ خَالِنَه وَشَهْوَنِيَه مُوَفَّقِ
 160 اُولَانِ عَذَابِي اِسْنَمَالِ اِنَّكَ مَرَضِ خَالِنْدِ تَدَاوِي كَبِيْرُ

161 بَسْ هَر اَلِيْفِ الطَّبَعِ وَمُؤَثِّرَاتِ غَيْرِ طَبِيعِيَه دُنْ شَيْدِ اَلْثَابِتِ
 162 اُولُنْ كَرِه . اَعْقِلْ نَاسِ وَخَصَايِصِ اِنْسَانِيَه يَه مَحْصُوصِ
 163 اُولَا تَلَرُ دُرُ . كَر كَدْرُكْ اَعْذِيَه وَاشْرِبِه نَكْ طَبَايِعِ وَخَوَاصِ
 164 يَلُوْبِ هَر وَقْتِ مَرْجِ وَخَالِنَه اَوْفَقِ اُولَانِ اِخْتِيَارِ
 165 اَيْلِيَه . تَا كَمَالِ صِحَّتِي دَامِ وَبَدَنِي عَرُوضِ عَارِضَه دُنْ
 166 سَالِمِ اُولَا مُضِلْ بَدَنِ اِنْسَانَه عَذَابِ اُولَانِ اَشْيَا
 167 اَلَّتِي نُوْعُدُرُ . بَرِ نَوْعِي جُوبِ دُرِ بَعْدَايِ وَبَرِجِ وَخُوْدِ
 168 كَبِي . وَبَرِ نَوْعِي دَخِي لَحْمِ دُرْ كِه فَيُوتَانِي وَسَايَرِ قُشَلَرِ
 169 اَتِيْدُرُ وَتَا وَاقِ اَتِيْدُرُ وَبَرِ نَوْعِي دَخِي سُوْدِ وَاَنُوْلُ اَيْلَه
 170 مَطْبُوخِ اُولَانِ اَطْعَمِه دُرُ . بَرِ نَوْعِي دَخِي يُوْمَرْدِه دُرُ
 171 بَرِ نَوْعِي فَوَاكِه وَاَتْمَارْدُرُ اَوْزَمِ وَاَبْخِيَرِ وَالمَا وَامْرُوْدِ

183 لَبَنِي قَلُوبٍ قُشُورٍ فِي حَيَوانَانِهِ عِدَا قَلْبُ شَدْرٍ وَزِيَادَهُ
 184 يُؤْتِلِشْ بِنَايُضَ بَعْدَايِ وَنَسِدَن اُولَان اَتَمَكُرَك
 185 خَرَارَتِي وَغَدَايَتِي اَز دُرُوكِشِمَا نَك اِيُوسِي اُولَدَرَك
 186 تَنُورَدَه بِشَمِشِ خَمِيرِ لَو اَتَمَك دَن اِتْخَاذِ اُولُوبِ كُوكُ
 187 قَرُوشِ اُولَا تَنُورَدَه قَرُوشِ زِيَادِي دُرُوكِ هَضَمِ
 188 اُولُورَ تَمَارَه اُولَان اَتَمَكُ لَدَغْدَايَتِي زِيَادَه دُرُوكِ
 189 تَطْلِيْبِ اِيْدُوبِ مَعْدَه دَن تِيَزِ مُخَدِرِ اُولُورِ وَتَنُورِ
 190 هَنُورِ جَمِشِ غَايَتِ اِصْبَحِي اَنَك حَرَارَتِ وِيَزُوبِ صُورِ
 191 كُتُورُ زِيَادَه اِستِيكِن سِيلِيَه فَصْلِ بَدَنِ اِنْسَانَه
 192 مَلَامِ وَاكْثَرِ طَبَايِعِه مُوَافِقِ اُولَان جُوبُودِن بَرِيَسِي
 193 بَرِجِ دُرُوكِ جَمِيعِ اَوَقَاتِ دَه هَر مَرَّاجَه صَالِحِ دُرُايو

172 وَاَنَارِ وِسَارِ مِشَلَرُورِ بَرِوَعِي دُخِي مَقُولِ دُرُاسِفَانَاخِ وَاَرِ
 173 وَنُورَلِكِي زَه كُورْدَرِ فَصْلِ جُوبُوبِ تَمِيْمَتِ اِنْسَانَه اَوْفِي
 174 اُولُوبِ اَلُوسِي بَعْدَايِ دُرُايُوسِي اُولَدَرِ كِيْمِ بِنَايُضِ وَخَمَرِ
 175 مُتَوَسِطِ اُولَه بَعْدَايِ اَتَمَكُ اَضْيَالِي اُولَدَرِ كِخَايِ
 176 بَعْدَايِ وَنَسِدَن اِتْخَاذِ اُولُوبِ طُورِ وِي وَخَمِيرِ
 177 اِعْتِدَالِ اَوْزَن اُولُوبِ مُعْتَدَلِ تَنُورَدَه بِشَمِشِ اُولَا
 178 وَكِي كُنْدَن اِيْرِلِشِ اُولِيَان اُولَن اَتَمَكِي مَعْدِن
 179 تِيَزِ مُخَدِرِ اُولُورِ لَكِن قَلِيلِ اَلْغَاذِ دُرُوكِزِ قُوْلَدِ
 180 زِيَرَقَانِدَن اِيْرِلِشِ اُولَن جُوبُوبِ كَثِيرِ اَلْغَاذِ دُرُوكِ
 181 وَفَرَاغِ اِنْسَانَه مَلَامِ دُرُخَالِقِ كُونِ وِرَارِ قَلْبِ
 182 اِنْسَانِي لَبَايِ حَيَوانَاتِ قَلْدُوعِي كِي غَدَايَتِي دُخِي مَقُولِ

205 أَنْوَاعِ اغْذِيَهُ دَنْ لَحْمٍ جَمْلَهُ غَذَا لَرَكْ فَوْسِيْدُ رَاضِي
 206 قِيُوْنِ اِيْ دَرْ كِه سَايْزِ اَنْدَرْدَنْ طَبِيعَتَه قَرِيْبِ وَمَا لِيْمْ دَرْ
 207 فَصِيْلَتِنَه وَصَاحِجْ مَرَا جِنَه دَرْ لِيْلَه دَرْ كِه سَايْزِ لَحْمَه
 208 مَوَاطِبَتِ اَوْلَسَه اَلْبَتَدَ طَبِيعَتَه اِسْتِغْنَا وَكُلْ اَعْرَضْ
 209 اَوْلُوْزْ اَمَّا قِيُوْنِ اِيْ هَرْ نَقْدَه دَرْ كِه مَدَاوَمَتِ اِيْلَه بَيْنَه اَصْلَا
 210 مَالِ اَحَاصِلْ اَوْلَزْ اِيُوْسِيْ اَوْلَدَرْ كِه اَرْكَنْ وَكَيْجْ وَشُمُوْرْ
 211 اَوْلَا بَدَنَه زِيَادَه قُوْتْ وِيْرُوْبِيْ اِيْ زِيَادَه اِيْدَرْ
 212 وَشَهْوَتْ غَذَايْ اَرْتُوْرْ اَوْعِلَاقْ اِيْ جَمِيْعْ نَاسَه مُوَرْدِ
 213 دَمْ مُعْتَدِلْ تَوَلِيْدِ اِيْدُوْبِ بَدَنِيْ اَعْتِدَالْ اَوْزَرْ تَغْذِيَه
 214 اِيْدَرْ قُوْرِيْ اِيْ كَيْثَرِ الْفَضْلُوْلَدَرْ بَلْعَمْ تَوَلِيْدِ اِيْدَرْ كَجَايْ
 215 يَنْلُوْبْ بِجَنَسِيْ جَوْقِ اِسْتِمَالْ اَوْلَمِيَه بُوْرَا عَوَاقِبِ اِيُوْ

194 غَذَا وِيْرُوْبِيْ اِيْ زِيَادَه اِيْدَرْ وَلَوْ نَكْ رُوْنَقِ اَرْتُوْرْ رُضُوْ
 195 سُوْدَايِلَه بَيْنَه اَلْبَتَدَ اِيْمِشَلَرْ دَرْ كِه بَرْ كَسْتَه سَكْرَايِلَه سُوْلُوْ
 196 بَرْ نَجَاشِيْ يَكِه مَدَاوَمَتِ اَيْلَسَه صَحِيْحْ اَلْمَرَا جِ وَطَوِيْلْ اَلْعَمْرْ
 197 اَوْلُوْبْ يُوْرِيْ كِيْ يَسِيْلِدَنْ زِيَادَه عَمْرْ وَاصِلْ اَوْلَا اَنْخُوْ
 198 جَكْرِيْ بَا اَلْاِيْدُوْبِ اَعْضَاءْ صَدْرَه وَبُوْرْ كَرْ كَرْهَ قُوْتْ وِيْرُوْ
 199 وَفَاقِيْ زِيَادَه اِيْدُوْبِ شَهْوَتْ طَعْمَايْ تَهِيْجْ اِيْدَرْ وَلَوْ نَجِيْ
 200 كُوْرَلْ اِيْدُوْبِ نَضَارَتْ وِيْرُوْ بَاقِيْ بَدَنِيْ شُمُوْرْدَرْ كَرْ كَرْهَ
 201 نَعْلَاقْدَرْ زِيَادَه بِشُوْرْبْ وَفَوْعِيْدَنْ اِيْرُوْبِ اَصْحَقْ اِيْكُوْ
 202 يَنْلَسَه نَفْخِيْ اَزْ اَوْلُوْزْ اَمَّا مَرْجَنْ قَلِيْلْ اَلْغِنَا دَرْ بَدَنِيْ
 203 تَجْفِيْفْ اِيْدُوْبِ فَا نَكْ جَدِيْبِيْ قَطْعْ اِيْدَرْ وَدَمْ عَلِيْظْ
 204 تَوَلِيْدِ اِيْدُوْبِ اَمْرَاضْ سُوْدَاوِيَه اِيْرَاشْ اِيْدَرْ فِيْ اَللَحْمِ

216 أُولَاهُ دَهْ قِيُونِ أَتِي كَبِي جَمِيعِي مَرَّاجَهْ صَاحُحْ دُرْ فَضْل
 217 أَوَاتِيرِنِكْ أَلَذَّ وَأَصْلَحِي كَلِكْ أَتِي دُرْ مَرَّاجَهْ مُوَافِقْ وَ
 218 طَبِيعَتَهْ مَا لَمْ خَفِيفُ الْغِذَاءِ وَسَمِعْ الْهَضْمُ دُرْ •
 219 طَوَّشَنَ يَرَامَزْ دُرْ دَمْ غَلِيطْ سَوْدَاوِي تَوَلِيدِ اَيِدَرَهْ قُوْشْ
 220 اَلَكْرِنِكْ أَصْلَحِي وَهَضْمُ يُونِنْدَنَ أَسْرَعِي بُلُوجْ وَ سَمُوزْ
 221 تَأَوَّقْ أَتِي دُرْ شَهْوَتْ طَعْمَايْ قُوِي اَيِدَرَهْ وَيَدْنِي تَرْطِيبْ
 222 اَيِدُوبْ سَمَرْدُرْ وَ تَوَقُّفْ اَرْتَوُرْ رُخْصُوصَا مَسْكِي الْمَا
 223 يَا اُولَهْ اَيْلَهْ طَوْلْدُرْ يَلِيبْ وَ جَعْفَنَ كِتَابْ اُولُوشْ اُولَا • •
 224 بُلُوجْ وَ تَأَوَّقْ شَوْرْ يَا لَرِي دَمْ مَحْمُودْ تَوَلِيدِ اَيِدُوبْ طَبِيعَتِي
 225 تَلِيْنِ اَيِدَرْ • كَكَاكْ طَلُورْ وَ حَشِيَّتَهْ نَكْ غَلِيطْ
 226 بَلْدِرَجْنِ أَتِي كِيحْ هَضْمُ اُولُوبْ يَرَامَزْ غِذَاوِي زُرْ كَذَلِكْ

227 اَوْرْدَكْ وَ قَا زَا اَنَلَرِي بَدَنْدَنَ فَضُولْ تَوَلِيدِ اَيِدَرْ لَرُوجْ
 228 هَضْمُ اُولُورْ لَرِي السَّمَكْ حَيَوَانْ مَا نِيدَنَ غَادَ تَايَلِنِ
 229 بِالِيقْ جَلَسِيْدُرْ • اَيُوسِي اُولْدُرْ كِهْ دَرِيَا كَارْ لَرِنِ •
 230 مَا شَلَقْلَرْدَهْ سَاكِنِ اُولُوبْ يَاخُودْ قَوْمْ اَوْزُرِيَهْ أَقْنِ
 231 صَا فِي مَثَلُوصُودَهْ حَاصِلْ اُولَا نَذْرَكِهْ لَذِيذْ الطَّعْمِ
 232 اُولُوبْ تَبَزْ مَتَعَفْنِ اُولْمَايَهْ • وَلَذَّ شَوْرْ اُولُوبْ
 233 رَايْحَهْ كَرِيَهْ سِي اُولَانْ يَرَامَزْ دُرْ رُخْصُوصَا كُولُورْدَهْ
 234 وَ مَتَعَفْنِ صُورْدَهْ حَاصِلْ اُولَا • بِالِيقْ طَبِيعَتِنْدَهْ
 235 نَارِدْ وَ رَطْبَا وَلْدُ وَ غِنْدَنَ خَارْ الْمَرَّاجْ اُولُوبْ سِيَنَ
 236 شَسَابْ دَهْ اُولَا نَلَرَهْ غَايَتْ تَا فَعْدُرْ بَدَنَلَرِي تَرْطِيبْ
 237 اَيِدُوبْ قُوِي زِيَادَهْ اَيِدَرْ • اَمَّا طُوبَا الْمَرَّاجْ اَنَلُورْ

249 حَفْظَ اِيَدِي وَبَقَايَ وَقَوِي اَرْتَوْرُ رُزْمَرِي حَاوَا اَوْلَاكَ
 250 غَايَتِ اِيُوْدُر • بَدَلَرِي نَقْوِي وَتَعْدِيَه اِيَتِدُو كِي
 251 تَرْطِيْبِ اَسِيْلَه دَوَا اِنَافِع مَرْتَبَه سِنْدَن دُر • اِيُوْسِي
 252 اِيَنَك سِدِي دُر كِه تَاَزَه اَوْلَا • وَكُوْرَل رَايَه سِي اَوْلَا
 253 غَايَتِ بِيَاض وَدَا اَوْلَا • قِيَمَق حَاوَا رُطْبِ دُر طَبِيْعِي
 254 تَلِيْن اِيَدِ رَسَكِر اِيَلَه يَنِيْلَك كِر كَدُر • يُوْغَرَتِ صَوْقُ
 255 حَرَارَتِي كِي دَارُر • اِيَصْبَقُ كُوْنْدَرَه طَعَامَك اَوْلَا يَنِيْلَك
 256 مَنَاسِبْدُر • رَه يَانِي جَمَلَا اِفْلَاك قُوْسِيْدُر وَغَدَايَتِي
 257 زِيَادَه دُر تَاَزَه بِيَزِيَال اِيَلَه يَسِيْلَه بَدِي تِيَز سَمُوْر دُر
 258 اَمَّا قُوْسِي يَار اَمْر دُر مَعْدَه دَه مَحْتَرَق اَوْلُو بَدَخَا^{مَنْتَه}
 259 مُسْتَحِيل اَوْلُو رِي اَلْفَاك حُبُوب وَحُومَه نِسَبَتِ اِيَلَه

238 كِه سَه لَرَجُوْق تَنَاوَل اِيَلَه لَرَكُوْرَاوَز رِنْدَن كَبَاب
 239 اَوْلِيَان يَاغ اِيْچَن بَشْمَش اَوْلَا نَدَن لَطِيْف وَمَعْدَه
 240 خَفِيْف دُر • شُوْر بَا سِنَك اِيُوْسِي اَوْلَد كِه قِيَنَا يَش
 241 صَوَا اِيْچِيَه وَضَع اَوْلُو ب دَار اِيْچِي وَفَرْغَل اِيَلَه
 242 اِسْتِعْمَال اَوْلَا فِي الْبِيْض يَوْمَرَه جَيْدُ الْغِذَا
 243 وَسَرِيْع الْهَضْم دُر بَدَنَه قُوْت وَيَرْوُب قَانِي زِيَادَه اِيَلَه
 244 اِيُوْسِي تَاوُق وَسُوْكَلَن وَكَكْ لَك يَوْمَرَه سِيْد
 245 كِه تَاَزَه اَوْلَا • صَوَا اِيْچَن يَمْبَر تَشْتِ بَشُوْر لَبْ صَارُو
 246 يَنِيْلَه قِيَغْنَه ثَقِيْل دُر كِيْج هَضْم اَوْلُو رَاوَلِي بُوْدُر كِه
 247 يَوْمَرَه نَك صَارُو سِنْدَن بَشُوْر لَبْ اَقِي قِيَلِيَه فِي الْبَلْبَن
 248 سُوْكَتِر الْغِذَا دُر بِيْضِي سَمُوْر دُر وَرَطُوْبَا يَتِ اَصْلِيَه

260 مَشْلُوكِ غَدَائِيَّ اَزْدُر. يَاشَ مَشْلُوكِ عَرُورِ اَلزَّاجِهَةِ وَاحْصَا
 261 رِيَاضَتَه مُنَاسِبْدُر لَكِنْ جَوْقِ اسْتِعْمَالِ صَرَرِ لَوْدِ رَهْمِيَّاتِ
 262 احْذَاتِ اَيْدُر. جَمِيعِ قَوَاكِلِكَ اِجْلِي سَيَلُوبُ قَابِلِرِي
 263 اِجْتِنَابِ لَازِمْدُر. هَرِ مَسْوَه نَكْ خَايِ وَاسِكْسِي وَبُورِ
 264 مَتَغِيرِ اَوَلَشِي يَازِ اَمَرْدُر. مَشْلُوكِ غَدَايَه مُشَابِه
 265 اَوَلَانِي تَازِه اِجْيِر وَ اَوَزْمِ دُرِكِه زِيَادِه اَوَلَشِ اَوَلَا
 266 مَرْبُورِ دَرْدَنِ دَمِ حَيِيَّة مُتَوَلِدِ اَوَلُوبُ سَا بَرِ قَوَاكِلِ دَن
 267 زِيَادِه بَدَنِي تَغْذِيَه اَيْدُر. قَوَا اِجْيِرِ طَبِيعَتِي تَلِيْنِ
 268 اَيْدُوبُ كُوكْسِي وَبُورِ كَارِي بَاكِ اَيْدُر. قَابِي مَوَلُوبُ بَنِيَكِه
 269 تَازِه اَوَزْمِ بَدَنِي تَبَرِ سَمُورْدِ بَرِاجِه قُوْتِ وِرْزِ اَيُوسِي
 270 بَيَاصُ اَوَلُوبُ قَبُوعِي اِيْنَه اَوَلَانْدُر كِه اِيْكَ اَوْجِ كُونِ مَقْدَرِ

271 اَوْنَكِ اَوَلَشِ اَوَلَه تَانْفِي كِيْدُر. قَوَا اَوَزْمِ مَعْدِيَه وَبُورِ
 272 قُوْتِ وِرْزِ طَبِ بَنُويِ دَه مَذْكُورْدُر كِه حَضَرْتِ رَسُولِه
 273 مَسَلَى اَللّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَ سَلَمُ. زَيْبِ هَدِيَه اَوَلَانْدَقَن
 274 اَوَكْرِيَه قَوِيْبِ اصْحَابِه يُوْرِدِيَكِه يَكُوْرُ زَيْبِ نَه كُورِ
 275 طَعَامْدُر. يُوْرَعْنَلُوعِي كِيْدَارُ رُوْعَضِي سُونِيْدُر رُو
 276 سِكْرِي قَوِي اَيْدُر. وَ اَعْرَازِ اِجْمَعِي سَنُوشِ اَيْدُر فَضْلِ
 277 ذَاتْلُو اَنَارِ مَزَاجِ رُوْحِه مُوَافَقْدُر جَمِيعِي اَنَوَاعِي يُوْرَكِه
 278 وَمَعْدِيَه قُوْتِ وِرْزِ بَحْقَانَه قَابِلِ اَيْدُر. اَيُوه مَعْدِيَه
 279 قُوْتِ وِرْزِ هَضْمَه مُعِينِ اَوَلُورِ. وَ طَعَامَه اَشْتِهَا كُورْدُر
 280 يَلِكِ اَوَزِيَه يَنْلَسَه بَخَارِي مَع اَيْدُر. چَكِرِ كُورْدُر
 281 قَابُوعِيْدَن اِيْرُوبِ بَالِ شَرَبِي اِجْمَعِي بَشُورِ سَكْرَتِ هَضْمِ

282 اولور الما مزاج روحی مقدیل ایدوب با الحاصیته یورکه
 283 قوت ویرز یوسبی کوزل رایحه سی اولاند زکهم تمام
 284 اولش اولاه اکشی المانی جوق یلک سکر لره صر اید
 285 اونشاعولن کور رامرود قلبه فرح و رب معده
 286 قوت ویرز غذائی المادن زیاده درو نیز هضم اولور
 287 طبیعتی قبض ایدر اولی بود که یلک اوزرینه یئله خام
 288 و دأشوز اولانی یامردار وک طبیعتی تلین ایدر
 289 معده یامردر شهوت طعامی اسقاط ایدر و کرکه
 290 طعامدن اول ییلوب اوزرینه تیزیک یئله آق قوت
 291 حازا مزاجه باش اغری ایدر ایدر یولند قد بکوه
 292 یئله صرری آزا اولور اکشی توت طعامه اشتها

293 ویر معدن استیلکمه فاند ایدر شفا اولو غلیظ درج
 294 یئلمکدن بلغم متولد اولوب حمیات بلغمیه حاصل اولور
 295 یوسبی یومشق اولوب بکره کیدن ایریلان در طعامدن
 296 اول ییلوب اوزرینه اکشیلر یئله قاون آج اکن
 297 یئله صفرایه مستحیل اولور ایکی طعام اورتسندن ییلو
 298 مزاجلور اوزرینه سکنجین ایچه لر قار بوز بدنی زیاده
 299 غلیظ ایدوب صوسر لگی کسر حیا معدن صودر و عطشی
 300 تسکین ایدر جوق یئله خلط غلیظ تولید ایدوب حمیات
 301 احداث ایدر قانق سریع انجدا از در معدن ده یار امر
 302 خلط اولیجق تیز فاسد اولور قورق یا اکشی ناصوبله
 303 یئله قون اقی ایله بشور لسه غایت کورل و تیز هضم اولور

304 باد بجان جوق سبله دن امراض سود و به حاصل اولور
 305 جز و ی قینا د ب صکره قوغن صوب سموزات ایله
 306 بشورسه و ایمبد در که صلا صر راکمیه فصل
 307 غذا نوعیدن بقول قیمی قیل الغذا در افضل مارول
 308 تیر هضم اولور و معدیة قوت ویز و او یقو کور
 309 جوق استعمال اولنسه ظلمت بصر ایرات ایدر و شهوت
 310 غذای قطع ایدر اسفاناح ایو غذا ویز و و طبعته
 311 لیت ویز و ب معن دن تیر تخدر اولور سموزات
 312 ایله طبع اولوب جز و ی دارجینی ایله بیلنه خانه قیل
 313 الغذا در جوق تناول اولنسه بدن سود اولید ایدر
 314 سموزات یا خرد تاوق ایله بیشه ضرری از اولور

315 سلم بقول جنسینک جمله سندن اغزی و افوی در بدن
 316 سمر و بقای زیاد ایدر ها و ج قوت نایفه سی ایله ج
 317 تیر ایدر که کدر که بال ایله و یا سکر ایله طبع اولن
 318 قوت غلیظ در معده ده جوق طور ب غنیان ویز و
 319 و یا از غذا لوب غلیظ یلتر حاصل اولور فصل
 320 اطعمه انسان د اینه جیدا جوهر اولد و غندن صکره
 321 کر که طعمی و رایحه پی کوزل اولوب طبعته ملایم
 322 اوله ویز لذنش و طعام طبعینک میل و قیالی اولدو
 323 ایو هضم اولما یوب بدن فضل کثیره متولد اولور
 324 پس لازم در که ملوک و ارباب نعم طعامی غایت لذیذ
 325 و کوزل رایحه لو اوله که نالازک قوت سندن لطافت

326 اولغین طعاملرنی جزی قسادیست لیس لیس
 327 میل ایلیا یوب هضم تام حاصل اولماز فصل کر کدر که
 328 حومک بشما سندن مبالغه اولنه زیر کماله بشما
 329 اتوک هضم واستمراسی صعب اولوب آفت عظیمه حاصل
 330 اولور و لوجن کباب اولن اتوک بخاری متحلیل
 331 اولماغله تنوره بشتندن اخف دره زیر اشوز
 332 بشتنکه بریان دینلور آندن متصاعد اولن بخار
 333 متحلیل اولیوبینه متراجع اولماغله حرارت
 334 و وخامت کسباید و ثقیل و عسر الهضم اولور
 335 صغری و طاع حیوانلری ائلری کچی غلیظ ائلری بوغلند
 336 صکره بر مدت طوره تایومشیه اما بالیق تازه ایکن

337 بلکه هنوز حرکت ایدرکن بشور ملک کر کدر فصل
 338 صحیح و معتدل الیزاج اولنلره غذا حقیقی اولدو کینلر
 339 و عذب العلم اولوب کیفیاتلک غلبه سنه دال اولان
 340 طغوم که شذیت خلوت و مرارت و موصت و غفوسند
 341 ظاهر اولیه بس اسفید باج که شور بادینلور اکثر لور
 342 و اوقات ده جمیع آسان و مزاجه اوفق و صحیح
 343 و سلیقه جمله طعمه دن اصلح و التوق دره بدنی
 344 ترطیب و تقویت ایدوب قوت زیاد ایدر
 345 اکثلا طعاملر و سیر که لوقوزمه لزمیک یاز کونلرن
 346 نافع در قانک و صفرانک حدتی کیدار و وره قانی
 347 جوق و ائلر کمنه لره فایده ایدر یا لکوز یا غایله

359 غَايَتِ يَزْمُضُمُ أُولُورُ بِرِيَانِ قُوِي الْعِذَا دُرُجِ مَضْمُ
 360 أُولُورُ وَطَبِيعَتِي قَبْضُ اِيْدُرُ فَصْلُ جَمْلُهُ حَلُولُ اِيْوُ مَضْمُ
 361 وَلِيَحْقُ حَقُّ عِذَا وَيُرُزُّ وَيُدِي تَسْحِيْنُ اِيْدُوبُ قَانِي
 362 وَصَفْرَايِي زِيَادَه اِيْدُرُ مُحَلِّي بَدَنَه غَايَتِ قُوْتِ
 363 وَيُرِبُ قَانِي وَقُوِي زِيَادَه اِيْدُرُ وَزُرِيْنَه حَقُّ اِيْوَمَقِ
 364 اِيْوُ مَضْمُ اِيْدُ وَرُبُ نَفْحُ وَتَقْلِي نَفْعُ اِيْدُرُ فَالُوْرُجُ عِذَا
 365 حَقُّ دُرُ سَكْرُوْنَادَامُ يَلْعَلُهُ اُولَانُ بَدِي ضَعِيْفُ اُولُنُوْرُ
 366 زِيَادَه فَايْدُنُ اِيْدُرُ حَا زَا اِيْرَا جُ اُولُنُوْرُ زُرِيْنَه زَمَانُ
 367 حَامِضُ شَرِيْبِي اِيْحَه لَرُتَقْلُوْ اُوْرُ لَامِيَه غَلِيْطُ وُرُجُ
 368 قَبْلُ الْمَضْمُ قُوْتِ جَا ذِيَه حَذْبَا يَنْدُو كِيْدُنُ جِيْكُوْدَه وَطَحَا
 369 سَنَّا اِيْرَا اِيْدُوبُ بَلَكُ كُلِي وَمَثَانَه قَوْمُ تَوَلِيْدَايْدُرُ

348 بِشْنُ مَيْكَلُ قَلِيلُ الْعِذَا دُرُ اَصْحَايَه مُدَاوَمَتِي رُوَادُ كَلْدُرُ
 349 هَرِيْبَه غَايَتَا يِلَه كِيْثَرُ الْعِذَا دُرْدَمُ مَتِيْنُ تَوَلِيْدَايْدُرُ
 350 بَدِي سَمُوْرُ وَقُوِي قَلُوْرُ خُصُوْصَا سُوْدَا يِلَه بِشُوْرُ اَلَه قَبْضُ
 351 فَصْلِيْنَدَه وَصُوقُ وَقَلْدَه يَنْلِكَ كُرْ كُدُرُ هَا وُجُ
 352 قَلِيَه سَمِي كِيْثَرُ الْعِذَا وَنَفَا خُدُرُ شَهْوَتِ عَلِيْ تَسْحِجُ
 353 اِيْدُرُ اِسْفَانَا خُ بُوْرَا نَسِي طَبِيعَتِي تَلِيْنُ اِيْدُوبُ اَوْكُوْرُ
 354 قَانِدُنُ اِيْدُرُ سُوْدَا يِلَه بِشُوْرِيْلُنُ بَرِيْجُ اَشْتِي مَعْتَدِلُ بَدِي
 355 زِيَادَه تَعْدِيَه اِيْدُوبُ قُوِي اِيْدُرُ وَقُوِي اِرْتُوْرُ زُرُ سَكْرَا يِلَه
 356 يَنْلِسَه يَزْمُضُمُ اُولُورُ كَبَا كِيْثَرُ الْعِذَا دُرِيْنَدُ قُوْتِ
 357 اِيْدُوبُ يَزْعِذَا وَيُرُزُّ اُوْلِي بُوْدُرُ كُصُوْرُ لَجْرِي بُوْدَلِيَه
 358 اَكْرَاتِ سِرْ كَه اِيْحَدُنُ بِمَقْدَارُ اَصْلُنُوْرُ سَكْرَه كَبَابُ اُولُنَه

370 مَدَاوَمَتَاوَلَمِيَه فَصْل اَشْرَبَه اَنُوَاعِدَن صَابِي
 371 صَوْبَسِيْط اَوَلْمَغَلَه بَدَنَه اَصْلَاغْدَاوِرْمَزْكِن بَر
 372 نِيْجَه فَاثِيَن دَن اَوُرُو اَسْتِمَال اَوَلْتُوْرَكِه مَحْلِنْدَه مَدَكُوْر
 373 نِيْتَه كِيْم جَوَق صَوْبِ اِيْجَك بَدَنِي كُوْشَك اِيْدُوْب اَعْضَا
 374 تَبْرِيدَا اِيْجَكِه رَعْشَه وَاَمْرَاضِ بَارَقَه اِيْرَاث اِيْدَرْكَلَك
 375 حَاجَت مَقْدَارِنْد اَز اِيْجَك دَخِي بَدَنِي تَجْعِيْف
 376 اِيْدُوْب اَوَقِيُوْسَزْلِق وَاَرْوَقْلِق اِحْدَاث اِيْدُوْب
 377 تِيَز قُوْجَا لَدَرْ صُوْلَك اَفْصَلِي لِيْذِي وَصَابِي
 378 وَخَفِيْف اَرْمَاق صُوْبِيْدِي رَخْصُوْصَا اِيُوْكْسَكْدَن
 379 وَغَايَت اَرَاقْدَن كَلَه جَشَه صُوْبِي اَرْمَاق صُوْبِيَه
 380 نَسْبَت غَلِيْظ دَرْ قُوِي صُوْبِي رَدِي دَرْ كَذَلِك

381 كُوْجَكِر وَصِيْرِنْد وَاَرْغَايَت يَا رَاْمَرْ دَرْ نَقِيُوْر صُوْبِي
 382 جَمْلَه صُوْلَك اِيُوْسِي وَصَابِي سِي وَدَلُو سِيْدَرْ قِيَاث
 383 صُوْلَك نَقِي قَلِيْل وَاَنْخَدَارِي سَرِيْع دَرْ كَذَلِك رَاْمَرْ
 384 صُوْلَرِي بَشُوْر مَك وَتَقْطِيْر اَتَك اَصْلَاخ اِيْدُوْب
 385 لَطِيْف اِيْدَرْ فَصْل اِيُوْصُوْق صُوْهْضِي اِيُوْ اِيْدُوْب
 386 لَوْنِي كُوْرَل اِيْدَرْ شَهُوْت طَعَامِي زِيَادَه اِيْدَرْ وِيْدِي
 387 خُمِيَاَت دَن وَاِسْمِي مَضْلَحَا رَث اَوَلْمَه دَن حِفْظ
 388 اِيْدَرْ صُوْصُوْق صُوْلَك صَرِي قُوْجَا لَرَه وَصُوْصُوْق مَزْ جَلُوْرَه
 389 وَشُوْل كَمْسَه لَرَه دَرْ كِي عَطْشِي اِيُوْعِيْكِن اِسْتِيْلَاذَا
 390 جَوَق اِيْجَه لَوْلَاقِي بُوْدَرْ كِي صُوْصُوْق صُوْغِيَا هَضْمَه
 391 شُرُوْع اِيْتِيْدَكْدَن صُكْرَه اِيْجِيْلَه يَك اَرَاْسِيْنْد

392 وَطَعَامُ أَوْزِينَةٍ إِحْمَكْ بِرَأْمَزٍ دُرِّ لَكِنْ خَازِ الْمَعْدَةَ وَلَوْ
 393 نَوَاقِثَ دَرِّهِ صَوَابِجَكَ مَعْتَادَ أَوْلَنَ لَرَهْ جَائِزِ دَرِّ مَعْدَتِهِ
 394 قَوْتِ وَرُورِ فَصْلِ بَاشِ بَاشِلَرِ أَوْزِينَةٍ خُصُوصًا قَافِرِ
 395 أَوْزِينَةٍ صَوَابِجَكَ مَضْرُورَهْ كَذَلِكَ حَرَكْتَنِ صُكْرَهْ
 396 وَرَبَاضَتَنِ وَحَمَامَتَنِ صُكْرَهْ وَمَعْدَتِ طَعَامَتَنِ خَالِ
 397 إِيْكَ صَوَابِجَكَ صَرَّرْ لَوْ دَرِّ عَطَشِ غَالِبِ وَبِجَعِ اغْرَزَهْ
 398 جُزْءِ طَوْنَبَارِ زَاجِجَهْ لَرَهْ أَشْ بِنِ مَالِكِ دَرِ لَاشِ بَازِ
 399 خَضِرَتِ رَسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَامَا صَوَابِجَكَ مَنَعَ
 400 بِنُورِ مَشْلُودِ رَاطِبَادِخِي لَقِ أَوْزَنِ صَوَابِجَكَ مِكَرَانِ بِي
 401 إِحْدَاثِ بَازِ دَرِ مِشَلَرِ فِي الْأَشْرَبَةِ نَوْعِ إِنْسَانِ صَوَابِجَكَ
 402 مَضْطَرَّ أَوْلَدِ قَلَرِ كِي طَعْنِي إِصْلَاحِ إِيحُونِ بِاخِرِ دُصُوفِي

403 صَرَفِي دَفْعِ إِيحُونِ بِأَمْدَاقِنِ أَشْهُي وَطَبِيبِ وَبِغُجُونِ
 404 كَدِّ وَصَنَعْتِ وَتَدِيرِ لَرِي يَلَهْ أُولُنِ شَرَبَتَرَهْ دَرِ جُحُونِ
 405 بَسْ خَافِظِ صِحَّتِهِ يَازْ كُونُكَ نَدِينِ اسْتِمَالِي لِأَزْمِ أُولَانِ
 406 كُلِّ لِيمُونِ شَرَابِي دُرِّ كِي مَعْدَتِ وَشَهْوَتِ طَعَامِي قَوِي بَدِينِ
 407 هَضْمِي أَوَّلِيدَرِ خَازِ الزَّاجِ أَوَّلُوبِ صَفَرَاوِي أَوْلَنَرَهْ
 408 غَايَتِ نَافِعِدَرِ خُصُوصًا طَاعُونِ وَقْتِ نَدِينِ كَرَكْدَرِ كِي
 409 غَايَتِ صُوقِ صَوَابِجَكَ يَدَادَهْ إِجْلَهْ أَوَّلَهْ شَرَابِي مَعْدَتِ
 410 وَبُورِ كِي قَوِي بَدِينِ هَضْمِهِ مَعِينِ أُولُورَهْ وَحَرَارَتِي
 411 وَكُوكُلِ دَوْنِ مَسْنِي كِدَارِ رُطْبِي عَقْبِي قَبْضِ بَدِينِ شَرَابِ حَمِيرِ
 412 حِكْرِي وَمَعْدَتِ قَوِي قَلُوبِ سَنَدِ لَرِي جَازِ وَنَفْسَهْ فَرَحِ
 413 وَشُرُورِ رُوبِ وَغَمِ زِيَادَهْ قَوْتِ وَرُورِ شَرَابِ قَرْمَزِي

425 تا یاز کوه صفت بدن در صحت و قوت کمی و زی
 426 متعنت نفس در سرور و نشاط کمی. پنهان اتفاق
 427 التشلر در که حد سکره دل جوع استعمالی جمیع
 428 ناس ایچون ضار در و نفی ایچون نیجه شروط
 429 و قیود وارد ز که مراقبت و وفاسنه قادر کسینه
 430 قلت استعمال اول شروط و قوانین عالم اولوب
 431 یکرم یا اوفوزدهم ایچک موافق اولوز و تضک
 432 نشاطه قادر اولوز که نفی ایچک شروع لیکه
 433 مزاجنه نافع اولوز مقدار اولیه اکفایه قادر
 434 اولوب اتی ارنور در روحه قوت ق مزاج و قوام
 435 غریه میانه کرک آجل ایچکله بیانه قوت اولوز و لغله

414 حرارتی سونید در و عطشی بشکین ایچکله سبک
 415 کسکه معدن تقویت اید و طبیعتی تلین اید
 416 شراب زباین یور که و معدنه قوت ویر و طبعه
 417 اشتها کتور و بخاری منع اید و طبیعتی قبض اید
 418 شراب بنفشه معتدل در بدنی و طبعه کتور
 419 فایده اید ز اما معدنه زامز شراب لیمون اشتها کتور
 420 و مطلب در قبله قوت در بر و صومعه کتور در دخی
 421 سهوت غذایه غایت صغفر و شراب عین خفقاء
 422 اشتها عاوط اید ز باش آغری کتور قلبی و کتوری
 423 تحقیق اشریف محمد المصطفاده حرماند اطبائی
 424 اسقاط التشنج اما جوق ایچکله آمیسی زافقه کتور

کلامه انسان اید و کلامه طبیعت
 کلامه کلامه کلامه

447 ضَعْفَ وَقُصُورَ طَارِيٍّ وَلَوْ بِإِخْرَافٍ لَمْ يَسْتَقِمْ
 448 وَدَقِيقِيٍّ أَمْ لَمْ يَصْغِبْهُ حُلُصٌ وَلَوْ بِجُودَةٍ خَمَلٌ
 449 قَلِيلٌ كَثِيرٌ نَهْدَاعِيٌّ وَكَيْفِيٌّ أَفَاتِ مَرْبُورَةٍ وَذِكْرِيَّةٌ
 450 اِعْرَاضُهُ وَخَلْقُكَ بَرَبِيْلَهُ عَدَاوَتِيْنِيَّةٌ وَدَيْنِ وَفِيْلَتِ
 451 فُسَادٍ وَخَرَابِيَّةٌ مُوَدِّيٌّ رَاسِيَّةٌ حَضَرَتِ بَارِيَّةٌ
 452 شَانَهُ قَلِيلٌ وَكَثِيرٌ فِي خَرَامِ أَيْلِدِيكِهِ أَدْنِ زَانِغَا
 453 اِمْتِنَاعِ أَفَاتِ مَذْكُورِيَّةٍ بَاعِثِ أَوْلَانِ كَثِيرِ دَنْ
 454 اِحْتِيَاةٍ وَسَيْلَةٍ أَوْلَا رَوْضَةٍ ثَالِثَةٍ حَرَكَةٍ وَسُكُونِ
 455 بَدَنِيْنِ تَدْبِيرِيْنِ دَرِ نَوْعِ اِنْسَانِ حَرَكَةٍ مُضْطَرِّدَةٍ
 456 أَوْلَنْدِغِيٍّ وَزَرَةٍ كَمَا بَدَنُكَ غَدَا سَرِ بَقَاسِيٍّ مَحَالِ دَرْ
 457 وَغَدَا اِجْمَلِيَّةٍ خَزْنِ عَضْوِ اُولِيُوْبِ بَلَكِيَّةٍ هَرْمُضَمَانِ

436 فَرَحِ وَسُرُورِيٍّ دَتُوْبِ اِجْدِيكِهِ فَرَحِ وَسُرُورِيٍّ زِيَادَةٍ
 437 اُولْمَاسِيٍّ طَلِيْلَةٍ اِفْرَاطِ اِيْدُوْبَتَا مَصْلَحِ نَفْسِ وَبَدَنِ
 438 وَلَوَا زِمِ دِيْنِ وَدُنْيَا سِنْدَنِ غَافِلِ وَعَقْلِيٍّ زَايِلِ وَلَوْ
 439 حَالِيٍّ مُسْتَلْبِ الْعَقْلِ مَحْمُودِ حَالِيٍّ اِيْلَهُ بَرَابَرِيَّةٍ
 440 دَهْجِيٍّ يَارَا مَرَا وَلَوْ بِاِفْخَافِ سَايَرِ حَيَوَانِ اَوْرُورِيَّةِ
 441 تَقْضِيْلِ اُولِيَانِ نَطَقِ وَيَا نَدْنِ قَاصِرِ وَعَقْلِ وَمَعِ
 442 وَبَصَرِ وَسَايَرِ خَوَاسِ ظَاهِرَةٍ وَبَاطِنَةٍ دَنْ بَرِيْنِ تَقْضِيْرِ
 443 قَادِرِ اُولِيُوْبِ بُونْدِ نَضْرَكَةٍ دَهْجِيٍّ خَارِ سَبِيْدَنِ نَجَبِ
 444 نَفْسِ وَكَالِ اِلْحَوَاسِ وَفُتُوْرِ شَهْوَاتِ عَارِضِ اُولُوْبِ
 445 اِدْمَانِ وَكَرَرِيٍّ سَبِيْلَةٍ قُوِيٍّ نَفْسِيْدَنِ دَهْشِ وَفُكَا
 446 فُتُوْرِ وَفُؤِيٍّ بَدَنِيْدَنِ هَضْمِ وَاسْتِمْرَاءِ وَسَايَرِ اَفْعَالِنَه

458 اَنْدَن بِرَفْضَلَه قَلْوَرَكَه طُولِ رَمَانِ اَيْلَه مَجْمَعِ اُولُوْبِ
 459 كَيْفِيَّتْ وَكَيْفِيَّتْ بَدَنَه مُضَرِّ اَوْلَدِ وَغَيْدَن اَدْوِيَه
 460 مَسْهَلَه اَيْلَه اسْتِفْرَاغِ اُولُسَه اَكْثَرِ اَدْوِيَه سَمِيَه اُولُوْبِ
 461 حَرَارَتِ غَرِزِيَه يَه صَغْفِ وَنَقْصَانِ وَبِرْدِ كَنْدَن غَيْرِ
 462 خِلَاطِ صَالِحِي وَرُطُوْبَاتِ غَرِزِيَه وَجَوْمِ حَيَاتِ اُولَانِ
 463 اَرْوَاحِي بِلَه جَعْمَه دَن خَالِي دَكَلْدَرَه بِنِ حَرَكَتِ كِه
 464 اَكْثَرِ رِيَاضَتِ دِينِ لَوْرَفْضَالَتِ مَذْكُورَه نَكْتِ تَوَلَّدَنَه
 465 مَانِعِ اُولُوْبِ طُولِ رَمَانِ اَيْلَه جَمْعِ اُولْمَا سَنَه سَبَبِ
 466 قُوِي اُولْمَعِينِ اَمْرُ وُورِي اُولْدِي اَمَّا كُونَه لِضِطْلِ
 467 حَرَكَتِ يُوْرَغْلِيغْدَن دَكَلْمَا كَمُونِ دَرَكِي اَكْرَحَرَكَتِ
 468 دَائِمِ اُولُسَه رُطُوْبَاتِ غَرِزِيَه مَحْكَمِ لِّلِ اُولُوْبِ فَاَوْ

469 هَلَاكِه لَا زَمَ كَلْوَرْدِي حَضَرَتِ حَكِيمِ وَخَلَا قَلْتِ
 470 تَعَالِي شَانَه غَرَايِبِ حَكَمَتِنْدَن وَعَجَائِبِ قَدَرِنْدَن
 471 اسْبَابِ ضَرُورِيَه نَكْتِ هَرِ بِرِ سَبَبُونِ بِرِ مَقْصَدِي
 472 قَلْبَشْدَرَه مَثَلًا اَلْجَلِيقِ وَصُورِ سُرُوقِ وَبُورِ غِلْفِي
 473 اَكْلِ وَشَرْبِ وَتَوْنِ اسْتِعْمَالِنَه سَبَبِ اَيْدِوِي كَمِي
 474 اِنْسَانَكِ صِنَاعِي الْمَاكَلِ وَالْمَلْبَسِ اُولْمَا سَبَبِي دَخَرِ
 475 رِيَاضَتِ وَحَرَكَتِ اَمْتِنَه مَحْرَكِ وَدَاعِي قَلْدِي
 476 تَمَا اَحْيَا نَا شَغْلِ وَكَسَلِ دَن اِهْمَالِ وَاقِعِ اُولُوْبِ
 477 اَمْرِ بَدَنِ مَحْكَمِ اُولْمِيَه فَصْلِ حَرَكَتِ كَرَكْدَرَكِي غِذَاءِ
 478 تَمَامِ مَعْدَنَه هَضْمِ اَوْلَدِ قَدَرِ صُكْرِه اُولُوْبِ
 479 غَايَتِ طُوقِ اَيْكِنِ رِيَاضَتِ اُولْمِيَه بِنِ تَجَنُّبِ دِيَاضَتِ

480 وَفِي إِلَهٍ اسْتِغْثَالُ الْوَلَسَةِ بَدَنَهُ خَفَّتْ وَنَشَاطُ بَدَنِهِ
 481 فَضُولِي تَحْلِيلِ وَبَدَنِي تَسْخِينِ اِيْمَهُ سَيْلَهُ جَمِيعِ اَرْضِ
 482 مَا دِيَهْ دَنِ مِيَن اِيْدَر. وَحَرَكَتِ اَيْتُوبُ زِيَادِ مَسْكُونِ
 483 اَوْزَرِ اُولُنْكَ اَعْضَا اَرْيَهْ دُيُولُ وَهَزَالُ وَاَقِعِ
 484 اُولُوبُ بَدَنُكَ دِنِ بَلْغَمِ خَامِ مَسْكُونِ اُولْمَا غَلَهْ جَمِيعِ
 485 حَوَاسِنَهْ بِلَادَتِ عَارِضِ اُولُور. رِيَاضَتِ مَعْدِيَهْ
 486 دَخِي اُولِ مِقْدَارِ كَرْدُ زِيَهْ بَشَرَهْ قَرَارُوبُ دَر مَكَّة
 487 بَشَلِيَهْ. اَمَّا زِيَادَهْ دَر اَقْبَحَهْ حَرَكَتِ جَا زِدْ كَلْدَر
 488 قُوِي اسْقَاطِ اِيْدُوبُ يُوْرُغُولُ بَلِكِهْ حَقَقَانِ
 489 وَغَشِي اِرَاثِ يَدِ فَضْلِ حَرَكَتِ وَرِيَاضَتِي جُوقُولُ
 490 غَضْرُ قُوِي اُولُور. تَهْ كِيْمِ حَقِيقِي حَقِ اِيْدُنْكَ قُوْتِ

491 حَافِظَهْ سِي وَزِيَادَهْ فِكْرِ اِيْدُنْكَ قُوْتِ مَعْكِرَهْ لَرِي
 492 قُوِي اُولُور. وَهَرِ عَضْوِ اِيْجُونِ مَحْضُورِ رِيَاضَتِ وَاَرِ
 493 كُوكُكُ وَبُونِيكُ رِيَاضَتِي جَهْرِ اِيْلَهْ اَوْ قَوْمُكَ
 494 وَفُولُكَ رِيَاضَتِي لَيْزِدْ نَعْمَهْ لَرُوحُشِ اَوَزَرِ اِيْتِيكُ
 495 دَر كِهْ مَرْبُورُ لَرُ قُلُوبُكَ رَا حَقِي وَاَرِ وَلُحْكَ غِذَا سِيْدِ
 496 وَكُوزُكَ رِيَاضَتِي اِيْجَانَا اِيْجَهْ يَا زُولُ اَوْ قِيُوبُ كُوزُكَ
 497 نَقُوشِ وَنَصُورِ بَرَهْ نَظَرِ اِيْدُوبُ سَوْدُ كِي كَمْسَهْ لَرِ
 498 جَمَالَتِي شَاهِدَهْ اِيْتَكُدُ رَفْضِ اَتَا اِيْلَهْ اَعْنَدَالُ اَوْزَرِ
 499 حَرَكَتِ اِيْكَ جَمْلَهْ بَدَنُكَ رِيَاضَتِي دَر. فَضُولِي تَحْلِيلِ
 500 اِيْدُوبُ بَدَنِي اَصِيْدُر. كُوِي وَجُوكَانِ اِيْلَهْ اَوْ سِيَاقِ
 501 غَايَتِ نَاهِدُورِ خَصْمَهْ غَلَبَهْ اِيْدُكَ سَوْنُوبُ وَكَلْدُكَ

513 فصل انفعالات نفسانيه نك بدن تاثيري ما كوله
 514 مشرويك تاثير ندين زياده در نتيه كم سونه سي و ناخو
 515 غصبي اولانك في الحال يوزندن خمرت و تغير حاصل
 516 اولوب مطلوبك حصولي رجا ايدوب يا خود كوزل
 517 صورت تخيل ايدك نصارت و خبي اولور كذا لك
 518 امور هاي له تو هم ايدوب غمناك و خوفناك اولانك
 519 لوني صار از و ب خالي متغير اولوب بلكه بالكلية
 520 قونسي باطل اولور فصل غضب معتدل خرابيت
 521 عزيزيه تحريك و بدني سخين ايدوب ارواح و قوئي
 522 نشاط و پرور اما زياده غضب صفراء پيچ ايدوب
 523 يكلره و محرورين ضرر ايدر فرح معتدل دنجي تاثيري

502 غضب حبسيله نفس و بدنك رياضي حاصلي اولور
 503 وفاق و بك يا ايلر حجتك باشي و بوني و كوكسي و رافه
 504 فصولدن باله ايدوب قوت و يزركي به سوب حركت
 505 ايك دنجي غايت فايدك لودرمعده و مضمي تقويت ايدوب
 506 امراض مزمنه كيدار در روضه رابعه حركت و سكون
 507 نفسانيين تدبيردن در امريت دبدنه ضروري
 508 اولان اشيا نك تحصيله حركات نفسانيه باعثة المنه
 509 مدتي حيوتدن انسانا كالحاج در و روح دائنده
 510 لطيف و خار و سهل التحلل اولوب حركتي مستمر اولسه
 511 بالكلية تحلل اولدوغندن او تور و متوفر و مجتميع
 512 اولماسيون انسان سكون نفساني به دنجي مضطر در

26a

535 حكايتلر خوش ازار و كوزل نغمه لار استماع اين لار
536 وغم وخرن خاليند احيا و طر فايله سير و شكار
537 و تماشاء كلن ارايدوب شراب عود و شراب خير
538 استعمال اين لار فصل امور مزبور نك تدبيرين
539 ملاذ امر عاريج روخا في ايله بيليان درك انسان
540 همتين عالي ايدوب خواريت زمانه يه عين تحقير
541 ايله نكران اولوب عروض مرموبدن فرغ و فوت
542 مرموبدن جرع ايموب حصول مطلوب ايله سرو
543 خدان و وصول محبوبه مرمور و شادان و لمينه
544 موضعا خامسه نوم و نقيظه تدبيرين در وقت
545 انساندن صادر اولن احساس و حر كات ادا ديه

25b

524 غضب مقتدل كيد ز لون و جبهى كوزل ايدوب
525 بدني سيمه زواكر امراض سودا و نه يه فايله ايدوب
526 فرح و سرور وزن اولنلر كچه قوجايوب مزاجلري
527 اكثر زماندن صحت اولور ز ياده فرح و غضب
528 تحلى سيله هلاله ايجاب ايدوب لر غم و اندوه و خوف
529 وخرن خاليند روح و حرارت عزيزيه داخله نوجه
530 ايمكاه طاهر بدن صوق اولور مزبور لر دنجي
531 افراطى روح و حرارت عزيزيه نك باطنين
532 محتق و لميله مهلك در فصل ز ياده غضبك
533 صر في دفع ايجون قلبى تقويت ايدوب صندل و كل
534 الما شيرتلي كلاب ايله ايجه لو و عجيب و غريب

557 جوق اوئومق لونی فساد ایدوب طحاله ضرر ایدوب قوی
 558 نفسانیته ارخا ایدوب عقله بلادت ویزر فصل
 559 لایق بودرکد او قویه صانع جانب اوزن ابتدا این
 560 کوکس اوزره یا توب ائومق مضه غایت ایلله معین
 561 اولوره ارقه اوزن اوئومق اگرچه قوت بدنی زیاده
 562 ایدر لکن سعال وزکام و نزله و امراض بلغمیه ایزان اید
 563 فصل زیاده جوق اوئومق بدنی تر ضیبا ایدوب قوی
 564 نفسانیته بلادت ویزر مقدار معتدل دن آزا
 565 اوئومق دخی مضه یارامز ایدوب مزاج یمانه ضعیف
 566 وقاد ویزر و تبا اوزر کد اختلاط عقله مؤدی اولور
 567 روضه سادسه استقرار و احتیاس تدبیر دن د

546 اوئومق طحال دن حاصل اولدینه کاحاجت ضروری
 547 اولدی و روح کجور لطیف و بخاری در اوئومق
 548 دایم اولور سه متحیل و فانی اولق لازم کلوب کد لک
 549 نفس یقظه حال دن افعال حیوانیت ایلله اشتغال
 550 نفسی تکمیل مضه غدا دن منع ایتکین اند تصرفی کامل
 551 اولسون ایچون مدت حیوت دن نوم دخی ضروری اولد
 552 فصل نوم معتدل یورغونلوق دن ویراضند و غضب
 553 اولن ضعیفه عظیم فاند ایدوب بدنه و روحه قوت
 554 ویزر و مضه معین اولوره نوم معتدلک مقدار ی
 555 سکن یا اون مانع در حین کج بو مقدار او قویه
 556 مانع اوله کوندوزن و نلایه قریب اوئومق کرکدر و کوندوز

579 یا غلو واسفانا خلوشور یا ایله تلیسین ایدوب
 580 یاز کونلرنده حایانا شراب اجاص ویا تمه
 581 ایچلوب زیاده قبض واقع اولورسه کل ککر
 582 ایله بنفشه شرابی ایچله وافر اطله لیتت ایچتو
 583 شما قلو و قور قلو طعاملرینلوب لیمون شرابی
 584 ویا ایون شرابی ویا اکیشی انا شرابی ایچله
 585 فی تدبیر الحسام حمامک ایوسی اولدرکه بناسی قوی
 586 اولیوب صوبه ائلوفضاسی بولک اولوب هوسی صافی
 587 وروشن اوله وجامه کاندن قارصولا اولوب دیوار
 588 لرین نصک میل ایدوکی قوش و تصاویر اوله فصل
 589 حمامک منافع اولدرکه فضول بدن تحلیل ایدوب غنلغی

568 مرغذ ضروری اولوب بدنه واردا اولن غذا بجملته
 569 اعضایه مشابه اولمایوب مرغذ بدن بر فضله و اثر باقی
 570 قلماعله بدنی و بدنه واردا اولان غذا جدیدی افسا
 571 ایدو کندن اول فضولی استقراغ و اخراج ضروری
 572 اولدی و احتیاسه احتیاج ائدن اوترو درک مستمرا
 573 بدنه غذا ایرادی ممکن اولیوب و استعمال اولنا
 574 استحاله و مشابهتی زمان طویلده اولغیله احتیاج
 575 فنی احتیاج اولندی فصل بر خافط صحت
 576 واجب درک بدندن فضله حسی ایدو کندن حبس
 577 ایمیوب تیز اخراج ایله و ریاضتدن و نومندن و
 578 اول فضولی دفع ائله سعی این و طبیعت قبض اولد

غذا احتیاجه شیده اولما یون احتیاجه

601 صكره او تورق غشي وحققان ايجاب ايدوب
 602 شهوت طعامده و بدنه ضعف ويزر و حمانه
 603 جقلا قن خصوصاً قيش كونلرين كيا جك واورتا
 604 زياده اولما فضل حمانده طعام يك يارامدور
 605 قبل الامهضام اعضايه نفوذ ايدوب سدن
 606 ايراش ايدر و حماندن جقلا قن صوق صو
 607 ايجمكدن حذر كر كدر جكري و اعضاي زياده
 608 تيريديدوب باستسقاء احداث ايدر زياده
 609 عطش واقع اولوب صبر اولما زيسه ليون شرابي
 610 و يارماين و يا حماض شربت لرندن اغرده ايدوب
 611 از اناجده نيك معده ده هضم اولدوقدن صكر

590 كيدار وور و ساقايي بفتح ايدوب بدن مطراوت و پرور
 591 يلري داغدوبا و يقوكتورر و اغريلري مكن ايدوب
 592 جرب و حكة ازاله اتمه سيله بسط نفس و انشراح
 593 صدر حاصل اولغين لذات جسدانيه ايله لذت
 594 نفسانيه نچ حاصل اولور فصل كركدر كه حمانك
 595 بيت حارنه دفعه كرلمايوب تدير بحله داخل اولنه
 596 كذلك جقلا قن ده برا و غوردن صوم جقيوب
 597 معتدل يوده بر مقدار اكلنه و نداد امكه حمان ده
 598 جلد بدن قباروب ارماده اولما اكلنكدر ضرر
 599 يوقدر بجز كه بدن صوم شروع ايدوب طارلق
 600 خصل اوله خروج لازمدر پس بومرتبه دن

623 اولنلر حمامه جوق کیر و ب زیاده در لیجه اوتوره
 624 حرکت عینقه دن و یورغو نلقدن صکره و ریاضت
 625 عقبنده و معدن طعامدن خالی ایکن حمامه
 626 کیر و ب جوق اوتور میه لرفضل حمامه داخل
 627 اولدقده بر مقدار اوتور یله تا بدنه نداوت
 628 کلوب در لکه ابتداء این بعده اوموز لرینه
 629 و سایر اعضا سنه صود و کب رفیق ایلده اولغنه
 630 شروع اولنه و باش اوزرینه دایما اسی صو
 631 دو یکه زیر ماء خارجیم و ماغنی شد ایدوب مزاج
 632 اصلاح و فضولی تحلیل ایدر ایچو صوبار ایدر
 633 و ماغک برودتی و رخاوتنی زیاده ایدوب حرکات

612 حمامه کیر مک و حمامدن جیلده و غی چینه طعام
 613 یک نافعدر بدنی سیرد ب قوت و بر فضل
 614 لایق بود که قیش کونلرین هر این یکی کوه و یاز
 615 کونلرینده درت کوه و سایر زمانلرده ایده اوج
 616 کوه حمامه کیر یله بوحکم اگا کوه در کوه حمامده
 617 در لیجه اوتور یلوب نظافت بدن و سایر منافع
 618 ایچون استعمال اولنه اما اکلمیوب مثلاً تطیب
 619 بدن و یا غسل شرعی ایچون داخل اولنه هر کون دخی
 620 اولور سه نافعدر نیکم شیخ رئیس و کن مستحما
 621 کل یومین مره یعنی هر ایکی کونده برکن حمامه کیر
 622 اولدیر و ضایا سنده ذکر اتمشدر قلیل الریاضه

634 وَحَاشَكَ كُلِّ سِنَّةٍ ضَعُفٍ وَرُزْ أَمَا صَوَقُ صَوَاغِيَتِ
 635 يَأْتِي الْمَرْدُ فَنَصْلَاتِ دِمَاعِي جَبَسَ اِيْدُوبُ اَعْضَاءُ بَرِيْدِ
 636 اَتَمَكَلَهُ اَزْ اَوَّلُو كِرْ فَاجٍ وَلَقُوهُ وَتَشَخَّ اِحْدَاثِ اِيْدَرِ
 637 حَذَرَ كَرَكْدَرِ وَحَمَامِدِ جَقِلْدَقْدِ اَوِيُو مَقْلَعُكُ عَظِيْمِ
 638 فَايْدَه سِي وَارْدَرِ اَمَّا حَمَامِ اِيْحِنْدِ اَوِيُو مَقْ غَايَتِ
 639 يَزْ اَمْرُدَرِ اَلْبَنَاحِ كَايَتِ اِيْدَرِ كِرْ نِيْجَه كَمْسَه رَحْمَ
 640 اِيْحِنْدِ اَوِيُو بِي رُوْحَلَرِنِكَ تَحْلَلْدَن هَالَا اَوَلِدَلَرِ
 641 حَتَّى تَوَلَّ اَصِيْبَتِي اَوَلَكْه اَكَا مَوَادِ اِخْل اَوَلْمَا يُوْبِ
 642 زِيَادَه اَتَشْ يَا قَلْبِيْشْ اَوَلَا اَنُوْكَ كَبِيْ يَزْدَه دَاخِي اَوِيُو
 643 غَايَتِ صَرَزَلُوْدَرِ فَضْلِ كَرَكْدَرِ كِرْ جُلْسَاءُ حَمَامِصَا
 644 فَضِيْلَتِ اَوَلُوْبِ اَلْخَبَارِ وَتَوَارِيْخِه مُطْلِعِ وَحِكَايَاتِ

645 تَاوُرِه وَاحَادِيْتِ مُضْحِكِه يَه قَادِرِ كَمْسَنَه لَرِ اَوَلَا لَرِ
 646 حَمَامْدِ حَرَكَاتِ بَدَنِيَه نَكْ كَلْبَسِي دَخِي حَرَكَاتِ
 647 نَفْسَانِيَه كِه سُرُوْرُ وَغَضَبِ وَخَرْنِ وَبُوْنَلَرِه مَشَا
 648 اَوَلَا نَدَرِ اَرُوْاجِي تَحْلِيْلِ اَتَدَكَلَرِي اِيْلَدَن زِيَادَه
 649 صَرَزَلُوْدَرِ بَسْ نُوْسَبَتِ حَرَكَاتِ بَدَنِيَه
 650 وَحَرَكَاتِ نَفْسَانِيَه اِيْلَه حَاصِلِ اَوَلُوْبِ شَدِيْدِ
 651 اَلْاضْعَافِ اَوَلَا نِ اسْتِقْرَاعَاتِ وَرِيَاضَاتِ
 652 حَمَامِكِ اَضْعَافِي اِيْلَه بَوْمُضْعَفَاتِكِ اِجْتِمَاعِيْنِ
 653 اَوْتُوْرُ وَحَمَامِدِ رِيَاضَتِ غَايَتِ صَرَزَلُوْدَرِ اِيْحِنْدِ
 654 خُصُوْصًا حَمَامِدِ جَوَقِ اَوْتُوْرُ دَقْدَن صَكْرِه وَاقِعِ
 655 اَوَلَه فَضْلِ حَمَامْدِه اَيْقَلَا زِيَادَه اَوُوْلُقِ كَرَكْدَرِ

656 فُضُولُ الرِّيِّ تَجْلِيلُ اِيْدُوبِ يُوْرُغُوْنَلْغِي كِيْدَارُ وَدِي
 657 مَوَادِي سَقْلَهْ جَدْبَا تَجْلَهْ كُوْرَا غِرْلِيْنَهْ وَبَاش
 658 اَغِرْلِيْنَهْ فَايْنَهْ اِيْدُرْ اَوْ دَقْدُنْ صُكْرَهْ اَيْقَلِيْ اَيْچِي
 659 صَوَاجِيْهْ قُوْيَهْ لَرُ وَصُوقْ صَوَالِيْهْ اَغْتِسَالْ بَلْجِي قُوْي
 660 تَقْوِيْتَا اِيْدُوبِ نِشَا طَوِيْرُ وَهَضْمِيْ اِيْوَا اِيْدُوبِ شَهْو
 661 طَلْعَا قُوْي وَلُوْنِي كُوْرُلْ اِيْدُرْ حَا زِ الْمَرْجِ اُولُوْبِ
 662 سِنْ شَبَابْنَهْ وَتَلُوْ اُولَانْدِرْ يَارْ كُوْنَلِرْنَهْ اَوِيْلَهْ وَقِيْنَهْ
 663 اِسْتِعْمَالْ اِيْدَهْ لَرْ اَمَّا اَوْغَلْجَقْلَرْ وَبِيْرْ لَرْ وَاسْمَا لِي
 664 وَزَلَهْ سِي وَضَعِفْ مَعْنِ سِي اُولَنْكِرْ يَارْ اَمْرُ دُصْقَهْ لَرْ
 665 وَحَرَكَنْدُنْ وَقِيْ دُنْ وَرِيَانَسْتَنْدُنْ وَنَا زَهْ بَالِقْ نِيْلَكْدَنْ
 666 صُكْرَهْ مَاءِ بَارْدِ اِيْلَهْ اَغْتِسَالْدَنْ اِحْتِيْلَهْ لَزْمْ دُرْ

667 مَرْوَضَهْ ثَامَنَهْ حَفْظْ صِحَّتَهْ مُتَعَلِقْ اُولُوْرْ بَعْضِ
 668 اَشْيَا تَقْدِيْرِنَهْ دُرْ خَافِظْ صِحَّتَهْ لَزْمْ اُولَانْدِرْ دُرْ
 669 صَبَاحْ اَوْ يَقُوْدُنْ اَوْ يَنْدَقْدَنْ بَدْنِيْنَهْ اُولَانْ فُضُولِ
 670 دَفْعِ اِيْدُوبِ بَعْدَهْ اِنْعَامْ وَلِحْسَانْ حَقَهْ شُكْرْ اَوْضُوْ
 671 وَصَلُوْهْ وَاَوْرَادْ وَادْكَارَهْ مَشْعُوْلْ اُولَاْ وَسُؤَالْ
 672 هِنْدِيْ اِيْلَهْ اِسْتِيَاكْ اَيْلِيْهْ نِيْتَهْ كِيْمْ خِرْعَالَمْ صَلَّى اللّٰهُ
 673 تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُوْرُ مِشْدُرْ سُؤَالْ كَلَامِيْ اِفْصَاحْ
 674 وَلِسَانِيْ اِطْلَاقِ اِيْدُوبِ اَغْزَا يِيْجَهْ سِنْ كُوْرُلْ اِيْدُرْ
 675 وَطَعَامَهْ اَشْتِهَا وِيْرُوْبِ دِيْمَاغِيْ بَالْ وَدِيْنِشْ اَتَلِرْنِي
 676 قُوْي اِيْدُرْ وَحَسَنَاتِيْ زِيَادَهْ اِيْدُوبِ سُنَّتِ رَسُوْلَهْ
 677 وَرِضَايْ رَحْمَانَهْ مُوَافِقْ اُولُوْرْ لَكِنْ اَوْ كُسُوْرْ كِيْ وَكُوْرْ

678 ابرسی و سوزنی و خفانی و نلر استیعال ائمه
 679 فصل جمیع ثیاب و لا بدند اصینوب صکره بدنی
 680 اصیدر • پس ثیاب حار و لدر که بدندن جند
 681 زیاده بدنی تسخین ائلیه • ثیاب بارد بونک عکسید
 682 بنبه لو ملایم لباس معتدل در جمیع ثیابک افضل
 683 بونش اولان لباس یکی دن زیاده مسخند زهر لایسکه
 684 ملایم اولوب بدنه ملاصق اولیه بدنی از اصیدر
 685 یاز کونلرنن کیکله • وشول که یوشق و حاوی و لا
 686 بدنی زیاده تسخین ایدر قیش ده و صوق و قترده
 687 کیلک مناسیدر • سمور و لکوز کلری زیاده حار
 688 غایت صوقلر ده کیکله • سخاب و قائم اعتداله و سبیل

689 ربیع و خریفه کیلدری دوا در فصل و قائم قضا
 690 حجامت و قبی حافظه صحه لازم آموزدن اولدیس
 691 مزبور لک دخی تدبیر لری ذکر اولور • معلوم اولکه
 692 قان کمیت و کیفیت ده اعتدال و صلاح اوزره اولد
 693 قوام بدنه سبب قوی اولوب رونق و نصارت افاده
 694 اید و کندن عیری روخ و حرارت عزیزیه نک
 695 مرکب و ماده سی و قوت حیوانیه نک سبب تقایسید
 696 پس کیفیت ده اعتدال دن خروجده تدبیر ضعی
 697 ایله ذکر علم علاج ده مذکور زره کمیت ده معتدل
 698 اولماق دخی طرف نقصانده تدبیری دم مین و قوی
 699 تولید ایدر اعتدیه استعمالی ایله اولور اگر جانب کتین

711 اكسك اولوب التمشدن زياده اولن كيمسنة لره ضد
 712 ممنوع دوزمكر قانك زياده عليه سني ظاهر اوله جائز
 713 اولوز فصل ضد اوليان كيمسنة گر كدر كدر غناجا
 714 تلطيف ايدوب اميلا دن حد رايلييه وبراكي كون
 715 حمام دن ورياضدن صافقوب استير احشه اوله
 716 ضد عقبنده او يوميه لر كسل كوز وويحتملكه
 717 احتلام واقع اولوب زياده ضعف لازم كله ضد
 718 وجمامت وضمكه غايت طوز لورينيله بهق
 719 وجر با حداث ايدر و ضد اوزرينه زمانين
 720 يا تقاح شربت لري ايله كدالك قبل الفصه
 721 زمانين يا سفر جل يا كل شرابي يملك يا خردق ايك ضد

700 اولور سه اتي نقص ايمك حيله بدندن اخراج دم ذكر
 701 ضد ايله مراد بودر كاه اولوزكه بالفعل كثر
 702 حاصل دكل ايك منتوقع الحصول و لما غيله تقدم
 703 يا لحفظ ايجون ضد استعمال اولوز ارقه
 704 اوزن يا تور كن ضد اولفق اولاد كه استسقاء
 705 ضد قوت حفظه اخرى در ديوشاخ الرئيس
 706 ذكر ايمشدر غايت صوف اولان ممالك ده كدك
 707 غايت استي رلده و حماندن و حركت متعبه دن
 708 صكره و حركت عقبنده و اوقوس رلده و زياده بحف
 709 و غايت سموز اولنكره و طعامدن اميلا اوزره ضد
 710 ايمك قدا حجاب واجب دوز اولن دوزت ياشندن

733 ایدر بوعادت بیلگی تیرگوربامراض ردیه احداث
 734 ایدر تدیر بحاله ترك اولنه قنك افضل اوقاتی بریم
 735 وصیغدر اماخر یقین قوضیق یارامرد زخمی کتور
 736 زیاده سموز و کوسه طاز و بونی ایچه و معدده سی و
 737 ضعیف اولنلر و حبالی قی دن اجترار ایدن لوقی دن
 738 فارغ اولچوق صوق صویه جزوی تر کخط ایدر
 739 یوزی و اغیری انوك ايله یویه لوق کل صوی ايله شل
 740 تقاح ایچه لوقی تدیر الوباء و ماهویه عارض اولور
 741 فساد در کده اول وقتن هوا جوهر روحی اصلاح مزاج
 742 قلبی تعدیل صایح اولیوب جذری و حصیه طوابع
 743 و حمزه و اکله و سایر فروخ خیشه و حمیات احداث

722 آشناسندن بایله دن امین ایدر فصل حجامت اتک
 723 سنت اولدوغی جلدن فواید کثیر و منافع برین
 724 افضل اوقاتی اولنهار دن یکنجی یا اوچنجی ساند
 725 لایق بودر که حجامت ای اور تسندن استعمال اولنه
 726 زیر قمرک رطوبات عالمک زیاده لکنده تاثیر
 727 عظیم و لغیله اول وقتن اخلاط هایچه اولور
 728 فصلا اختیار ایدمخ بوشروط اعتبار اولنق اولور
 729 حجامتدن اول کر کدر کده عدا و خیف و یا اشربه
 730 لطیف استعمال اولنه تاماده معدده یه و انوک
 731 مجاورتی ايله قلبه منصب اولیه و ایکی باشند کوجک
 732 و التمش دن زیاده اولنلر حجامت اتکدن اجتناب

755 اولدركه مواد فاسد دن بدني فساديله وعائله سزرد
 756 مسيله ايله شقيه اينركه ابدان نقيه هوا و بايد
 757 منفعل اولماز و اكثر اوقات كشي ناز شرفي و حمان
 758 وليمون و ريپاس و غوره شربلي ايجيله دفع غفوت
 759 ايجون كاهور دن انفع بر سننه يوقدركه بر دوسيه
 760 غفوت متقاوم و مصدا اولوب خاصيتي ايله دنج غفوت
 761 دافعدره و جمله داتلو لرتك اولوب ياش ميشلردن
 762 و زياده حركتدن اجتر از اولينه و اجلغه و صوسر لغه
 763 صبر اولمايوب قاراييله و نور ايله صودلش صودن بر
 764 و غور دن زياده ايجيله و حمامه از كريلوب حركته افرط
 765 اولميو و اكثر طعاملر كشي ناز صوسيله يا ليمون

744 اول فساد يا اسباب سماويه دن درسته كم شيخ ديشد
 745 جميع تغيراتك مبدائي هينات قلكدن اول غيري ايجاب
 746 بر هيت دره يا خود انك سببي رصيد رجو ق طو معيله
 747 متغير اولمش صولر و جيفه لر و غفوتني جوق اولور بر
 748 كشي قش صيف و حريف اخر لر دن شهب و رجوم جوق
 749 اولسه و باي مندر دره و قشيد يعمور علامتلي ظاهر
 750 اولوب يا غسه مزاج شتا فاسد در كذالك ربيع صوق
 751 اولوب يعمور از يا غسه صكره جوق لدوس اسوب بر
 752 قاج كون هوا سنكدر اولوب يته بر هفتقه صافي اولسه
 753 و نومدت ده كچه لر صوق و كوند ز غايت اصبح اولسه
 754 اول سنده و با ظاهر اول افضل و با دن اجتر از

777 لا زمند ز ياد غصبدن و حرکتدن و جامدن مکره
 778 حجامت اولمايوب حجامتدن مکره دخی مزبورون
 779 احتراز اولنه حجامت عقیندن یومره یکن لقو
 780 ایزاش ایدر دینیش مقدم راسه حجامت اتمک
 781 حسن و ذنه ضرر ایدر الشیخ الرئيس قانونده
 782 نیتیه که صاحب شریعت حضرت محمد صلی الله
 783 علیه و سلم یور مشلر ذنقره اوزرینه حجامت اتمک
 784 نسیان ایزاش ایدر یوز ذکر اتمشدرفصل فی معده تنقیه
 785 و تقویت ایدر و کوزه قوت ویز باشد اولن اغرقلری
 786 ازاله ایدوب مالجولیا و قیرین و قوبا و اوجاع مفار
 787 و عرق النساء و جذام و فالج و رعشه و رقانه فایده

766 یا امیر باریس یا قورق صوبیه نیله و جمله کتبنا فعد
 767 خصوصاً کبره ترشینک نفی عظیمدر و فواکدن الما
 768 و امرود و ایوه و انار نیله و اجد کری صوبیه کل ارجی
 769 جزوی سرکه دخی قمرشدر ق غایت فایده لودر و سکن
 770 اولد قاری بیتک اچر و سینه و طشراسینه سرکه و کل
 771 صوبی صابون و صندل و کافور و عود و مسک و غیر
 772 استنشاق اولنه حکماء متقدمین و اطباء متأخرین
 773 متفقدر که دفع و بایاجون احیاناً تر یاق فاروق ملک
 774 عظیم نافعدر جالینوس ایدر زماندن و بای عظیم وضع
 775 اولوب بخریه ایدمکه تر یاق فاروق استعمال ایدن لافله
 776 بولوب غیر یله هلاک اولدیلمو شربت شفا ده ذکر اولمشد

788 فاضل بقراط هرايده ايكي كره في استعملاته اميد و
 789 حفظ صحت به بونك ايله ضامن اولورن ديشدن زيرا
 790 انسان غذا استعمالنده لذتندن اوتور و فرطدن
 791 خالي و لذت قاري ايلدن معدنه مضولك اجتماعي
 792 لازم كلوز و اول مضولي اخراجدن افضل حيله في دن
 793 بواجندن حضرت بي عليه السلام المعده بيت كل داء
 794 و الحمية راس كل دواء يوز مشلره زوفي عادت
 795 ايدوب هر وقت ده في ايلك يارامردر معده نك
 796 مضولي قبول ايدوب مواد كا انصبا بني احباب ايد
 797 و ديشلره و كوزه و قورغه زيان ايدر بعض ناسر
 798 طعامه زياده لمعندن جرق تناول ايدوب مشكوه في

799 طاعونه و جذري به نافع اولب معديه و يوركه و جكره قوت
 800 و يرب يوركه اوينا مسنه فايدن ايدر و فاكه عليا نبي سويدي
 801 صفراي كسر صفتي بودر كل صوبي كشي نار صوبي قور
 802 صوبي كشي تورنج صوبي كشي الما صوبي هر برندن
 803 بر جزء سماق و غايت صرب سركه هر برندن ربع جزء
 804 مجموعدن هر طيله بش درهم كل ارميني برا غلوب برن
 805 بر كچ طوزب بعدن بو حمله صور مقدار ي سكر ايله
 806 شربت و لوب تشدن ايدر دكدن صكره بر مقدار كافور
 807 ايله تطيب و لوب بونك املر اوزن بش درهم و او غلجقلر
 808 اوزن درهم صوق صوايله ازب اچكه كر نافع اولالا
 809 انشاء الله المولي تعالى

Ek 2: ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı: Hande ÜNVER ÖZDOĞAN

Doğum Yeri: Bursa/Orhangazi

Doğum Yılı: 09.04.1985

Medeni Hali: Evli

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi: Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD

Yabancı Dil Düzeyi : Orta seviye

İş Deneyimi :

1. 2008-2009 Bursa Uzman Kariyer Dersanesi (Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği)
2. 2009-2011 Bursa Gemlik Endüstri Meslek Lisesi (vekil Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği)
3. 2011-2013 Akdeniz Üniversitesi ALTSO Meslek Yüksekokulu (yarı zamanlı Türk Dili Okutmanlığı)